

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**ННІ «Юридичний інститут Київського національного
економічного університету імені Вадима Гетьмана»**

**ЗБІРНИК ДОПОВІДЕЙ
91-ї щорічної студентської наукової конференції**

**«ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ
ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ
ТА КОНКУРЕНТНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»**

15 квітня – 19 травня 2024 р.

УДК 657:336.221]:005.4(043)

I-66

Відповідальний за випуск:

доктор юридичних наук, старший дослідник,
професор кафедри теоретичної юриспруденції
Михайло КРАВЧЕНКО

*Рекомендовано до друку
Науково-експертною радою КНЕУ
Протокол № 6 від 20.06.2024 р.*

Інноваційні проекти для економічного відродження та конкурентного розвитку України: зб. доп. 91-ї щорічної студентської наукової конференції, 15 квітня – 19 травня 2024 р. [Електронний ресурс]. Київ, КНЕУ, 2024. 142 с.
ISBN 978-966-926-497-8

Збірник тез студентів університету укладено за підсумками їх досліджень, представлених на науковій конференції КНЕУ 15 квітня – 19 травня 2024 р. Доповіді студентів присвячено перспективам розвитку інноваційних процесів в Україні, глобалізаційним тенденціям в економіці, сучасним особливостям міжнародної конкурентоспроможності країн світу, новітнім підходам у менеджменті і маркетингу, економіці праці і соціальному забезпеченню, розвитку фінансової сфери, правовому забезпеченню інноваційного розвитку економіки України. Розглянуто питання щодо застосування кількісних методів та інформаційних технологій в економічних дослідженнях.

УДК 657:336.221]:005.4(043)

*Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ забороняється*

ЗМІСТ

ННІ «ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

Кафедра теоретичної юриспруденції

ПЛАТФОРМА ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Секція 1. Доктрина державного суверенітету : генеза та її матеріалізація в позитивному праві

Питайчук В.І. Генеза ідеї державного суверенітету та її матеріалізація в праві 6

Секція 2. Національні та транснаціональні виміри суверенітету в умовах глобалізації

Лимаренко О.В. Захист національного суверенітету в умовах глобальних викликів 9

Коптенко О.С. Основні питання забезпечення державного суверенітету та територіальної
цілісності України в сучасних умовах 11

Кирилюк Н.В. Захист держави та забезпечення її безпеки – найважливіші функції Українсь-
кого народу 13

Секція 3. Міжнародно-правові механізми захисту державного суверенітету

Левецький М. О. Особливості захисту державного суверенітету в умовах глобалізації: дос-
від України, Франції та Німеччини 15

Різенко Д.І. Будапештський меморандум та міжнародно-правові гарантії для України. 17

Vitanova Viktoriia State sovereignty in international law 19

Бондарчук Я.В. Міжнародна безпека: виклики, загрози та шляхи подолання. 21

Козут В.А. Правові аспекти формування державного суверенітету США 23

Прокопова А.М. Надзвичайна сатисфакція як форма міжнародно-правової відповідальності. . 26

Савіна М.П. Міжнародні організації як суб'єкти забезпечення зовнішньої безпеки 29

Черницька К.П. Міжнародно-правове регулювання екологічної безпеки як аспект забез-
печення державного суверенітету. 30

Оверковський С.Б. Міжнародно – правова санкційна політика як засіб захисту державного
суверенітету 32

Секція 4. Економічний та інформаційний компоненти забезпечення держав- ного суверенітету

Ларченко В.Р. Інформаційна безпека держави в умовах воєнного стану. 35

Савчук Н. І. Правове регулювання електронних активів: проблема забезпечення національ-
ного суверенітету 37

Снежин К.І. Правовий аналіз інформаційних технологій у зміцненні державного суверені-
тету 39

Хлистова А. А. Інформаційний суверенітет як складова державного суверенітету в умовах
війни 42

**ПЛАТФОРМА
ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ
ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ**

Секція 1. Адміністративне право та адміністративно-деліктний процес, адміністративне судочинство, адміністративні процедури

<i>Дорошенко Ю.Р.</i> Розвиток електронного урядування в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України	45
<i>Луценко В. Р.</i> Економічне відродження України у повоєнний період(адміністративно-правовий аспект)	47
<i>Притула К.С.</i> Принципи адміністративного судочинства як гарантія захисту прав, свобод та інтересів особи в умовах відновлення України	49

Секція 2. Фінансове право та процес

<i>Вовк А.С.</i> Правові засади соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб в Україні .	52
<i>Жовнір В.Ю.</i> Особливості законодавчого забезпечення бухгалтерського обліку та фінансової звітності в умовах воєнного стану в Україні.	54
<i>Левицький М.О.</i> Особливості здійснення валютного нагляду національним банком України в умовах воєнного стану	56
<i>Онищенко М.С.</i> Трудові відносини в умовах воєнного стану: новели та проблематика.	59
<i>Савчук Н.І.</i> Фінансова політика України в умовах викликів сьогодення.	62
<i>Тернавська Є.І.</i> Правове регулювання інноваційної підприємницької діяльності: розвиток та перспективи.	64

Секція 3. Кримінальне право та процес

<i>Безпалько Д.С.</i> Особливості розслідування воєнних злочинів	67
<i>Зеленцов А.О.</i> Дискусійні питання щодо безальтернативності обрання запобіжного заходу під час дії воєнного стану	70
<i>Ищенко Х.С.</i> Дотримання прав неповнолітніх осіб, які відбувають покарання у виховних колоніях Державної кримінально-виконавчої служби України	73
<i>Розуменко М.Д.</i> Особливості проведення процесуальних дій та застосування заходів примусу до неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених	75
<i>Статнік А.І.</i> Питання мобілізації засуджених осіб.	78
<i>Статкевич Д.І.</i> Вступна промова, як ефективний засіб захисту в кримінальному процесі. . . .	80
<i>Троценко А.О.</i> Проблеми впровадження органу пробації в систему кримінальної юстиції України	82

Секція 4. Міжнародне публічне та приватне право

<i>Гаврилюк А.М.</i> Політико-правові засади та принципи повоєнного відновлення довкілля	85
<i>Кліщ В.В.</i> Фізичні особи як суб'єкти міжнародного приватного права: основні проблеми-реалізації правового статусу	87
<i>Костенко Я.Я.</i> Проблеми правового регулювання кібербезпеки в міжнародному публічному праві.	89
<i>Малород А.А.</i> Міжнародно-правові питання території та кордонів: проблеми та перспективи .	91
<i>Полюхович Х.І.</i> Міжнародно-правові аспекти повоєнного відновлення економіки України	93
<i>Свідерська Д.В.</i> Міжнародно-правове регулювання питань міграції: поточний стан та перспективи	95
<i>Шорнікова С.О.</i> Особливості вирішення міжнародних комерційних спорів у сфері інтелектуальної власності за допомогою арбітражу та медіації	97
<i>Шорнікова С.О.</i> Основні переваги та перспективи медіації як способу вирішення міжнародних комерційних спорів	101

Кафедра приватного права

ПЛАТФОРМА

**ПРИВАТНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ
ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ ТА КОНКУРЕНТНОГО
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

<i>Васякіна А. К.</i> Правові аспекти розвитку електронної комерції в умовах євроінтеграції.	104
<i>Поляков Є.О.</i> Захист персональних даних: правове регулювання та практичні аспекти	107
<i>Савчук Н.І.</i> Реалізація принципу свободи договору в умовах глобалізованого цифрового світу.	109
<i>Халатьян Д.В.</i> Спадкове право в ЄС: особливості законодавства та порівняльне дослідження	111

Кафедра політичних технологій

ПЛАТФОРМА

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ:
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ АСПЕКТИ**

<i>Муляр В.В., Хівренко А.А.</i> Роль інформаційної політики у відбудові та модернізації України	114
<i>Безсмертна В.</i> Роль місцевого самоврядування в Україні на етапі повоєнного відновлення.	117
<i>Лютенко М.С.</i> Історична пам'ять як джерело формування патріотизму української молоді	118
<i>Бабенко І.І., Щербина Я.В.</i> Україна-Японія: співпраця і підтримка в умовах воєнної загрози.	121
<i>Северин А.С.</i> Політико-економічні аспекти повоєнної відбудови України	124
<i>Дубас В.В.</i> Суспільна підтримка участі військових і ветеранів у повоєнній відбудові України як фактор зміни політичного ландшафту України	126
<i>Чиндарьова У.О.</i> Роль і місце громадського сектору у питаннях забезпечення потреб фронту в умовах широкомасштабної агресії Росії проти України	129
<i>Шумаков Н.О.</i> Комунікаційний аспект зовнішньої політики України: як нерішучість партнерів підтримує світову нестабільність та сприяє замороженню "статус-кво"	130
<i>Коваленко А.Г.</i> Сільськогосподарська промисловість у контексті економічного відродження України	132

Кафедра іноземних мов

ПЛАТФОРМА

**INNOVATIVE INTEGRATION: ARTIFICIAL INTELLIGENCE,
ECONOMY AND HUMAN RIGHTS**

<i>Васякіна А.К.</i> Exploring the nexus of ai in healthcare: balancing benefits and risks for patients' rights	135
<i>Свідерська Д.В.</i> Artificial intellect and human rights: current challenges and future prospects. Ai and the right to education: leveraging tecnology for inclusive and equitable learning opportunities	137
<i>Ренгевич С.М.</i> The future of ai and human rights : emerging trends, potential risks, and strategies for ensuring a human-centric approach	138
<i>Кушнір В.О., Шульдинер М.П., Ярошенко Я.В.</i> Розмежування штучного інтелекту і людського мислення.	139

ПЛАТФОРМА
ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

*Секція 1. Доктрина державного суверенітету :
гене́за та її матеріалізація в позитивному праві*

Питайчук В.І.
«Правознавство», 1 курс,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
Науковий керівник — завідувач кафедри теоретичної юриспруденції,
д. політ. н., професор Шульженко Ф.П.

ГЕНЕЗА ІДЕЇ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ
ТА ЇЇ МАТЕРІАЛІЗАЦІЯ В ПРАВІ

XXI століття створило багато нових викликів і загроз для національного суверенітету багатьох країн. Політика країн колективного Заходу показала усю слабкість сучасної Європи. Стрімке поширення ідеології права сили, відвертого свавілля в міжнародних відносинах, а також криза демократії та формування в країнах Заходу світогляду державного егоїзму порушили світовий порядок стабільності та рівноваги [5]. Ці характерні риси стали цінностями сучасного світу, де замість захисту колись проголошених найважливіших принципів гуманізму, свободи та справедливості, лідери країн ЄС захищають свої економічні інтереси. Загравання, співробітництво з тоталітарною росією, яке розпочалось ще з часів розпаду СРСР, зробило Європу залежною від російських нафти та газу, а з початком російсько-української війни показало усі наслідки такої співпраці, у вигляді енергетичної кризи, яка охопила Європу та нездатності відмовитися від російських енергоносіїв. Крім цього, новою загрозою для демократичного світу став Китай, який поступово нарощував і продовжує свій вплив у Африці, захоплюючи контроль над важливими ресурсами, тим самим створюючи монополію на імпорт цих ресурсів до країн ЄС. В контексті цього ідея державного суверенітету як ніколи є актуальною. І для кращого розуміння цієї правової категорії слід дослідити її витoki та тенденції різних епох, які мали свій вплив на її формування.

Для досягнення мети цього дослідження було використано методи аналізу та синтезу, діалектичний, історико-порівняльний, спеціально-юридичний.

Першим, хто заклав ідею суверенітету, був Марсилій Падуанський (1270–1342). У своїй праці «Захисник миру» він виклав основні концепції суверенної держави. Верховна влада, за його вченням, належить безпосередньо законодавцю; народ, колектив громадян є частиною найважливішою, що виражає свій вибір, власну волю щодо цивільних актів. Марсилій заявляє, що законодавчі повноваження а рiогi повинні належати тільки народу. Саме народ є

справжнім джерелом законів. Народ має право призначати правителя і уряд та контролювати їх діяльність, у разі потреби зміщуючи їх [2, с. 58].

Пізніше, у період XV-XVI століть у Європі формується, посилюється і розвивається королівський абсолютизм, який на початок XVII століття набуває рис усталеної і провідної моделі державного урядування. В цьому соціально-політичному контексті політико-правова думка розробляє теорію державного суверенітету, уособленням якого є монарх. Класичним виразом цієї теорії стала праця Жана Бодена «Шість книг про державу» (1576 р.). В ній суверенітет визнається як «не обмежена законом верховна влада над громадянами і підданими». Суверен і піддані – головні учасники стосунків, що створюють державу. За Боденом, саме послух правителю – суверену – робить людей громадянами; тобто поняття «піддані» і «громадяни» ототожнюються [3, с. 84].

Дуже схожою на Бодена є концепція державного суверенітету Нікколо Макіавеллі. Хоч він ніде не згадував поняття «державний суверенітет», проте виходячи з його роздумів, верховенство влади повинно зосереджуватися в руках сильного уряду або монарха. Замість інституту громадянства був інститут підданства. Найвищою метою для підданих держави – було служіння на благо та користь держави. Функцією ж держави було забезпечення захисту її підданих.

Остаточне утвердження сучасної ідеї державного суверенітету ми знаходимо у голландського мислителя Гуго Гроція (1583–1645). Він зазначав, що люди об'єднуються в державу добровільно, задля особистого захисту і протистояння насильству, та зобов'язуються виконувати цей договір, а також норми права, що встановлюються для підтримання порядку. У державі панує громадянська влада, яка є верховною і суверенною [7, с. 73].

Тотожною в цьому плані є думка Джона Локка (1632 – 1704). З його міркувань виходить, що носієм суверенітету є народ. Він досягає цього послідовним розвитком тези про народ як про асоціацію суверенних (вільних і наділених невід'ємними правами) індивідів. Суверенітет народу, як впливає з подальших міркувань Локка щодо процесу утворення політичного суспільства, виявляється похідним від суверенності людських індивідів. А сама ця суверенність (себто самочинність дій, самоврядність людської особи) є невід'ємною ознакою людської природи, проявом її виразу [3, с. 86].

Серед мислителів епохи модерну цікаву думку щодо ідеї державного суверенітету висловив український вчений-конституціоналіст – Микола Палієнко. Він виступив проти ототожнення суверенітету з державною владою. Палієнко стверджував, що носієм державного суверенітету, а отже і суверенних прав і обов'язків, є не державна влада чи будь-який державний орган, а держава («Суверенітет є якістю самої держави»). Саме держава як носій суверенних прав і обов'язків формує і здійснює всередині країни свою вищу верховну владу, яка є її «правовою владою», бо «не може бути юридично обмежена правом іншої держави» [4].

Ідея державного суверенітету знайшла своє відображення не лише у працях відомих мислителів, а також у позитивному праві. Одним з прикладів такого закріплення може стати так звана Конституція Пилипа Орлика 1710 р. Вона закріплювала чітку систему влади з поділом на три основні гілки: виконавчу, законодавчу, судову. А також проголошувала, що саме "народ козацький" є джерелом влади в Гетьманщині.

Ще одним прикладом закріплення ідеї державного суверенітету є Конституція США, яка була прийнята 17 вересня 1787 р. У ній ця ідея віднайшла своє закріплення у преамбулі, в якій проголошується: «Ми, народ Сполучених Штатів, щоб створити досконаліший союз, установити правосуддя, забезпечити внутрішній спокій, запровадити спільну оборону, сприяти загальному добробуту та убезпечити нам самим і нашим нащадкам блага свободи – видаємо і встановлюємо цю Конституцію для Сполучених Штатів Америки» [8]. У цій преамбулі містяться важливі слова про те, що Конституція була прийнята народом Сполучених Штатів Америки – це підкреслює, що влада походить від народу, а не від уряду.

Варто зазначити, що оскільки Конституція Пилипа Орлика 1710 р. так і не була прийнята, Конституцію США можна вважати першим документом, де ідея народного суверенітету була матеріалізована в позитивному праві.

У системі права України ідея державного суверенітету спочатку була втілена у Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 року. Пізніше ця декларація була взята за основу для Конституції України, в якій ідея суверенітету була закріплена у ст. ст. 1, 2, 5, 17.

Отже, ідея державного суверенітету зародилась ще на початку XIV століття, проте лише в XVII столітті набула сучасного розуміння. Протягом історії, вона пройшла довгий шлях формування та розвитку, знаходячи втілення як у працях багатьох відомих мислителів, так і безпосередньо у позитивному праві. Наведені, як приклади, конституції стали важливими актами закріплення цієї ідеї в праві. Однак, у наш час ми мусимо боротися за збереження цієї ідеї. Механізм боротьби зі свавіллям у міжнародних відносинах у силу розглянутих причин не може вважатися ефективним. Міжнародні організації, в першу чергу ООН та ОБСЄ, виявилися аморфними й фактично не виправдовують своє призначення. Норми міжнародних організацій, які створені для забезпечення глобальної безпеки та попередження правових порушень їх суб'єктами, на практиці виявилися декларативними і недієздатними [6]. Тому світ потребує створення нової потужної міжнародної організації, яка включала б ефективні механізми захисту суверенітету та пов'язаних з ним прав людини, нації, народу. І змогла б рішуче давати відповідь на нові виклики та загрози.

Список використаних джерел

1. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 11.05.2024).
2. Зозуля Є. В., Туренко О. С., Іванов І. В. Історія вчень про державу і право: навчальний посібник. Херсон : Олді-Плюс, 2018. 308 с.
3. Пролесєв С. В., Шамрай В. В. Генеза модерної ідеї суверенітету. *Sentetiae*. 2002. Т. 6, № 2. С. 77–87.
4. Батанов О. В. Плаієнко Микола Іванович. *Constitutionalist*. URL: [https://constitutionalist.com.ua/paliienko-mykolaivanovych/#:~:text=правовій %20визначеності %20суверенітету. М.,є %20якістю %20самої %20держави](https://constitutionalist.com.ua/paliienko-mykolaivanovych/#:~:text=правовій%20визначеності%20суверенітету.М.,є%20якістю%20самої%20держави)) (дата звернення: 11.05.2024).
5. Шульженко Ф. П. Право сили, «шредер-меркелізм» та перспективи глобальної безпеки. *LexInform*. URL: <https://lexinform.com.ua/v-sviti/pravo-syly-shreder-merkelizm-ta-perspektyvu-globalnoyi-bezpeky/> (дата звернення: 16.05.2024).
6. Шульженко Ф. П. Право сили, «шредер-меркелізм» та перспективи глобальної безпеки. Частина 2. *LexInform*. URL: <https://lexinform.com.ua/v-sviti/pravo-syly-shreder-merkelizm-ta-perspektyvu-globalnoyi-bezpeky-chastyna-2/> (дата звернення: 16.05.2024).
7. Шульженко Ф. П. Соціально-правова держава в Україні: проблеми становлення та модернізації: Монографія. Київ : КНЕУ, 2007. 392 с.
8. U.S. Senate: Constitution of the United States. U.S. Senate. URL: <https://www.senate.gov/about/origins-foundations/senate-and-constitution/constitution.htm> (дата звернення: 11.05.2024).

Секція 2. Національні та транснаціональні виміри суверенітету в умовах глобалізації

Лимаренко О.В.

«Правознавство», 1 курс,

*Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,*

*Науковий керівник – завідувач кафедри теоретичної юриспруденції,
д. політ. н., професор Шульженко Ф.П.*

ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

В час, коли глобальний світ віджив своє, питання збереження національного суверенітету набуває актуальності. Суспільства по всій земній кулі, європейські зокрема стикаються з численними глобальними викликами, такими як інтенсивна міграція, тероризм, гібридні війни, екологічні проблеми, демографічна криза. Однак, варто розрізнити глобалізацію та глобальні виклики, що пішли слідом після неї. Епоха глобалізації завершилася, але її наслідки, як і наслідки її кінця ми пожинаємо зараз. "Глобалізацією" в гуманітарній науці позначався період, коли держави об'єднувалися економічними, політичними інтересами, в тому числі через транснаціональні корпорації. В глобальному світі суверенітет (зокрема економічний) певним чином обмежувався. Глобальні виклики – це негативні наслідки глобалізації, глобальні соціальні стреси, війни в першу чергу, гібридні, торгові війни Китай-США тощо.

Метою даного дослідження є аналіз сутності та змісту національного суверенітету в умовах глобалізації та зовсім нових – постглобалізаційних умов, визначення його необхідних компонентів та серйозних загроз, з якими він стикається, а також розробка рекомендацій щодо його збереження і зміцнення саме в Україні.

Осмислення проблеми здійснювалось на основі історичного методу, системного підходу, порівняльного аналізу.

З лютого 2022 року глобальний світ роз'єднався на дві основні групи держав: тих, що підтримують свободу, Україну; також тих, що підтримають тоталітаризм, людиноненавистництво: держави-учасниці "БРІКС+", Іран, КНДР, Білорусь тощо. Людство стоїть на порозі нового перерозподілу сил і порядків з моменту Ялтинської конференції, і на цей раз Україна є потенційним суб'єктом, а не об'єктом цього перерозподілу. Криза міжнародних відносин у світі, що набула показового значення у війні РФ проти України та реакції світового суспільства на неї, показала інтелектуальну неспроможність сучасної концепції міжнародного права, крихкість суверенітету державного та національного, потребу їх переосмислення. Почнемо з національного. Основою політико-правової концепції філософа Жана-Жака Руссо була ідея народного суверенітету. Він трактується мислителем як здійснення необмеженої влади, що направляється загальною волею. За умовами суспільного договору воля ця належить народу. А що є суспільний договір – *res publica*. Нація в законодавстві абсолютної більшості республік, зокрема України ототожнюється з поняттям народу, тому і народний суверенітет можна прирівняти до національного. Національний суверенітет є наріжним каменем для суверенітету державного, відколи відбувся перехід від релігійної самосвідомості до національної під час відходу від преמודерну на перевагу модерну. Більшість глобальних загроз для національного суверенітету дуже багатьох суспільств походять від тоталітарного табору, КНР зокрема. Це і територіальні апетити на Тайвань, далі на Індостан. Варто не забувати про пандемію коронавірусу, з великою ймовірністю створеного як біозброї, згідно з заявою директора ФБР [2]. Це ще не кажучи про серйозне забруднення середовища Китаєм, зокрема своїх річок, повітря, масову вирубку лісів Сибіру, на яку Китай також давно вже поклав око. Міжнародні

об'єднання, ООН ніяк не можуть цьому перешкодити, як і вирішенню палестинського питання, натомість паверхауси Заходу демонструють постійні натовпи на мітингах, що підтримують терористів Гази. Захід навіть не намагається протидіяти. Як правильно зазначав Федір Шульженко, «Останні десятиріччя зовнішня політика низки провідних держав Заходу була недалекоглядною та зосередженою на досягненні економічних преференцій для кожної з них або для певної їх групи. Причому формат економічного співробітництва базувався на скомпрометованому свого часу принципі конвергенції між Заходом та СРСР, місце якого після 1991 року посіла тоталітарна російська федерація. Продовжувачем і натхненником такого формату стала політика «шредер-меркелізму» в сферах обміну технологіями, взаємопроникнення бізнесу, міжнародної торгівлі та енергетики з РФ. Відверте лобіювання впродовж тривалого часу экс-канцлерами ФРН Г. Шредером та А. Меркель її енергетичних інтересів на Заході призвело до перетворення вуглеводнів на компонент гібридної війни, політичну зброю та елемент шантажу Росією урядів і народів Європи» [1].

Решта країн поза двома таборами виступають просто економічними бенефіціарами російсько-української війни, тому є нейтралами. Це насамперед країни Центральної Азії, Південного Кавказу, глобального Півдня (від Індостану до Латинської Америки, близькосхідні країни). Хоча всі вони не розуміють небезпеки для себе з боку тоталітарного табору. Далі постає проблема з інтеграцією в Європейський союз України, полягає вона в тому, що він все менше є європейським через неконтрольовану міграцію з подальшим перетворенням з економічного товариства в політизований союз Європейського халіфату. Нації держав, що перебувають у ЄС та прагнуть до вступу повинні виконувати безглузді тоталітарні вимоги Брюсселю, як-от нещодавня ратифікація Стамбульської конвенції Верховною Радою, що немає нічого спільного із захистом жінок, але руйнує націєтворчий інститут сім'ї, вводить жіночий гендер. Українцям же це чуже, тим більше це шкідливо, коли наше суспільство невпинно протягом десятиліть потерпає від кризи депопуляції, ця проблема характерна для всього прогресивного білого світу [3]. Про який національний суверенітет можна говорити, якщо нації не залишаться. В цьому випадку національний суверенітет поступається державному. В демократичному суспільстві модерного типу влада є найманним народом менеджментом та повинна втілювати його волю й інтереси, вона не має легітимації на те, щоб замість цього диктувати йому свою чи волю інших держав. Захист своїх культурних цінностей необхідна компонента національного суверенітету. Не слід забувати про внутрішній чинник корупції, з яким ведеться активна боротьба, але недостатня, особливо під час війни. Ми знаємо, що і для країн ЄС ця проблема дуже наявна, адже саме тому неасимільовані мігранти продовжують завозитись для "робочих місць", коли вони не працюють, а живуть на держвиплатах, а візи росіянам видаються, оскільки на цьому можна заробити немало як електорату, так і грошей. Захист національних інтересів, суверенітету ніколи не може стояти поруч з корупцією. РФ заради виправдання агресії в бік України використовує риторику денацифікації. Дивлячись на результати російської денацифікації можна побачити, що це є боротьба не проти німецької ресентиментної ідеології першої половини ХХ століття, а проти існування української нації взагалі, як і всіх її компонентів: мови, культури, українців. Варто згадати наступницею якого державного утворення є РФ, з ким це утворення вступало в союзницькі відносини напередодні Другої світової, з ким воно розділяло багато лівих тоталітарних концепцій, як це утворення проводило геноцид в Україні голодом на основі національної приналежності. РФ не розуміє і не може зрозуміти поняття нації, національного суверенітету, оскільки при комунізмі не буде існувати націй. Вона не змогла створити та забезпечити суверенітет для росіян, абстрагуючи це питання на представників всіх національностей на своїй території, а самих росіян роблячи меншістю у своїй столиці, віддаючи їх на суд Лінча в суб'єкти РФ, які є вже суб'єктами над нею. Від трагічного до комічного характеру набувають санкції, накладені на РФ демократичним світом, оскільки на номенклатуру вони потрібного впливу не мають, а діють на народ РФ, який звик жити в таких умовах, буде вдячний за них, лише аби більше ненавидіти тих, хто на іншому кінці планети може жити гідно. Тут ситуація схожа з палестинським питанням.

РФ, як і Палестина є держави-терористи, з терористами вести перемовини не можна, як не намагається глобальний Захід. В історії траплялись і дієві санкції з боку світової спільноти, наприклад, дії Союзників проти Осі під час Другої світової.

Якщо ж Україна примкне до ЄС, або до РФ, то стає лише країною заходу або сходу відповідно, набуває статусу буферної зони, країни-кордону. Але є альтернативи. Це викладені Юрієм Липою, підкріплені вдалим історичним досвідом концепції Балто-Чорноморського союзу, розбудовані у проєкті Інтермаріуму. Ніхто не дасть нам суверенітету, якщо ми самі його не візьмемо. Західні еліти занадто бояться розпаду РФ, прикладом тому Будапештський меморандум, Котлета по-київськи Буша, звідки тягне свою риторіку про автономістів-націоналістів нинішній президент РФ.

Отже, національний суверенітет залишається невіддільним елементом державності та основоположним принципом міжнародного права, оскільки лише сильні та самодостатні держави можуть бути гідними партнерами на міжнародній арені та разом ефективно об'єднувати. Однак, в умовах постглобалізації він стикається з низкою потужних викликів несвободи, яку не спиняють, а підтримують євробюрократи, граючись з тоталітаризмом. Для подолання цих загроз та збереження національного суверенітету необхідно ставити акцент на новий європейський блок, заснований на нових цінностях з метою самооборони від глобальних Півдня і Сходу, без ідей культурного марксизму. Глобальний світ впав, нам треба з цим змиритись і скоріше використати на свою користь. Міжнародне право – це проєкція права сили, саме Україна зараз невпинно демонструє силу всьому світу і повинна надихнути продемонструвати свою глобальному Заходу задля перемоги над спільним ворогом, а Заходу треба якомога раніше зрозуміти, що це є спільний ворог.

Список використаних джерел

1. Шульженко Ф. П. Право сили, «шредер-меркелізм» та перспективи глобальної безпеки. 2023 URL: <https://lexinform.com.ua/v-sviti/pravo-syly-shreder-merkelizm-ta-perspektyvy-globalnoyi-bezpeky/>
2. Висновок директору ФБР щодо походження коронавірусу URL: <https://www.washingtonpost.com/nation/2023/02/28/fbi-director-christopher-wray-wuhan-lab/>
3. Загальний рейтинг народжуваності згідно даних ЦРУ URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/field/total-fertility-rate/country-comparison/>

Коптенко О. С.

*«Міжнародне право», 1 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

Науковий керівник – к.ю.н., доцент, професор кафедри теоретичної юриспруденції Рижук Ю. М.

ОСНОВНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Основний Закон України закріплює, що захист суверенітету і територіальної цілісності України є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [1]. Отже, територіальна цілісність і суверенітет є нерозривно пов'язаними цінностями, адже одне фактичне неможливе без іншого і кожне з цих понять сприяє взаємному зміцненню.

Забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності є одними з найактуальніших питань для України в сучасних умовах. Збройна агресія Російської Федерації, що розпочалася у 2014 році, поставила під загрозу існування української держави. В цих умовах

важливо чітко окреслити основні напрямки забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності України, а також визначити їх шляхи реалізації.

Постановка завдання полягає у вивченні основних аспектів забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності України, а також виявленні шляхів реалізації цих концепцій в сучасних умовах.

Забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності України можливе лише шляхом комплексного підходу, який включає воєнно-політичні, економічні, дипломатичні та правові заходи.

Науковці, політики та громадськість активно обговорюють шляхи забезпечення незалежності та цілісності країни. Зовнішній вимір цієї проблеми включає протистояння збройній агресії, яка потребує модернізації Збройних Сил України, співпраці з міжнародними партнерами, застосування дипломатичних та санкційних інструментів. Деокупація окупованих територій потребує комплексного підходу, що включає політичні, економічні, гуманітарні та правові важелі. Захист державного кордону потребує зміцнення прикордонної інфраструктури, збільшення чисельності прикордонників та використання сучасних технологій.

У той же час, внутрішні виклики також є важливим фактором. Збереження єдності українського суспільства потребує політики національного єднання, захисту прав та свобод громадян, боротьби з дискримінацією та ксенофобією, а також розвитку громадянського суспільства. Протидія сепаратистським тенденціям потребує політичного діалогу, економічного розвитку, культурно-просвітницької роботи, а також забезпечення законності та правопорядку в східних та південних регіонах країни. Реформи, спрямовані на боротьбу з корупцією, забезпечення верховенства права, покращення життя людей та посилення національної ідентичності, є одним з ключових елементів для зміцнення держави.

Одним з ключових напрямків вирішення цих проблем є інформаційна безпека та боротьба з дезінформацією. Протистояння російській пропаганді та дезінформації потребує розвитку незалежних ЗМІ, посилення кібербезпеки, активної інформаційної політики з боку влади, медіаграмотності населення. Захист інформаційного простору України потребує регулювання роботи іноземних ЗМІ, боротьби з фейками та кібератаками, підтримки українських медіа. Правдиве висвітлення подій в Україні потребує співпраці з міжнародними медіа, участі в міжнародних інформаційних проєктах, використання сучасних інформаційних технологій [2, с 3-12].

Важливо додати про захист Заходу або інтеграція в євроатлантичний простір є теж важливим аспектом для забезпеченням державного суверенітету. Чітка орієнтація зовнішньої політики України на інтеграцію в ЄС та НАТО потребує виконання європейських вимог та активної дипломатичної діяльності. Доступ до політичної, економічної та військової підтримки з боку Заходу відкриває можливості для модернізації країни та посилення її безпеки. Участь у програмах ЄС та НАТО сприяє реформам, зближенню з європейськими стандартами та посиленню інституційної спроможності України.

Також не можна недооцінювати економічний аспект забезпечення суверенітету та цілісності. Розвиток сильної та диверсифікованої економіки потребує структурних реформ, покращення інвестиційного клімату, боротьби з корупцією та стимулювання інновацій. Енергетична безпека потребує диверсифікації джерел енергопостачання, підвищення енергоефективності та розвитку альтернативних видів енергії. Економічна інтеграція з ЄС відкриває доступ до нових ринків, інвестицій та технологій [3, с 1-9].

В сучасних умовах забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності України є завданням високого ступеня важливості, що вимагає комплексного підходу та невідкладних заходів. Зовнішня агресія, внутрішні конфлікти, інформаційна війна, а також необхідність інтеграції в євроатлантичний простір та забезпечення економічної самодостатності становлять лише деякі з викликів, з якими стикається країна [4, с 14-23].

Отже, лише за умови комплексного вирішення цих проблем і впровадження стратегічних заходів можна гарантувати збереження державного суверенітету та територіальної цілісності України в сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 29.04.2024)
2. Бутальська Ю.В. Забезпечення державного суверенітету України в умовах збройної агресії Російської Федерації: правові аспекти. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. 2022. № 29. С. 3-12.
3. Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nauka.com.ua | № 12, 2020 | 24.12.2020 р.
4. Кульчицький О.В. Державний суверенітет України: виклики та перспективи забезпечення в умовах російської агресії. Наукові записки Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2022. № 2. С. 14-23.

Кирилюк Н. В.

«Міжнародне право», 1 курс

*Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

Науковий керівник – к.ю.н., доцент, професор кафедри теоретичної юриспруденції Рижук Ю. М.

ЗАХИСТ ДЕРЖАВИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇЇ БЕЗПЕКИ – НАЙВАЖЛИВІШІ ФУНКЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

*Людина, яка не готова захищати те, що любить,
не заслуговує на те, щоб це мати»
Джефферсон Томас*

Україна здобула незалежність юридичним шляхом, ухваливши низку документів, що проголосили державний суверенітет. Легітимність дій Верховної Ради підтвердив Всеукраїнський референдум. Проте навіть з усіма засадами демократії, ми й досі перебуваємо на стадії «будівництва» власної держави.

Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Саме такі принципи закріплює стаття 17 Конституції України [1].

У Висновку Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 93 Конституції України (щодо законодавчої ініціативи народу) зазначено, що у Конституції України поняття «народ» застосовано у значенні «Український народ – громадяни України всіх національностей» [2]. Розглядаючи функції українського народу щодо захисту держави та забезпечення її безпеки у межах даної роботи, будемо виходити з врахування даної правової позиції.

Особливого значення виконання функцій щодо захисту держави та забезпечення її безпеки народом набувається зараз, в період повномасштабного вторгнення, оскільки роль захисту держави є найважливішим чинником життя, без перебільшення. Також у статті 17 передбачено, що оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України [1]. Це все означає, що кожен громадянин держави має нести відповідальність за захист своєї країни. Це можна робити різними способами, зокрема: службою в Збройних Силах України чи інших військових

формуваннях; участю у волонтерській діяльності, спрямованій на допомогу українській армії; сплатою податків, що спрямовуються для фінансування оборони країни; дотриманням законів та правопорядку; інформуванням про підозрілу діяльність або можливі загрози безпеці держави; підвищенням власної обізнаності та навичок з питань безпеки.

Захист держави та забезпечення її безпеки – це постійний процес, який потребує багатьох зусиль. Український народ уже продемонстрував свою готовність до самовідданості та єднання перед обличчям ворога. Завдяки спільним зусиллям владних структур та громадян України, країна може подолати будь-які виклики та зберегти свою незалежність.

Український народ неодноразово показував свою спроможність захистити та зберегти державність. Це відслідковується на пройдених етапах та історії: Революція на граніті, Акція «Україна без Кучми», «Помаранчева революція», Революція гідності, спротив агресії росії як у 2014 році, так і у 2022 році. Адже український дух – дух свободи, у крові в наших громадян [5].

Якщо повернутися на кілька десятиліть назад – ситуація не змінилася. Кожне покоління українців намагається захищати і захищає самобутність та факт існування держави. Звісно ж, більша роль на ці функції надається молоді: студентам, випускникам – людям, котрі є тим стержнем змін.

За роки незалежності Україна зробила великий крок в сторону європейських країн. В сфері оборони, звісно ж, теж [3]. Україна активно співпрацює з країнами у сфері безпеки. Це співробітництво включає обмін інформацією, проведення спільних навчань та надання військової допомоги. Це показує міжнародне визнання та можливість України бути партнером для держав. Не можна не помітити той факт, що це несе багато позитивних моментів.

Конституція України, у статті 65, передбачає, що захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України... є обов'язком громадян України. Це дає нам розуміння, що відповідальність за безпеку лежить на Українському народові. Адже всі громадяни України роблять свій вклад (позитивний чи негативний) у розвиток всіх сфер держави [4]. Яким буде майбутнє, влада, життя – залежить від кожної особи Української держави.

Отже, захист держави та забезпечення її безпеки – це завдання, які лежать на руках Українського народу. Кожен громадянин в змозі докласти тих зусиль, котрі змінять вектор розвитку країни в кращу сторону та зроблять її державою з майбутнім. Важливо пам'ятати, що захист держави – це не лише справа військових та силових структур. Це відповідальність кожного громадянина. Своєю працею, творчістю, активною позицією ми можемо зробити нашу країну сильнішою.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 24.04.2024)
2. Висновок Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 93 Конституції України (щодо законодавчої ініціативи народу) (реєстр. № 1015) вимогам статей 157 і 158 Конституції України № 5-в/2019 від 13.11.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v005v710-19> (дата звернення 24.04.2024)
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 5 травня 2014 року «Про заходи щодо зміцнення національної безпеки України у воєнній сфері»: Указ Президента України №453/2014 від 05.05.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/453/2014> (дата звернення 24.04.2024)
4. Гай-Нижник П. П. росія проти України (1990-2016рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення – К: «МП Леся», 2017 р. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/202/Osv_i_nauk_2.pdf
5. Штогрін І. Події, які сформували і зміцнюють Незалежність України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/podii-shcho-formuyut-nezalezhnist/31405953.html> (дата звернення 24.04.2024).

Левицький М.О.
«Публічне право», 5 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – д.ю.н., старший дослідник,
професор кафедри теоретичної юриспруденції Кравченко М.Г.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ДОСВІД УКРАЇНИ, ФРАНЦІЇ ТА НІМЕЧЧИНИ

Кінець ХХ – початок ХХІ століття нерозривно пов'язаний з явищем глобалізації, яке здійснило значний вплив на подальший розвиток усіх сфер функціонування держави та суспільства. Це явище здійснило суттєвий вплив на розвиток державності, інтегруючи різноманітні аспекти життя країн у єдиний світовий простір. Зазначимо, що попри економічне підґрунтя глобалізації, вона значною мірою впливає і на правову сферу, зокрема на питання державного суверенітету, який еволюціонував від суто політичної до правової категорії. Д. Гуменюк у своїй роботі стверджує, що від Вестфальського миру, що заклав основи суверенної рівності держав, до сучасності, де глобалізація та її досягнення, такі як інформаційні технології, міждержавна кооперація та наявність наддержавних утворень, трансформують традиційне розуміння суверенітету, створюючи нові виклики щодо його захисту [1]. Питання захисту державного суверенітету лягло в основу чималої кількості як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, проте особливої уваги в цьому контексті заслуговує досвід провідних держав Європейського Союзу: Німеччини та Франції. Їхній досвід є вкрай важливим та цінним для України, яка наразі перебуває на шляху до інтеграції у ЄС та гостро потребує актуалізації стратегічного бачення концепції захисту власного державного суверенітету.

Захист державного суверенітету став наріжним камінням інтелектуальних дискусій серед правників країн Західної Європи на зламі тисячоліть, що зумовлено фундаментальними змінами самого конструкту держави. На думку М. Анищферової та В. Чернописької ця трансформація несе значні загрози для національних держав як основних одиниць організації світового суспільства [2]. Вони стверджують, що створення ЄС внаслідок глобалізації є причиною, чому суверенна національна держава є «надлишковою» і, як наслідок втрачає здатність до забезпечення правопорядку та запобігання політичної роздробленості [2]. Такої ж позиції притримуються і деякі представники зарубіжної наукової спільноти, зокрема Brack, N., Coman, R. & Crespy, A., які у своїй роботі звертають увагу на те, що протягом свого існування ЄС завжди стикався з проблемою «визначення межі суверенітету», адже економічний дрейф важелів від столиць членів спільноти до спільного центру в Брюсселі, а також зобов'язання щодо міграційної політики значною мірою поживляють дискусії про доцільність більш гнучкого розподілу повноважень [3]. Окрім цього, автори наголошують на тому, що захист державного суверенітету перестав бути виключно предметом політичних кампаній та декларацій, адже з підписанням Лісабонського договору та виходом Великобританії з Союзу члени Спільноти отримали не лише юридичне право визначати межі власного суверенітету, а й наочний прецедент виходу з ЄС у разі, якщо це допоможе забезпечити захист суверенітету належним чином [3].

Саме тому необхідно надати характеристику стратегічному баченню захисту державного двох найбільш впливових членів ЄС. Окрім цього, історичні чинники спричиняють висхідну різницю у підходах Німеччини та Франції до власного державного будівництва.

Історично Німеччина виступає ключовим гравцем в економічному та політичному житті Європи, що в свою чергу спонукає інші держави наслідувати німецькі практики. Так, сучасна

німецька доктрина визнає, що модерний світ вимагає гнучкості та адаптації до швидких змін, і тому Німеччина прагне до збалансованого поєднання національних інтересів з міжнародними зобов'язаннями [4]. Стикаючись з викликами, пов'язаними із захистом державного суверенітету, ФРН посідає лідерство у подоланні цих викликів. Відтак німецька політика має на меті забезпечити стабільність Європейського Союзу, який може ефективно реагувати на глобальні виклики, такі як економічні кризи, міграція, тероризм та зміна клімату і в такий спосіб забезпечити власні державні потреби [4].

ФРН підтримує сильну федеральну систему, яка дозволяє землям мати значний ступінь автономії. Це сприяє гнучкості та ефективності у вирішенні регіональних питань, одночасно забезпечуючи єдність та солідарність на національному рівні. Попри федеративний устрій та високий рівень децентралізації, Німеччина не позбавлена негативних наслідків глобалізації. Наприклад, через високу частку саме німецького виробництва у загальному ВВП ЄС виникають внутрішньо-політичні дискусії щодо доцільності несення економічного тягаря Німеччиною [4]. Подібні питання часто використовуються радикальними політиками, які використовують децентралізацію та економічну інтегрованість країни заради власних амбіцій, спричиняючи кризи. Попри це ФРН усвідомлює важливість боротьби з такими проявами популізму щодо суверенітету, продовжуючи працювати над пошуком оптимального балансу між національними інтересами та міжнародними зобов'язаннями [4]. Проте в контексті дослідження Німеччини вкрай важливо пам'ятати і про особливість, пов'язану з інституційною тяглістю до звичних патернів взаємодії з іншими державами. Як влучно зауважує Ф.П. Шулженко у своїй статті, Німеччина, послуговуючись політикою «шредер-меркелізму», замирюючи агресивно налаштовані країни, які готові діяти у експансіоністський спосіб (як-от російська федерація) [5]. На нашу думку, зазначений ризик щодо німецького підходу також має бути вивчений та проаналізований задля глибшого розуміння його сутності та задля визначення перспективи для його наслідування Україною.

Натомість Франція, стикаючись з викликами глобалізації, демонструє унікальний підхід до захисту свого державного суверенітету, який відображає її глибокі історичні корені та культурну ідентичність. У цьому контексті, Франція розглядає суверенітет не лише як право влади в межах своєї території, але й як засіб забезпечення національної безпеки, економічного процвітання та культурного розвитку [6]. В основі французького бачення захисту власного суверенітету лежить ідея збереження історичної ролі держави як європейського гегемона [6]. Перебуваючи у певного роду конкуренції з ФРН, Франція намагається вдаватися до чіткішого розмежування наднаціонального та державного суверенітету. До прикладу, питання ідентичності є ключовим для внутрішньої та зовнішньої політики Франції, саме тому великим пріоритетом лишається захист французької мови, культури та мистецтва. На думку французького уряду, ці елементи є невід'ємною частиною суверенітету держави, а тому, попри «американізацію» як один з проявів глобалізаційних процесів, Франція активно поширює власні культурні символи [6].

Тут варто зазначити, що обмеження суверенітету в умовах глобалізації є складним питанням для французького народу та викликає певний супротив. У своїй статті Е. Баладур, колишній голова уряду Франції, наголошує на тому, що подальша реформа організації публічної влади у ЄС, як і процес розширення Союзу мають відбуватися із урахуванням інтересів Франції, а сама держава не повинна віддавати значну частину суверенітету, але натомість має пильнувати урядовців у Брюсселі з метою недопущення «федералізації» Європейського Союзу [7]. На нашу думку, ця позиція наочно демонструє, що попри значну інтеграцію та провідну роль у сучасному глобалізованому світі, Франція все одно активно обстоює ідею державного суверенітету, захищаючи власні національні інтереси.

Можемо резюмувати, що основна відмінність між французьким та німецьким підходами полягає у ступені готовності до передачі частини суверенних повноважень наддержавним інституціям. Франція зберігає обережнішу позицію, тоді як Німеччина є прикладом глибшої інтеграції та відкритості до міжнародного співробітництва. Ці підходи відображають різні стратегії адаптації до сучасних викликів глобалізації, де, з одного боку, стоїть збереження національної само-

бутності, а з іншого — прийняття переваг глобальної інтеграції. Обидві країни прагнуть знайти оптимальний баланс між національними інтересами та міжнародними зобов'язаннями, що є ключовим для забезпечення стабільності та процвітання в умовах сучасного світу.

Важливим є те, що для України вкрай актуальним стане як німецький, так і французький досвід захисту державного суверенітету. Як нами було встановлено, кожна з держав має власний підхід, що містить як переваги, так і недоліки, але синергія найкращих якостей може стати основою для напрацювання української стратегії щодо захисту власного суверенітету в контексті євроінтеграційних процесів. Беззаперечним є той факт, що разом із прогресом щодо виконання зобов'язань та дотримання критеріїв для вступу до ЄС зростатиме необхідність напрацювання відповідних стратегічних документів, які б становили засади української політики із захисту власного суверенітету. Цим і зумовлена потреба у детальнішому вивченні європейського досвіду та практик з цього питання, що дозволить Україні увійти в Європейський Союз з усвідомленням не лише важливості Спільноти для себе, а й себе для Спільноти.

Список використаних джерел

1. Гуменюк Д. Вестфальська система: минуле та сьогодення. Студентський науковий вісник. 2020, № 45. С. 72-75.
2. Chornopyska V., Antsyferova M. Limitation of state sovereignty in the conditions of globalization: theoretical and legal aspect. Visnik Nacional'nogo universitetu «Lvivska politehnika». Seria: Uridicni nauki. 2023. Vol. 10, no. 37. P. 39–44. URL: <https://doi.org/10.23939/law2023.37.039>.
3. Brack, N., Coman, R. & Crespy, A. Sovereignty conflicts in the European Union. Les Cahiers du Cevipol, 2019, Vol. 4. P. 3-30. URL: <https://www.cairn.info/revue--2019-4-page-3.htm>.
4. OECD iLibrary. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/33f83767-en/index.html?itemId=/content/component/33f83767-en>
5. Шульженко Ф.П. Право сили, «шредер-меркелізм» та перспективи глобальної безпеки – LexInform. 2023. Частина 1. URL: <https://lexinform.com.ua/v-sviti/pravo-syly-shreder-merkelizm-ta-perspektyvy-globalnoyi-bezpeky/>
6. The French Economy's Adaptation to Globalization Has Been Remarkable | Brookings. Brookings. URL: <https://www.brookings.edu/articles/the-french-economys-adaptation-to-globalization-has-been-remarkable/>
7. Édouard BALLADUR EUROPE AND OUR SOVEREIGNTY EUROPE IS NECESSARY, FRANCE TOO. Fondation por L'innovation politique. URL: <https://www.fondapol.org/en/study/europe-and-our-sovereignty/>

Різенко Д.І

«Маркетинг», 2 курс

Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана

Науковий керівник – к.ю.н. доцент кафедри теоретичної юриспруденції Рудь Ю.М.

БУДАПЕШТСЬКИЙ МЕМОРАНДУМ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

Будапештський меморандум, або ж Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї зі сторони нашої країни, був підписаний Леонідом Кучмою 5 грудня 1994 року.

Цей міжнародний багатосторонній договір засвідчує відмову нашої держави від ядерної зброї в обмін на гарантії безпеки від Російської Федерації, Сполучених Штатів Америки і

Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. Сам документ складається з 6 розділів, в кожному з яких йдеться про зобов'язання країн-підписантів перед Україною:

- ✓ поважати незалежність і суверенітет та існуючі кордони України;
- ✓ утримуватися від загрози силою чи її використання проти територіальної цілісності чи політичної незалежності України;
- ✓ утримуватися від економічного тиску, щоб отримати будь-які переваги;
- ✓ домагатися негайних дій з боку РБ ООН(Рада Безпеки ООН), з метою надання допомоги, якщо Україна стане об'єктом акту агресії або погроз агресією з використанням ядерної зброї;
- ✓ не застосовувати ядерну зброю проти України, якщо вона не розпочне акт агресії проти країн, які мають ядерну зброю;
- ✓ проводити консультації у випадку виникнення ситуації, коли виникне питання стосовно цих зобов'язань[1].

Однак Російська Федерація вирішила знехтувати цим договором, неодноразово його порушуючи. Ще до початку повномасштабного вторгнення в Україну в 2022 році та окупації Криму та частити Донбасу у 2014 році країна-терорист чинила економічний тиск на нашу державу, що суперечить Будапештському Меморандуму. Прикладами таких порушень вважається газовий шантаж 2006 року, коли МЗС України розцінило поведінку Росії як прояв економічного тиску та шантажу[2].

Агресивні дії Росії, які розпочалися 24 лютого 2022 року, спричинили нову хвилю суспільного обговорення Будапештського меморандуму. Зважаючи на те, що підписання договору не зупинило державу-терориста від агресивної війни, яка несе безпосередню загрозу суверенітету та територіальній цілісності України, дедалі більше громадян вважають відмову від ядерної зброї великою помилкою, за яку український народ досі розплачується, при чому її ціна, на жаль, надзвичайно висока.

9 квітня 2024 року на сайті Президента України було створено петицію, автор якої закликає до денонсації Договору про нерозповсюдження ядерної зброї та до відновлення Україною ядерного статусу. Причинами такого радикального кроку вважаються неодноразові порушення Будапештського меморандуму Росією та неналежна допомога з боку США у відбитті агресії[3].

МЗС України у заяві, присвяченій 28-ій річниці з дня підписання Будапештського меморандуму, звинуватило Російську Федерацію в повномасштабному вторгненні, геноциді українського народу та висловленні погроз використання ядерної зброї. Крім цього, в заяві також підкреслено необхідність створити нову якісну систему безпекових гарантій для України, щоб унеможливити повторення російської агресії [4].

Отже, Будапештський меморандум мав би гарантувати безпеку України в обмін на її ядерний арсенал. Але, на жаль, він не зміг запобігти діям Росії у знищенні нашої держави. Ми можемо спостерігати протягом уже понад 10 років, міжнародно-правові гарантії, які були надані Україні в рамках цього договору, не спрацювали. Як зазначили в МЗС України у вищезгаданій заяві: «Жодні домовленості з Російською Федерацією не працюють, якщо вона зберігає фізичну здатність і мотивацію їх порушувати». Таким чином, укладання цього договору можна вважати жахливою помилкою, яка призвела до загибелі десятків, або й сотень тисяч українців, еміграції мільйонів громадян, економічної кризи, знищення інфраструктури та багатьох інших дуже тяжких наслідків.

Список використаних джерел

1. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї / Офіційний сайт Верховної Ради України.URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_158.

2. Україна офіційно назвала Росію шантажисткою. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2006/01/2/3045516/>.

3. Враховуючи порушення Будапештського меморандуму одним із підписантів, відсутність на сьогоднішній день послідовної та суттєвої підтримки від США, розробити алгоритм денонсації Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons) та розпочати практичні заходи щодо виготовлення нестратегічної ядерної зброї в Україні та відновлення статусу ядерної Держави №22/223730-еп. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/223730>.

4. Заява МЗС України з нагоди з нагоди 28-ї річниці підписання Будапештського меморандуму. URL: <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-z-nagodi-28-yi-richnici-pidpisannya-budapeshtskogo-memorandumu>.

Viktoriiia Butanova

*«International economy and management», 1 cours
Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman
Research supervisor – Doctor of Law, Professor,
Professor at the Department of Theoretical Jurisprudence, Vira Rydiuk.*

STATE SOVEREIGNTY IN INTERNATIONAL LAW

International law is based on the concept of state sovereignty, which also serves as the basis for the organization and management of international activities. The United Nations was established in 1945, and like its predecessor, the League of Nations, the UN's various roles in addressing long-standing and difficult problems in the relations of states in such fields as international security, human rights, international law, and economic development. Also it promotes international cooperation to address common problems, including poverty and climate change. The Organization is based on the principle of sovereign equality of all its members, as enshrined in Article 2, paragraph 2 of the UN Charter [1].

In order to understand state sovereignty, it is necessary to analyze how it has been defined and developed over time in relation to international law. It first emerged as a concept during the Westphalian period of nation-state founding, emphasizing the absolute power of countries within their borders. However, as the global situation has changed, so has its interpretation. Its modern interpretations recognize the interconnectedness of countries and the need for cooperation in addressing global issues. This shift reflects a move toward a more complex understanding of sovereignty that balances state autonomy with obligations and responsibilities abroad [1; 2].

Sovereignty in international law is intricate, comprising elements like territorial integrity, which emphasizes the sole authority of a state over its borders and territory. Political independence emphasizes the freedom of a state from external control or influence, allowing it to express independent opinions on both domestic and international issues. In addition, the ability of a state to establish and enforce laws within its borders, maintaining peace and order, is part of its legal authority. Governing their citizens, exercising authority over their territory, and maintaining equal political relations with foreign governments are all appropriate for governments that retain their sovereignty. It defines a nation's independence and rights, shaping global cooperation and governance dynamics. However, sovereignty often conflicts with international obligations, requiring a delicate balance between autonomy and cooperation. This tension between international obligations and sovereignty underscores the fine line that needs to be drawn between expressing state autonomy and participating in the joint governance of global companies [2].

The Security Council, in particular, is charged with maintaining international peace and security while respecting the sovereignty of individual countries. Observing, the rapid expansion of UN peacekeeping and election-monitoring activities, the consequences of the collapse of communism in eastern Europe and the Soviet Union, the 1990-1 Gulf conflict and its aftermath, attempts at settlement of many regional conflicts, UN involvements in fractured societies, including Cambodia, Somalia, and the former Yugoslavia, and the political and resource limits of the UN's capabilities. Taking into account, the UN must strike a balance between its right to sovereignty and the need to intervene when serious human rights violations or issues that threaten global peace and security arise. When a state neglects its obligations or commits crimes against its own people, the UN can intervene to protect human rights and stop the conflict from escalating. The Security Council should effectively approve such interventions, which can take the form of political pressure, lucrative fines, or even peacekeeping missions. Although these actions may seem to violate state sovereignty, their purpose is to protect universal values and maintain the common security of the international community [3].

However, according to the UN Charter, the organization is essential to promote and protect the sovereignty of its member states. It respects the territorial integrity and political independence of its members in order to uphold the principle of state sovereignty through its various agencies and institutions. The role of the UN is thus reflected in its commitment to striking a delicate balance between supporting state autonomy and sharing global challenges that transcend state borders. Political interference, military operations, or favorable sanctions are examples of interference in a state's internal affairs that jeopardize its sovereignty. In general, UN peacekeeping operations play a key role in assisting independent countries and restoring stability in conflict-affected areas, in addition to political means. These operations are carried out with the cooperation of the parties and aim to respect the sovereignty of the host state while promoting an environment conducive to security and peace. In exhausting political struggles, they act as neutral observers and mediators, helping to maintain ceasefires, provide charitable assistance and facilitate the implementation of peace agreements, even when the situation becomes more critical and complex, the UN tries not to interfere in conflict resolution by providing financial assistance instead of taking action to protect the population. The UN peacekeeping operations support less significant peace objects, because their regulation is less complicated and troublesome [4].

I would like to note, that the United Nations (UN) plays a crucial role in the settlement of the conflict between Ukraine and Russia, particularly in protecting the state sovereignty of Ukraine. (The UN utilizes various approaches, tools, and mechanisms to influence the process of ending the armed conflict and finding ways to resolve the military confrontation.) While there have been challenges and limitations in the UN's efforts to support peace in Ukraine, particularly in fully utilizing its capabilities and instruments, the organization has been instrumental in the humanitarian sphere. The UN has focused on precise calculations of the war-affected population, reconstruction of damaged infrastructure and buildings, and providing significant contributions to the recovery process. However, when the UN has been called upon by the Ukrainian government to conduct a comprehensive peacekeeping mission, highlighting the importance of the organization's involvement in protecting Ukraine's sovereignty and promoting peace in the region, radical actions are still not implemented. The UN revealed its restlessness, which was expressed by lower resolutions, the functioning of which was not transferred to the real world, but was lost on paper. The resolutions passed by the UN General Assembly condemning Russia's invasion and demanding the immediate withdrawal of troops from Ukraine further underscore the UN's commitment to upholding international law and safeguarding the sovereignty of Ukraine in the face of external aggression, but still don't provide peacekeeping actions protecting civilians [5].

Therefore, the sovereignty of countries continues to be the basis of international national law, offering a political and legal framework for countries within the international national community. The United Nations plays an important role in promoting international national peace, security and human rights by supporting state sovereignty through its actions. But quite often, it adopts neutrali-

ty, arguing that it does not want to aggravate the conflict between the parties, thus jeopardizing the safety of civilians. The idea of state sovereignty will remain important for maintaining a rules-based international national order as long as the world is changing. But the question remains: will the UN change with it, given the changes in the new world order, and will it fulfill its functions and responsibilities within its own framework?

References

1. United Nations Charter. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>.
2. Adam R., Kingsbury B. The United States in International Relations A Divided World The part of the United States. Oxford University Press, 2013.
3. Brownlee I. Principles of Public International Law. Oxford University Press, 2019.
4. Besson S. Sovereignty. Encyclopedia entries. Oxford Public International Law. April 2011. URL: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1472>.
5. Usatyuk K. R. The Role of the UN in Resolving the Conflict between Russia and Ukraine. *Socio-political studios. Scientific almanac. Proceedings of young scientists*. 2022. Issue 6. P.87-92. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/items/3036b763-a51e-4173-921a-bcbe1edfbf6e>

Бондарчук Я.В.

*«Правознавство», 1 курс,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
Науковий керівник – к.ю.н., доцент, професор кафедри
теоретичної юриспруденції Власенко В.В.*

МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА: ВИКЛИКИ, ЗАГРОЗИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

В умовах поступового входження України у світову економічну та політичну системи, а також активних демократичних перетворень на внутрішньополітичному рівні, необхідно реагувати на сучасні виклики та загрози шляхом формування нової системи національної безпеки. Ця система повинна відповідати масштабам існуючих загроз, а також інтегруватися в систему міжнародної та регіональної безпеки. Особливу увагу слід приділити захисту прав людини та верховенства права, що є основоположними принципами демократичної держави. Оскільки вирішення криз та локальних конфліктів за межами України є актуальною проблемою, безпекова політика країни має включати питання залучення її збройних сил для миротворчих операцій, як самостійно, так і в співпраці з міжнародними організаціями ООН, ОБСЄ, НАТО чи ЄС. Крім того, необхідно активно протидіяти міжнародному тероризму шляхом застосування превентивних заходів.

Україні, як молодій державі, необхідно вступати до глобальної системи економіки та політики, оскільки ізоляція може призвести до відставання та залежності від інших держав. Важливо враховувати, що самостійно країна не зможе забезпечити прогрес і незалежність в умовах глобалізації. Процес входження України у світову спільноту має базуватися на її ресурсних можливостях та потенціалі, і проголошена мета стати стабільною демократичною державою відповідає цілям майбутньої Європи та сприяє загальній безпеці. Розбудова державності і її системи національної безпеки має здійснюватися таким чином, щоб виключити можливість виникнення загроз національним інтересам з боку інших країн. У цьому процесі в інтересах України формування стабільного та безпечного міжнародного середовища [1, с. 49].

У процесі створення стабільного та безпечного міжнародного середовища є важливим для України. Реалізація цих цілей сприяє інтеграції країни у світове співтовариство за допомогою розширення міжнародних зв'язків, зростання її впливу в різних регіонах світу, розвитку торгово-економічних зв'язків та пошуку нових ринків збуту. Орієнтація України на європейську цивілізаційну модель передбачає радикальні зміни в економічній системі та перехід до нової економіки, що стане частиною глобальної економічної системи.

На міжнародній арені виникають нові механізми та режими, які об'єднують елементи колективної безпеки та співробітництва для координації зусиль у протидії новим транснаціональним загрозам. Спостерігається тенденція до взаємовпливу і взаємопроникнення між існуючими та новими багатосторонніми механізмами безпеки.

Створення системи національної безпеки, адекватної масштабам і значенню загроз глобального характеру, є важливим для України. Без ефективної системи національної безпеки увійти у світову політичну і економічну систему стає проблематично. Це один із головних пріоритетів для гарантування її виживання та розвитку.

Утворення та розвиток Української держави співпали з драматичними змінами у біполярному світі та формуванням нових підходів і структур глобальної та євроатлантичної безпеки. У системі функціонування будь-якої держави забезпечення національної безпеки завжди має пріоритетне значення, особливо в умовах реагування на нові глобальні виклики. Протидія глобальним деструктивним силам є головним пріоритетом для кожної держави, і система зовнішньої та безпекової політики будується відповідно до цього. Україна вважає, що співпраця у політичній, економічній, гуманітарній, інформаційній та військовій сферах є однією з ключових гарантій її суверенного розвитку та підтримання системи колективної безпеки в європейському та трансатлантичному просторі. Основою для такого співробітництва є процеси глобалізації економічних відносин та посилення взаємовпливу, що вимагає узгодження позицій усіх сторін у питаннях можливого застосування військової сили в ситуаціях, пов'язаних із забезпеченням довгострокового миру у громадянських, міжетнічних, міжконфесійних та інших конфліктних ситуаціях.

Нейтралізація зовнішніх та внутрішніх загроз, а також участь у нейтралізації транскордонних загроз є завданням системи національної безпеки, яке реалізується у координації різних силових структур країни та взаємодії з відповідними органами інших держав, з якими укладені відповідні угоди. Загальний рівень військової загрози для України на сьогоднішній день оцінюється як відносно невисокий. Усвідомлення національних інтересів та їх систематизація мають враховувати сучасну геополітичну ситуацію для чіткого визначення стратегічних цілей та пріоритетних завдань. Одним з найважливіших пріоритетів є зміцнення позицій країни у процесі значного економічного розвитку, оскільки глобалізація встановила закономірність: без залучення до світової економіки немає можливості досягти серйозного економічного зростання та підвищення життєвого рівня населення.

Особливу увагу слід приділяти прагненню до володіння передовими технологіями, які забезпечують сумісність з найсучаснішими засобами інформації, зв'язку та транспорту. Однак глобалізація вносить свої корективи у сферу національної та міжнародної безпеки, що вимагає розроблення ефективних засобів протидії сучасним загрозам у будь-яких сферах.

На сьогоднішній день постає питання про демократизацію механізмів прийняття політичних рішень на глобальному рівні. У межах національних держав це питання вирішується за допомогою механізмів колективного вибору та демократичного прийняття рішень. Реалізація національних інтересів впливає на стан безпеки інших країн та міжнародної спільноти загалом, тому важливо забезпечити захист демократії, прав і свобод громадян на міжнародному рівні. Для цього необхідно розвивати міжнародні норми права та створювати прозорі правила гри, що будуть однаковими для всіх міжнародних учасників.

У даному контексті ми можемо говорити про нероздільний простір міжнародної безпеки.

Національна безпека сьогодні не може бути забезпечена без тісної співпраці з впливовими міжнародними структурами безпеки на різних рівнях: субрегіональному, регіональному,

транс регіональному та глобальному [2]. Забезпечуючи свою власну безпеку, кожна держава чи група держав повинна активно взаємодіяти у процесах підтримання міжнародного порядку та стабільності, розглядаючи це як важливий елемент власної національної безпеки. Одним з пріоритетів міжнародної співпраці є посилення взаємодії з іноземними партнерами та удосконалення координаційних механізмів на внутрішньодержавному рівні.

На думку А.В. Терент'євої, аналіз стану наукового дискурсу щодо зміни управлінської безпекової парадигми у сфері цивільного захисту в умовах сучасної України маємо констатувати розуміння комплексності проблематики трансформації безпекового середовища, пов'язаного з україно-російською війною, що триває, та супутніми загрозами і викликами кризових та надзвичайних ситуацій. Відповідно до цього підходу і визначаються напрями зміни сучасної вітчизняної управлінської безпекової парадигми в умовах входження країни до європейського безпекового середовища [3, с. 128–129].

Характер сучасних викликів такий, що їм не можна ефективно протистояти в межах окремої держави, тому зростає значення міжнародного співробітництва. Усвідомлюючи це, протягом 90-х років Україна демонструвала свою відповідальність як член ООН.

Розробка сучасної моделі безпеки є необхідною передумовою для включення України до світової цивілізації на рівних засадах та основою для здійснення самостійної внутрішньої та зовнішньої політики. Відсутність такої моделі призводить до несприятливого ставлення до країни, яка змушена підкорятися політиці інших держав та займати певне місце, що їй буде відведено.

Список використаних джерел

1. Зовнішня політика України в умовах кризи міжнародного безпекового середовища : аналіт. доп. / Б.О. Парахонський, Г.М. Яворська. К. : НІСД, 2015. 100 с.
2. Фердман Г.П. Правові аспекти попередження та запобігання внутрішньо-державному тероризму при забезпеченні національної безпеки України. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/txts/polprav/05fgpnbu.pdf> (дата звернення: 24.04.2024 р.).
3. Терент'єва А.В. Зміна управлінської безпекової парадигми у сфері цивільного захисту: український вимір. *Науковий вісник: Державне управління*. 2024. № 1(15). С. 116–132.

Козут В.І.

*«Правознавство», 1 курс,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
Науковий керівник – к.ю.н., доцент, професор кафедри
теоретичної юриспруденції Власенко В.В.*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ США

На міжнародній арені Сполучені Штати Америки вже протягом великого проміжку часу займають провідне становище в різних сферах суспільного життя в середині країни та за її межами. Проте для розуміння процесу становлення американської держави та особливостей їхньої незалежності необхідно дослідити, як вони досягли цього успіху, які цінності, що сповідують американці, посприяли цьому та на яких принципах вони побудували могутню суверенну країну.

Здобуття Сполученими Штатами незалежності було наслідком багатьох подій, що відбулися в ході боротьби за незалежність усіх колоній від впливу Британської імперії. На успішний результат впливало багато різних чинників. Боротьба американців фактично почалася

не з перших пострілів, адже ідеї суверенітету країни зароджувалися задовго до початку активного спротиву. Колонії динамічно розвивалися в політичному та культурному плані, налагоджували власне місцеве самоврядування, саме тому британська корона почала рішуче цьому заважати. Англійці хотіли обмежити самостійність американських колоній, для цього приймалися, починаючи з 1760-х років, різні закони, які викликали лише обурення в суспільстві, наприклад: Закон «Про Гербовий збір», закони Таунзенда, «Закони примусу» та ін.

Незадоволення політикою Англії в суспільстві зростало, згодом воно переросло у відкрити опозицію. Це відбулося, коли англійці поклали на американські колонії тягар довільних податків та поборів. Особливо яскравим протестом було Бостонське чаювання. Англія встановила податок на чай, а група радикалів з Бостону захопила кораблі з цим продуктом та знищила його. За це влада Британської імперії закрила порт та позбавила бостонців права мати органи самоврядування [1, с. 209].

Перше реальне зіткнення американських та англійських загонів відбулося 19 квітня 1775 року [2, 90]. З того моменту 13 колоній вели активну боротьбу за створення власної суверенної країни. Шлях американців до незалежності має певні особливості. Вважаємо доречним виокремити своєрідні етапи формування суверенітету Сполучених Штатів:

1. Скликання Першого континентального конгресу.

Хоча ця подія відбулася дещо раніше, ніж почалася активна фаза боротьби за становлення суверенної американської держави, проте вона має безпосередній вплив на прийняття чи не найважливішого документа за цей період. На пропозицію Вірджинської Міщанської палати представники колоній зібралися у Філадельфії 5 вересня 1774 року, щоб «порадитися з приводу сучасного прикрого становища колоній». Делегатів на цю зустріч, відому як Перший континентальний конгрес, обирали провінційні з'їзди або народні збори. Найважливішим наслідком роботи конгресу стало створення Континентальної асоціації, що сприяла відновленню торговельного бойкоту та створенню системи комітетів, які ревізували б надходження до митниць, стимулювали ощадливу економіку та промисловість та багато інших функцій. Асоціація негайно перебрала на себе провід у колоніях, спонукаючи нові місцеві організації покінчити з рештками королівської влади. Вони збирали військові припаси й мобілізували війсьсько, окрилюючи громадську думку революційним запалом [2, с. 69]. Тобто саме ця асоціація мала важливе значення для згуртування населення, поширення серед широких мас ідей здобуття незалежності від гнітючого контролю з боку Англії. Вважаємо доречним зазначити, що вони стали певною основою для активного протистояння англійським військам. Виходячи з зазначених фактів, розуміємо, що Перший континентальний конгрес є однією зі складових усього процесу, результатом якого стала поява на політичній карті нової держави, яка тепер має надважливе значення для світової спільноти.

2. Проголошення Декларації прав Вірджинії.

Визначну роль у розвитку концепції природних прав і свобод громадян, у її практичній реалізації відіграла низка документів, які з'явилися в перебігу американської революції. Декларація прав Вірджинії, яка набрала чинності 12 червня 1776 р., правомірно вважається одним із найважливіших документів в історії американського конституціоналізму. У ній містилися розділи, спеціально присвячені правам і свободам громадян. Цей документ за своєю суттю являє Білль про права [1, с. 211]. Декларацію прав Вірджинії можна вважати правовою основою для прийняття Декларації незалежності США.

3. Скликання Другого континентального конгресу та проголошення Декларації незалежності США.

Наступним важливим етапом національної боротьби за незалежність є створення ще однієї Декларації, це відбулося під час роботи Другого континентального конгресу. Найважливішим у роботі Другого Континентального конгресу є прийнята 4 липня 1776 р. Декларація незалежності США. Проект Декларації доручили підготувати комісії з п'яти членів конгресу в складі Т. Джефферсона, Д. Адамса, Б. Франкліна, Р. Шермана й Р. Лівінгстона. Однак реальну працю над текстом вказаного правового акта здійснив Томас Джефферсон. Він працю-

вав над текстом 17 днів [3, с. 42]. У створенні проєкту автор використав революційний досвід англійських колоній та ідеї Просвітництва. Декларація Джефферсона мала демократичний та революційний характер [1, с. 211].

У Декларації зазначено наступне: влада урядів походить із згоди тих, ким вони управляють; в кожному випадку, коли якась форма правління стає згубною для такої мети, народ має право змінити або скасувати її і встановити новий уряд [4]. Тобто влада в державі повинна належати народу, а існуючий уряд виражає інтереси населення й діє від його імені. Схоже положення знайшло закріплення й у Декларації про державний суверенітет України, а згодом і в Конституції нашої держави. Такі принципи побудови державної влади свідчать про демократичні та соціальні засади її створення та існування.

4. Визнання суверенітету Сполучених Штатів англійським урядом.

У перебігу війни революційні маси зуміли примусити керівництво армією та країною відмовитися від вагань, від політики змови з англійським урядом і зайняти непримиренні позиції. Війна закінчилася перемогою колоній. За миром, підписаним у 1783 році у Версалі, Англія визнала незалежність Сполучених Штатів [1, с. 210].

5. Ухвалення Конституції США.

Хоч американські колонії й отримали визнання, проте фактичним завершенням революції стало прийняття іншого правового акта. Вранці 29 травня 1787 р. у Філадельфії зібралися 55 делегатів. Вони прибули туди для того, щоб, за висловом Дж. Вашингтона, «привести революцію до щасливого завершення». Під цим мається на увазі процес розроблення й обговорення Конституції США. 17 вересня Конвент схвалив проєкт Конституції, а після ратифікації $\frac{3}{4}$ штатів 4 березня 1789 р. вона набула законної сили [1, с. 214]. Прийнята Конституція увібрала в себе досвід боротьби 13 колоній за незалежність, закріпила основні положення Декларації незалежності, визначила вектори розвитку американського народу в майбутньому та закріпила федеральний устрій Америки.

Варто зазначити, що надважливу роль у початку, перебігу й найголовніше – досягненні бажаного результату відіграла свідомість та культура американців. Стосовно цього Другий президент США Джон Адамс висловив таку думку: «Революція здійснилася ще до війни. Революція сталася в душах і думках народу». Адже спочатку ідеї здобуття незалежності побутували лише серед нечисленних радикально налаштованих груп, а згодом за допомогою різних засобів вони поширили свої ідеї на дедалі більшу частину населення. У результаті прагнення незалежності перетворилося на національну ідею, якої прагнули досягти американці. На нашу думку, Джон Адамс висловив влучну й правильну позицію – якби не з'явилося внутрішнього розуміння необхідності на самовизначення в душі й свідомості кожного американця, то здійснення революції не мало б ні можливості, ні сенсу як такого.

Завдяки здійсненому аналізу підсумовуємо, що формування незалежності Сполучених Штатів Америки – це тривалий та складний процес, що здійснювався не лише у політичній площині. Нам також вдалося проаналізувати певні аспекти становлення суверенітету американської держави та визначити, що стало правовою основою зазначеного процесу. Варто також звернути увагу на те, що перемога американців у своїй національній війні означала не лише здобуття незалежності й створення нової держави, а й початок важливого процесу формування суспільства на власних засадах, створення своєрідної економіки, вироблення шляхів розвитку державної політики, розробку заходів щодо формування особливої американської культури та багато інших важливих соціальних процесів. У результаті визнання Сполучених Штатів Америки світ отримав приклад цілеспрямованості, згуртованості, ідеалістичності та непокорності, які у своїй сукупності дали змогу американцям досягти бажаного результату.

Список використаних джерел

1. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / Джужа О. М. та ін. К: НАВС, 2012. 372 с.

2. Історія Сполучених Штатів: Нарис / Ред. кол.: Говард Синкотта (гол. ред.), Дебора М.С. Браун, Стивен Бюрант; Перекл. на укр. Ю. Лісняк та ін. *Інформаційне агентство Сполучених Штатів*. 406 с.

3. Калашников В.М. Типологія проголошення державного суверенітету: США та Україна. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2012. №3. С. 37-48.

4. Декларація незалежності. *Державний архів США*. URL: <http://www.archives.gov/exhibits/charters/declaration.html> (дата звернення: 24.04.2024 р.).

Проконова А. М.

«Правознавство», 1 курс,

*Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,*

*Науковий керівник – к.ю.н., доцент, професор кафедри
теоретичної юриспруденції Власенко В.В.*

НАДЗВИЧАЙНА САТИСФАКЦІЯ ЯК ФОРМА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Міжнародна відповідальність стала однією з ключових тем у міжнародному праві на сучасному етапі через зростання нестабільності на міжнародній арені та потребу відновлення справедливості у міжнародних відносинах. До ХХ століття вирішення конфліктів між державами та іншими учасниками міжнародного права відбувалося переважно за допомогою домовленостей або застосуванням сили. Однак еволюція міжнародного права сприяла створенню механізму відновлення справедливості через санкції проти порушників.

Проект міжнародної відповідальності за незаконні дії держав, прийнятий у 2001 році, став центром уваги міжнародної спільноти. Зростання актуальності цієї теми для України спричинене агресією Росії та військовими подіями від 2014 року і повномасштабним вторгненням у лютому 2022 року. Це стимулює необхідність уточнення міжнародних правових стандартів щодо відповідальності держав, міжнародних організацій та осіб через потребу категоризації злочинів на українській території та розробку механізмів покарання.

Важливим завданням цього дослідження є аналіз відповідальності держав, міжнародних організацій та окремих осіб як окремих суб'єктів у міжнародному праві. Держави несуть відповідальність за свої міжнародні дії та можуть бути зобов'язані компенсувати завдану шкоду, дотримуючись міжнародного правопорядку. Міжнародні організації також мають свою відповідальність та автономію у діях, хоча їх міжнародна правова статусність часто є обговорюваною темою. У сфері міжнародного кримінального права, важливо визнати особисту кримінальну відповідальність за різні злочини.

Міжнародна відповідальність залишається недостатньо дослідженою, особливо в умовах зростаючої нестабільності на міжнародній арені. Поняття міжнародної відповідальності є одним із ключових у міжнародному праві. Це логічний зв'язок між нормою та санкцією за її невиконання, який прямо пов'язаний з ефективністю міжнародного права та його авторитетом. Зважаючи на природу суб'єктів міжнародного права питання міжнародної відповідальності дуже складне та дискусійне [1, с. 37]. На думку С.О. Коваленко, найчастіше на практиці до міжнародних організацій застосовується така форма відповідальності, як компенсація [2, с. 116].

Термін «сатисфакція», хоча не завжди чітко визначений, є типом компенсації, яку відповідальна держава має надати за міжнародні протиправні дії. Ця форма компенсації відрізняється від стандартних, оскільки у деяких випадках може бути повністю компенсована шля-

хом реституції або іншими способами. Вивчення сутності та застосування сатисфакції має важливе значення як у теоретичному, так і в практичному аспектах, оскільки воно впливає на роль цієї форми компенсації у повному відшкодуванні шкоди та вирішенні міжнародних конфліктів.

Узагальнюючи, уточнення міжнародної відповідальності всіх цих суб'єктів має ключове значення для забезпечення міжнародного правопорядку та відновлення справедливості у міжнародних відносинах.

Загалом в міжнародному праві термін «сатисфакція» описує форму відшкодування відповідальності держави. Це відшкодування нематеріальної шкоди, яке відрізняється від матеріальної шкоди, яку заподіяно міжнародно-протиправними діями. Сатисфакція є заходом, який вживається державою, крім реституції або компенсації.

В міжнародній практиці відрізняють два види сатисфакції: ординарну і надзвичайну [3, с. 165]. Ординарна сатисфакція визначається як визнання правомірних нематеріальних вимог без матеріальної компенсації. Приклади ординарної сатисфакції включають: вибачення; вирази жалю; дезавування дій офіційних представників; покладення обов'язку відшкодування на винних осіб; запевнення про недопущення подібних порушень у майбутньому; прийняття спеціальних законів; віддавання почесей прапора або виконання гімну потерпілої держави; делегування спеціальних місій.

Надзвичайні сатисфакції – це тимчасові обмеження суверенітету і правоздатності держави, що вчинила міжнародний злочин. Вони спрямовані на викорінення причин злочину та забезпечення його неповторення. Приклади надзвичайних сатисфакцій: тимчасова окупація території; реорганізація політичної системи й скасування інститутів, що сприяли злочину; обмеження прерогатив законодавчих, виконавчих і судових органів; міжнародний контроль над науковим і промисловим потенціалом; демілітаризація промисловості та скорочення збройних сил; заборона оснащення певними видами озброєнь та їх виробництва.

Найближчим прикладом міжнародної надзвичайної сатисфакції є санкції проти Росії, запроваджені з 2014 року, які є реакцією на її військову агресію проти України. Їх ввели США, Канада, Австралія, Нова Зеландія, ЄС (включаючи Велику Британію), Норвегія, Швейцарія, Японія та інші країни, загалом – 41 держава, а також Україна, Парламентська асамблея Ради Європи та неофіційно КНР. Санкції мають припинити фінансування, озброєння та постачання терористів Росією на сході України. Вони передбачені введенням етапів: перший – обмеження співробітництва; другий – обмеження постачання окремих технологій; третій – секторальні санкції проти окремих галузей російської економіки.

Також доречно було б згадати санкції проти Іраку – торгово-фінансове ембарго, введене Резолюцією №661 Радою Безпеки ООН через вторгнення Іраку до Кувейту 6 серпня 1990 року. Більшість санкцій тривала до травня 2003 року, а деякі санкції, включаючи виплату репарацій Кувейту, діють і досі. Початковою метою санкцій щодо Іраку було вивести війська з Кувейту, вимагати репарацій та знищення зброї масового ураження. Санкції обмежували торгівлю, окрім гуманітарних поставок. Комітет ООН не мав повного списку заборонених товарів, але ретельно оцінював їх, дозволяючи лише необхідні товари та гуманітарну допомогу з обмеженнями. Санкції стосувались також товарів для військового використання. У 2002 році санкції пом'якшили, дозволивши деякі товари без обмежень, але продовжили перегляд товарів з подвійним застосуванням.

Санкції проти Іраку мали широкий спектр наслідків, включаючи обмеження виробництва озброєння, вплив на військовий потенціал та політичний ландшафт. Ці заходи також призвели до недоїдання та недостачі ліків серед цивільного населення, а заборона на імпорт хлору погіршила якість питної води, збільшивши рівень захворювань. Рекомендація про дозвіл на постачання рідкого хлору для дезінфекції водопостачання була спрямована на полегшення гуманітарних умов. Економічні наслідки санкцій включають зниження ВВП та збільшення бідності, що також вплинуло на освітні можливості жінок, зменшивши рівень освіти серед них та збільшивши кількість жінок, які працюють у домогосподарствах.

Ще одним прикладом надзвичайної сатисфакції можна назвати міжнародні санкції проти Ірану, які було введено через його ядерну програму. Вони були спрямовані на обмеження його військових технологій та економічної діяльності. Санкції були введені США після ісламської революції 1979 року в Ірані й розширені в 1995 році переліком фірм, які контролюються іранським урядом. У 2006 році Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію 1996 з вимогою призупинити програму зі збагачення урану.

У січні 2016 року, США та Євросоюз скасували санкції проти Ірану, що відкрило можливість розблокування близько \$100 мільярдів у міжнародних та закордонних фінансових установах. Іран готовий експортувати початково 500 тисяч барелів нафти на добу, з можливим збільшенням до 1 мільйона барелів. Проте зняття санкцій з Ірану, з думки США, видався нелогічним через дві причини: 19 грудня 2015 року Барак Обама підписав бюджет, що дозволив експорт нафти з США, спричинивши конкурентні труднощі для американських експортерів; у 2015 році видобуток нафти в США став менш рентабельним через падіння цін на нафту, що було небувалою ситуацією (збільшення обсягів нафти на міжнародних ринках призведе до подальшого зниження цін і збільшення проблем у галузі нафтовидобування у США) [4].

Ще одним цікавим випадком є санкції США проти Куби тому, як в сучасній історії це найтриваліше торгове ембарго, яке було введено через історичні події. Уперше США ввели ембарго на продаж зброї для Куби ще у березні 1958 року. В жовтні 1960 року США ввели ембарго на експорт до Куби, за винятком харчових продуктів і медикаментів. Це сталося після націоналізації Кубою американських нафтопереробних заводів, які належали Сполученим Штатам, без отримання компенсації. У лютому 1962 року ембарго розширили на більшу частину експорту. З 1992 року Генеральна Асамблея ООН річно закликає припинити економічне ембарго проти Куби, і ці резолюції зазвичай мають більшість голосів. Проте США та Ізраїль виступають проти цих вимог.

Підсумовуючи варто зауважити, що ембарго ніколи не досягало своєї основної мети: зміни режиму в Кубі або підпорядкування його Вашингтону. Первинна ціль ембарго була «відмові Куби в грошах і товарах, зниженню заробітної плати, спричиненню голоду, відчаю та зміні уряду» [4].

Отже, можна звітувати, що міжнародна сатисфакція виступає як особливий механізм відшкодування у випадках, коли інші форми компенсації не забезпечують повного покриття завданої шкоди. Використання сатисфакції у міжнародному праві є ефективним і підтверджується міжнародною судовою практикою як засіб вирішення спорів. Однак, санкції проти різних країн, таких як Росія, Ірак, Іран і Куба, свідчать про складність інструментів міжнародної правової відповідальності. Хоча вони можуть мати важливий вплив на дії країн у міжнародному товаристві, їх ефективність і результати залишаються предметом сумнівів. Санкції мають різні наслідки для економіки, політики та соціально-гуманітарних питань, і їх успішність у досягненні своєї основної мети може бути обмеженою.

Список використаних джерел

1. Жукорська Я.М. Сучасна концепція міжнародно-правової відповідальності. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 3 (19). С. 37-40.
2. Коваленко С.О. Види і форми міжнародно-правової відповідальності міжнародних організацій. *Публічне право*. 2014. № 2. С. 113-120.
4. Грабович Т.А. Сатисфакція як форма відшкодування шкоди, заподіяної міжнародно-протиправним діянням. *Прикарпатський юридичний вісник*. Вип. 1(26) Том 2, 2019. С. 165–170.
5. Весела Н.М.. Торрічеллі закон : Українська дипломатична енциклопедія : у 2 т. / ред. кол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. К. : Знання України, 2004. Т. 2 : М–Я. 812 с.

Савіна М.П.
«Правознавство», 1 курс,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
Науковий керівник – к.ю.н., доцент, професор кафедри
теоретичної юриспруденції Власенко В.В.

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах сучасного глобалізованого світу питання забезпечення зовнішньої безпеки стає все більш актуальним і важливим. Міжнародні організації є одним з ключових суб'єктів у цьому процесі. Вони сприяють встановленню міжнародного правового порядку для забезпечення миру, стабільності та безпеки. Роль цих організацій відображається в їхній здатності реагувати на глобальні виклики, такі як тероризм, міжнародні конфлікти, кіберзагрози та пандемії, шляхом спільних дій та координації між країнами.

Участь міжнародних організацій у реформуванні сфери безпеки почала рости у 1990-х рр., коли вони зрозуміли, що заходи розвитку, особливо під час і після конфліктів, не можуть бути успішними в умовах загроз. Керівництво сферою безпеки стали розглядати як важливий елемент організації, врядування і проектів реконструкції. Крім того, демократичний нагляд за сферою безпеки став важливою умовою партнерських відносин і членства в таких організаціях, як ЄС, НАТО і Рада Європи [1].

Організація Об'єднаних Націй в XXI столітті залишається однією з провідних міжнародних організацій. Вона активно запроваджує нові підходи щодо гарантування безпеки усім країнам світу. Велика кількість нових викликів і загроз поставила ряд актуальних завдань перед ООН, на які потрібно реагувати швидше, ніж раніше. Також, в рамках ООН була сформована універсальна система забезпечення безпеки. Рада Безпеки ООН є головним органом такого забезпечення.

Ми можемо зробити висновок, враховуючи дії РБ ООН по деескалації війни, яку розпочала РФ проти України, що міжнародна безпека знаходиться на порозі провалу. Російсько-українська війна стала тим останнім фактором, який розкрив всю недієвість, фантомність та бюрократизованість нинішньої системи світової безпеки. І задумана після Другої світової війни РБ ООН як інститут, який повинен постійно підтримувати та забезпечувати безпеку та мир, зосереджувати дії на тих, хто несе відповідальність за політику або практику, що засуджується міжнародним співтовариством, сьогодні виявився повністю паралізованим і недієвим [2, с. 34].

Також, однією з найважливіших міжнародних організацій нашого часу є Європейський Союз. ЄС – це економічне та політичне співтовариство 28 країн Європи. Європейський Союз здійснює заходи з реформування сфери безпеки на трьох взаємопов'язаних рівнях: рівні громад, рівні країн-учасниць і спільно з міжнародними організаціями. На рівні громад ці заходи здійснює переважно Рада та Комісія. Заходи Комісії виключно цивільні, тоді як Рада здійснює цивільні, військові та змішані заходи. На рівні країн-учасниць країни ЄС впливають на проблематику та політику ЄС з реформування сфери безпеки і самостійно здійснюють заходи в третіх країнах. ЄС як організація бере активну участь у заходах реформування сфери безпеки, розроблених міжнародними організаціями. Крім того, країни-учасниці в силу свого членства і за власною ініціативою беруть участь у численних ініціативах з реформування сфери безпеки, що здійснюються спільно з міжнародними організаціями. Як наслідок, багато проектів, заходів та спільних дій з реформування сфери безпеки, в яких бере участь, фінансує або організує ЄС або задіяні країни-члени ЄС, перетинаються [1].

Незважаючи на те, що Європейський Союз першочергово був створений для підтримки економічного рівня країн-учасниць, він також грає велику роль у підтримці миру та безпеки.

Це ми можемо прослідкувати, наприклад, підтримкою України в збройній агресії з РФ, ЄС слідуючи своїм цінностям підтримує Україну та накладає санкції на країну агресора. Діяльність Європейського Союзу обмежена Статутом ООН, в якому визначена процедура підтримання миру та безпеки, і фінансовими можливостями, тому підтримка не може надаватися в повній мірі. Подальші дослідження ролі ЄС в підтримці світової безпеки є актуальними та важливими в контексті триваючого збройного конфлікту між Україною та РФ.

Організація Північноатлантичного Договору або НАТО є однією з найвідоміших міжнародних організацій. Цей військово-політичний союз був утворений в 1949 році задля забезпечення миру та безпеки країнам-учасникам. Альянс дотримується принципів гуманізму, демократії, індивідуальної свободи, мирного врегулювання конфліктів, верховенства права і забезпечує та підтримує такі цінності в усьому євроатлантичному регіоні.

Роль НАТО в нових умовах значно підвищується. В умовах необхідності протистояння «жорстким загрозам», НАТО стає основою європейської безпеки. Агресія Росії проти України виявила слабкі місця в системі оборони Альянсу на Сході Європи і спонукає для застосування невідкладних військових та політичних заходів [3, с. 164].

Отже, робимо висновок, що міжнародні організації відіграють важливу роль у забезпеченні зовнішньої безпеки та сприяють підтримці миру і стабільності. Реформування організацій може допомогти підвищити її ефективність, адаптувати її до мінливих обставин і викликів сучасного світу та підвищити довіру до неї з боку міжнародної спільноти. Зокрема, посилення міжнародного співробітництва, розробка спільних стратегій безпеки і оборони та впровадження міжнародних стандартів і норм, можуть сприяти покращенню ситуації з безпекою на глобальному рівні.

Список використаних джерел

1. Міжнародні організації. *Цілісність сектору безпеки*: веб-сайт. URL: <https://security-sectorintegrity.com/uk/> (дата звернення: 25.04.2024).
2. Буряченко О. Криза міжнародної системи безпеки: неспроможність Ради Безпеки ООН. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2023. № 2(68). С. 22–36. URL: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2\(68\)-4](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2(68)-4) (дата звернення: 27.04.2024).
3. Вонсович О. Сучасне місце НАТО в європейському просторі безпеки. *Нова парадигма*. 2015. № 126. С. 160–169.

Черницька К.П.

«Правознавство», 1 курс,

*Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,*

*Науковий керівник – к.ю.н., доцент, професор кафедри
теоретичної юриспруденції Власенко В.В.*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК АСПЕКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ

Сучасною тенденцією, яка характерна більшості держав, є глобалізація. Проте треба пам'ятати і про виклики, які несе це суспільне явище. Екологічна безпека є одним з аспектів, який сприяє стабільності державного суверенітету. Сьогодні екологічна безпека стоїть на порядку денному кожної держави, оскільки внаслідок впливу природних чи техногенних факторів виникають несприятливі наслідки як для навколишнього середовища, так і суспільства.

Державний суверенітет є важливою політико-правовою властивістю та необхідною умовою існування держави, що обумовлює значущість його забезпечення і захисту. А.Р. Крусян визначає основні детермінанти, які сприяють забезпеченню та захисту державного суверенітету України в сучасних умовах, до яких відносить: воєнне протистояння РФ та перемога України у цій війні; забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях України, зокрема, забезпечення прав і свобод громадян та визначення особливостей правового режиму на тимчасово окупованій території України; міжнародне забезпечення суверенних інтересів України на основі принципів поваги до державного суверенітету та невтручання у внутрішні справи держави за допомогою міжнародно-правових гарантій; відновлення територіальної цілісності України, що має важливе значення як для забезпечення державного суверенітету України, так і для забезпечення стабільності міжнародної системи; забезпечення інформаційної безпеки України; продовження зміцнення національної безпеки України у повоєнний період та вирішення інших завдань, спрямованих на забезпечення державного суверенітету та утвердження України як суверенної і незалежної держави, повноправного члена світового та європейського співтовариства [1, с. 570-571]. Не виключенням у забезпеченні державного суверенітету вбачаємо також екологічну безпеку.

У контексті цього треба зазначити, що воєнні дії, які відбуваються сьогодні в Україні внаслідок агресії РФ, завдають величезної шкоди екології. Для галузі екології характерним є те, що негативний вплив не обмежується конкретною державою, а в цілому завдає шкоди значним територіям. Наприклад, якщо звернутися до історії, то можна згадати аварію на Чорнобильській атомній електростанції (1986 р.), яка завдала шкоди не тільки на території України, але й державам Європейського та Азійського континентів. Негативним фактом було приховування радянською владою цієї трагедії протягом певного часу від міжнародної спільноти. Такі дії тогочасної влади зумовили руйнування довіри з боку іноземних держав.

Захист довкілля є одним з вагомих завдань кожної держави, адже безпечне навколишнє середовище є запорукою здоров'я її населення. Система заходів, які забезпечують належне використання, відновлення та збереження природних ресурсів від негативних чинників (забруднення, виснаження, руйнування, тощо) та здійснюються державою, суспільством та міжнародною спільнотою є охороною навколишнього природного середовища [2, с. 178 – 179].

Конституція України визначає, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави [3]. Таким чином, в Основному Законі визнається негативний вплив аварії на ЧАЕС на всю планету та закріплюється обов'язок держави у подоланні наслідків.

Сьогодні війна приносить величезної шкоди екології України: підрив Каховської ГЕС, яка сильно відобразилась на кліматі територій, які знаходяться по берегах річки Дніпро; руйнування ГЕС по всій території України; забруднення водойм, повітря, ґрунтів та ін.

Міжнародна екологічна безпека передбачає здійснення правотворчої та правореалізаційної діяльності для отримання результату – охорони навколишнього середовища.

Важливе місце у міжнародно-правовому регулюванні екологічної безпеки займають саме міжнародні договори, серед яких: Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великій відстані (1979 р.); Віденська конвенція про охорону озонового шару (1985 р.); Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі (2001 р.); Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, заподіяну космічними об'єктами (1972 р.); Декларація Ріо-де-Жанейро про навколишнє середовище і розвиток (1992 р.).

Крім нормативної складової, екологічну безпеку гарантують на міжнародному рівні ряд інституцій, зокрема: Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейський Союз (ЄС), Європейський Суд з прав людини (ЄСПЛ) та інші.

Екологічні надзвичайні ситуації можуть виникати не лише за промислових аварій, але й у разі різкої зміни параметрів довкілля у зв'язку з критичною кількістю факторів впливу. Оцінюючи екологічний стан і його критичність, ми повинні мати на увазі закон еволюційно-

екологічної безповоротності: екосистема, що втратила частину своїх елементів, не може повернутися в первинний стан. Тому врятувати людство від глобальних екологічних загроз можливо за умов консолідації зусиль у напрямку формування міжнародної екологічної безпеки та спрямування світової економічної спільноти до нових вимірів благополуччя та добробуту [4, с. 56].

У підсумку зазначимо, що державний суверенітет та міжнародна екологічна безпека взаємозв'язані і визначають сучасну як правову, так і політичну тенденцію глобалізації. Враховуючи сучасні виклики, екологічна політика є не тільки складовою внутрішньої політики держави, а й об'єктом міжнародної діяльності, і тому числі і відповідальності. Такий підхід відкриває шлях до встановлення загальноновизнаних правил екологічної поведінки держав і може призвести до змін у міжнародному правопорядку, які спрямовані на забезпечення екологічної безпеки для всього світу.

Список використаних джерел

1. Крусян А.Р. Державний суверенітет України: забезпечення та захист в сучасних умовах. Актуальні питання у сучасній науці. №11(17), 2023. С. 562 – 573.
2. Власенко В.В. Міжнародно-правова охорона довкілля в період збройних конфліктів. *Права та свободи людини в умовах особливого періоду* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 5 червня 2023 р.). Київ : Видавничий центр «Кафедра», 2023. С. 178 – 181.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254 %D0 %BA/96- %D0 %B2 %D1 %80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text) (дата звернення: 25.04.2024).
4. Корецький Ю.О. Міжнародна екологічна безпека за надзвичайних ситуацій: сучасні виміри та механізми реалізації. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. Вип. 15. 2020. С. 53–56.

Оверковський С. Б.

«Правознавство», 1 курс,

*Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,*

*Науковий керівник – завідувач кафедри теоретичної юриспруденції,
д. політ. н., професор Шульженко Ф.П.*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА САНКЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ

Міжнародно-правова санкційна політика відіграє важливу роль у захисті державного суверенітету. Санкції є системою примусових заходів військового, економічного, політичного характеру, що застосовуються щодо держави-агресора.

Таким чином, проблема полягає в необхідності глибокого розуміння міжнародно-правової санкційної політики, можливості її обходу, а також потреба використання превентивної санкційної політики. Це вимагає детального аналізу та дослідження, з наведенням статистичних даних, що і буде основою для цієї доповіді.

Метою доповіді є аналіз міжнародно-правової санкційної політики як засобу захисту державного суверенітету. Це комплексно включає вивчення механізмів санкцій, їх впливу на захист і підтримку державного суверенітету, а також розгляд можливостей їх оптимізації для ефективного захисту державних інтересів в сучасних реаліях.

Потрібно розуміти, що на даний момент немає єдиного визначення санкції в міжнародному праві, через це з'ясування цього поняття є необхідним. Згідно з Великою українською енциклопедією, міжнародні санкції – правомірні примусові заходи, що застосовуються суб'єктами міжнародного права для припинення міжнародного правопорушення, відновлення порушених прав і виконання правопорушником його зобов'язань у сфері міжнародно-правової відповідальності [1]. Також є визначення відповідно до принципів, що містяться в Керівництві по імplementації та оцінці обмежувальних заходів в рамках спільної зовнішньої політики і політики безпеки розглянуто дефініцію цього поняття саме для ЄС. Це заходи, що застосовуються Радою ЄС в рамках спільної зовнішньої політики і політики безпеки щодо певних держав, організацій і громадян з метою зміни політики або діяльності даної держави, частини держави, уряду, організацій або фізичних осіб відповідно до цілей зовнішньої політики Євросоюзу, встановленими статтею 21 Договору про ЄС. [2, с. 141].

Ці дві дефініції поняття міжнародних санкцій є зрозумілими, і досить точно визначають саму суть санкційної політики.

Існують різні види санкцій кожна з них є різною, і має різний вплив на країну-агресора. Почнемо ми розгляд з економічних санкцій, на сьогодні Росія є самою підсанкційною країною у світі, на момент створення статистики було накладено 14 532 санкції, але чи є вони ефективними, на це питання буде дана відповідь на прикладі статистики експорту викопного палива Росії[3].

Відповідно даним наданим Центром досліджень енергетики та чистого повітря (CREA) доходи Росії від експорту викопного палива починаючи з 2022 – 04 нестримно падають і за період війни вони знизилися майже вдвічі. Аналізуючи останні місяці можна побачити зростання доходу від експорту викопного палива, але це пов'язано зі збільшенням морського експорту, через "тіньові" танкери які не попадають під санкції обмеження ціни, на 9 % порівнюючи з попереднім місяцем, і на мою думку з кожним місяцем ця цифра буде зростати все більше. А от загальний прибуток збільшився лише на 1 % проти попереднього місяця. Також важливим є розуміння хто купує викопне паливо Росії, щоб підтримувати їх дохід на високому рівні. Найбільшим покупцем російського викопного палива в березні був Китай, що придбав 49 % загального місячного експорту Росії, на 2 місці імпорту Туреччини, що забезпечив 19 % від загального обсягу, тоді як Індія була третьою з часткою імпорту 18 %. ЄС і Сінгапур склали відповідно 11 % і 3 % місячного експорту Росії [4].

В той час як з Китаєм і Індією все зрозуміло, вони ніколи не підтримували санкційну політику проти Росії, то от статистика експорту в ЄС просто дивує. У березні 2024 року країни Центральної та Східної Європи, які не мають виходу до моря, і деякі країни Південної Європи отримували російський викопний газ трубопроводом через Україну та «Турецький потік», що на мою думку є нонсенсом при сьогоденній ситуації, ЄС не заборонив транспортування викопного газу та сирої нафти трубопроводами, основною проблемою цього є навіть не фінансування держави-терориста (1,8 млрд євро в березні 2024), а відчуття Росією влади, що ЄС залежить від них, і вони можуть продовжувати війну проти України, бо ніякого серйозного міжнародного відсічу від ЄС вони не отримують. Головними імпортерами викопного палива Росії є Угорщина, Словаччина, Бельгія, Італія та Франція. Саме це головна причина неефективності економічних санкцій, поки кожна впливова країна світу не відмовиться від російського викопного палива, економічні санкції не будуть достатньо ефективним, щоб зупинити війну, але на жаль це неможливо. Росія вже знайшла нових країн імпортерів, оминула санкції на обмеження ціни через транспортування нафти на неофіційних танкерах, і через це ефективність нових економічних санкцій падає з кожним місяцем світової бездіяльності [4].

А тепер перейдемо до санкцій які могли б бути ефективними, якби їх використовували коли це дійсно потрібно, а саме превентивні санкції. Саме такі санкції могли спасти мільйони людей по всьому світу, наприклад коли Муссоліні напав на Ефіопію, чи його заяви

перед вторгненням до Албанії, ніяких санкцій які могли б заподіяти початку цих подій не було [5]. Так і в сучасному світі, для прикладу, коли Президент України 20 грудня 2021 року сказав, “Задля унеможливлення ймовірної ескалації з боку РФ потрібні потужні превентивні санкції, а не реакція постфактум” [6]. Світ не наклав ніяких суттєвих санкцій, що в свою чергу призвело до повномасштабного вторгнення в Україну. На цьому спробі Президента України довести світу необхідність превентивних санкцій не завершилася, 21 вересня 2023 року, Зеленський запропонував Раді Безпеки ООН розглянути потребу в застосуванні превентивних санкцій до Росії до того як сталася Буча, а на стадії підготовки ворожої армії до конфлікту, коли армія Росії збиралася на кордоні України, серйозні санкції не були введені й тепер ллється кров. Тому нації світу, сказав Зеленський, "мають узгодити такий механізм реагування на агресії для захисту інших, який кожен хотів би задля власної безпеки" [7].

Отже, міжнародно–правова санкційна політика не є ефективною для захисту державного суверенітету в сучасному використанні, санкції які накладені після вторгнення і багатьох людських жертв, на сьогодні не несуть в собі достатньої сили, щоб зупинити або хоча б затормозити ворога безпеки для всього цивілізованого світу, а з плином часу санкції перестануть впливати на країну-агресора зовсім. Тому як висновок слід ще раз зазначити, що санкції мають бути превентивними і безкомпромісними, тоді Європа зможе захистити не тільки життя і територію українців, але і себе.

Список використаних джерел

1. Велика українська електронна енциклопедія URL: https://vue.gov.ua/Санкції_міжнародні
2. Гомля І., Микитенко Д., Маринів І. ПРАВОВА ПРИРОДА САНКЦІЙ ЄС, ЇХ МІСЦЕ В СИСТЕМІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА БЕЗПЕКИ. ЛОГОС. МИСТЕЦТВО НАУКОВОЇ ДУМКИ. 2019. № 8. С. 140–145. URL: <https://doi.org/10.36074/2617-7064.08.034>. (дата звернення: 10.05.2024).
3. Total number of list-based sanctions imposed on Russia by territories and organizations from February 22, 2022 to February 10, 2023, by selected actor. Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/1294752/sanctions-imposed-on-russia-by-actor/> (date of access: 10.05.2024).
4. Березень 2024 – Щомісячний аналіз російського експорту викопного палива та відповідних санкцій. Energy and Clean Air Research Centre. URL: <https://energyandcleanair.org/ua/march-2024-monthly-analysis-of-russian-fossil-fuel-exports-and-sanctions/> (дата звернення: 10.05.2024).
5. Шульженко Ф. П. Право сили, «шредер-меркелізм» та перспективи глобальної безпеки. Частина 2. LexInform: Правові та юридичні новини, юридична практика, коментарі. URL: <https://lexinform.com.ua/v-sviti/pravo-syly-shreder-merkelizm-ta-perspektyvy-globalnoyi-bezpeky-chastyna-2/> (дата звернення: 17.05.2024).
6. Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zadlya-unemozhlivlennya-jmovirnoyi-eskalaciyi-z-boku-rf-potr-72197> (дата звернення: 11.05.2024).
7. Радбез ООН має розглядати питання про превентивні санкції в разі загрози агресії – Зеленський" УКРАЇНСЬКА ААСОЦІАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ".URL: <https://ufpa.org.ua/blog/13126> (дата звернення: 11.05.2024).

Секція 4. Економічний та інформаційний компоненти забезпечення державного суверенітету

Ларченко В.Р.

«Маркетинг», 2 курс

*Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,*

Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теоретичної юриспруденції Рудь Ю.М.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В сучасних військово-політичних умовах інформація перетворилася не просто на інструмент, а на справжню зброю. Її вплив на хід подій неможливо переоцінити, адже вона здатна без жодного пострілу вирішувати війни та політичні кризи. Особливо це стосується гібридних війн, де інформаційний фронт стає одним із найважливіших.

Маніпулювання свідомістю людей за допомогою цілих комплексів різноманітних методів та інструментів, що впливають на фізіологічні та психологічні аспекти сприйняття, стає все більш поширеним. Це робить критичне мислення та аналітичну оцінку інформації надзвичайно важливими, адже низький рівень інформаційної культури призводить до сліпого прийняття будь-яких даних, без здатності формувати власну думку.

Інформаційна безпека – це складне, системне, багаторівневе явище, на стан і перспективи якого безпосередньо впливають зовнішні та внутрішні фактори, найважливішими з яких є:

- 1) політична ситуація у світі;
- 2) наявність потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз;
- 3) стан і рівень інформаційно-комунікаційного розвитку країни;
- 4) внутрішньополітична ситуація в державі.

Водночас інформаційна безпека є складною, динамічною, цілісною соціальною системою, складовими якої є підсистеми безпеки особистості, держави та суспільства. Саме взаємозалежна, системна інформаційна єдність останніх становить якісну визначеність, покликану захистити життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, забезпечити їх конкурентоспроможний, поступальний розвиток [1].

У 2021 році Україна оновила свою Стратегію інформаційної безпеки [2]. Головна її мета – захистити державний суверенітет, територіальну цілісність, демократичний конституційний лад та інші життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави.

Стратегія також підкреслює важливість захисту конституційних прав і свобод людини. Це означає, що кожен українець має право:

- збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію;
- отримувати доступ до достовірної та об'єктивної інформації;
- захищатися від поширення негативної інформації, дезінформації, пропаганди та інших інформаційних операцій, спрямованих на шкоду Україні;
- захищати конфіденційну інформацію від несанкціонованого доступу, використання та поширення.

Важливість інформаційної безпеки зросла після початку війни з Росією, адже агресія змушує Україну вживати активних заходів для захисту своєї національної безпеки. Наші вороги активно використовують інформаційні технології для маніпулювання свідомістю людей, поширення дезінформації та створення сприятливого для себе інформаційного

простору. 18 березня 2022 року прийнято рішення РНБО «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану», в якому визначено, що в умовах воєнного стану реалізація єдиної інформаційної політики є пріоритетним питанням національної безпеки» [3].

Для боротьби з дезінформацією та пропагандою створено Центр протидії дезінформації при РНБО України, на сайті якого можна знайти актуальну інформацію про інформаційну війну Росії проти України та про те, як їй протистояти.

Українське суспільство стикається з безліччю інформаційних загроз, які є частиною гібридної війни, розв'язаної Росією. Ці загрози включають:

1. *поширення дезінформації та фейкових новин*: російські пропагандисти використовують різні канали для поширення неправдивої інформації, спрямованої на розкол українського суспільства, підірив довіри до влади та деморалізацію українців;

2. *шпигунство та кібератаки*: спецслужби агресора активно проводять кібератаки на українські інституції та намагаються отримати доступ до конфіденційної інформації;

3. *блокування доступу до інформації*: Росія прагне обмежити доступ українців до правдивої інформації, блокуючи українські ЗМІ та соціальні мережі або ж дискредитуючи їх.

Вирішення цієї комплексної проблеми дозволить захистити інтереси суспільства і держави, сприяти реалізації права громадян на отримання всебічної та якісної інформації [4].

Не можна заперечувати, що сучасні загрози інформаційній безпеці створюють виклики, які виходять за межі національних кордонів і мають серйозні наслідки. У такій ситуації для запобігання та протидії сучасним інформаційним загрозам необхідно не лише розробити законодавчу базу, а й забезпечити наявність інституційних механізмів забезпечення інформаційної безпеки. Це надасть можливість своєчасно реагувати на інформаційні фальсифікації та поширення неправдивої інформації, а також запобігати інформаційним конфліктам у цілому та забезпечувати послідовність національних судових інституцій щодо формування інформаційної культури діяльності.

Крім того, зважаючи на існуючі глобальні загрози та виклики, вважається, що інформаційним вторгненням можна ефективно протистояти, залучаючи до цього процесу міжнародні організації, інституції та міжнародне співтовариство. Адже, як показують сьгоднішні реалії, війна в інформаційному полі не має меж.

Список використаних джерел

1. Золотар О.О. Інформаційна безпека людини: теорія і практика: монографія. Київ: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. С. 154-155.

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n14>.

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану»: Указ Президента України від 19 березня 2022 року № 152/2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/152/2022>.

4. Левченко Ю.О. Проблеми протидії інформаційній окупації в умовах гібридної війни. *Інформаційна безпека в умовах гібридної війни: Міжнародна науково-практична конференція (м. Хмельницький, 16–17 листопада 2017 р.)*. Хмельницький : МВС УКРАЇНИ, 2017. С. 38.

Савчук Н.І.
«Правознавство», 2 курс
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – докторка філософії з галузі знань «Право» (Ph.D),
доцентка кафедри теоретичної юриспруденції Талдонова К.Г.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ АКТИВІВ: ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ

У сучасному світі, де технології розвиваються стрімкими темпами, з'являються нові виклики та можливості, які потребують відповідного правового регулювання. Одним із таких викликів є поява та поширення електронних активів. Електронні активи мають значний вплив на економіку та фінансову систему, вони стають все популярнішими інструментами інвестування та платежів, що може призвести до значних змін у структурі та функціонуванні фінансових ринків. Також варто зазначити що електронні активи це фінансовий інструмент, що може бути використаний для шахрайства та інших незаконних дій, що створює загрози для потенційних інвесторів. Децентралізована природа електронних активів може призвести до того, що вони вийдуть з-під контролю державних органів. Це може мати негативні наслідки для національної економіки та суверенітету.

Правове регулювання електронних активів стає досить актуальним і складним завданням не лише для України, електронні активи це глобальна проблема саме у контексті контролю держави. Вона вимагає збалансованого підходу, який би забезпечував не лише розвиток цифрової економіки, але й захищав національні інтереси та суверенітет. Важливо враховувати, що відсутність ефективного регулювання може призвести до небажаних наслідків, включаючи фінансові ризики, загрози кібербезпеці та навіть втрату контролю над фінансовими процесами в країні. Суть проблеми правового регулювання електронних активів полягає в тому, як знайти баланс між забезпеченням інноваційного розвитку ринку електронних активів та надмірно жорстким регулюванням що може зашкодити розвитку нових технологій та інновацій.

Розглядаючи дану тему варто зазначити про те, чим є електронні активи, це цифрові або криптографічні предмети, які мають вартість та можуть бути власністю або об'єктом обігу в електронному середовищі. Вони не існують у фізичній формі, вони представлені лише даними в електронному вигляді, за рахунок чого можуть легко та швидко передаватися між власниками за допомогою електронних каналів зв'язку. Зазвичай, електронні активи не випускаються та не контролюються жодним центральним органом або установою. Вони захищені криптографічними методами, що робить їх стійкими до підробки та фальсифікації. [3, с. 77–86].

Правовий статус електронних активів в Україні та інших країнах все ще перебуває в процесі становлення. В Україні на даний момент існує Закон "Про віртуальні активи", який визначає основні поняття та принципи регулювання віртуальних активів. Проте, багато аспектів правового регулювання цієї сфери ще потребують детального опрацювання, а сам закон ще не набрав чинності. З метою забезпечення національного суверенітету в сфері кіберпростору, необхідно розробити та впровадити комплексну загальнодержавну модель кіберзахисту. Ця модель повинна забезпечити ефективну взаємодію між усіма суб'єктами національної системи кібербезпеки на організаційному, технологічному та інфраструктурному рівнях. Важливою складовою такої моделі є належна захищеність інформаційної інфраструктури, що є основою функціонування держави та забезпечує її незалежність у кіберпросторі [7].

На рівні функціонування технологічної інфраструктури загальнодержавної системи кіберзахисту, необхідно вжити широкого спектру заходів для контролю за електронними активами, які можуть використовуватись для відмивання коштів. Ці заходи включають: розвиток електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, таких як державні реєстри та бази даних, на основі інтероперабельності відповідно до стандартів Європейського Союзу, розширення застосування технології блокчейн в системі захисту об'єктів критичної інфраструктури, а також у сфері страхування та розслідування фінансових злочинів з використанням криптовалют та інші [2].

Постає питання, як діяти державі у напрямку забезпечення законності та ліквідації загрози для суверенітету в умовах коли відслідкувати перекази електронних активів майже неможливо, та за наявності анонімних гаманців існує неможливість знаходження його власника, який може здійснювати з нього фінансування злочинних груп або ж використовувати його з метою відмивання коштів отриманих незаконним шляхом. З цього випливає одна з найбільших проблем – це труднощі у використанні цифрової інформації у доказуванні [4, с. 243–249]. У практиці правоохоронних органів склалася практика, за якої слідчий, знаходячи цифрову інформацію на жорсткому диску або в пам'яті комп'ютера, яка може містити сліди злочинної діяльності або допомагати у вирішенні кримінальних справ, має віднести її до речових доказів у відповідності до положень статті 98 Кримінального процесуального кодексу України (Далі – КПК України). Проте, це викликає логічні суперечності та неузгодженості, оскільки речові докази, відповідно до статті 98 КПК України, є матеріальними об'єктами. З іншого боку, стаття 99 КПК України визначає документи як один із видів доказів, уточнюючи, що до них можуть належати матеріали фотозйомки, аудіозапису, відеозапису та інші носії інформації, включаючи електронні [1; 5, с. 272].

На сьогоднішній день спостерігається низький рівень підготовки слідчих до роботи з програмно-технічними комплексами та складними програмними інтерфейсами. У зв'язку з цим залучення кваліфікованого спеціаліста під час роботи з "цифровими доказами" є обов'язковим, оскільки навіть найменша некваліфікована дія може призвести до втрати важливої доказової або орієнтуючої інформації, що створює труднощі в притягненні до відповідальності винних осіб що є загрозою для держави та її суверенітету [6, с. 29].

Прогресивними щодо використання "цифрових доказів" у кримінальному провадженні є положення статті 360 КПК України, яка надає суду можливість скористатися під час дослідження доказів усними консультаціями або письмовими роз'ясненнями спеціаліста, що базуються на його спеціальних знаннях. Це важливо для пояснення особливостей алгоритмів програмування чи обробки даних, а також специфіки комп'ютерних систем під час дослідження "цифрових доказів" [1].

У висновку слід підкреслити, що правове регулювання електронних активів стає актуальною проблемою у контексті забезпечення національного суверенітету. Ця проблема вимагає комплексного підходу та впровадження ефективних заходів, спрямованих на захист національних інтересів в електронному просторі. Для забезпечення національного суверенітету в сфері електронних активів необхідно розробити та впровадити відповідні правові механізми, що передбачатимуть контроль за використанням цих активів, у тому числі для цілей, що можуть загрожувати національній безпеці та економічному розвитку країни. З огляду на відсутність на даний момент механізмів контролю за обігом електронних активів та неможливістю їх вилучення, або ж недостатньою практичною базою та відсутністю в достатній кількості спеціалістів здатних працювати в даному напрямку.

Важливо враховувати міжнародний досвід та кращі практики у цій сфері для впровадження ефективних механізмів правового регулювання електронних активів, які відповідали б вимогам національного суверенітету та забезпечували захист інтересів держави.

Наприклад, США володіють розвинутою системою законодавства, такою як "Bank Secrecy Act" та "USA PATRIOT Act", які встановлюють обов'язки фінансових установ у попередженні та виявленні випадків відмивання коштів та фінансування тероризму, в тому числі через електронні канали. Додатково, існує Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN), яке координує зусилля влади у сфері боротьби з фінансовими злочинами, включаючи електронний сектор. Іншим прикладом є Японія, де прийнято ряд законів, таких як "Payment Services Act" та "Act on Prevention of Transfer of Criminal Proceeds", які регулюють електронні платіжні системи та встановлюють вимоги щодо ідентифікації користувачів з метою запобігання відмиванню коштів.

Ефективний механізм, який можна використати в цьому напрямку, – це встановлення обов'язкових вимог щодо ідентифікації користувачів електронних платіжних систем, моніто-

рингу фінансових операцій та співпраці між фінансовими установами та правоохоронними органами для виявлення та припинення випадків відмивання коштів через електронні канали. Такі заходи можуть сприяти підвищенню ефективності контролю за електронними активами та забезпеченню національного суверенітету в цій сфері. Урахування цих аспектів дозволить побудувати стійку, відкриту та надійну систему правового регулювання електронних активів, спрямовану на зміцнення національного суверенітету та забезпечення стабільного розвитку держави в умовах цифрової економіки.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 19 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 09.05.2024).
2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII : станом на 4 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 11.05.2024).
3. Кожухова Т. В., Бочарова Ю. Г., Іщенко О. В.. СТЕЙБЛКОЇНИ: ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ ДЛЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ. 2022. № 1 (51) 2022. С. 77–86. URL: <https://doi.org/10.33274/2079-4762-2022-51-1-77-86>
4. Лисенко О. В. Проблеми використання у кримінальному судочинстві інформації, що містить у електронному вигляді. Напрям удосконалення протидії правопорушенням у сфері господарської діяльності :зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 26–27 лист.2010 р.). Київ, 2010. С. 243–249.
5. Грошевий Ю. М., Стахівський С. М. Докази і доказування у кримінальному процесі: наук.-практ. посібник. Київ : КНТ, 2006. 272 с.
6. Давидюк П.П., Кубай І.Ю. Висунення і перевірка слідчих версій про цифрове алібі підозрюваного (обвинуваченого). Молодий вчений. № 5.1 (45.1).2017. С. 29. URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/5.1/7.pdf>.
7. Ключові представники суб'єктів національної системи кібербезпеки України обговорили організаційно-технічну модель кіберзахисту. URL :<https://cip.gov.ua/ua/news/klyuchovi-predstavniki-sub-yektiv-nacionalnoyisistemi-kiberbezpeki-ukrayini-obgovorili-organizaciino-tekhnichnu-modelkiberzakhistu>.

Снежин К.І.

«Правознавство», 4 курс

Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана

Науковий керівник – докторка філософії з галузі знань «Право» (Ph.D),

доцентка кафедри теоретичної юриспруденції Талдонова К.Г.

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗМІЦНЕНІ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ

В сучасному цифровому світі, де інформаційні технології проникають у всі сфери суспільства, питання збереження державного суверенітету стає дуже актуальним, ніж будь-коли. Інформаційні технології можуть бути як системою для зміцнення суверенітету, так і загрозою для нього, залежно від того, як це буде використовуватись та які будуть закріплені правові норми.

Також слід почати з того, що Конституція України має певні статті, де закріплено про державний суверенітет, а саме відповідно до ст. 2 суверенітет України поширюється на

всю її територію. В свою чергу ст. 17 зазначає, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України [1].

Декларація про державний суверенітет була й залишається виваженим і обґрунтованим документом, укладеним з урахуванням політичних реалій і конкретної ситуації того періоду, розробники якого пішли шляхом створення передумов незалежності України. За своїм змістом цей документ відіграв роль малої Конституції, її основні принципи та положення були враховані під час прийняття Основного Закону держави 28 червня 1996 року. Проте час запровадження її положень повною мірою ще не настав, і вона так і залишилась за своєю юридичною природою передконституційним документом, роль та значення якого ще не повною мірою оцінені для будівництва незалежної правової держави [2, 3].

Отож, так як основним пріоритетом державної інформаційної політики є змістове наповнення національного інформаційного простору та оскільки інформаційні продукти мають відповідати певним національним особливостям та це є однією із сильних загроз для громадян України.

Для успішного забезпечення інформаційної безпеки на всіх рівнях економічної системи країни потрібно:

- забезпечити ефективну взаємодію органів державної влади та інститутів громадянського суспільства при формуванні, реалізації державної політики в інформаційній сфері;
- створити єдину концепцію протистояння пропаганді та згрупувати роботу всіх моніторингових служб державних структур (зокрема, прес-служб й речників) на пошук та спростування таких відомостей та надання інформації про це максимальній кількості громадян;
- активізувати зусилля щодо послаблення асиметрії в обміні інформаційними потоками між Україною й іншими країнами, удосконалення механізму об'єктивного та привабливого представлення її у світі, залишити іномовні ЗМІ у підпорядкуванні держави;
- створити державні інституції, що несли відповідальність за ефективну координацію систем корпоративної безпеки.

Комплексне розуміння природи безпеки сучасного суспільства та економіки передбачає впровадження інструментарію не лише технічного, але і ідеологічного спрямування, належної реалізації економічних та спеціальних (правоохоронних) функцій держави. Ключовим елементом політики інформаційної безпеки може стати культивування цінностей і пріоритетів громадянського суспільства, стратегій соціального партнерства бізнесу та влади і інформаційної взаємодії [4].

Кононенко В.П., Здоровко С.С., Корольова А.Є. зазначають, що національну інформаційну безпеку треба розуміти як стан, при якому за допомогою національних та міжнародних ресурсів забезпечується захист від інформаційного впливу на свідомість особи та суспільства, унеможливується інформаційний вплив на прийняття рішень державними інститутами, а також недоторканість приватних і державних цифрових баз даних, можливість їх швидкого відновлення у випадку протиправного посягання і забезпечення покарання зловмисників [5, ст. 248].

Реалізація державного суверенітету в інформаційному просторі здійснюється за допомогою інформаційної функції держави та державної інформаційної політики, що є функціональними елементами інформаційно-правового механізму забезпечення державного суверенітету [6, ст. 193]. Однією з ключових складових правового аналізу інформаційних технологій є захист від загроз. Це включає в себе розробку та впровадження правових норм і стандартів з кібербезпеки, захист персональних даних громадян, а також протидію кібератакам та кібершпигунству. Ефективний захист від кіберзагроз та кібератак є критично важливим для збе-

реження державного суверенітету. Це вимагає розробки та впровадження ефективного правового регулювання в галузі кібербезпеки.

Інший аспект – це забезпечення прозорості та правопорядку в інформаційному просторі. Держави повинні розробляти законодавство, що регулює діяльність в інтернеті, зокрема, контроль за поширенням дезінформації та фейків, а також боротьба з кіберзлочинністю. Та як результат, з цього випливає необхідність розробки ефективних правових механізмів для протидії поширенню дезінформації та кібершпигунству як інструментів зовнішнього впливу на державний суверенітет, а отже і буде відбуватися збереження культурної та мовної ідентичності – а саме, правовий аналіз інформаційних технологій також передбачає розробку механізмів для збереження культурної та мовної ідентичності в цифровому середовищі.

Отож, на нашу думку, дані визначені аспекти, дають змогу відобразити ключові завдання даної тематики, які важливо враховувати при проведенні правового аналізу впливу інформаційних технологій на державний суверенітет. У цифрову епоху правовий аналіз інформаційних технологій стає важливим інструментом для зміцнення державного суверенітету. Забезпечення кібербезпеки, захист персональних даних громадян, боротьба з дезінформацією та кібершпигунством, а також збереження культурної та мовної ідентичності в інформаційному просторі вимагають комплексного підходу та ефективного правового регулювання. Засоби та методи, які застосовуються для цього, повинні враховувати сучасні технологічні та правові виклики, зокрема, шляхом розвитку міжнародної співпраці та узгоджених міжнародних стандартів. Лише такий підхід забезпечить стабільність та захищеність державного суверенітету в умовах постійної технологічної та інформаційної динаміки [7; 8].

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i>
2. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 № 55-ХІІ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
3. Терзі О.С., Ковальова М.В. “Вплив декларації про державний суверенітет на розвиток конституційного ладу України” // Макіївський економіко-гуманітарний інститут, Україна // «Наука. Релігія. Суспільство» № 3’2010 (ст. 127) <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/33641/157-Terzi.pdf?sequence=1>
4. Сазонець І. Л., Шкоропад Н. О. "Національний та регіональний рівень забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання" // Електронний журнал «Ефективна економіка» № 10, 2017 <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6207>
5. Кононенко В. П., Здоровко С. С., Корольова А. Є., "Інформаційна безпека як стан" // Науковий вісник Юридичного факультету Ужгородського національного університету. Серія Право Випуск 76 – 2023- (ст. 248) <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/06/41-1.pdf>
6. Ярема О. Г., "Зміст інформаційного університету" // Юридичний науковий електронний журнал – Випуск 3 – 2022 (ст. 192-193). http://lsej.org.ua/3_2022/43.pdf
7. Боднар І. Р., "Інформаційна безпека як основа національної безпеки" // Механізм регулювання економіки, 2014, № 1- <https://core.ac.uk/download/pdf/141443493.pdf>
8. Фурашев В. М., "Законодавче забезпечення інформаційної безпеки України" // “Інформація і Право” – 2014. <https://ippi.org.ua/sites/default/files/14fvmibu.pdf>.

Хлистова А.А.
«Правознавство», 1 курс
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – д.ю.н., професор,
професор кафедри теоретичної юриспруденції Риндюк В.І.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна в Україні дійсно висвітлила критичну роль інформаційного простору в сучасному світі. Інформаційні технології трансформувалися в потужний інструмент геополітичного впливу, який держави активно використовують для досягнення своїх цілей. Російська агресія проти України стала жорстким підтвердженням того, що інформаційні атаки та дезінформація можуть бути не менш руйнівними, ніж традиційні військові дії.

Інформаційні загрози, такі як фейкові новини, кібератаки та маніпуляції громадською думкою, набули статусу серйозних викликів, що не поступаються за небезпекою традиційним військовим загрозам. Ці атаки здатні руйнувати довіру до влади, дестабілізувати ситуацію та сіяти розбрат у суспільстві. Тому захист інформаційного простору стає нагальною потребою для будь-якої країни, особливо в умовах війни, де інформація відіграє ключову роль у формуванні світогляду та підтримці бойового духу.

Для України питання інформаційного суверенітету має особливу актуальність, адже країна постійно стикається з інформаційною агресією та дезінформацією з боку Росії. Війна на сході України та повномасштабне вторгнення Російської Федерації на нашу територію продемонстрували, що вміння контролювати інформаційний простір може стати ключовим фактором виживання та успіху держави в умовах військового конфлікту.

Ярема О.Г визначає, що «Перший підхід щодо визначення змісту державного суверенітету при здійсненні правового регулювання відносин, що виникають у мережі Інтернет та в інформаційному просторі, може бути охарактеризований як юрисдикційний. Щодо суверенітету та юрисдикції держави в електронних комунікаціях вони означають верховенство в комунікаціях та у частині мережі Інтернет, яка є національним сегментом мережі. Суверенітет держави у інформаційному середовищі означає верховенство у просторі інформаційних ресурсів. Виходячи з єдності та невідчужуваності державного суверенітету, євроінтеграційних прагнень України суверенітет може бути обмежений та видозмінений інтеграційними, інформаційними та іншими процесами. Дані чинники впливають на суверенітет не так як міжнародноправовий принцип, проте у сфері реалізації суверенних прав держави, принцип суверенної рівності країн залишається непорушним» [1, с. 192].

Тим часом В. В. Марков та Є. Г. Гордієнко виділяють: «Інформаційний (цифровий) суверенітет, у свою чергу, включає такі елементи: – електронну стійкість, захищеність у кібервійні, під якою розуміють не тільки захищеність від вірусів, атак, зломів, витоків, крадіжки даних, спаму, а й від вимикання критичної інфраструктури зовнішніми силами; – стійкість до інформаційної війни, яка полягає у здатності інформаційно незалежної держави контролювати своє інформаційне поле, впливати на нього, виявляти і нейтралізувати інформаційні атаки і т. ін.» [2, с. 112].

Указ Президента України "Про Стратегію кібербезпеки України", прийнятий 26 серпня 2021 року, та Національна стратегія інформаційної безпеки України від 15 жовтня 2021 року, є ключовими документами, що визначають стратегічні напрямки державної політики в сфері інформаційної безпеки країни. Обидва документи встановлюють пріоритетні цілі та завдання, спрямовані на захист інформаційного простору України від кіберзагроз та інших інформаційних загроз [3; 4].

Основними цілями обох стратегій є забезпечення кіберстійкості України, створення сприятливих умов для розвитку кібербезпеки та інформаційної сфери, підвищення обізнаності громадян та фахівців з питань кібербезпеки, а також міжнародне співробітництво у цій сфері.

Для досягнення цих цілей передбачені різноманітні заходи, такі як удосконалення правового та інституційного забезпечення, розвиток національних систем кіберзахисту та інформаційної безпеки, підвищення кваліфікації фахівців, захист критичної інфраструктури, підтримка у сфері телекомунікацій, проведення наукових досліджень і розробок, а також інформування громадян про важливість інформаційної безпеки.

Обидва документи ґрунтуються на принципах дотримання конституційних норм, захисту прав та свобод людини та громадянина, національних інтересів та міжнародного співробітництва. Реалізація цих стратегій є важливим кроком для забезпечення стійкого розвитку України в умовах сучасних геополітичних викликів, адже вона дозволить значно підвищити рівень кібербезпеки та інформаційної безпеки країни.

В ст. 1 Закону України «Про Національну програму інформатизації» поняття інформаційної безпеки визначається як здатність держави контролювати та регулювати потоки інформації з-поза меж держави з метою додержання законів України, прав і свобод громадян, гарантування національної безпеки держави [5].

В сучасному світі, де інформація стає ключовим ресурсом, питання інформаційного суверенітету набуває особливої уваги. Для України, яка з 2014 року веде боротьбу з російською агресією, інформаційний суверенітет став невід'ємною частиною загальної національної безпеки. Інформаційний суверенітет – це право держави на вільне й незалежне формування та поширення інформації на своїй території, а також на захист свого інформаційного простору від зовнішнього втручання. Це право ґрунтується на принципах свободи слова, доступу до інформації та захисту персональних даних. Вплив війни на інформаційний суверенітет України відчувається в багатьох аспектах:

- дезінформація та пропаганда: Росія активно використовує інформаційний простір як інструмент війни, поширюючи дезінформацію та пропаганду, щоб деморалізувати українське суспільство, посіяти розбрат і підірвати довіру до влади;
- кібератаки: Російські хакери постійно атакують українські веб-сайти, інфраструктуру та інформаційні системи, завдаючи шкоди економіці та державному управлінню;
- вплив на суспільну думку: Росія намагається вплинути на суспільну думку в Україні та за її кордонами, використовуючи соціальні мережі, контрольовані ЗМІ та інших агентів впливу.

Ключовими загрозами інформаційній безпеці України, на мою думку, є зростання кількості та складності кібератак, широке поширення дезінформації та фейкових новин, використання соціальних мереж для маніпулювання суспільною думкою, залежність від іноземних платформ і технологій.

Тому аналізуючи основні загрози державній інформаційній безпеці, можна запропонувати такі шляхи нейтралізації загроз інформаційній безпеці України:

- зміцнення стійкості кіберінфраструктури;
- розвиток механізмів боротьби з дезінформацією та фейковими новинами;
- підвищення рівня медіаграмотності населення;
- підтримка вітчизняних інформаційних та технологічних компаній;
- співпраця з міжнародними партнерами в сфері кібербезпеки та інформаційної безпеки.

Солодка О.М стверджує, що «Функція держави як основного суб'єкта забезпечення інформаційного суверенітету зводиться не лише до контролю інформаційних потоків, але й передбачає здійснення державою інформаційного впливу на своїх громадян з метою забезпечення національних інтересів держави в інформаційній сфері. Це повинно мати вираз у комплексній інформаційній політиці держави, яка б визначалась пріоритетністю національних інтересів, системою небезпек та здійснювалась шляхом прийняття та реалізації відповідних законів, доктрин, стратегій, концепцій і програм в інформаційній сфері відповідно до чинного законодавства».[6, с 83]

Захист інформаційного суверенітету України – це комплексне завдання, яке потребує постійних зусиль з боку держави, громадянського суспільства та бізнесу. Тільки спільними зусиллями можна протистояти інформаційним загрозам та зберегти інформаційний простір України вільним, демократичним та безпечним. Війна в Україні продемонструвала, що інформаційний суверенітет є невід'ємною частиною національної безпеки. Захист інформаційного простору України – це не лише питання свободи слова та доступу до інформації, але й питання національної безпеки та виживання.

Список використаних джерел

1. Ярема О.Г. Зміст інформаційного суверенітету у контексті державного суверенітету. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 191-194.
2. Марков В.В., Гордієнко Є.Г. Інформаційна складова державного суверенітету. *Право і безпека*. 2014. № 2 (53). С. 110-114.
3. Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року “Про Стратегію кібербезпеки України”” від 26 серпня 2021 року №447/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013>.
4. Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року “Про Стратегію інформаційної безпеки”” від 28 грудня 2021 року № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>.
5. Закон України “Про Національну програму інформатизації” від 01.12.2022 року № 2807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text>.
6. Солодка О.М. Забезпечення інформаційного суверенітету держави: правовий дискурс. *Інформація і право*. 2020. № 1(32). С. 80-87.

**ПЛАТФОРМА
ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ
ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ**

Секція 1. Адміністративне право та адміністративно-деліктний процес, адміністративнесудочинство, адміністративні процедури

Дорошенко Ю.Р.
*«Правознавство», 2 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного та міжнародного права Шевченко Л.В.*

**РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ**

Відповідно до Концепції розвитку електронного урядування в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р, електронне урядування – форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [1].

Запровадження в Україні електронного урядування активно набуло свого значення в останні 10–12 років. Така тенденція зумовлена не лише загальносвітовим розвитком інформаційно-телекомунікаційних технологій, а й намаганням держави в особі його Уряду та публічної адміністрації оптимізувати свою роботу, бути доступнішими для взаємодії з приватними особами. Однак, на розвиток електронного урядування значною мірою впливає повномасштабне вторгнення РФ на територію нашої країни та запровадження в Україні воєнного стану.

Зокрема, з моменту запровадження воєнного стану та повномасштабної війни на території нашої країни, було обмежено доступ до державних реєстрів, окремих сайтів державних органів, до прикладу сайту Державної казначейської служби України. Так, постановою КМУ від 24 березня 2022 року №364, яка набрала чинності 27 березня, внесено зміни до постанови від 6 березня 2022 року №209 «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану» [2]. Відповідно до її положень відомості з Єдиного державного реєстру/Державного реєстру прав за зверненнями фізичних та юридичних осіб надаються державними реєстраторами, нотаріусами, а також адміністраторами центрів надання адміністративних послуг, робоче місце (контра) яких розташовано в межах адміністративно-територіальної одиниці, що не включена до затвердженого відповідно до пункту 1-2 цієї постанови переліку адміністративно-територіальних одиниць [3].

Також, після введення воєнного стану в Україні доступ до більшості державних реєстрів був суттєво обмежений, що фактично унеможливило багато операцій на ринку нерухомості. Наразі влада вже почала послаблювати заборони та поступово повертати повноцінне вико-

нання функцій держави. Зокрема, Постановою Кабміну «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану» від 19.04.2022 р. № 480 внесено низку змін до нормативно-правових актів, що регулюють правила доступу до державних реєстрів та вчинення певних нотаріальних та реєстраційних дій, якими поступово знімається повне блокування роботи державних реєстрів. Відновлюється доступ до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, та встановлюються окремі норми та правила щодо порядку доступу та вчинення реєстраційних дій.

Однак, навіть в умовах війни в країні йде подальша цифровізація державних послуг, які можуть надаватися онлайн через портал «Дія» та «Е-допомога». Наразі громадяни можуть: отримати статус ВПО шляхом подання заяви на порталі «Дія», та оформити відповідні виплати; повідомити про пошкоджене майно в наслідок збройної агресії РФ; отримати в застосуванні «Дія» у цифровій формі документи, що посвідчують особу, правовстановлюючі документи на транспортні засоби, страхові поліси. Також, на сьогоднішній день через портал «Дія» можливе оформлення компенсації за працевлаштування, прихистку ВПО [4], отримання документу про місце реєстрації фізичної особи, Є-Оселя, подання заяви для відшкодування зруйнованого чи пошкодженого майна внаслідок збройної агресії тощо.

Слід сказати, що із запровадженням на території України воєнного стану держава все більше приділяє уваги бізнесу як одному з основних факторів забезпечення функціонування держави. Так, новітня розробка «Дія. Бізнес» передбачає електронне урядування у вигляді отримання грантів, позик, підтримки уряду у розвитку бізнес-ідеї за рахунок державних та міжнародних коштів. Подальша розробка даного сервісу вже наразі передбачає спілкування «громадянин-держава» не тільки на національному але й всесвітньому рівні. Фактичний розвиток Дії передбачається на наступні декілька років, зокрема доступна та зручна для кожного громадянина можливість отримання усіх адміністративних послуг виключно у онлайн-режимі.

Таким чином, повномасштабне вторгнення РФ на територію України значною мірою вплинуло на функціонування інструментів електронного урядування в Україні, що спричинило деякі обмеження та незручності для громадян. Однак, такі обмеження пов'язані з безпековими аспектами та не мають постійного характеру і будуть зняті після закінчення війни.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 20.09.2017 р. № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p#Text>.

2. Деякі питання державної реєстрації в умовах воєнного стану та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164 : Постанова Каб. Міністрів України від 06.03.2022 р. № 209 : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-p#Text>.

3. Белікова М.І. Цифровізація публічного адміністрування в умовах воєнного стану. «Наукові інновації та передові технології» (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»): журнал. 2022. No 8(10) 2022. С. 381-393.

4. Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 12.03.2022 р. № 263 : станом на 23 трав. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-2022-p#Text>.

Луценко В. Р.
«Правознавство», 2 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного та міжнародного права Шевченко Л.В.

ЕКОНОМІЧНЕ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД (АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Російське вторгнення в Україну є глобальною проблемою, яка вразила мільйони людей, і супроводжується серйозною економічною кризою невизначеної тривалості та масштабу. Метою повоєнного відновлення країни та подальшої інтеграції економіки України у європейський простір є необхідність реалізувати масштабну програму відновлення. Післявоєнний етап відбудови держави обов'язково буде характеризуватися пошуком нових шляхів щодо розробки стабілізаційних заходів прискорення економічного розвитку, особливо постраждалих регіонів України, у зв'язку зі значними руйнуваннями промислової та соціальної інфраструктури, на тлі дефіциту фінансових ресурсів.

Дослідженням різних аспектів економічного розвитку України займаються багато вчених, чому числі: В. Геєць, Я. Жаліло, М. Скрипниченко, Л. Матросова, Д. Серебрянський, М. Шарко та інші дослідники.

Завдання відродження України, і зокрема її економіки, промислової та соціальної інфраструктури, системи відтворення людського капіталу, виходять далеко за межі простої відбудови пошкодженого житлового фонду, доріг, виробничих та науково-освітніх потужностей та ін., в межах територій на яких відбуваються бойові дії. Таким чином, першорядною метою державних політики розвитку має стати поєднання існуючих економічних потенціалів, сприяючи, таким чином, побудові життєздатної економічної системи, що генерує ресурси для відродження та розвитку у довгостроковій перспективі.

Метою нової економічної політики має стати сталий суспільний розвиток на основі принципів верховенства права та соціальної справедливості. Як пишуть українські вчені Д. Серебрянський та А. Капелюш, "для забезпечення фінансової стабільності та сталого економічного зростання необхідне концептуальне переосмислення проведення державної політики..." [1, с. 22]. Державна економічна політика має фокусуватися на визначенні фундаментальних недоліків ринку та на заохоченні ринкових гравців, корегуючи при цьому диспропорції розвитку та вирівнюючи дисбаланси у розподілі доходів. Таким чином, державне втручання має поширюватися лише на ті сфери, що не можуть бути реалізовані ринковими силами в умовах визначеності стратегічних напрямків розвитку країни. Серед основних функцій, що мають залишатися за державою, є: підтримання стабільності в економіці, матеріальна підтримка певних груп населення, забезпечення безпеки функціонування держави в різних вимірах, стала діяльність, спрямована на підтримку розвитку держави в усіх його проявах;

Погоджуюся з твердженням М. Шарко та Н. Гусаріна, що "стійкий економічний розвиток — це такий розвиток, який задовольняє потреби сьогодення, але не ставить під загрозу майбутнє" [2, с. 347]. Таким чином, пріоритетами економічних політик розвитку мають стати: забезпечення довгострокового зростання, збалансованого в економічній площині: розвиток ринків товарів, капіталів, інвестицій та робочої сили; гарантії сталого соціального розвитку, який базується на суспільно прийнятому розподілі доходів, а також відповідному доступі основних груп населення до суспільних благ; гармонізація природного середовища, створення екологічно безпечного простору для життя та господарської діяльності людини.

Економічна ситуація, що склалася в Україні, потребує невідкладних заходів, котрі дали б можливість виходу на траєкторію економічного відновлення. Зокрема, необхідно розробити програму повоєнного відновлення, що включатиме середньо термінові заходи (тривалістю

3—5 років) щодо відновлення виробничого потенціалу країни у різних сферах. До прикладу: сфера управління державними виробничими активами повинна включати заходи, щодо проведення інвентаризації виробничих потужностей України з метою виявлення можливостей для побудови виробничих ланцюгів; фінансова сфера — використання інструментів Національного банку України для надання необхідної ліквідності фінансовим установам, залученим до Програми, і при цьому не допущення можливих негативних впливів (у першу чергу, девальвації та інфляції) на економіку країни. Як пише О. Грабчук: "Серед пріоритетних напрямів застосування фінансових інструментів бюджетно-фіскального спрямування є: зменшення бюджетних видатків на поточне споживання і соціальне забезпечення та збільшення капітальних видатків, розширення бази оподаткування, зменшення державного боргу тощо, тобто сукупність інструментів, застосування яких призведе до перерозподілу доданої вартості на зростання національного багатства" [3, с. 139]; у сфері підтримки інноваційної діяльності — заходи, спрямовані на створення за підтримки держави інноваційно-технологічних центрів, стимулювання науково-дослідної діяльності та впровадження її результатів у виробничі процеси. У інституціональному та нормативно-правовому полі буде запроваджено "компонент розвитку" Державного бюджету України, закріплено за Міністерством економічного розвитку і торгівлі України функції координатора реалізації Програми; створення в структурі центральних та місцевих органів виконавчої влади підрозділів, відповідальних за реалізацію Програми. Як пишуть Г. Пудичева та П. Несененко щодо сфери енергетики: "головною метою розвитку енергетики повинен стати перехід на використання альтернативних джерел енергії" [4, с. 46].

Також, у сфері антимонопольної політики держави є необхідність змін через наявність високого рівня монополізації таких сфер економіки України, як енергетика, внутрішні авіаперевезення, зберігання с/г продукції та інші. При цьому, як зазначає В. Писаренко, "демонополізація в Україні має здійснюватися з урахуванням: несприятливого стану економіки, включаючи спад виробництва та хронічний дефіцит оборотних засобів; обмеженою власною матеріально-сировинною та енергетичною базами;..." [5, с. 33].

Варто наголосити на важливості оновленні правової системи України, яка повинна містити методи та засоби регулювання, відповідні вимогам часу, здатні швидко адаптувати економіку України до нових ринкових умов і створювати сприятливі конкурентні позиції для вітчизняних суб'єктів господарювання. Адже досягнення високих показників економічного розвитку України, безперечно, буде неможливим за умови відставання правового регулювання від динамічного розвитку суспільних відносин у тих галузях економіки, які вже зазнали значних структурних змін під впливом війни.

Тобто, будь-які зрушення в соціально-економічній сфері повинні супроводжуватися своєчасною реакцією з боку держави у вигляді створення відповідної законодавчої бази, здатної ефективно регулювати фактичне формування груп суспільних відносин. Зокрема, наприклад з поширенням цифровізації в економіці держава має зосередитись на правовому регулюванні в найбільш інноваційних сферах, які наразі залишаються недостатньо врегульованими відповідно до вимог сучасності, зокрема мова йде про штучний інтелект, ринок віртуальних активів та загалом сферу новітніх ІТ-технологій тощо.

Підсумовуючи, зазначемо, що суттєвих економічних змін та відродження Україна зможе досягти лише за допомогою світової спільноти. Тому у повоєнний період надважливим завданням, що стоятиме перед владою, громадськими організаціями, волонтерами та іншими учасниками суспільних процесів в Україні буде пошук та залучення різноманітних ресурсів, які можуть бути використані для економічного відновлення. А подальший розвиток України має базуватися на концепції стабільності та послідовності перетворень, відходу від швидких рішень із непередбачуваними ризиками та врахування досвіду ЄС щодо впровадження реформ у стратегічно важливих державних сферах.

Список використаних джерел

1. Серебрянський Д., Капелюш А. Взаємодія фіскальної та монетарної політики в умовах фінансової стабілізації економіки України. Вісник НБУ. 2015. № 6. С. 22–8.
2. Шарко М.В., Гусарина Н.В. Трансформація термінологічного апарата економічного розвитку інноваційної діяльності в умовах динамічних змін зовнішньої середовища. Проблеми економіки. 2017. № 4. С. 344–350.
3. Грабчук О.М. Фінансове регулювання розвитку економіки України у стані глибокої рецесії. Економічний аналіз: зб. наук. праць; Тернопільський національний економічний університет [голов. редкол. В.А. Дерій]. Тернопіль.: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2014. Т. 18. № 2. С. 134–141.
4. Пудичева Г. Несененко П. Стан української енергетики в контексті розвитку світової енергетики. Науковий вісник Ужгородського університету. 2018. Вип. 3 (22). С. 42–46.
5. Писаренко В.П. Зарубіжний досвід антимонопольного регулювання та можливості його використання в Україні. Бізнес-Навігатор. 2016. № 2 (39). С. 28–34.

Притула К.С.

*«Правознавство», 3 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – д.ю.н., професор кафедри
публічного та міжнародного права Цвіркун Ю.І.*

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ, СВОБОД ТА ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

За результатами дослідження, проведеними Українським національним інформаційним агентством «Укрінформ» у 2021 році, українським судам повністю довіряє лише 1,7 % українців. Скоріше довіряють судам ще 11,3 %. При цьому 40,6 % не довіряють судам взагалі, а 37,4 % скоріше не довіряють [1].

Актуальність дослідження даної теми пояснюється тим, що сьогодні в умовах правового режиму воєнного стану, на жаль, продовжує прослідковуватися тенденція зниження рівня довіри суспільства до системи правосуддя. Однак конституційне право на судовий захист, в тому числі щодо оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, навіть у цей період не може обмежуватись.

Судова реформа, яка триває в Україні уже тривалий час, має на меті відновлення довіри громадськості до судової системи і створення справедливого режиму в усіх сферах життя країни. Без такого режиму неможливий економічний та соціальний прогрес. Адміністративні суди, які було створено для захисту особи від свавілля влади, продемонстрували свою значущість у забезпеченні справедливого балансу взаємин між приватною особою та органами публічної адміністрації. Одним із критеріїв ефективності правосуддя, а також чинником, який сприятиме підвищенню суспільної довіри, є дотримання і реалізація принципів адміністративного судочинства як гарантії захисту прав, свобод та інтересів осіб.

Значення принципів права полягає у їхній здатності стисло визначити найсуттєвіші риси права як головного регулятора суспільних відносин у цілому. При цьому вони обумовлюють

напрями нормотворчої, правозастосовної та інших видів юридичної діяльності. Принципи судового процесу виступають найбільш загальними правилами поведінки визначеного характеру: вони прямо передбачені в законі; звернені до всіх учасників процесу; мають загальнообов'язковий характер; забезпечуються засобами державного примусу; мають правовий механізм реалізації [2, с. 528].

За приписами частини 2 статті 55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Згідно із частинами першою та третьою статті 124 Основного Закону України правосуддя в Україні здійснюють виключно суди; юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір. З метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин діють адміністративні суди (ч. 5 ст. 125 Конституції України) [3].

Конституційними засадами (принципами) судочинства, які безпосередньо спрямовані на гарантування ефективного поновлення у правах особи, яка за їх захистом звернулася до суду, є, зокрема: рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; розумні строки розгляду справи судом; забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення; обов'язковість судового рішення (ч. 2 ст. 129 Конституції України) [3].

Діяльність адміністративних судів заснована як на загальних принципах судочинства, так і на галузевих принципах, тобто тих, що властиві тільки адміністративному судочинству. Варто зазначити, що принципи адміністративного судочинства становлять найбільшу кількісну групу принципів адміністративної юстиції [2, с. 529]. Основні засади (принципи) адміністративного судочинства закріплені в частині третій статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ).

До загальних принципів судочинства, що втілені і в КАСУ, можна віднести принципи верховенства права (ст. 6), законності (ст. 7), рівності учасників процесу перед законом і судом (ст. 8), змагальності сторін, диспозитивності (ст. 9), гласності судового процесу (ст. 10), відкритості інформації щодо справи (ст. 11), забезпечення права на перегляд справи та оскарження судових рішень (ст. 13), обов'язковості судових рішень (ст. 14). Особливим (галузевим) принципом, властивим лише адміністративному судочинству, є принцип офіційного з'ясування обставин у справі, або принцип офіційності (ст. 9) [4].

Принципи адміністративного судочинства виступають і гарантіями реалізації завдання цього судочинства, яким згідно із частиною першою статті 2 КАСУ є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [4].

Насамперед, належна увага має бути приділена верховенству права як принципу права, який характеризується найвищим ступенем узагальнення (всеосяжність) та багатоскладовою структурою [6, с. 130]. У частині першій статті 6 КАСУ закріплено, що суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави [4].

У правозастосовній практиці (абз. 4 п. 3.1 Рішення Конституційного Суду України від 23 січня 2020 року № 1-р/2020), верховенство права визначається як нормативний ідеал, до якого має прагнути кожна система права, і як універсальний та інтегральний принцип права його необхідно розглядати, у тому числі, в контексті основоположних таких його складових, як принцип законності, принцип поділу влади, принцип народного суверенітету, принцип демократії, принцип юридичної визначеності, принцип справедливого суду [5].

Як зазначалось вище, принцип верховенства права є складним, оскільки включає в себе декілька обов'язкових елементів та знайшов своє закріплення у практиці його тлумачення та застосування Європейського суду з прав людини.

Важливою подією, яка була спрямована на вирішення проблеми розуміння принципу верховенства права є Доповідь «Верховенство права», проведена Венеційською комісією та схвалена 25–26 березня 2011 року. Зокрема, пункт 41 даної Доповіді закріпив, що обов'язковими елементами поняття «верховенство права» є: законність, включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес введення в дію приписів права; юридична визначеність; заборона свавілля; доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю; дотримання прав людини; заборона дискримінації та рівність перед законом [7].

Підводячи підсумки, варто відзначити, що принципи права впливають на усі сфери юридичної діяльності. Чітке дотримання принципів судочинства сприяє ефективному здійсненню правосуддя, а у випадку їх ігнорування – веде до незаконності судових рішень. Засади адміністративного судочинства є важливою складовою процесу захисту прав, свобод та інтересів особи в період військової агресії РФ та в умовах відновлення України. Вони є підґрунтям захисту прав особи в публічній сфері у воєнний час та становлять гарантію справедливого вирішення спорів із суб'єктами владних повноважень. Окрім цього, додержання принципів судочинства слугує підвищенню рівня довіри громадськості до правосуддя у цей складний період та підтверджує легітимність судової системи.

Список використаних джерел

1. Довіра до судів в Україні: це можливо? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3202407-dovira-do-sudiv-v-ukraini-ce-mozливо.html> (дата звернення – 20.04.2024)
2. Остащенко А.С. Поняття принципів адміністративного судочинства та їх система. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Вип. 80 (1). С. 526-529.
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення – 20.04.2024)
4. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення – 20.04.2024)
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень розділу I, пункту 2 розділу III „Прикінцеві положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення“ від 2 березня 2015 року № 213-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-20#Text> (дата звернення – 20.04.2024)
6. Лютіков П. С. Тлумачення загальних принципів адміністративного судочинства: теоретико-прикладні засади застосування практики Європейського суду з прав людини : монографія / за ред. П. С. Лютікова, Ж. М. Мельник-Томенко. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 182 с.
7. Доповідь «Верховенство права», схвалена 25–26 березня 2011 року, проведена Європейською комісією «За демократію через право» (Венеційська комісія) URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev2-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev2-ukr) (дата звернення – 24.04.2024)

Вовк А.С.

*«Облік і оподаткування», 2 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
Науковий керівник – к.е.н., доцент,
доцент кафедри публічного та міжнародного права Нечипоренко О.Ю.*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Російське військове вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року спричинило один з найбільших міграційних рухів в Європі з часів Другої світової війни. Мільйони українців були вимушені переміститися всередині країни або за кордон через бойові дії, руйнування житла та інфраструктури. Станом на лютий 2023 року близько 8 мільйонів українців були зареєстровані як внутрішньо переміщені особи (далі – ВПО) в межах України.

ВПО стикаються з багатьма викликами щодо житла, зайнятості, доступу до освіти, медичних послуг та соціального забезпечення. Держава повинна забезпечити їхні основні права та створити механізми для задоволення їхніх потреб як тимчасово переміщених осіб. В Україні правові засади соціального забезпечення ВПО врегульовуються низкою законодавчих актів, проте існують проблеми з реалізацією цих норм на практиці, через що ВПО не можуть повною мірою реалізувати свої права.

1. Поняття "внутрішньо переміщена особа" та його правове регулювання

Відповідно до Закону України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" від 20.10.2014 внутрішньо переміщеною особою вважається громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1].

2. Види соціального забезпечення для ВПО в Україні

Основні види соціального забезпечення для ВПО в Україні передбачені Законом "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" та іншими нормативними актами:

- грошова допомога на проживання, у тому числі для оплати житлово-комунальних послуг. Це досить важливо для забезпечення мінімальних житлових потреб ВПО;
- забезпечення тимчасового житла або грошова компенсація за наймане житло. Держава має гарантувати право на житло для тих, хто втратив свій дім;
- працевлаштування та професійна підготовка. Це дозволить ВПО стати економічно незалежними та інтегруватися у нові громади;
- отримання пенсій, державної соціальної допомоги, компенсацій та пільг відповідно до законодавства. Такі виплати є критично важливими для вразливих груп переселенців;
- доступ до безоплатної медичної допомоги. Забезпечення належного рівня охорони здоров'я для ВПО є обов'язком держави;
- забезпечення місцем у дошкільному чи шкільному навчальному закладі. Це забезпечить право на освіту для дітей переселенців [2].

3. Проблеми з практичною реалізацією правових норм щодо соціального забезпечення ВПО

Незважаючи на наявність законодавчих гарантій, існують такі проблеми реалізації прав ВПО:

1. складнощі з реєстрацією як ВПО через надмірні вимоги до документів та затягування процесів. Відмови у реєстрації без належних підстав;
2. Нестача житла та переповнені центри тимчасового розміщення з незадовільними умовами проживання. Держава не встигає задовольнити зростаючі потреби у житлі;
3. затримки з виплатами грошової допомоги через недостатнє фінансування та запізнення з виділенням коштів;
4. труднощі працевлаштування через дискримінацію, нестачу робочих місць, мовні та кваліфікаційні бар'єри;
5. обмежений доступ до медичних та освітніх послуг у певних регіонах через відсутність місць, незадовільне фінансування, нерівність забезпечення;
6. проблеми з отриманням пенсій та соціальних виплат через втрату документів, додаткові перепони для поновлення виплат.

4. Шляхи вдосконалення системи соціального забезпечення для ВПО

На нашу думку, для покращення ситуації із соціальним забезпеченням ВПО необхідно вжити комплекс заходів:

- спростити й пришвидшити процедуру реєстрації та оформлення статусу ВПО для своєчасного доступу до передбаченої допомоги;
- збільшити фінансування державних програм з надання житла й грошової допомоги для вчасних виплат і покращення житлових умов переселенців;
- створити додаткові можливості для працевлаштування, перекваліфікації та професійного навчання ВПО задля забезпечення їх економічної незалежності;
- розширити доступ ВПО до безоплатної медичної допомоги та освітніх послуг у всіх регіонах для рівних можливостей;
- посилити захист прав ВПО від дискримінації, зловживань та порушень через належне реагування на інциденти;
- активніше залучати міжнародну гуманітарну допомогу та співпрацювати з міжнародними організаціями для додаткових ресурсів і наближення до кращих світових практик [3].

Забезпечення прав і соціального захисту ВПО є надзвичайно важливим для України в умовах війни. Незважаючи на наявне законодавство, переселенці часто стикаються з численними проблемами у реалізації свого права на житло, працевлаштування, медичну допомогу, освіту тощо. Вирішення цих нагальних проблем має стати одним з пріоритетів для влади: необхідно спростити бюрократичні процедури, збільшити обсяги фінансування відповідних програм, створити додаткові можливості для працевлаштування та отримання освіти ВПО, забезпечити їм недискримінаційний доступ до соціальних та медичних послуг нарівні з місцевим населенням. Важливим є також активне залучення міжнародної гуманітарної та фінансової допомоги для покращення ситуації. Лише комплексний та виважений підхід, який враховує різноманітні потреби вимушених переселенців, дозволить належним чином захистити їхні права та забезпечити гідні умови життя найбільш вразливих верств населення в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014. № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 19.04.2024).
2. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012. № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 19.04.2024).
3. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 03.11.2022. № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>(дата звернення: 19.04.2024).

Жовнір В.Ю.

*«Облік та оподаткування», 2 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – к.е.н., доцент,*

доцент кафедри публічного та міжнародного права Нечипоренко О.Ю.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Сучасна бухгалтерська діяльність потерпає великих змін через воєнні дії, які тривають в Україні з 2022 року. У період воєнного стану підприємства та організації змушені працювати в умовах підвищеного ризику, обмежень і змін.

Особливості законодавчого забезпечення бухгалтерського обліку та звітності в умовах воєнного стану спрямовані на забезпечення безперервності діяльності підприємств і організацій, захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, забезпечення достовірності та повноти облікової інформації.

Бухгалтерський облік — процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передавання інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [1].

Фінансова звітність — бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період [2].

Бухгалтерський облік і фінансова звітність в Україні регулюються наступними нормативно-правовими актами чинного законодавства:

- Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" [3];
- Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (далі – НП(С)БО) [4];
- Інші нормативно-правові акти, що регулюють окремі питання бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Ці положення є актуальними під час мирного часу, однак воєнний стан, введений у нашій країні, потребує певних змін у законі «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність».

Після початку повномасштабного вторгнення РФ до України 24 лютого 2022 року Верховна Рада України 19.07.2022 року прийняла Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", який набув чинності 10 серпня 2022 року [5].

Основні зміни, внесені Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", можна згрупувати за такими напрямками:

- **зміни в законодавчій термінології;**
- **розширення переліку документів, які можуть бути підставою для бухгалтерських записів;**
- **відстрочення строків подання фінансової звітності;**
- **зміни в порядку складання консолідованої фінансової звітності;**
- **запровадження обов'язкового оприлюднення фінансової звітності.**

Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" розширив перелік документів, які можуть бути підставою для бухгалтерських записів. До таких документів додано:

- печатку;
- номер документа;
- підставу для здійснення операції.

Раніше підставою для бухгалтерських записів могли бути тільки первинні документи, які повинні містити обов'язкові реквізити, встановлені національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

Використання ширшого спектру документів для відображення господарських операцій може покращити якість облікової інформації. Це пов'язано з тим, що такі документи можуть містити більш детальну інформацію про господарську операцію, що може бути корисною для користувачів фінансової звітності.

Відстрочення строків подання фінансової звітності

1. Встановлено, що фінансова звітність підприємств, які зазнали пошкодження або знищення основних засобів, необоротних матеріальних активів, запасів та інших активів внаслідок воєнних дій, може бути складено на підставі наявних документів, а також інформації, отриманої від інших осіб, зокрема органів державної влади та місцевого самоврядування.

2. Встановлено, що фінансова звітність підприємств, які зазнали пошкодження або знищення основних засобів, необоротних матеріальних активів, запасів та інших активів внаслідок воєнних дій, може бути складена на іншому рівні деталізації, ніж передбачено національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

3. Встановлено, що фінансова звітність підприємств, які зазнали пошкодження або знищення основних засобів, необоротних матеріальних активів, запасів та інших активів внаслідок воєнних дій, може бути складена з порушенням строків, установлених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

Раніше строки подання фінансової звітності для таких підприємств не відстрочувалися.

Зміни в порядку складання консолідованої фінансової звітності в Україні

- Розширення критеріїв визначення малих, середніх та великих груп.
- Відмова від обов'язкового складання консолідованої фінансової звітності для малих та середніх груп, які не мають у складі підприємств, що становлять суспільний інтерес.

- Запровадження обов'язкового складання та подання консолідованої фінансової звітності для материнських підприємств великої групи, які не належать до категорії великих підприємств.

- Запровадження обов'язкового оприлюднення консолідованої фінансової звітності для материнських підприємств, які одночасно є дочірніми підприємствами.

Ці впровадження упорядкують складання консолідованої фінансової звітності та зроблять її більш прозорою для користувачів.

Зміни в законі були внесені з метою забезпечення можливості для підприємств, які зазнали пошкодження або знищення активів внаслідок воєнних дій, своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання.

Після припинення дії воєнного стану на території України почнеться перехідний період, що спричинить нововведення в законодавстві, зокрема й у законі «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Ці зміни можуть бути пов'язані з такими факторами:

- відновлення економіки;
- інтеграція з Європою;
- нові виклики.

На нашу думку, доцільними змінами, які можуть бути запроваджені саме у Законі «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», є:

1. **Впровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.** Це дозволить українським підприємствам бути більш конкурентоспроможними на міжнародному ринку та полегшить доступ до міжнародних інвестицій.

2. **Запровадження нових звітних форм та вимог.** Це дозволить забезпечити більшу прозорість та достовірність фінансової звітності.

3. **Введення нових механізмів контролю за дотриманням вимог бухгалтерського обліку та фінансової звітності.** Це дозволить забезпечити ефективне виконання вимог законодавства.

В умовах воєнного стану в Україні підприємствам, які зазнали негативного впливу внаслідок воєнних дій, важливо зосередитися на відновленні своєї діяльності. Спрощення бух-

галтерського обліку та фінансової звітності дозволить таким підприємствам заощадити час і ресурси, які вони можуть направити на відновлення виробництва або надання послуг. Особливо це актуально для малих та середніх підприємств, які є основою економіки України.

Список використаних джерел

1. Учасники проєктів Вікімедіа. Бухгалтерський облік – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Бухгалтерський_облік (дата звернення: 17.04.2024).
2. Учасники проєктів Вікімедіа. Фінансова звітність – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Фінансова_звітність (дата звернення: 17.04.2024).
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 17.04.2024).
4. Про затвердження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі: Наказ М-ва фінансів України від 12.10.2010 р. № 1202. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10#Text> (дата звернення: 17.04.2024).
5. Про внесення змін до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні": Закон України від 19.07.2022 р. № 2435-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2435-20#Text> (дата звернення: 17.04.2024).

Левицький М.О.

«Право», 5 курс

*Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

Науковий керівник – к.ю.н., доцент,

професор кафедри публічного та міжнародного права Богдан Б.В.

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ВАЛЮТНОГО НАГЛЯДУ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Економічна політика будь-якої держави є складним та багатокомпонентним механізмом, який складається з великої кількості програм та заходів, але чільне місце в даній системі посідає валютне регулювання, яке за своєю сутністю відіграє ключову роль в забезпеченні як зовнішньоекономічної діяльності, так і діяльності на ринках самої країни. Державна система валютного нагляду в Україні має значну історію та була предметом наукових досліджень багатьох вчених, але питання валютно-наглядових повноважень Національного банку України (далі – НБУ) все одно потребує детального вивчення та аналізу. Це, передусім, зумовлено тим, що з підписанням Угоди про асоціацію з ЄС [8] та здійсненням відповідних адаптацій національного законодавства, відбулась зміна у самій концепції здійснення валютного нагляду та повноважень НБУ як органу валютного нагляду.

Як відзначає К. А. Мякота, адаптація валютного законодавства до положень Директиви Ради ЄС 88/361/ЄЕС «Щодо імплементації ст. 67 Договору» від 24 червня 1988 р. (вільний рух капіталу) [6], відбувалась шляхом прийняття Закону України «Про валюту і валютні операції» у 2018 році, яким було значно лібералізовано рух капіталу та здійснення валютних операцій, а також прийняттям НБУ постанов «Про затвердження положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній ва-

люті» від 02.01.2019 № 5 [2] та Інструкції «Про порядок валютного нагляду банків за додержанням резидентами граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів» від 02.01.2019 № 7 [3]. Фактично, саме цими нормативно-правовими актами була визначена та регламентована ліберальна система валютного нагляду в Україні протягом 2019-2022 років.

Проте початок повномасштабного вторгнення російської федерації та подальше запровадження воєнного стану здійснили вплив на систему валютного нагляду, змусивши НБУ знаходити нові механізми регулювання, які водночас відповідатимуть тому курсу, що було взято Україною в рамках євроадаптаційних законодавчих процесів, але при цьому забезпечать економічну стабільність в умовах значних викликів. Саме з цієї метою Національним Банком України було прийнято Постанову правління НБУ «Про роботу НБУ було прийнято Постанову правління НБУ «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» від 24.02.2022 №18 [4], якою було змінено граничні строки здійснення валютних розрахунків (платежів за експортно-імпортними операціями). Зокрема, НБУ було змінено строки розрахунків для операцій, сума яких дорівнює або перевищує 400 тисяч гривень – з 365 календарних днів до 100, що скоротило строк, протягом якого застосовується валютний нагляд [4]. Зазначимо, що граничним строком розрахунків вважається термін часу між оформленням митної декларації та здійсненням платежу [5]. Відповідно до п. 21 Постанови 180-ти денний граничний строк діє з 05 квітня 2022 року впродовж дії воєнного стану, а по завершенню правового режиму воєнного стану має бути повернуто 365 денний строк [4]. Необхідність запровадження даних обмежень зумовлена законодавчим обов'язком НБУ вживати заходів, необхідних для забезпечення стабільності валютного регулювання в умовах нестійкого фінансового стану банківської системи або виникнення обставин, які можуть до цього призвести [1]. Варто зазначити про те, що в разі порушення даних строків буде застосовуватися відповідальність у вигляді нарахування пені в розмірі 0,3 % від суми неотриманої оплати за договором за кожен день прострочення з 121-го дня.

Іншою важливою зміною, здійсненою Національним Банком України, стало запровадження обмежень щодо видачі готівкових коштів в іноземній валюті в рахунку клієнта банку за межами України в розмірах не більше 50 тисяч гривень на день – якщо рахунок відкрито у національній валюті та не більше еквіваленту 100 000 гривень на місяць – якщо рахунок відкрито в іноземній валюті [4].

Заслуговує на увагу і заборона на здійснення валютних операцій щодо розрахунків з учасниками з рф та рб, що включає заборону валютних розрахунків російськими та білоруськими рублями, розрахунків з учасниками з цих країн при використанні платіжних карток та інших електронних платіжних засобів. Таке обмеження встановлено пп. 1 п. 52 Постанови правління НБУ «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» від 24.02.2022 №18 [4].

Окрім цього, маємо зауважити і про вжитті НБУ заходи для стабілізації валютного ринку під час воєнного стану, зокрема, встановлення офіційного курсу долара США на рівні 29,25 грн з початку повномасштабного вторгнення, який було скориговано до 36,56 грн в липні 2022 року, а в жовтні 2023 року було запроваджено керовану гнучкість курсу, що передбачає визначення офіційного обмінного курсу на основі обсягу операцій на міжбанківському валютному ринку [7]. Ці дії НБУ сприяли зменшенню волатильності та спекулятивних дій на готівковому сегменті ринку. Додатково НБУ були запроваджені обмеження на рекламу курсів купівлі та продажу іноземної валюти поза касами фінансових установ, а також введено вимогу до ведення відеоспостереження у місцях обміну валют. Перекази коштів за кордон були обмежені, за винятком випадків, пов'язаних з лікуванням або смертю громадян, а також оплатою за навчання, водночас хідні перекази з-за кордону не підлягають обмеженням [5].

НБУ також встановив ліміти на купівлю та перекази іноземної валюти за кордон для осіб, які займаються волонтерською діяльністю. Так, вони можуть здійснювати дану діяльність в межах встановленого ліміту у 400 тисяч гривень на місяць або використовувати гривневі картки для придбання товарів, необхідних для оборони країни [4].

У підсумку зазначимо, що НБУ, як орган валютного нагляду, опинився в безпрецедентно складній ситуації, де постала гостра необхідність в ухваленні стратегічних рішень, що з одного боку забезпечуватимуть економічний суверенітет та безпеку України, а з іншого – відповідатимуть взятим державою зобов'язанням в рамках євроінтеграції. Усвідомлення важливості власної ролі, а також дотримання принципу оперативності в ході здійснення повноважень дозволили ухвалити ключові акти та запровадити комплексні заходи, що забезпечили стабільну ситуацію на валютному ринку. Навіть в умовах введених обмежень НБУ дотримується принципу лібералізації валютного регулювання, що полягає у здійсненні ризик-орієнтованого підходу до аналізу операцій, де найбільш важливою є суть та мета операції, а не її форма.

Список використаних джерел

1. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення: 23.04.2024).
2. Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті: Постанова Національного банку України від 02.01.2019 р. № 5 : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005500-19#Text> (дата звернення: 23.04.2024).
3. Про затвердження Інструкції про порядок валютного нагляду банків за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів: Постанова Національного банку України від 02.01.2019 р. № 7 : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007500-19#Text> (дата звернення: 23.04.2024).
4. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова Національного банку України від 24.02.2022 № 18 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (дата звернення: 23.04.2024).
5. Онищенко В. Валютний контроль 2024: найважливіші аспекти. *Головбух*. 15.04.2024. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7333-valyutne-regulyuvannya-po-novomu-revolyutsyniy-proriv-chi-lishe-kosmetichna-zmna-obgortki#ancex0> (дата звернення: 23.04.2024).
6. Myakota K. POWERS OF CURRENCY SUPERVISION BODIES ON THE WAY TO CURRENCY LIBERALIZATION AND THE TRANSITION TO FREE MOVEMENT OF CAPITAL. *Law and public administration*. 2021. № 2. С. 57–61. URL: <https://doi.org/10.32840/pdu.2021.2.9> (дата звернення: 23.04.2024).
7. Офіційний веб-сайт Національного банку України. НБУ впроваджує керовану гнучкість обмінного курсу, що посилить стійкість валютного ринку та економіки. Національний банк України. 02.10.2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-vprovadjuje-kerovanu-gnuchkist-obminnogo-kursu-scho-posilit-stiykist-valyutnogo-rinku-ta-ekonomiki> (дата звернення: 23.04.2024).
8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода Україна від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 23.04.2024).

Онищенко М.С.
«Правознавство», 4 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – к.ю.н., доцент,
професор кафедри публічного та міжнародного права Богдан Б.В.

ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НОВЕЛИ ТА ПРОБЛЕМАТИКА

За сучасних умов ринок праці багатий на різноплановість та мобільність функціональних можливостей працівників. Стабільний та прогресуючий ринок праці не лише відображає рівень розвитку країни, а й підтримує світову економіку та ВВП. Кожна соціалізована країна, орієнтуючись на це, намагається підтримувати та заохочувати людей до праці, яка, в свою чергу, має відповідати загальноприйнятим стандартам та нормам в сфері трудових прав та захисту прав людини. Але, на жаль, в умовах воєнного стану, введеного на території України, зробити це досить важко, хоча і надзвичайно необхідно.

Дослідженням питань трудових відносин в умовах воєнного стану займалися такі вчені, як: К. Машков [1], М. Наньєва [2], А. Семенюк-Прибатень [1] та інші, однак ще й досі залишаються проблемні аспекти, які потребують подальшого аналізу та вивчення.

Можна констатувати, що український законодавець відреагував досить швидко та чітко на виклики і загрози, що могли вплинути на сферу трудових відносин в Україні, та вніс зміни до низки нормативно-правових актів, що стосуються правового регулювання трудових відносин. При цьому, важливо зауважити, що ці зміни діють лише на період воєнного стану. Найбільш вагомим нормативно-правовим документом, що регулює трудові відносини в умовах воєнного стану є Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» (далі – Закон), що прийнятий 15.03.2022 [3]. Цей Закон вносить зміни у правове регулювання укладення, призупинення трудового договору, звільнення за ініціативи роботодавця, так і за ініціативи працівника, щодо переведення та зміни істотних умов праці, колективних договорів і профспілок та, звісно, щодо робочого часу, відпусток, оплати праці тощо.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 2 цього Закону форма трудового договору визначається за згодою сторін. Навіть якщо сторони не уклали письмовий трудовий договір (окремий документ), вони повинні оформити наказ про роботу та повідомити податкові органи про початок роботи. Крім того, роботодавець може встановлювати всім працівникам без винятку випробувальний термін (при цьому термін випробування залишається незмінним), і укладати строковий трудовий договір у разі нестачі працівників. Строковий трудовий договір може бути укладено на час воєнного стану або для заміщення відсутніх працівників. Закон запроваджує новий інструмент – призупинення трудових договорів, коли працівник не отримує роботу та не отримує зарплату. При цьому зберігаються трудові відносини. Призупинення застосовується у разі неможливості забезпечення або проведення робіт [1, с. 240]. Відповідно до ст. 4 цього Закону, у зв'язку з веденням бойових дій у районах, в яких розташоване підприємство, установа, організація, та існування загрози для життя і здоров'я працівника останній може розірвати трудовий договір за власною ініціативою у строк, зазначений у його заяві (крім випадків примусового залучення до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, залучення до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури), а відповідно до ст. 5 зазначеного Закону у період дії воєнного стану допускається звільнення працівника з ініціативи роботодавця у період його тимчасової непрацездатності, а також у період перебування працівника у відпустці (крім відпустки у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку) із зазначенням дати звільнення, яка є першим робочим днем, наступним за днем закінчення тимчасової непрацездатності, зазначеним у документі про тимчасову непрацездатність, або першим робочим днем після закінчення

відпустки [3]. Цікавим є те, що положення ст. 43 Кодексу законів про працю України щодо розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця за попередньою згодою виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника), не застосовуються у період дії воєнного стану, окрім питань щодо звільнення працівників підприємств, установ або організацій, обраних до профспілкових органів [4]. Також, після внесених змін до Кодексу законів про працю України, ст. 36 була доповнена такими підставами припинення трудового договору: смерть роботодавця – фізичної особи або набрання законної сили рішенням суду про визнання такої особи безвісно відсутньою чи проголошення померлою; смерть працівника, визнання такої особи безвісно відсутньою чи проголошення померлою; відсутність працівника на роботі та відсутність інформації про причини такої відсутності понад чотири місяці підряд [4].

Щодо переведення та зміни істотних умов праці, то Законом допускається (за деякими винятками) переведення працівника без його згоди на роботу, яка не обумовлена трудовим договором. Такі переведення можуть здійснюватися лише з метою запобігання або ліквідації наслідків воєнних дій або загрози життю працівника. Також, як зазначають К. Машков та А. Семенюк-Прибатень, було скасовано обов'язок попередження за два місяці у разі зміни умов праці, наприклад, оплати праці та тривалості робочого часу [1, с. 240]. Що стосується колективних договорів та профспілок, – підприємство залишає за собою право призупинити дію окремих положень колективних договорів на час воєнного стану. Однак перед прийняттям рішення потрібно провести консультації з працівниками та повідомити їх про прийняте рішення [1, с. 240].

Якщо говорити про робочий час, то норми ст. 6 Закону визначають, що нормальна тривалість робочого часу у період дії воєнного стану може бути збільшена до 60 годин на тиждень для працівників, зайнятих на об'єктах критичної інфраструктури (в оборонній сфері, сфері забезпечення життєдіяльності населення тощо), для працівників, зайнятих на об'єктах критичної інфраструктури (в оборонній сфері, сфері забезпечення життєдіяльності населення тощо), яким відповідно до законодавства встановлюється скорочена тривалість робочого часу, тривалість робочого часу у період дії воєнного стану не може перевищувати 40 годин на тиждень, п'ятиденний або шестиденний робочий тиждень встановлюється роботодавцем, час початку і закінчення щоденної роботи (зміни) визначається роботодавцем, тривалість щотижневого безперервного відпочинку може бути скорочена до 24 годин [3]. Однак, зазначені положення щодо робочого часу не застосовуються до неповнолітніх, тобто, не зважаючи на воєнний стан, норми щодо їхнього робочого часу залишаються сталими згідно із Кодексом законів про працю України. Також якщо збільшується робочий час працівників, то виникає, відповідно, і обов'язок у роботодавця платити більше згідно збільшеного робочого часу.

На період дії воєнного стану можна виділити основні передумови надання відпусток: тривалість відпустки може обмежуватись 24 календарними днями, які можуть надаватися під час воєнного стану. Це стосується саме щорічної основної відпустки. Всі інші види відпусток можуть надаватися повної тривалості; обмеження тривалості щорічної основної відпустки стосуються підприємств, установ і організацій усіх сфер і напрямів; невикористані дні щорічної основної відпустки не пропадають; роботодавець має право відмовити працівникові у наданні відпустки, якщо останній задіяний на об'єктах критичної інфраструктури; відпустка без збереження заробітної плати може бути надана на весь період часу воєнного стану; працівнику, який виїхав за межі України, відпустка без збереження заробітної плати надається відповідно до заяви, але не більше 90 календарних днів; роботодавець має право відкликати працівника із щорічної відпустки за настання екстрених обставин; відкликання з інших видів відпусток законодавцем не врегульовано; на час воєнного стану порядок оформлення і надання щорічних відпусток, соціальної відпустки на дітей та інших видів відпусток залишається як і за мирного часу [2, с. 237]. Щодо оплати праці ст. 10 Закону визначає таке: заробітна плата виплачується працівнику на умовах, визначених трудовим договором, роботодавець повинен вживати всіх можливих заходів для забезпечення реалізації права працівників

на своєчасне отримання заробітної плати, роботодавець звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання щодо строків оплати праці, якщо доведе, що це порушення сталося внаслідок ведення бойових дій або дії інших обставин непереборної сили, звільнення роботодавця від відповідальності за несвоєчасну оплату праці не звільняє його від обов'язку виплати заробітної плати, у разі неможливості своєчасної виплати заробітної плати внаслідок ведення бойових дій, строк виплати заробітної плати може бути відтермінований до моменту відновлення діяльності підприємства [3]. Цікавим є положення ч. 4 ст. 13 зазначеного Закону щодо відшкодування заробітної плати, гарантійних та компенсаційних виплат працівникам за час призупинення дії трудового договору: таке відшкодування у повному обсязі покладається на державу, що здійснює збройну агресію проти України [3]. Таке відшкодування має виплачуватись працівникам та роботодавцям відповідно до збитків, які вони понесли за рахунок коштів рф, коштів від фондів на відновлення України, коштів від міжнародної фінансової допомоги та інших джерел. Однак, А. Мовчан наголошує: «Не дивно, що можливість реалізації зазначеної норми викликає певний скепсис у сторін трудових відносин. Але будемо сподіватись, що в майбутньому порядок відшкодування таких збитків, яким зможуть користуватись працівники та роботодавці для захисту своїх прав, буде затверджений» [5]. Наразі, методика і механізм такої компенсації не розроблені, що свідчить про недосконалість запровадженої норми та потребу в її належному правовому врегулюванні.

Підсумовуючи викладене вище, можна зауважити, що у період воєнного стану сфера трудових відносин зазначала значних змін. Законодавцем було розроблено низку нормативно-правових актів, що регулюють окремі питання в сфері трудових відносин в умовах воєнного стану. Найвагомим, на нашу думку, є Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». А найголовніше те, що такі зміни у трудових правовідносинах діють лише на період воєнного стану. Не зважаючи на прагнення держави врегулювати всі можливі проблеми та передбачити від них наслідки, в трудових відносинах в умовах воєнного стану залишається низка не вирішених аспектів, про які вдало зазначає М. Наньєва: виникає багато питань щодо обміну документами у сьогоденних умовах, надання та збереження робочих місць, обмеження прав працівників і роботодавців та у деяких випадках і зловживання наданими правами у нових обставинах. Також, необхідною вбачається розробка методики доказової бази і механізми компенсації порушених трудових прав під час воєнного стану [2, с. 238]. Лише після врахування зазначених прогалин, можна говорити про демократичну, правову та соціальну державу, яка рухається у напрямку вступу до ЄС та дотримується основоположних трудових прав та обов'язків, незважаючи на складні умови.

Список використаних джерел

1. Машков К. Є., Семенюк-Прибатень А. В. Трудові відносини в умовах війни: нові зміни. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6. 2023. С. 239-242.
2. Наньєва М. І. Актуальні зміни трудового законодавства під час воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6. 2023. С. 235-238.
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20> (дата звернення 20.04.2024).
4. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 20.04.2024).
5. Урбанська Т. "Оптимізуємось": проблеми трудових відносин воєнного часу. *УНІАН*. 20.07.2022. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/robota-v-ukrajini-novini-problemi-trudovih-vidnosin-voyennogo-chasu-ostanni-novini-11910261.html> (дата звернення 20.04.2024).

Савчук Н.І.
«Правознавство», 2 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – к.ю.н. доцент,
доцент кафедри публічного та міжнародного права Шевченко Л.В

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Для розгляду теми фінансової політики України є потреба розділити її на дві частини, у зв'язку з збройною агресією російської федерації Україна як воююча країна повинна вести фінансову політику визначаючи першочерговим захист національної державності, також Україна повинна враховувати ризик затяжного військового конфлікту, через що змушена підлаштувати в тому числі свою економічну політику з метою готовності до довготривалих бойових дій. Проте незважаючи на війну, ми повинні також розглядати фінансову політику України в майбутній перспективі відбудови економіки та українських міст що зазнали значних руйнувань у наслідок російської агресії.

Аналізуючи стратегію розвитку фінансового сектору України розроблену Міністерством фінансів України спільно з Національним банком України, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку та Фондом гарантування вкладів фізичних осіб яка була погоджена Радою з фінансової стабільності 19 липня 2023 року та замінила довоєнну Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року можна повернутись до тези «Україна готується до довготривалої війни». Без даної стратегії ми можемо не витримати натиску збройних сил російської федерації проте варто розуміти що вона не зможе забезпечити економічного росту та розвитку і її першочерговим завданням є забезпечення фінансової стійкості країни та її банківської системи яка 24 лютого 2022 року витримала за рахунок доволі великого запасу міцності українських банків. Головною метою учасників фінансової екосистеми є задоволення потреб клієнтів, що включає домогосподарства, бізнес та державу. Створення ефективних умов для їхньої діяльності через взаємодію та співпрацю всіх учасників екосистеми є основним завданням фінансового сектору що власне і забезпечує фінансову стійкість країни в умовах війни.

Першим кроком, який ставить на меті Міністерство фінансів, є забезпечення макроекономічної стабільності за рахунок пом'якшення валютних обмежень та повернення до таргетування інфляції що у свою чергу забезпечує ефективне та надійне функціонування ринку державних облігацій та облігацій місцевої позики забезпечує збільшення попиту й довіри в цілому до вітчизняних фінансових інструментів серед інвесторів у поєднанні з культурою довгострокових заощаджень це дає можливість формувати довгострокові резерви для економіки що в умовах війни на виснаження грає надзвичайно важливу роль. Українці починають звикати до війни, що у свою чергу сприяє зміцненню та зростанню, оскільки інвестори розуміють, що Україна вистоїть, чому також сприяють регулятори фінансового сектору, такі як Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, які аналізують системні ризики та шляхом втручання на ранніх етапах ліквідують.

Фінансова система працює також і на відновлення країни упроваджено страхування воєнно-політичних ризиків. Реалізовується нова Стратегія Експортно-кредитного агентства. Розширюються можливості торговельного фінансування бізнесу. Прийняті законодавчі зміни, що уможливили розвиток електронних аграрних розписок, товаророзпорядчих цінних паперів, зокрема складських свідоцтв. Державні програми пільгового фінансування націлені як на розвиток диверсифікованого малого та середнього бізнесу, програм ветеранського бізнесу, стартапів, так і на розбудову транспортної, енергетичної інфраструктури, поступове оновлення житлового фонду. Учасники фінансового сектору та позичальники завершують роботу

з врегулювання та реструктуризації заборгованості. Суб'єкти господарювання відкриті до нових проєктів та розвитку із застосуванням експортоорієнтованої моделі. Як результат зростання доходів економіки в новій експортоорієнтованій моделі сприяє стійкому платіжному балансу, збільшує доходи бюджету та дає змогу Україні самостійно покривати потреби відновлення без прямої міжнародної допомоги як стверджує Національний банк України у своєму звіті проте це не зовсім відповідає дійсності, варто віддати належне дані заходи дійсно сприяють розбудові та відновленню країни проте враховуючи що Україна перебуває у фазі активної війни під постійними авіаударами російської федерації по об'єктах промислового сектору, житлового фонду та інфраструктури та враховуючи що дефіцит бюджету за 2023 рік склав 1,33 трлн гривень відповідно до даних Міністерства фінансів України, тож враховуючи характер війни та російських ударів варто розуміти, що без системної та довгострокової фінансової допомоги країн-союзників дана перспектива є примарною. Не менш важливим та доволі значним в плані збільшення фінансових надходжень до бюджету є намагання урегулювання ринку віртуальних активів та приєднання України до Єдиної зони платежів у євро (SEPA) й у поєднанні з упровадженням стандартів відкритого банкінгу це сприяє відновленню довіри до учасників ринку.

Реалізація реформ у фінансовому секторі сприятиме зміцненню потенціалу України на шляху до перемоги та підтримці захисників країни, а також створенню передумов для повоєнного відновлення та стійкого розвитку національної економіки. У фокусі уваги стратегії лежить забезпечення надійного та стабільного функціонування фінансової системи країни за будь-яких умов, включаючи європейську інтеграцію фінансового сектору та набуття режиму внутрішнього ринку з ЄС у сфері фінансових послуг. Стратегія сприятиме подальшому зміцненню регулювання та нагляду у фінансовому секторі. За умови сприятливих та стійких макроекономічних обставин передбачається поступова лібералізація фінансових ринків та повернення монетарної політики до режиму інфляційного таргетування з плаваючим обмінним курсом. Також планується поступове, скоординоване та безпечне згортання надзвичайних пруденційних заходів, що запроваджувалися у фінансовому секторі на початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну. Для реагування на потенційні майбутні потрясіння у фінансовому секторі планується використовувати спеціальні плани в разі непередбачуваних обставин.

Результати реалізації Стратегії полягатимуть у забезпеченні макроекономічної стабільності, сприяттві сталому економічному зростанню України, підвищенні надійності та технологічності фінансової системи, досягненні європейських стандартів на фінансовому ринку, підвищенні довіри до фінансового ринку та виконанні Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також інших міжнародних договорів. Важливо забезпечити цілісність фінансової системи України, достатній рівень міжнародних резервів, стабільність валютного обмінного курсу, належний рівень ліквідності та стійкості фінансових установ, а також збалансований захист прав кредиторів, споживачів та інвесторів.

Стратегія спрямована на реалізацію п'яти стратегічних цілей: макроекономічна стабільність, фінансова стабільність, фінансова система працює на відновлення країни, сучасні фінансові послуги та інституційна спроможність регуляторів та ФГВФО. Кожна з цих цілей має від трьох до семи стратегічних ініціатив. У зв'язку з невизначеністю та підвищеними ризиками встановлення індикаторів щодо досягнення стратегічних цілей на довгострокову перспективу не є доцільним. Це через те, що досягнення стратегічних цілей залежить від настання відповідних макроекономічних та інших передумов, строки яких не можуть бути надійно прогнозовані. Тому в Стратегії закріплюється перелік ключових індикаторів, важливих у короткостроковій перспективі під час війни. Після настання відповідних передумов зовнішнього середовища перелік індикаторів виконання Стратегії та їх цільові значення будуть додані під час чергового оновлення документа.

Отже, фінансова Стратегія України має надзвичайно великі перспективи на те щоб стати успішною та гарантувати стабільний наскільки це можливо економічний розвиток в умовах повномасштабної війни з російським окупантом, незважаючи на наявну залежність від фі-

нансової підтримки країн-союзників. Можливості передачі Україні заморожених російських активів теж будуть сприяти реалізації та зміцненню запасу міцності нашої банківської системи.

Список використаних джерел

1. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Постанова Каб. Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106 : станом на 18 верес. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-п#Text> (дата звернення: 18.04.2024).

2. Бак Н. Роль фінансової влади у розбудові повоєнної України. Світ фінансів. 2023. Вип. 1. С. 489–56.

3. Кістерський Л.Л. Стратегічні принципи повоєнного відновлення України. Фінанси України. 2023. № 2. С. 3-16.

4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>
Звіт Міністерства фінансів України щодо виконання державного бюджету – 2023 URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/vikonannia_derzhavnogo_biudzhetu__20234381?fbclid=IwAR1Hu6Gm0jYEB-ZqfZdVcCnKYewhunLadLZaFVdwnqo0qEtcQ3R37Gu-5Uxt (дата звернення: 07.04.2023).

Тернавська Є.І.

*«Право громадської та політичної діяльності», 4 курс
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного та міжнародного права Павловська Н.В.*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: РОЗВИТОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальність. Інноваційна підприємницька діяльність є рушійною силою економічного зростання та розвитку будь-якої країни. Вона створює нові робочі місця, стимулює розвиток нових галузей та технологій, а також підвищує конкурентоспроможність країни на світовому ринку.

Для того, щоб інноваційна підприємницька діяльність розвивалась динамічно та ефективно, необхідна чітка та прозора система правового регулювання. Ця система повинна стимулювати інновації, захищати інтелектуальну власність та створювати сприятливий інвестиційний клімат.

Постановка завдання. Метою даних тез є дослідження законодавчих норм щодо регулювання інноваційних процесів підприємств, виокремлення завдань та засобів реалізації державної інноваційної політики щодо підприємницької діяльності та визначення державного регулювання стратегічного розвитку та перспектив інноваційних процесів на підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перед тим як перейти до розгляду та аналізу правового регулювання підприємницької діяльності, хочемо розкрити поняття інноваційного підприємництва. Слід зазначити, що дане поняття законодавчо закріплене у Законі України “Про інноваційну діяльність”, інноваційне підприємство (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) – підприємство (об’єднання підприємств),

що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг [1]. Проаналізувавши дане визначення, можемо зробити висновок, що інноваційне підприємство або об'єднання підприємств – це організаційна структура, що спеціалізується на розробці, виробництві та впровадженні інноваційних продуктів або послуг. Головною особливістю таких підприємств є те, що більшість їх діяльності спрямована на створення та впровадження нововведень. Такі підприємства зазвичай мають значну концентрацію інтелектуального капіталу і технологічних ресурсів. Вони можуть співпрацювати з університетами, дослідницькими установами та іншими організаціями з метою здійснення досліджень і розробок.

Також хочемо запропонувати визначення даного поняття — під інноваційним підприємством слід розуміти процес створення, розвитку і впровадження новаторських ідей, продуктів, послуг або технологій на ринку з метою забезпечення конкурентоспроможності, зростання та створення цінності, що означає поєднання підприємницької активності з інноваційними практиками, такими як дослідження й розвиток, впровадження нових технологій, стратегічне управління та створення нових ринків.

Слід почати з того, що вихідні правові передумови державної інноваційної політики закладено в Конституції України. Стаття 54 гарантує громадянам свободу наукової і технічної, а також інших видів творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав [2]. У цій самій статті визначено, що держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством.

Сучасна нормативно-правова база (закони, укази Президента, підзаконні акти у формі постанов Уряду, наказів центральних органів виконавчої влади тощо) стосовно науково-технічної та інноваційної діяльності налічує близько 200 документів. Серед них можна виокремити такі групи:

- 1) документи програмного характеру (стратегії, концепції, програми) загальнодержавного, галузевого та регіонального рівнів;
- 2) закони України, які передбачають компетенцію місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування у галузі інноваційної діяльності;
- 3) підзаконні акти Кабінету Міністрів України, міністерств та відомств, що регулюють окремі питання реалізації регіональних інноваційних проєктів, створення місцевої інноваційної інфраструктури, подання звітності тощо;
- 4) рішення та розпорядження місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в галузі інноваційної діяльності [3].

В Україні за останні роки було зроблено ряд кроків щодо покращення правового регулювання інноваційної підприємницької діяльності. Зокрема, 09.08.2023 р. було прийнято Закон про внесення змін до Закону України "Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні", спрямований на вдосконалення чинного регулювання надання державної підтримки великим інвестиційним проєктам.

Наразі чинна редакція цього закону передбачає шість можливих форм державної підтримки: переважне право користування земельними ділянками державної або комунальної власності; бюджетне фінансування будівництва "інженерно-транспортної інфраструктури (дороги, підключення до інженерних мереж); податкові пільги; безмитне ввезення необхідного обладнання; державне фінансування підключення до інженерно-транспортної інфраструктури, а також звільнення від відшкодування втрат лісогосподарського виробництва суб'єктами реалізації великих інвестиційних проєктів [4].

Підвищення ролі державного управління в інноваційних процесах багато в чому забезпечується і завдяки дії Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», положення якого зорієнтовані на розвиток національного науково-технічного потенціалу, ефективно його використання для виконання завдань соціально-економічного розвитку країни та забезпечення технологічності промислового виробництва

при врахуванні також і можливих наслідків, а головне – на досягнення конкретно визначеної мети – сприяння розвитку вітчизняного виробництва на базі використання новітніх прогресивних технологій [5].

Інноваційний розвиток передбачає масштабне згортання процесів щодо розробки, освоєння і виведення на ринок технічних, організаційних та соціальних нововведень, що безумовно потребує нових моделей щодо формування та використання достатніх обсягів. З цього можна зробити висновок, що вітчизняні підприємства, які обирають інноваційний шлях розвитку, повинні мати певний потенціал, достатній для його реалізації і який базується на обґрунтуванні власних можливостей, виходячи із особливостей оцінювання за такими основними критеріями [6, с. 97–98]:

- енергійне, гнучке керівництво, яке здатне йти на ризик;
- прогресивна організаційна структура управління, зорієнтована на роботу в динамічних глобалізаційних умовах; – висока репутація підприємства;
- достатня обізнаність стосовно можливостей і потенціалу конкурентів на ринку;
- наявність досвіду розробки інновацій та їх просування на ринку;
- оцінювання кадрового потенціалу за складом (науковий, інженерний і технічний);
- наявність резервних потужностей;
- фінансові ресурси для реалізації інноваційного розвитку.

Ефективне впровадження інноваційних процесів має велике значення для розвитку економіки країни. Для вирішення цієї проблеми важливо розробити пріоритетні напрями державної політики, покращити інвестиційний клімат шляхом зменшення податкового навантаження та розпочати співпрацю в інноваційній сфері з іншими країнами.

Для досягнення стійкого інноваційного розвитку держава має взяти на себе відповідальність за створення сприятливого середовища, яке стимулюватиме співпрацю наукових, технічних та виробничих потенціалів.

Ключовими напрямками державної інноваційної політики мають стати:

- **розробка та впровадження комплексних науково-технологічних програм.** Ці програми, фінансовані з Державного бюджету України, повинні мати чітко визначені цілі та очікувані результати, а також стимулювати співпрацю між науковими установами, бізнесом та владою;

- **заохочення приватних інвестицій в інновації.** Це можна зробити за допомогою податкових пільг, грантів, субсидій та інших інструментів державної підтримки;

- **підготовка кваліфікованих кадрів для інноваційної сфери.** Це потребує реформування системи освіти та науки, а також розвитку навичок критичного мислення, креативності та командної роботи у молоді;

- **створення ефективної Національної інноваційної системи (НІС).** НІС має об'єднувати всі елементи інноваційної екосистеми, включаючи наукові установи, бізнес, органи влади та громадські організації. Її діяльність має бути спрямована на підтримку інноваційного підприємництва, трансфер технологій та комерціалізацію наукових розробок;

- **вдосконалення нормативно-правової бази у сфері інновацій.** Це має включати прийняття Інноваційного кодексу, який чітко визначить принципи державної політики в цій сфері, а також права та обов'язки учасників інноваційного процесу.

Реалізація цих заходів дозволить Україні створити сприятливі умови для розвитку інноваційної діяльності, що призведе до зростання економіки, підвищення рівня життя та посилення конкурентоспроможності країни на світовому ринку.

Інноваційна підприємницька діяльність є ключовим фактором економічного зростання та розвитку України. Для того, щоб ця діяльність розвивалась динамічно та ефективно, необхідна чітка та прозора система правового регулювання.

Україна має значний потенціал для розвитку інноваційної підприємницької діяльності. Для того, щоб реалізувати цей потенціал, необхідно вдосконалити правове регулювання цієї сфери та створити сприятливі умови для інноваційної діяльності.

Список використаних джерел

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 05.12.2012 № 5460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 23.04.2024);
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254 %D0 %BA/96- %D0 %B2 %D1 %80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text) (дата звернення: 23.04.2024);
3. Правове забезпечення інноваційного розвитку в Україні. Міністерство юстиції. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_13958(дата звернення: 23.04.2024);
4. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні: Закон України від 17.12.2020 № 1116-IX в редакції від 17.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>; (дата звернення: 23.04.2024);
5. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.11.2006 р. № 143-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16> (дата звернення: 23.04.2024).
6. Федулова Л. І. Концептуальна модель інноваційної стратегії України. Економіка і прогнозування. 2012. № 1. С. 87–100.

Секція 3. Кримінальне право та процес

Безпалько Д.С.
«Правознавство», 3 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – к.ю.н., доцент,
професор кафедри міжнародного та публічного права *Задерейко С.Ю.*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

З початку повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України національна система кримінальної юстиції зіткнулася з надзвичайним викликом — забезпечити ефективну протидію абсолютно новому для переважної більшості слідчих та прокурорів виду злочинності — міжнародним злочинам (воєнним злочинам, злочину агресії, геноциду тощо), кількість яких щоденно зростає майже в геометричній прогресії. Звертаючись до сайту Офісу генерального прокурора України, на сьогодні зареєстровано аж 130537 воєнних злочинів.

Переходячи до визначення, то в українському законодавстві немає такого поняття, як «воєнний злочин». Воєнні злочини – серйозні порушення законів та звичаїв, що застосовуються в міжнародних та неміжнародних збройних конфліктах у встановлених межах міжнародного права [1, с. 9]. Найширший перелік воєнних злочинів закріплено у Статуті Міжнародного кримінального суду (Римський статут), який об’єднує більшість сучасних порушень міжнародного гуманітарного права, закріплених у низці міжнародних конвенцій, зокрема у

чотирьох Женевських конвенціях (1949 р.) та додаткових протоколів до них, Гаазькій конвенції (1954 р.) та інших міжнародно-правових актах.

Важливо зауважити, що в національному законодавстві України, зокрема у розділі XX Кримінального кодексу України назва групи воєнних злочинів має таке формулювання – «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» (далі – воєнні злочини). Тож, диспозиція ч. 1 ст. 438 КК України криміналізує на додачу до перелічених в ч. 1 статті дій ще й «застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» [2]. Ця норма має свою специфіку: відсилає до норм міжнародного гуманітарного права та не обмежується чітко визначеним переліком діянь. Таким чином, до категорії «воєнні злочини» включається ціла низка різноманітних злочинів, тобто порушення практично усіх основних міжнародних договорів з МГП (за виключенням Конвенції про кластерні боєприпаси та Договору про заборону ядерної зброї до яких Україна не приєдналася) може каратися за українським кримінальним законом [3, с. 9].

Я вважаю, що розслідування воєнних злочинів – це складний та багатогранний процес, який має низку особливостей, що відрізняють його від розслідування звичайних злочинів. Ці особливості зумовлені специфікою воєнних конфліктів, складністю збирання доказів та притягнення винних до відповідальності.

Аспекти, пов'язані з розслідуванням воєнних злочинів, можна поділити на п'ять категорій: матеріально-правового характеру (ця категорія охоплює норми міжнародного гуманітарного права, які визначають, що саме є воєнними злочинами, а також належать норми національного законодавства, які доповнюють міжнародні норми та встановлюють відповідальність за воєнні злочини); процесуального характеру (ця категорія охоплює правила розслідування воєнних злочинів, що стосуються таких питань, як збирання доказів, допит свідків, залучення експертів та пред'явлення обвинувачень); організаційного характеру (ця категорія охоплює питання створення та функціонування органів, які розслідують воєнні злочини, а саме прокурори, спеціальні слідчі комісії та міжнародні трибунали); криміналістичного характеру (ця категорія охоплює методи та техніки розслідування воєнних злочинів, до яких можуть належати огляд місця злочину, вилучення та аналіз доказів, проведення судово-медичних експертиз та використання свідчень очевидців); психологічний аспект (через те, що це дуже складна та емоційно виснажлива робота, тож слідчі та інші фахівці, які займаються цією роботою, повинні мати відповідну підготовку та підтримку, щоб впоратися з психологічним навантаженням). Всі п'ять аспекти розслідування воєнних злочинів тісно переплітаються між собою.

Тож, визначаючи особливості розслідування воєнних злочинів, слід розуміти, що встановлення контекстуального елементу є надзвичайно важливим для правильної кваліфікації діяння як воєнного злочину. Цей елемент передбачає наявність зв'язку діяння зі збройним конфліктом. Згідно з Римським статутом Міжнародного кримінального суду, воєнний злочин може бути визначений лише тоді, коли він вчинений під час збройного конфлікту та у зв'язку з ним. Збройний конфлікт може бути або міжнародного або не міжнародного характеру. Діяння вважається вчиненим "у зв'язку з" збройним конфліктом, якщо воно має прямий або непрямий причинно-наслідковий зв'язок з конфліктом. А також виконавець злочину має усвідомлювати існування збройного конфлікту [1]. Ці фактори безпосередньо впливають на кваліфікацію злочину та суворість покарання.

До того ж, це впливає і на визначення предмету доказування. Як справедливо зазначають науковці: «Отже, предмет доказування по воєнним злочинам є, по суті, двоелементним: (1) перший елемент є загальним і включає у себе обставини, передбачені ст. 91 КПК України, проміжні та допоміжні факти, залежно від процесуальної ситуації та специфіки кримінального провадження; (2) другий елемент є контекстуальним (спеціальним), який зумовлює специфіку складу злочину по усіх його складових (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона). Ці елементи мають прямий та зворотній взаємозв'язок, зважаючи на

залежність ідентифікації контекстуальних елементів від загальних обставин вчиненого діяння та специфіку оцінки об'єктивної сторони в умовах збройного конфлікту» [4, с. 396].

Варто зазначити, що окрім безпосередньої правової бази, успішне розслідування воєнних злочинів неможливе без використання відповідних настанов, напрацьованих міжнародною практикою. Ці настанови, що ґрунтуються на протоколах розслідування різних категорій злочинів, фіксування інформації та проведення слідчих дій, є ключовими інструментами для розслідування воєнних злочинів у наш час. Наприклад, вторгнення росії в Україну відкрило жахливу сторінку в історії нашої країни, а саме звірства, скоєні окупантами, призвели до виникнення масових поховань, які також мають свою специфіку розслідування. Слід звернутись до Борнмутського протоколу про захист і розслідування масових поховань, які виникають внаслідок грубих порушень прав людини та внутрішніх і міжнародних конфліктів. Протокол пропонує уніфікацію між- та внутрішньодисциплінарних підходів до захисту та розслідування масових поховань. Він дотримується хронології цих процесів у їх повноті, із залученням значної кількості зацікавлених осіб, дисциплін і механізмів, які об'єднуються для подвійної та взаємопідкріплюючої мети встановлення правди та справедливості [5].

Також визначальним аспектом є організаційна діяльність, що означає спільну відповідальність всього суспільства, яка потребує скоординованих дій на всіх рівнях. Важливо, щоб зусилля Офісу Генерального прокурора, Національної поліції, інших правоохоронних та судових органів поєднувалися з роботою міжнародних організацій, вітчизняних громадських об'єднань та небайдужих громадян. Враховуючи масштабність наслідків воєнних злочинів, складнощі у процесі доказування, до цього процесу залучається, як правило, група слідчих. На нормативному рівні уже передбачено створення міжвідомчих слідчих груп в порядку ч. 4 ст. 39 КПК України, а також міжнародних спільних слідчих груп (ЛІТ). Наразі в Україні працює спільна слідча група з розслідування тяжких міжнародних злочинів в Україні за участю іноземних фахівців. Іншим напрямком взаємодії є співпраця між правоохоронними органами, органами прокуратури, військовими під час проведення слідчих (розшукових) дій та роботі з інформацією щодо воєнних злочинів.

Відповідно до умов сучасності, криміналістичне забезпечення розслідування воєнних злочинів комплексно формується у вигляді окремих методик розслідування певних категорій воєнних злочинів, спеціальної криміналістичної техніки, яка використовується у розслідуванні, тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій тощо. До прикладу, в арсеналі правоохоронних органів України з'явився новітній апарат – ANDE 6C. Цей пристрій, що вже зарекомендував себе у США, відкриває нові можливості для розслідування злочинів, зокрема воєнних. Завдяки ANDE 6C можливо виділити ДНК-профіль та встановити особу у досить короткий час. Цей пристрій схвалений Національною системою індексу ДНК (NDIS) у США. Це означає, що дані, отримані за допомогою ANDE 6C, можуть бути легко інтегровані з базами даних NDIS, що значно розширює можливості для розслідування злочинів. В Україні цей апарат має значні перспективи використання при розслідуванні воєнних злочинів в Україні та може бути використаний для встановлення осіб загиблих під час обстрілів цивільних об'єктів; ідентифікації тіл, знайдених у місцях масових поховань; розслідування інших злочинів, пов'язаних з війною; розслідування кримінальних проваджень, не пов'язаних з воєнними діями [6].

Останнім, але не менш важливим є психологічний аспект розслідування воєнних злочинів. Розслідування воєнних злочинів – це дуже складна та емоційно виснажлива робота. Слідчі та інші фахівці, які займаються цією роботою, повинні мати відповідну підготовку та підтримку, щоб впоратися з психологічним навантаженням. А також, люди, які пережили воєнні злочини, часто страждають від посттравматичного стресового розладу (ПТСР), тривоги, депресії, фобій та інших психологічних травм. Ці стани можуть суттєво ускладнювати процес давання свідчень та співпраці зі слідчими.

Отже, безпосередньо воєнні злочини відносяться до категорії кримінальних правопорушень, які мають значну специфіку та складність розслідування. Це потребує системного ана-

лізу матеріально-правових, процесуальних, криміналістичних, організаційних, методичних та психологічних аспектів здійснення кримінального провадження цієї категорії проваджень. Перспективними напрямками дослідження вбачаються сучасні досягнення криміналістики такі як сучасні технології, взаємодія органів та підрозділів під час розслідування окремих категорій воєнних злочинів та ін.

Список використаних джерел

1. Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина: Методичні рекомендації. К., 2023. 112 с.
2. Кримінальний кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 24.04.2024).
3. Воєнні злочини. Особливості розслідування міжнародних злочинів, скоєних в контексті збройного конфлікту на Донбасі / Д. О. Коваль, Р. А. Авраменко. – Київ : ГО Truth Hounds ; Одеса : Фенікс, 2019. – 36 с.
4. Гловюк І.В., Тетерятник Г.К. Контекстуальні елементи у провадженнях щодо воєнних злочинів: предмет доказування *sui generis*. Юридичний науковий електронний журнал. №6. С. 394-398.
5. The Bournemouth Protocol on Mass Grave Protection and Investigation. Issuu. URL: https://issuu.com/bournemouthuniversity/docs/11489_fmc_mass_graves_project_ukraine_v3.0_issuu (дата звернення: 24.04.2024).
6. What is Rapid DNA? – ANDE. ANDE. URL: <https://www.ande.com/what-is-rapid-dna/> (дата звернення: 24.04.2024).

Зеленцов А.О.

«Правознавство», 1 курс

Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана

Науковий керівник – к. держ. упр.,

доцент кафедри публічного та міжнародного права, Ємельянов В.Р.

ДІСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ЩОДО БЕЗАЛЬТЕРНАТИВНОСТІ ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах військового стану, КПК України змінювали для вирішення проблем, які поставали перед країною в умовах військового стану. Однією з таких змін був закон “Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки” від 14.04.2022 [1], якій вносив зміни до кримінального процесуального кодексу України, щодо обрання запобіжного заходу. Новий закон доповнював статтю 176 КПК [2], зазначаючи що у разі підозри або обвинувачення у злочинах передбачених статтями 109-114-1, 258-258-5, 260, 261, 437-442 Кримінального кодексу України [3], при обранні запобіжного заходу безальтернативно застосовується запобіжний захід визначений пунктом 5 першою частини цієї статті, а саме тримання від вартюю.

Посилення запобіжних заходів для підозрюваних або обвинувачених у цих статтях Кримінального кодексу, законодавець пояснює необхідністю “вдосконалити особливості засто-

сування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки”

Першою проблемою підхода при якому запобіжний захід не обирається з розглядом всіх нюансів справи, а є формально зазначеним в КПК, є дискримінація осіб підпадаючих під ці умови, відносно осіб скоївших рівний за ступенем тяжкості злочин. Особи, які скоїли злочин який по вагомості не поступається іншим за ступенем тяжкості, втрачають право на застосування до них більш м'якого запобіжного заходу, навіть якщо обґрунтованих ризиків щодо неефективності більш м'яких запобіжних заходів немає. Це саме по собі є порушенням першого пункту статті 24 Конституції України [4], щодо рівності конституційних прав усіх громадян, та їх рівності перед законом. Другою проблемою є звуження права суддів на здійснення правосуддя. Замість права на обрання підозрюваному або обвинуваченому запобіжного заходу, з урахуванням усіх обставин справи, та який відповідає дійсному ризику порушення обов'язків особою, суд вимушен обирати найтяжкіший запобіжний захід, навіть якщо ризиків які потребують такого суворого вибору фактично немає.

Згідно із 1 пунктом 178 статті КПК України, слідчий суддя при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу особі, крім наявності ризиків зазначених у статті 177 КПК України, “зобов'язаний оцінити в сукупності всі обставини”. В тому числі такі як: вік та стан здоров'я підозрюваного, обвинуваченого; репутацію підозрюваного, обвинуваченого; міцність соціальних зв'язків підозрюваного, обвинуваченого в місці його постійного проживання, у тому числі наявність в нього родини й утриманців.

Частина 6 статті 176 КПК України, фактично ігнорує частину 1 статті 178 КПК України, та не відповідає їй. Навіть якщо сторона захисту обґрунтовано доведе неможливість застосування тримання під вартою у якості запобіжного заходу, наприклад через тяжкий стан здоров'я підозрюваного, слідчий суддя не зможе змінити запобіжний захід на більш м'який, навіть якщо тримання під вартою несе пряму загрозу життю особи.

Фіксований запобіжний захід, позбавляє права суддю винести вмотивоване рішення щодо запобіжного заходу. Замість оцінки усіх обставин справи, суддя зобов'язаний виносити рішення так, як цього потребує законодавець.

Ідея введення в Кримінальному процесуальному кодексі обставин, за якими запобіжний захід обирається автоматично, не дивлячись на інші обставини справи, не є новим для Українського законодавства. Закон України “Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини” від 7 жовтня 2014 року [5] вже доповнював статтю 176 КПК України частиною 5, за якою слідчий суддя для осіб які підозрювалися або обвинувачувалися в злочинах передбачених статтями 109 – 1141, 258 – 2585, 260, 261 Кримінального кодексу України, міг застосовувати у якості запобіжного заходу виключно тримання під вартою.

Як легко помітити, ця частина за своєю суттю дуже схожа на частину 6 статті 176 КПК України діючого законодавства. Вона також позбавляла суддю права на вибір більш м'якого запобіжного заходу, навіть якщо цей вибір був вмотивованим, або необхідним. Навіть статті Кримінального кодексу за якими запобіжний захід обирався автоматично були такі самі, за винятком статей 437-442 Кримінального Кодексу України. 25 червня 2019 року, Конституційний суд України виніс рішення [6], в якому визнав частину 5 статті 176 КПК України таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), таскасував її дію.

Конституційний суд дійшов до висновку, що необхідність обрання виключно найтяжкішого запобіжного заходу, суперечить частині 2 статті 29 Конституції України. Як зазначено в рішенні “Винятків стосовно підстав застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, пов'язаних із тяжкістю вчиненого нею злочину, немає. Тобто, навіть коли йдеться про злочини, що посягають на національну безпеку України чи громадську безпеку, наявність вмотивованого судового рішення для тримання особи під вартою, яка підозрюється чи обвинувачується у їх вчиненні, є обов'язковою. Водночас із частини другої статті 29 Конституції України

впливає, що підставою для правомірного обмеження права на свободу через застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою є, зокрема, рішення, яке не просто формально ухвалює суд, а воно має бути обґрунтованим, справедливим.

Формальне судове рішення нівелює мету та суть правосуддя, яке "визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах.

Таким чином, тримання під вартою за вмотивованим рішенням слідчого судді, суду у розумінні частини другої статті 29 Конституції України відповідає принципу верховенства права та мінімізує ризик допущення свавілля, чого неможливо досягти, враховуючи виключно тяжкість злочину та не оцінюючи конкретних обставин справи, реальних причин, що обумовлюють необхідність у триманні особи під вартою, неможливість застосування інших, більш м'яких, запобіжних заходів". Крім того Конституційний суд зазначив, що наявність умови, при якій запобіжний захід обирається автоматично, позбавляє суд можливості винести вмотивоване судове рішення та надати належне обґрунтування тримання під вартою, що не узгоджується з міжнародною практикою. Аналізуючи подану вище інформацію, можна дійти до таких висновків: Безальтернативність у виборі запобіжного заходу, зазначене частиною 6 статті 176 КПК України, саме по собі суперечить Конституції України і принципу верховенства права. Конституційний суд України підтверджує це, у 2019 році скасувавши частину 5 статті 176 КПК України, яка також вводила умови безальтернативності у виборі запобіжного заходу. Єдина значна відміна частини 6 статті 176 КПК України, від неконституційної частини 5 статті 176 КПК України є дія воєнного стану, але це суперечить статті 29 Конституції України. Таким чином, безальтернативність при виборі запобіжного заходу, та необхідність обирати виключно найтяжчий запобіжний захід, є незаконною, та звужує права і свободи підозрюваного або обвинуваченого.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки. : Закон України від від 14.04.2022 р. 2198 -IX : станом на 14 квіт. 2022 р. [Електронний ресурс]: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2198-20> (дата звернення: 31.04.2024).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17> (дата звернення: 31.04.2024);

3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 28 березня 2024 р. [Електронний ресурс]: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14> (дата звернення: 31.04.2024).

4. Конституція України : Конституція : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січня 2020 р. Електронний ресурс]: URL: [https://zakon.rada.gov.ua/go/254 %D0 %BA/96- %D0 %B2 %D1 %80](https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80) (дата звернення: 31.04.2024).

5. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини : Закон України від 07.10.2014 № 1689-VII : станом на 07 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс]: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1689-18> (дата звернення: 31.04.2024).

6. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційними скаргами Ковтун Марини Анатоліївни, Савченко Надії Вікторівни, Костоглодова Ігоря Дмитровича, Чорнобука Валерія Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини п'ятої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України : Рішення Конституційного суду України від 25.06.2019 № 7-р/2019 : [Електронний ресурс]: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v007p710-19> (дата звернення: 31.04.2024).

Іщенко Х.С.
«Правознавство», 3 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – к.ю.н., доцент,
професор кафедри публічного та міжнародного права Роціна І.О.

ДОТРИМАННЯ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ, ЯКІ ВІДБУВАЮТЬ ПОКАРАННЯ У ВИХОВНИХ КОЛОНІЯХ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Очевидно, що діти і підлітки належать до найменш захищеної та найбільш вразливої соціальної верстви населення, що пояснюється багатьма соціально-економічними, медичними, психологічними та психофізіологічними причинами. Враховуючи це, права як неповнолітніх, так і засуджених неповнолітніх досить легко порушити. Проте правове становище засуджених неповнолітніх у виховних колоніях, де такі особи відбувають кримінальне покарання за вчинене кримінальне правопорушення, не може бути статичним і стабільним, оскільки неповнолітній засуджений проходить певні етапи змін: як фізичні, так і моральні та психологічні. В умовах російсько-української війни темпи реформування й вдосконалення кримінально-виконавчої системи й законодавства постійно зростають, що так чи інакше впливає на дотримання прав таких осіб. Отож, набуває актуальності питання дотримання прав неповнолітніх засуджених осіб та захист від можливого порушення їхніх прав у виховних колоніях Державної кримінально-виконавчої служби України.

Мета дослідження – проаналізувати та дослідити питання, що стосуються захисту й дотримання прав неповнолітніх засуджених, які відбувають покарання, за вчинене кримінальне правопорушення, у виховних колоніях Державної кримінально-виконавчої служби.

Забезпечення прав та свобод людини, у тому числі й неповнолітніх, є невід'ємною складовою демократичного суспільства. Особливої уваги потребують питання дотримання прав неповнолітніх осіб, які вчинили злочини та відбувають покарання у виховних колоніях Державної кримінально-виконавчої служби України.

Відповідно до даних статистичної звітності № 8 «Звіт про неповнолітніх засуджених» (річний) Державної судової адміністрації України [1] кількість неповнолітніх засуджених за 2023 рік становила 1252 особи. Лише за січень-березень 2024 року, згідно з Єдиним звітом про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-березень 2024 року [2], близько 166 неповнолітніх осіб, стосовно яких було здійснене спеціальне досудове розслідування, вчинили те чи інше кримінальне правопорушення. Це свідчить про те, що усі ці неповнолітні засуджені особи будуть чи вже несуть покарання за свої неправомірні дії і так чи інакше потребуватимуть дотримання й захисту своїх прав у виховних колоніях.

У Конституції України, а саме частині 3 статті 63, зазначається, що засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду [3]. Згідно з чинним законодавством України, неповнолітні засуджені мають право на життя та здоров'я, на освіту, на охорону здоров'я, на соціальний захист, на психологічну допомогу, на повагу людської гідності, на гуманне ставлення, на особисту безпеку, на захист від жорстокого поводження, на листування та телефонні розмови, на побачення з родичами та іншими особами, на свободу совісті та віросповідання, на юридичну допомогу, на оскарження дій адміністрації колонії тощо.

Отож, аби ці права засуджених неповнолітніх дотримувалися та не порушувалися персонал виховних колоній повинен ставитися до них з повагою, а також надавати всі умови безпечно перебування після прибуття до установи та під час всього перебування особи на території виховної колонії під час відбування покарання. Потреби неповнолітніх персонал повинен визначати та вирішувати, а також надавати їм підтримку як у першу ніч під вартою,

так і протягом усього терміну ув'язнення. Неповнолітні засуджені, особливо ті, які знаходяться у зоні ризику, повинні також забезпечуватися охоронюваним середовищем, яке захищає їх від шкоди та приниження. Вони мають отримувати всі необхідні послуги, які розроблені для надання безпечної та ефективної підтримки з боку персоналу та адміністрації колонії.

Персонал повинен поводитись чесно, дбайливо, гуманно стосовно засуджених неповнолітніх і поважати їхню людську гідність. Взаємодія між засудженими й персоналом повинна бути доброзичливою, персонал має виявляти готовність допомагати неповнолітнім, але в установлених межах. Персонал зобов'язаний професійно поводитись із засудженим неповнолітнім в будь-яких випадках та за будь-яких обставин. Також персонал виховної колонії зобов'язується вести чіткі хронологічні записи про контакти з дітьми, використовуючи щотижневі звіти, записи про кожну дитину, виділяючи особливі події. Записи повинні бути об'єктивними, детальними й відбивати взаємодію між персоналом і засудженими [4; с. 30-31].

Як приклад реального стану діяльності виховних колоній в Україні у жовтні 2023 року працівники Департаменту моніторингу додержання прав дитини спільно з Департаментом з питань реалізації національного превентивного механізму Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та регіональним координатором взаємодії з громадськістю у Полтавській області здійснили моніторинговий візит до Державної установи «Кременчуцька виховна колонія» [5]. Загалом установа розрахована на 300 осіб, проте на момент відвідування установи кількість засуджених становила 55 осіб.

Проінспектувавши Державну установу «Кременчуцьку виховну колонію» делегація дійшла висновку, що матеріальні умови у Кременчуцькій колонії для неповнолітніх загалом є належними, гуртожитки мали багато житлової площі та були світлими, провітреними та чистими. Щоправда, для делегації, гуртожитки мали досить суворий вигляд, як для неповнолітніх засуджених, хоча їм дозволялось зберігати деякі особисті речі у тумбочках біля ліжок.

Делегація також отримала позитивне враження від програми заходів, доступних для засуджених неповнолітніх у Кременчуцькій виховній колонії. Засуджені отримували загальну середню освіту. Під час візиту шість з них також брали курси університетського рівня за допомогою дистанційної онлайн освіти. Також було доступним професійно-технічне навчання, а саме за спеціальністю столярна справа, хоча і лише 16 неповнолітніх були залучені. Також у колонії наявна своя футбольна команда, де діти залучаються до змагань спільно з командами навчальних закладів міста.

Таким чином, проаналізувавши дотримання прав засуджених неповнолітніх, слід зробити висновок, що велику роль у дотриманні, а також захисті їхніх прав відіграє персонал виховної колонії, а адміністрація колонії сприяє розвитку неповнолітніх засуджених, дотриманню умов їх тримання та здобутті тієї чи іншої освіти.

Відповідно до статті 149 Кримінально-виконавчого кодексу України для надання допомоги адміністрації виховної колонії в організації навчально-виховного процесу і зміцненні матеріально-технічної бази колонії, здійснення громадського контролю та оцінки рівня дотримання прав людини, вирішення питань соціального захисту засуджених, трудового і побутового влаштування осіб, які звільняються, при виховних колоніях створюється піклувальна рада з представників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій. При відділеннях соціально-психологічної служби можуть створюватися батьківські комітети з метою підвищення ефективності виховного впливу на засуджених і надання допомоги адміністрації виховної колонії [6].

Отже, усе вищенаведене переконливо свідчить про те, що в Україні кримінально-виконавче законодавство в частині регулювання дотримання прав стосовно засуджених неповнолітніх повинне забезпечувати належний захист їх прав та все ж потребує подальшого удосконалення. Дотримання прав неповнолітніх засуджених є не лише гуманітарною проблемою, але й важливою умовою запобігання повторним кримінальним правопорушенням. Забезпечення цих прав потребує комплексних заходів як з боку держави, так і з боку громадськості та міжнародних організацій.

Список використаних джерел

1. Звіт № 8 « Про неповнолітніх засуджених» за 2023 рік. *Офіційний веб-портал Судова влада України*. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2023
2. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-березень 2024 року. *Офіційний веб портал Офісу Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya-2>
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 30. Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
4. Белоусов Ю. Л., Кобзін Д. О., Черноусов А. М., Сірман Р. М. Мінімальні стандарти належного поводження з дітьми в місцях несвободи: науково-практичний посібник. Харків : ХІСД, 2013. С. 88
5. Моніторинговий візит до Кременчуцької виховної колонії: веб-сайт Офісу Омбудсма на України. URL: https://ombudsman.gov.ua/index.php/uk/news_details/monitoringovij-vizit-do-kremenchuckoyi-vihovnoyi-koloniyi
6. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#n33>

*Розуменко М. Д.,
«Правознавство», 3 курс,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана,
Наукова керівниця – к.ю.н., доцент,
професор кафедри публічного та міжнародного права Задерейко С. Ю.*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ПІДОЗРЮВАНИХ, ОБВИНУВАЧЕНИХ

Кримінальне провадження щодо неповнолітніх має низку суттєвих особливостей, які відрізняють його від загального порядку проведення процесуальних дій. Це насамперед пов'язано з віковими та психологічними особливостями неповнолітніх підозрюваних, які потребують більш гнучкого та гуманного підходу з боку органів досудового розслідування та суду.

Отже, перш за все слід визначитись із поняттям неповнолітньої особи та почати з визначення вказаного у міжнародно-правових актах. Так, у ст. 1 Конвенції про права дитини 1989 року визначено, що дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше. Ст. 11 Правил Організації Об'єднаних Націй щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі вказано, що неповнолітнім є будь-яка особа у віці до 18 років.

У Кримінальному процесуальному кодексі України поняття неповнолітній визначено у п. 12 ст. 3, де вказано, що неповнолітня особа – малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [2]. Варто зазначити, що питання про кримінальне провадження щодо неповнолітніх окреслене в межах окремої 38 глави КПК України, норми якої відображають особливості кримінальної процесуальної діяльності за участю неповнолітніх, що забезпечує додатковий захист прав та законних інтересів дитини [3].

Так, за згаданою главою, можна визначити основні ознаки, які є особливостями провадження щодо неповнолітніх: 1) спеціальний суб'єктний склад (проявляється у тому, що підозрюваний, обвинувачений є неповнолітнім; а також здійснення кримінального провадження слідчим, який

спеціально уповноважений); 2) здійснення процесуальних дій в особливому порядку; 3) тлумачення процесу (роз'яснювання суті процесуальних дій, рішень та їх значення, вислуховування аргументів неповнолітнього при прийнятті процесуальних рішень); 4) вживати всіх інших заходів, спрямованих на уникнення негативного впливу на неповнолітнього [4].

Ще однією особливістю є те, що при провадженні досудового розслідування та при судовому провадженні щодо неповнолітніх, крім обставин зазначених у ст. 91 КПК України, необхідно з'ясувати обставини, передбачені ст. 485 КПК України, зокрема: повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього; ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння; умови життя та виховання неповнолітнього; наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення [2].

Порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх враховує вікові, інтелектуальні, психологічні й інші особливості цих осіб, відсутність у них життєвого досвіду, певне обмеження загальної цивільної дієздатності і матеріальної відповідальності та ін. Крім того, беручи до уваги специфіку відповідальності суб'єктів, законом передбачені додаткові гарантії встановлення істини, охорони прав і законних інтересів неповнолітніх, попереджувального впливу судочинства.

Сукупність усіх наведених вище норм дає змогу здійснювати провадження щодо неповнолітніх індивідуально підходити до призначення підліткам такого виду запобіжного заходу, який відповідатиме тяжкості злочину, віковим та насамперед психологічним особливостям неповнолітнього (що можуть відрізнятися від вікових характеристик), стану здоров'я, виду його діяльності, місцю проживання, а також ефективності самих заходів [4].

Зважаючи на це, метою запобіжних заходів щодо неповнолітніх є припинення кримінального правопорушення та запобігання новим. Зокрема, забезпечення подальшого перебування підозрюваного у звичайному йому домашньому оточенні, в якому перебував до моменту вчинення злочину; неповнолітній підозрюваний не буде перебувати в умовах установи позбавлення волі, у специфічному оточенні, що дозволить не допустити в нього виникнення кримінального «романтизму» та «героїзації» злочинного способу життя; мінімальний негативний вплив на психіку неповнолітнього [5].

Так важливо звернути увагу на приписи документів світової значимості: у ст. 13 Мінімальних стандартних правил, які стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх, де зазначено, що утримання під вартою за можливістю замінюється іншими альтернативними заходами, такими як: постійний нагляд, активна виховна робота або розміщення в сім'ю чи у виховний заклад; у ст. 37 Конвенції про права дітей, у якій акцентується увага на те, щоб кожна дитина не була позбавлена волі незаконним або свавільним чином. Арешт, затримання чи тюремне ув'язнення дитини здійснюється згідно з законом та використовується лише як крайній захід протягом найкоротшого відповідного періоду часу [4.]

Крім того, ст. 493 КПК України передбачає, що до неповнолітніх підозрюваних чи обвинувачених, окрім запобіжних заходів, передбачених ст. 176 КПК, може застосовуватись інший запобіжний захід у вигляді передання їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, передання їх під нагляд адміністрації цієї установи [2].

Передання під нагляд батьків та інших осіб можливе лише за їх на це згоди та згоди неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого. Особа, яка взяла зобов'язання про нагляд, має право відмовитися від подальшого виконання цього зобов'язання, заздалегідь про це повідомивши.

До передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд суд зобов'язаний зібрати відомості про батьків, опікунів або піклувальників, їхні стосунки з неповнолітнім і впевнитися у тому, що вони можуть належно здійснювати нагляд за неповнолітнім [6].

Стаття 492 КПК України передбачає специфіку застосування таких запобіжних заходів як затримання та тримання під вартою. Затримання та тримання під вартою можуть застосовуватися до неповнолітнього лише у разі, якщо він підозрюється або обвинувачується у вчиненні тяжкого чи

особливо тяжкого злочину, за умови, що застосування іншого запобіжного заходу не забезпечить запобігання ризикам, зазначеним у статті 177 цього Кодексу. Про затримання і взяття під варту неповнолітнього негайно сповіщаються його батьки чи особи, які їх замінюють [2].

Варто мати на увазі, що до неповнолітньої особи такий захід забезпечення кримінального провадження, як арешт майна, яке є власністю неповнолітнього, застосовується на загальних підставах, окрім випадків, коли метою арешту майна є винятково забезпечення майбутньої його конфіскації як виду покарання, адже до неповнолітніх відповідно до ст. 98 КК України конфіскація майна як додаткове покарання не застосовується [6].

Застосування заходів процесуального примусу до неповнолітніх теж має певні особливості. До прикладу, відповідно до ч. 4 ст. 135 КПК України повістка про виклик неповнолітньої особи здебільшого вручається її батькові, матері, усиновлювачу або законному представнику. Інший порядок вручення повістки допускається лише у разі, якщо це зумовлено обставинами кримінального провадження. Стаття 489 КПК України передбачає, що неповнолітній підозрюваний чи обвинувачений повідомляється або викликається слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом через його батьків або інших законних представників. Інший порядок допускається лише тоді, якщо це зумовлено обставинами, встановленими під час кримінального провадження, зокрема коли неповнолітній проживає окремо [2].

Варто згадати й проте, що привід свідка не може бути застосований до неповнолітньої особи (ч. 3 ст. 140 КПК України). Водночас заборони накласти на такого неповнолітнього свідка грошового стягнення КПК України не містить. Стаття 139 КПК України закріплює положення, відповідно до якого якщо підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий, цивільний відповідач, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження і котрий був у встановленому цим Кодексом порядку викликаний (зокрема, наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом), не з'явився без поважних причин або не повідомив про причини свого неприбуття, на нього накладається грошове стягнення. [2] Хоча в такому разі виникає питання виконання ухвали слідчого судді або суду про накладення грошового стягнення на неповнолітнього, оскільки виконана вона може бути лише за наявності в неповнолітнього власного майна або заробітку. В іншому разі така ухвала залишатиметься без виконання [6].

Підсумовуючи сказане, варто зазначити, що неповнолітні є повноправними учасниками кримінального провадження. Законодавець досить ретельно описав порядок захисту прав цих суб'єктів на всіх стадіях кримінального процесу. Зрозуміло, що неповнолітні не мають такого ж рівня обізнаності як дорослі, тому не всі запобіжні заходи буде доречно застосовувати.

Список використаних джерел

1 Даниленко А.В. Особливості правового статусу неповнолітньої особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, за кримінальним процесуальним законодавством України та Республіки Польща: порівняльний аналіз. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу. Харків, 2017. С. 259-261.

2 Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 22.04.2023).

3 Задерейко С.Ю. Перспективи вдосконалення порядку здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх за законодавством України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». 2019. № 41. С. 104–106.

4 Рогатинська Н., Колодійчук Н. Застосування запобіжних заходів щодо неповнолітніх: спектр невирішених питань. Актуальні проблеми правознавства, 2023. № 3. С. 77-82.

5 Федоров І.В. Щодо проблемних питань застосування запобіжних заходів щодо неповнолітніх. Південноукраїнський правничий часопис. 2020. № 1. С. 171 – 174.

6 Лиманська М.В. Особливості застосування заходів забезпечення кримінального провадження до неповнолітніх. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2017. № 45. С. 107-112.

Статнік А.І.
«Правознавство», 2 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного та міжнародного права Чугаєвська А.В.

ПИТАННЯ МОБІЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ОСІБ

У зв'язку із повномасштабною агресією Російської Федерації проти України виникли проблеми дефіциту особового складу в Збройних Силах України. Тому, на думку законодавців, одним із ресурсів, який може бути використаний для посилення обороноздатності держави є особи, які відбувають покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі. Серед цих людей є мотивовані та патріотично налаштовані громадяни, готові спокутувати власну провину перед суспільством на полі бою. Саме з цієї причини Верховна Рада ухвалила в першому читанні законопроект № 11079-1, який передбачає звільнення засуджених від відбування покарання, щоб вони могли вступити на військову службу за контрактом [1]. Це викликало гострі дискусії різних верств населення, адже з одного боку, існує потреба у поповненні особового складу Збройних Сил України та інших силових структур. А з іншого боку, виникають питання щодо доречності мобілізації людей, які відбувають покарання за злочини.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання є заходом, що заохочує до виправлення засуджених осіб, які відбувають покарання. При застосуванні такого заходу відбувається не лише констатування недоцільності подальшого відбування покарання особою, що фактично досягла виправлення або стала на шлях виправлення, але й кримінально-правове заохочення до позитивної поведінки як під час відбування покарання, так і після звільнення від його відбування [2, с. 64].

Проектом Закону пропонується доповнити КК України новою статтею 81¹ «Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби», щоб під час мобілізації та воєнного стану до осіб, які відбувають покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі, можна було застосовувати умовно-дострокове звільнення, аби вони проходили військову службу за контрактом. Проте, призвати до лав ЗСУ хочуть не всіх ув'язнених — виключення становлять особи, які були засуджені за вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, засуджені за скоєння умисного вбивства двох або більше осіб, або поєднане із зґвалтуванням або сексуальним насильством, а також не будуть звільняти осіб, які засуджені за зґвалтування, сексуальне насильство, примушування до вступу в статевий зв'язок і подібні злочини. Даний вид звільнення не буде застосовуватися також до осіб, причетних до терористичних актів, фінансування тероризму, а також засуджених за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатацію транспортних засобів в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, що призвело до ДТП із загибеллю іншої особи, та щодо осіб, які були засуджені за вчинення злочинів проти основ національної безпеки. Ще одним дуже важливим аспектом цього законопроекту є те, що засуджені особи, до яких буде застосовуватись новий вид умовно-дострокового звільнення служитимуть виключно у відповідних спеціалізованих підрозділах (спеціалізованих військових частинах). У випадку ухилення від проходження військової служби, їх буде притягнуто до кримінальної відповідальності та може бути призначене покарання у виді позбавлення волі на строк від 5 до 8 років [3].

Для прийняття на військову службу осіб, які виявили бажання проходити військову службу за контрактом і розглядаються до умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, установи виконання покарань звертаються до ТЦК за місцем їх розташування. Таким чином, можна простежити, що засуджений має сам забажати проходити військову

службу, тобто йдеться не про обов'язок, а саме про бажання. Проте, голова Міністерства юстиції України Денис Малюська запропонував мобілізувати засуджених без їх згоди, заявивши, що захищати країну – це обов'язок кожного, відповідно до Конституції України. Залучення цих осіб до військової служби вимагає чіткого законодавчого регулювання всіх аспектів, пов'язаних з: умовно-достроковим звільненням таких осіб, здійсненням адміністративного нагляду за ними, прийняття їх на військову службу та визначення особливостей її проходження, врегулювання питань соціального та правового захисту таких осіб [4].

Так, деякі науковці вважають, що звільнення та мобілізація засуджених до позбавлення волі за нетяжкі злочини, може бути одним із механізмів поповнення особового складу ЗСУ та інших воєнізованих формувань держави, що беруть у відсічі збройної агресії РФ проти України. Окремим питанням стоїть безпекова складова, яка полягає у визначенні ризиків вчинення засудженими особами повторних злочинів у залежності від застосування різних правових засобів звільнення з метою участі у бойових діях та заходах, направлених на стримування військової агресії РФ на території України [5, с. 78-80].

З приводу дострокового звільнення засуджених від відбування покарання для проходження військової служби О.П. Горох зазначає, що комплектування ЗСУ та інших військових формувань патріотично налаштованими фаховими спеціалістами з кола засуджених осіб є цілком допустимим, проте комплектувати військові формування колишніми засудженими за тяжкі та особливо тяжкі злочини проти життя та здоров'я особи, власності, статевої свободи та недоторканності, волі тощо недоцільно. Вчений обґрунтовує, що єдиним покаранням, на яке можна замінити невідбуту частину покарання у виді обмеження або позбавлення волі таким засудженим, можуть бути службові обмеження для військовослужбовців (ст. 58 КК України). Каральний зміст цього покарання полягає у тому, що із суми грошового забезпечення засудженого до службового обмеження провадиться відрахування в доход держави у розмірі, встановленому вищим судом [6, с. 195-196].

Що стосується практики дострокового звільнення засуджених від відбування покарання для проходження військової служби, то можна розглянути відомості, надані на офіційному веб-порталі ДКВС від 09.04.2022, де зазначено, що з моменту початку війни Президентом України трьома окремими указами було помилувано 363 особи, які відбували покарання у виправних центрах – установах відкритого типу з найменшим рівнем ізоляції від суспільства та нетривалими строками покарання. Значна частина з них мають реальний бойовий досвід, причому, на сьогодні відомо про двох загиблих, один із яких представлений до державної нагороди «За мужність» посмертно [7].

Разом з цим, питання даного виду умовно-дострокового звільнення також слід розглянути з точки зору етики і людяності. Перш за все, мобілізація засуджених осіб повинна відповідати принципам верховенства права та міжнародним стандартам прав людини, а держава зобов'язана забезпечити засуджених, які проходять військову службу, усіма необхідними гарантіями та пільгами.

Таким чином, ухвалення цього законопроекту, з одного боку, забезпечить створення додаткових можливостей для комплектування ЗСУ та інших військових формувань, а також надасть додаткову мотивацію особам, засудженим за вчинення злочинів до виправлення та виконання обов'язку з відсічі збройної агресії проти України. А з іншого боку, може бути негативно сприйняте військовослужбовцями, які вже несуть службу в ЗСУ, адже захищати свою Батьківщину – це велика честь для кожного громадянина. Військовослужбовці проходять спеціальну підготовку, щоб бути готовими до виконання бойових завдань та мобілізація засуджених може створити враження, що держава не цінує їхні зусилля та жертви. Крім того, засуджені можуть не мати такої ж бойової підготовки, як військовослужбовці, що може призвести до зниження боєздатності ЗСУ та збільшення ризиків для особового складу. До того ж виникає питання про те, як буде забезпечуватися безпека цивільного населення у разі втечі засуджених осіб із військових частин.

Список використаних джерел

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо умовно-дострокового звільнення від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом під час дії воєнного стану».

URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43914> (дата звернення: 21.04.2024).

2. Захарчук В. М. Судова практика застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання. *Збірник тез XXVI щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова: Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави (м. Хмельницький, 12 березня 2022 року)*. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 64-66.

3. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо умовно-дострокового звільнення від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом під час особливого періоду».

URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43914> (дата звернення: 21.04.2024).

4. Проект закону щодо умовно-дострокового звільнення засуджених від відбування покарання для проходження військової служби. Публікація на офіційному сайті Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/proekt-zakonu-schodo-umovno-dostrokovogo-zvlnennya-zasudjenih-vid-vidbuvannya-pokarannya-dlya-prohodjennya-viyskovoї-slujbi>.

5. Денисов С. Ф., Заїка Д. Є. Дострокове звільнення засуджених до позбавлення волі з метою залучення до участі в бойових діях. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. Вип. 3 (99). С. 75-86.

6. Горюх О. П. Щодо звільнення від покарання осіб, які виявили бажання проходити військову службу за контрактом в особливий період. *Протидія злочинності: теорія та практика: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної (19 жовтня 2016 року)*. К.: Національна академія прокуратури України, 2016. С. 195-198.

7. На захист країни. Роз'яснення для засуджених. Державна кримінально-виконавча служба України. URL: <https://kvs.gov.ua/без-категорії/note/12075>.

Статкевич Д.І.

«Правознавство», 4 курс

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Науковий керівник – к. держ. упр.,

доцент кафедри публічного та міжнародного права, Ємельянов В.Р.

ВСТУПНА ПРОМОВА, ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ЗАХИСТУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Ефективне здійснення процесуального захисту прав і свобод обвинуваченого є складовою частиною механізму дотримання прав та свобод людини та громадянина. Одним із інститутів, який покликаний забезпечувати належний захист прав обвинуваченого є інститут вступної промови. Даний інститут був введений не відразу з прийняттям нового КПК України, а лише у 2019 році Законом України №1009 від 29.08.2019 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства».

Однак не дивлячись на те, що з часу введення інституту минуло майже п'ять років даний інститут не позбавлений проблем та потребує вдосконалення.

Так право на проголошення вступної промови відповідно до частини першої статті 349 КПК України має як сторона обвинувачення так і сторона захисту [1]. Що виглядає цілком логічно і направлено на забезпечення рівності сторін кримінального процесу.

Проте слід враховувати, що під час оголошення вступної промови сторони мають на меті заволодіти увагою суду, викласти свою позицію та надати короткий опис справи [2]. Разом з тим слід врахувати, що судовий розгляд починається з оголошення прокурором короткого викладу обвинувального акта. Таким чином, сторона обвинувачення має можливість двічі висловити свою позицію, що фактично негативно впливає на положення сторони захисту під час судового розгляду. Тим не менш сторона захисту під час проголошення вступної промови виступає другою, що дає можливість здійснити контраргументацію тез наведених у вступній промові або зосередитися на критиці обвинувального акта.

Окрім того, під час проголошення вступної промови сторонами визначається обсяг доказів, якими вони обґрунтовують власну позицію. Проте момент визначення обсягу доказів теж має певну спірність, адже фактично він може надовго затягнути процес, що суперечить засадам розумності строків, передбачених статтею 7 КПК України.

Крім того, інститут вступної промови має і позитивний аспект, а саме можливість висловити сторони захисту висловити власну позицію щодо справи, повідомити суд про обставини справи, таким чином, збільшити обізнаність суду щодо суті справи, визначити обсяг необхідних доказів, що будуть досліджені під час судового розгляду.

Отже, інститут вступної промови все ж можна вважати ефективним засобом захисту обвинуваченого, що виражається в першу чергу в можливості сторони захисту висловити власну позицію щодо обставин справи та контраргументувати вступну промову сторони обвинувачення. Однак при цьому такий інститут не позбавлений і негативних аспектів, головними з яких є порушення рівності сторін кримінального провадження та можливі затягування процесу як такого.

Враховуючи вищенаведене не можна не погодитися з висновком Темірова Ч.М., який констатував, що вступні промови сторони обвинувачення і сторони захисту на початку процедури визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження грають значну роль у забезпеченні прав учасників судового провадження на стадії судового розгляду. Подальший аналіз їх змісту, повноважень суду щодо реалізації права на проголошення вступних промов дозволить оптимізувати процедуру судового слідства у кримінальному провадженні[3, с. 114].

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17> (дата звернення: 29.04.2024);

2. Legal High School. «Сприйняття судом вступної промови, на жаль, поки що видається марною тратою часу» — Тетяна Поповська, адвокат, юрист Asters / Legal High School – Режим доступу до ресурсу: «Сприйняття судом вступної промови, на жаль, поки що видається марною тратою часу» — Тетяна Поповська, адвокат, юрист Asters. (дата звернення: 29.04.2024);

3. Теміров Ч.М. Вступні промови як складова процедури визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження. Київський юридичний журнал, Вип. 4, 2023. С. 109-115 URL: <https://journals.fpk.kyiv.ua/index.php/kyivlawjournal/article/view/39/35> (дата звернення: 29.04.2024).

Троценко А.О.
«Правознавство», 3 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – к.ю.н, доцент,
професор кафедри публічного та міжнародного Роціна І.О.

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ОРГАНУ ПРОБАЦІЇ В СИСТЕМУ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день важливим питанням у роботі системи пробації в Україні є ефективність регулювання засад послідовної державної політики та використання сучасних організаційних форм державного управління у сфері попередження злочинів працівниками пробації. Крім того, необхідно вирішити низку серйозних проблем у функціонуванні Інституту та поступовій європеїзації та гуманізації процесів у галузі. Воєнний стан також потребує врахування та має значний вплив на підхід компетентних органів до питань пробації в Україні. У зв'язку з цим сьогодні виявилася об'єктивна необхідність законодавчого врегулювання та вдосконалення діяльності органів пробації в умовах воєнного стану в нашій державі.

Створення сприятливих умов для адаптації правопорушників до суспільного життя та їхньої реабілітації є одним з основних завдань усіх адміністративних органів. Важливою складовою практичної реалізації цього питання є відповідне вдосконалення чинного законодавства.

У теперішньому часі вся система щодо діяльності органів пробації реалізується за правилами воєнного стану. Від 24 лютого 2022 року в зв'язку з повномасштабним військовим вторгненням російської федерації, відповідно до Конституції України та чинного законодавства в нашій державі було запроваджено воєнний стан [1]. Процеси, які відбуваються в суспільстві, є важливими та впливають на всі сфери життя людини, в тому числі й на роботу системи пробації, яка не є винятком. Пробація – система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого. Незважаючи на воєнний стан, уповноважений пробації спродовжував старанно виконувати покладені на нього обов'язки: приймати підоблікових у визначені дні, проводити індивідуально-профілактичні роботи, надавати консультації та інше. [2]. Особи, які перебувають на обліку органів пробації, систематично відвідують підрозділ пробації для реєстрації та інформують уповноважений орган з питань пробації про зміну місця перебування. Посилено соціально-виховну роботу щодо недопущення скоєння нових кримінальних правопорушень, особливо пов'язаних з колабораційною діяльністю, та направлено роботу на роз'яснення клієнтам пробації своїх дій під час впровадження воєнного стану, які права та свободи можуть обмежуватися під час війн. [3].

Впровадження інституту пробації безумовно на сьогоднішній день показує значні результати щодо допомоги суб'єктам пробації повернутися до нормального способу життя. Адже система виправлення та ресоціалізації направлена на повернення людини в суспільство, як повноправного члена. А зменшення злочинів та кримінальних проступків особами, які підпадають під дію пробації, доводить, що вона є дієвим механізмом у підготовці таких осіб до життя в умовах законності та справедливості. Слід звернути увагу, що виклики та проблеми в діяльності органів пробації в умовах воєнного стану, які постали перед ними на шляху створення ефективної системи пробації, визнаної Державою і суспільством, поступово вирішуються. Пробація в Україні набуває ознак європейської системи оскільки, приділяється увага та підтримка цих кроків на політичному рівні, з'являється розуміння та сприйняття позитивної ролі пробації суспільством [4].

Варто зауважити, що виклики та проблеми в діяльності органів пробації в умовах воєнного стану, які постали перед ними на шляху створення ефективної системи пробації, визнаної Державою і суспільством, поступово вирішуються. Пробація в Україні набуває ознак європейської системи оскільки, приділяється увага та підтримка цих кроків на політичному рівні, з'являється розуміння та сприйняття позитивної ролі пробації суспільством [1]. Так, суб'єкти пробації, яким вдалося виїхати з регіонів, де ведуться бойові дії, можуть повідомити про себе та зміну свого місця перебування за допомогою телефона або надіслати відповідне повідомлення через будь-який доступний меседжер працівнику пробації, на обліку якого перебуває особа, а також звернутися до будь-якого підрозділу пробації, найближчого до нинішнього місця знаходження [5].

Разом з тим, однією із проблем в діяльності уповноваженого органу з питань пробації є саме забезпечення контролю та нагляду щодо візитів суб'єктами пробації, які знаходяться на обліку в центрах пробації та проживають на тимчасово окупованих територіях, а саме забезпечення їх переміщення на мирні території нашої держави. Окрім того, особи, які залишаються на тимчасово окупованій території або в зоні активних бойових дій, і які не мають можливості повідомити працівника пробації про своє місце перебування у телефонному режимі, – також можуть це зробити через офіційні канали зв'язку з Центром пробації. Відповідно до п. 3 гл. 4 р. 4 наказу 272/5 від 29.01.2019 «Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі» засуджені особи мають повідомити уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання до такої зміни або протягом трьох днів після зміни у письмовій формі [4].

Наказом Міністерства юстиції України від 27.01.2023 року № 390/5 внесені зміни до Порядку здійснення нагляду та проведення соціально – виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. Ці зміни були 299 внесені саме в зв'язку з воєнним станом в Україні. Так, відповідно до змін, підставою для поставлення засуджених осіб на облік є копія відповідного судового рішення, що набрало законної сили, підписане відповідним працівником суду та суддею і скріплене відбитком гербової печатки суду, оформлене у паперовій формі або електронній формі згідно з вимогами законодавства у сфері електронних документів та електронного документообігу, а також у сфері надання електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації [5]. Варто зазначити, що у зв'язку зі зміною місця проживання населення через воєнні дії, збільшилась чисельність суб'єктів пробації (внутрішньо переміщених осіб), які знаходяться на обліку органів пробації. Через недостатню кількість кадрів в деяких регіонах держави, персонал пробації не має змоги належним чином проводити пробаційну роботу. [6] Також зважаючи на діяльність системи органів пробації в умовах воєнного стану не менш важливою проблемою є організація та навички персоналу органу пробації, щодо значною кількістю підоблікових та інформації яка потребує значного відрізка часу для її опрацювання, а через малу кількість кадрів зменшує ефективність у контролі і нагляді за особами, які внутрішньо переміщені. В умовах війни окремі підрозділи пробації, філії та апарат Державної установи «Центр пробації» було повністю переведено на дистанційну форму роботи. Однак, це вплинуло на діяльності органу щодо застосування індивідуальної роботи та програм до суб'єктів пробації. Через неможливість зустрітися з даною категорією осіб, ефективність даної роботи дещо знизилась [10]. Вказані вище події стали передумовою розробки мобільного застосунку «Моя пробація», що дозволить автоматизувати ряд наглядових функцій, виконуваних органами пробації та сприятиме реалізації дистанційної роботи із засудженими. Мобільний додаток розробляється спільно з Канадсько – Українським проєктом міжнародної технічної допомоги «Супровід урядових реформ України» (SURGe, Support to Ukraine's Reforms for Governance) покликаний спростити співпрацю співробітника пробації та засудженого, а також надасть можливість суб'єкту пробації

виконати покладені судом та законом обов'язки не відвідуючи підрозділ Центру пробації [7].

Незважаючи на певні позитивні зміни в роботі системи умовно-дostroкового звільнення в умовах воєнного стану, багато питань залишаються не вирішеними. Це, насамперед, регламент та практичне застосування законодавчих актів, керівництво Управлінням пробації та соціально-просвітницька діяльність Управління пробації особами, які перебувають на обліку в Управлінні пробації, а також виконання Управління пробації Це для усунення розриву. Індивідуальна програма пробації для офіцерів пробації. Удосконалено нормативно-правові акти щодо використання мобільного додатку «Моя пробація». Це дозволить автоматизувати багато наглядових функцій органів пробації та полегшить впровадження дистанційної роботи з ув'язненими. Невирішеним також залишається питання проведення органами пробації соціально-просвітницької діяльності малооплачуваних в умовах воєнного стану.

Останнім часом ключовим елементом пенітенціарної реформи є персонал, який кваліфікований для виконання своїх обов'язків і функцій, а також оснащений методами роботи та інструментами. Особливу увагу також слід приділяти можливостям взаємодії та підтримки для підтримки пробаторів, які опинилися у складних життєвих ситуаціях, або внутрішньо переміщених осіб без житла чи засобів до існування. Співробітники пробації допомагають у вирішенні питань, пов'язаних із наданням допомоги, наприклад, відновлення втрачених документів, працевлаштування, забезпечення основних потреб, тимчасове житло, відновлення втрачених родинних зв'язків, вирішення сімейних питань, пошук житла .

Список використаних джерел

1. Робота системи пробації під час воєнного стану. URL <https://komarivska.gromada.org.ua/news/1681819044/>.

2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 4 від 24.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

3. Гаврильців М. Проблеми обмеження прав і свобод людини в умовах правового режиму воєнного стану. Проблеми реалізації прав людини і громадянина в умовах воєнного стану : Матеріали Круглого столу (м. Львів, 10 жовтня 2022 р.) / за заг. ред. В. Андрієва, Ю. Коверко. Львів : ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького, 2022. С. 51–53

4. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19> (дата звернення: 29.04.2023).

5. Наказом Міністерства юстиції України від 27.01.2023 року № 390/5 внесені зміни до Порядку здійснення нагляду та проведення соціально – виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0182-23#Text/>.

6. Про затвердження Порядку проведення обов'язкової евакуації окремих категорій населення в разі введення правового режиму воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 07 листоп. 2018 р. № 934. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/934-2018-п>.

7. Важливо! До уваги клієнтів пробації. Державна установа «Центр пробації». Пробація України: [сайт]. URL: <https://www.probation.gov.ua/?p=12048.кція>

Секція 4. Міжнародне публічне та приватне право

Гаврилюк А.М.

«Міжнародне комерційне право», 5 курс

*Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

Науковий керівник – к.ю.н., доцент,

доцент кафедри публічного та міжнародного права Павко Я.А.

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ПРИНЦИПИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ДОВКІЛЛЯ

Збройна агресія РФ проти України завдала значної шкоди економіці, інфраструктурі, а також довкіллю та природній спадщині України. Оскільки наша держава активно рухається у напрямку вступу до Європейського Союзу, повоєнне відновлення навколишнього середовища має відбуватися відповідно до європейських принципів і стандартів. Безумовно, залучення іноземних інвестицій стане важливим кроком для реалізації багатьох природоохоронних проєктів. Це буде складний і довготривалий процес.

Під час Міжнародної конференції з питань відбудови України у м. Лугано (Швейцарія), яка проходила 4-5 липня 2022 р., було представлено План відновлення України. Він містить окремий розділ під назвою «Екологічна безпека». За словами Міністра захисту довкілля та природних ресурсів України Р. Стрільця, стратегічна ціль повоєнного відновлення – чисте та безпечне довкілля, подальший рух європейським «зеленим курсом» та відбудова економіки за принципами сталого розвитку. Для цього в Україні мають бути реалізовані реформи у сфері управління відходами, державного екологічного контролю, регулювання промислового забруднення, комплексного моніторингу довкілля, управління природоохоронними територіями тощо [1].

Розділ «Екологічна безпека» у вищевказаному плані охоплює наступні напрямки відновлення довкілля: кліматична політика: запобігання та адаптація до зміни клімату; екологічна безпека та ефективне управління відходами; збалансоване використання природних ресурсів в умовах підвищеного попиту і обмеження пропозицій; збереження природних екосистем і біологічного різноманіття, відновлення та розвиток природоохоронних територій та об'єктів; ефективне державне управління у сфері охорони довкілля та природокористування. Завдяки реалізації завдань плану очікується досягнення таких результатів: інтеграція екологічних та кліматичних цілей до секторальних політик (синхронізовані з Європейським зеленим курсом); підвищення рівня хімічної, радіаційної та ядерної безпеки; удосконалення системи управління відходами та створення 142 об'єктів управління відходами; зменшення промислового забруднення (проведення кількісної оцінки після закінчення бойових дій); зменшення на 20 % збитків, що завдаються шкідливою дією вод, в результаті відновлення споруд протипаводкового призначення; запровадження сталого управління лісами, збільшення лісистості території країни до не менше ніж 18 % до 2035 р.; створення 170 нових рекреаційних об'єктів; побудова 15 екодуків на шляхах міграції тварин (біопереходів); створення державної системи моніторингу стану довкілля відповідно до європейських стандартів; створення 10 природоохоронних територій, які відповідають кращим європейським практикам; максимальне внесення відомостей про усі території та об'єкти природно-заповідного фонду до Державного земельного кадастру; реформування державного управління відповідно до принципів SIGMA/OECD, цифровізація галузі; досягнуто >60+ % рівня довіри до контролю за довкіллям [2].

Зауважимо, що План відновлення України закріплює такі принципи відбудови нашої держави, як: негайний початок та поступовий розвиток; нарощування справедливого добро-

буту; інтеграція в ЄС; відбудова кращого, ніж було; стимулювання приватних інвестицій та підприємництва. Вони мають відношення і до повоєнного відновлення довкілля України [3].

За результатами проведення вищезазначеної конференції держави підписали Декларацію Лугано. Вона закріпила 7 керівних принципів відновлення України: партнерство; спрямованість на реформи; прозорість, підзвітність і верховенство права; демократична участь; залучення багатьох зацікавлених сторін; гендерна рівність та інклюзія; сталий розвиток. Усі ці принципи мають бути адаптовані до повоєнного відновлення навколишнього середовища. У цьому зв'язку особливе значення має принцип сталого розвитку, відповідно до якого процес відновлення повинен забезпечувати сталу відбудову України згідно з Порядком денного сталого розвитку до 2030 року та Паризькою угодою 2015 року, поєднуючи економічні, соціальні та екологічні аспекти, включно із «зеленим» переходом [4].

У минулому році під час Міжнародної конференції з відновлення у м. Лондон (Великобританія) Президент України В. Зеленський зазначив п'ять принципів повоєнної відбудови України. До них слід віднести наступні: єдність, стабільність, розвиток, безпека та демократія. Ці принципи повинні бути враховані і при відновленні навколишнього середовища [5].

Зокрема, 15 листопада 2022 року на Саміті «Великої двадцятки» Президент України В. Зеленський представив «Формулу миру» – план дій щодо припинення російсько-української війни. Пункт 8 даного документу визначає ключові напрямки забезпечення екологічної безпеки та протидії екологічним наслідкам війни. До них належать: 1) коротко-, середньо- та довгострокова оцінка шкоди навколишньому середовищу, включаючи вплив на здоров'я людини та збереження біорізноманіття; 2) притягнення до відповідальності за шкоду, завдану навколишньому середовищу. Для досягнення цієї мети необхідно належним чином фіксувати та документувати кожен випадок заподіяння шкоди, надавати відповідну правову оцінку та проводити неупереджене розслідування; 3) відновлення та реконструкція, включаючи перехід до зеленої економіки [6].

На Міжнародному форумі «United for Justice. United for Nature» в 2023 р. було презентовано Довкілляву декларацію з метою створення Міжнародної платформи для оцінки збитків довкіллю від агресивної війни РФ проти України. У ній звернено увагу на необхідності сприяння відновленню навколишнього природного середовища України, зокрема, заходам з рекультивуації та розмінування земель, відродження знищених лісів і заповідників, створення нових національних парків і природоохоронних зон, очищення річок, озер і морських вод тощо [7].

Необхідно підкреслити, що 9 лютого 2024 року Міжнародна робоча група щодо екологічних наслідків війни представила Екологічний договір для України. Він відображає уніфікований підхід до оцінки впливу збройної агресії РФ проти України на довкілля, визначає можливі шляхи компенсації екологічних збитків та повоєнного відновлення довкілля [8]. Екологічний договір визначає три пріоритетні напрямки в сфері захисту навколишнього середовища: моніторинг збитків та зменшення ризиків; забезпечення відповідальності; мобілізація зеленої реконструкції та відновлення довкілля. У документі зазначено, що відновлення природних територій повинно стати пріоритетом у плані післявоєнної відбудови країни. Це має бути відображено в роботі Національної ради з питань відновлення України після війни, а також у загальній програмі післявоєнної відбудови України. Екологічний договір містить рекомендації щодо створення незалежного аудиторського органу, який би контролював витрачання коштів на проекти з повоєнного відновлення довкілля [9].

Таким чином, повоєнне відновлення довкілля України має відбуватися на підставі розроблених політико-правових документів та нормативно-правових актів, прийнятих у майбутньому в рамках виконання Плану відбудови нашої держави для реалізації його екологічної складової. Збереження та відновлення навколишнього середовища повинно здійснюватися відповідно до загальних принципів повоєнного відновлення України, а також спеціальних, до яких належать наступні: зелене відновлення; залучення інновацій в сферу охорони довкілля; науково обґрунтоване відновлення екосистем; інтеграція у світові «зелені» програми; відкриті екологічні дані та ін.

Список використаних джерел

1. План відновлення України: чисте та безпечне довкілля та рух «зеленим курсом». 08.04.2022. URL: <https://greentransform.org.ua/plan-vidnovlennya-ukrayiny-dovkillya/> (дата звернення: 21.04.2024).
2. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Екологічна безпека». URL: https://assets-global.website-files.com/625d81ec8313622a52e2f031/62dea19b8b3d4e2f5b65c8ce_%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B0_%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0_%D1%83%D0%BA%D1%80.pdf (дата звернення: 21.04.2024).
3. План відновлення України. Національна рада з відновлення. Липень, 2022. URL: https://assets-global.website-files.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NR_C%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_UKR.pdf (дата звернення: 21.04.2024).
4. Підсумковий документ Міжнародної конференції з питань відновлення України (Декларация Лугано). Лугано, 4–5 липня 2022 року. URL: https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62cd2e0ba5613c953a9b52d4_Lugano%20Declaration_UA.pdf (дата звернення: 21.04.2024).
5. Зеленський у Лондоні виклав принципи відбудови України. 21.06.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3725690-zelenskij-u-londoni-viklav-principi-vidbudovi-ukraini.html> (дата звернення: 21.04.2024).
6. Філософія Української Формули миру. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/19/45/a0284f6fdc92f8e4bd595d4026734bba_1691475944.pdf (дата звернення: 21.04.2024).
7. Довкілля декларация. URL: <https://mepr.gov.ua/declaration/> (дата звернення: 21.04.2024).
8. Міндовкілля: Презентовано екологічний договір для України як новий механізм захисту довкілля. 09.02.2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mindovkillia-presentovano-ekolohichniy-dohovir-dlia-ukrainy-ia-k-novy-i-mekhanizm-zakhystu-dovkillia> (дата звернення: 21.04.2024).
9. Екологічний договір для України. Зелене майбутнє: Рекомендації щодо відповідальності та відновлення. 09.02.2024. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/24/65/148029c127aa3b2a3fe9f482f9226118_1707492894.pdf (дата звернення: 21.04.2024).

Кліщ В.В.

«Право громадської та політичної діяльності», 3 курс

*Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

Науковий керівник – к.ю.н., доцент,

професор кафедри публічного та міжнародного права Рижук Ю.М.

ФІЗИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО СТАТУСУ

Питання правового статусу фізичних осіб у міжнародному приватному праві (далі МПП) набуває все більшої актуальності в умовах глобалізації та зростаючої мобільності населення. Держави намагаються захистити права своїх громадян за кордоном, а також контролювати правовідносини з громадянами інших країн на своїй території. Однак існує низка проблем, які перешкоджають виконанню цього правового статусу. Але фізичні особи все частіше стають сторонами приватноправових відносин з іноземними сторонами, що вимагає чіткого визначення їх правового статусу та того, як вони можуть виконувати свої права та обов'язки.

Конфлікт між законами різних держав щодо визначення цивільної правосуб'єктності та дієздатності є однією з основних проблем. Встановлення віку повної дієздатності, вимоги до психічного стану особи, визнання правочинів недійсними тощо є питаннями, до яких різні правові системи підходять по-різному [2, с. 134]. Це призводить до колізій, для вирішення яких необхідно застосовувати колізійні норми та принципи (наприклад, особистий закон особи, принцип *lex loci contractus* тощо) [1].

Крім того, визнання актів цивільного стану, вчинених за кордоном, є ще одною із гострих проблем. Хоча держави зобов'язані визнавати шлюби, народження та усиновлення, які відбулися за межами їхньої території, однак процедури такого визнання є складні, обтяжливими та потребують спрощення і гармонізації [3, с. 78].

Захист прав фізичних осіб у трансграничних спорах також становить виклик через питання визначення підсудності, виконання судових рішень, забезпечення належного представництва інтересів сторін [1, с. 296]. Для вирішення цієї проблеми активно використовуються механізми міжнародно-правового співробітництва, зокрема звернення до міжнародних судів і органів, дипломатичні засоби захисту тощо.

На практиці для забезпечення прав фізичних осіб у МПП широко застосовуються міжнародні договори, зокрема Конвенція про статус біженців 1951 р. [4], Закон України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту" 2011 р. [7] та інші акти. Важливу роль відіграють також міжнародні організації, як-от ООН, Рада Європи, ОБСЄ та інші, що сприяють захисту прав людини.

Фізичні особи визнаються суб'єктами МПП з моменту народження. Їхня правоздатність, тобто здатність мати суб'єктивні права та обов'язки, виникає з моменту народження і припиняється зі смертю. Дієздатність фізичних осіб, тобто здатність самостійно здійснювати свої права та обов'язки, виникає з настанням повноліття.

Особистим законом фізичної особи визнається право тієї держави, з якою вона найтісніше пов'язана. Зазвичай це держава громадянства або постійного місця проживання. Особистий закон застосовується до особистих прав та обов'язків фізичної особи, таких як право на життя, здоров'я, особисту свободу, шлюбні відносини тощо.

Однак у МПП існують певні особливості визначення правоздатності та дієздатності фізичних осіб. Так, деякі держави встановлюють нижчий вік дієздатності для певних правочинів, наприклад, для укладення шлюбу. Крім того, МПП визнає правоздатність та дієздатність іноземних фізичних осіб на основі принципу колізії законів [6, с. 74].

У МПП часто трапляються ситуації, коли до правовідносин з іноземним елементом застосовуються норми права двох або більше держав. Це призводить до колізії законів, тобто питання про те, яке право повинно регулювати це правовідношення.

Особистий закон, принцип *lex loci contractus* (закон місця укладення договору), принцип *lex rei sitae* (закон місця знаходження речі) тощо є принципами, які використовуються для вирішення колізії статутів [1].

Фізичні особи мають право на життя, особисту безпеку, свободу слова, віросповідання, збори та об'єднання та інші права, гарантовані міжнародним правом.

Для захисту цих прав використовуються різні механізми, наприклад звернення до міжнародних судів і органів, використання дипломатичних засобів захисту тощо.

Отже, фізичні особи є повноправними суб'єктами міжнародного приватного права. Їх правовий статус визначається нормами міжнародного права та колізійними нормами національного права. Однак, реалізація цього правового статусу стикається з кількома проблемами. Серед них конфлікти між законами різних держав щодо визначення дієздатності та цивільної правосуб'єктності, проблеми з визнанням актів цивільного стану за кордоном, а також захист прав людей у транскордонних спорах. Щоб вирішити ці проблеми, необхідно гармонізувати національні закони, покращити міжнародно-правове співробітництво, активізувати міжнародні організації з питань захисту прав людини та створити міжнародні договірні джерела.

Список використаних джерел

1. Міжнародне приватне право: підручник / за ред. В.В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2020. – 624 с.
2. Міжнародне приватне право : навч. посіб. / за ред. В. М. Гайворонського. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 368 с.
3. Фединяк Г. С. Міжнародне приватне право : підручник / Г. С. Фединяк, Л. С. Фединяк. – 6-те вид., перероб. і допов. – К. : Атіка, 2013. – 548 с.
4. Конвенція про статус біженців [Електронний ресурс]: Міжнародний правовий акт від 28.07.1951 р. – URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_011
5. Про міжнародне приватне право [Електронний ресурс]: Закон України від 23.06.2005 р. №2709-IV –URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2709-15/page2>
6. Кучерук Н. С. Фізична особа як суб'єкт міжнародного права URL:http://dspace.opua.edu.ua/bitstream/handle/11300/227/Kucheruk_zychna_osoba_subject.pdf?sequence=1 .
7. Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 8 липня 2011 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>

Костенко Я.Я.

«Міжнародне право», 1 курс

*Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

Науковий керівник –д.ю.н., доцент,

професор кафедри публічного та міжнародного права Замрига А.В.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В МІЖНАРОДНОМУ ПУБЛІЧНОМУ ПРАВІ

Початком розвитку кібербезпеки можна вважати 1970-ті роки, коли розвиток інтернет мережі, що почала насичуватися вірусами, спонукав появу антивірусного програмного забезпечення. Сьогодні ж кібербезпека є однією з умов побудови міжнародного співробітництва. З часом з'явилося транснаціональне кіберправо, як галузь права, що регулює всі процеси в інформаційному просторі. Це, безумовно, є невідворотним та еволюційним процесом. Проте питання правового-регулювання іноваційного феномену полягає в складності організації регулювання та правотворчості цього типу суспільних відносин.

Незважаючи на запит сучасного права та активний і безупинний розвиток інформаційних технологій, кібербезпека досі не має власних універсальних норм та принципів, які були б ключовими у визначенні та забезпеченні функціонування системи захисту в інтернеті. Вчені ж стверджують, що окрім європейських нормативно-правових актів, міжнародними правовими гарантантами безпеки виступають усі універсальні принципи міжнародного права в публічних та приватних галузях.

Мова йде саме про такі принципи: принцип вирішення міжнародних спорів мирними засобами; принцип обов'язку держав співпрацювати одна з одною; принцип рівноправності і самовизначення народів; принцип суверенної рівності держав; принцип сумлінного виконання зобов'язань; принцип непорушності державних кордонів і територіальної цілісності держав; принцип поваги прав людини та основних свобод [1, ст. 86]. Подібні наукові положення свідчать, що регулювання кібербезпеки здійснюється за допомогою нормативно-правових актів та загальних, універсальних принципів міжнародного права.

Доктрина транснаціонального кіберправа знаходиться у стадії формування, що є цілком закономірним. Міжнародне право фрагментарно й не завжди «зважено», тобто з урахуванням

інтересів усіх зацікавлених осіб, встановлює правові режими різної за змістом інформацій, що можна назвати як проблему «перехресних» міжнародно-правових режимів [2, ст. 239].

У 2012 році Рада ООН з прав людини ухвалила резолюцію, яка була першим нормативно-правовим документом, присвяченим правам людини в інтернеті. Резолюція визначала інтернет відкритим та глобальним простором, що був одним з факторів прискорення прогресу в різних формах і шляхах його розвитку [3]. У 2011 та 2013 роках були також прийняті декларація «Про принципи управління інтернетом» і резолюція «Свобода інтернету». Наведені нормативно-правові спрямовані на регулювання окремих аспектів кіберпростору, виключаючи всю його масштабність та складність. Слід зазначити про відсутність спеціальних універсальних міжнародно-правових норм, спрямованих на впорядкування відносин в інформаційній мережі, невизначеність стосовно практики держав у кіберпросторі, а також проблемність у визначенні дії міжнародних звичаїв для суб'єктів міжнародного права за аналогією з іншими міжнародно-правовими режимами, вимагають розробки міжнародно-правових інформаційних норм та принципів [1, ст. 88]. У сучасному міжнародному праві часовий фактор не є вирішальним для визнання наявності чи відсутності звичаєвої норми [2, ст. 241].

Ускладнюють регулювання кібербезпеки такі властивості кіберпростору, як транснаціональність, миттєвість і доступність. Розвиток кіберпростору дистанціює його мешканців від місцевого контролю та матеріальних атрибутів громадянства, суверенітету та державності [2, ст. 229]. Цей феномен є одним з факторів, що збільшує ризик небезпеки в мережі інтернет.

На світовій арені сформувалося стійке переконання, що поява нових кібернебезпек пропорційно пов'язана з імплементацією інноваційних технологій, що нестимуть за собою ризик виникнення негативних наслідків не тільки для національної безпеки країн, економічного розвитку та промисловості, але і для суспільства загалом. Швидкий розвиток на нарощування сегменту технологій четвертої хвилі, що розпочався лише в 2018-2019 роках, несе в собі ідею гонки за найновішими технологіями. Така ситуація вимагає гнучкої й адекватної відповіді в багатьох сферах, проте в галузі кіберзахисту – насамперед, де швидка розробка нових адекватних технологій кібербезпеки стає пріоритетом [4].

У такому випадку кібербезпекові питання вирішуються шляхом модернізації профільних законодавчих та/чи регуляторних актів і пов'язаних з ними політик [4]. Це свідчить про відсутність спільних зусиль міжнародного співтовариства на шляху до побудови міжнародних та універсальних нормативно-правових актів кіберправа. Засоби регулювання мають бути відомими, доступними, поміркованими з точки зору витрат і такими, що реально забезпечать відповідне відновлення обмежених або порушених прав. Ефективні механізми захисту можна отримати безпосередньо від провайдерів інтернет-послуг, державних органів та (або) національних правозахисних структур [2, ст. 309].

Кібербезпека є однією з буденностей сьогодення. Встановлення гідного правового регулювання мережі інтернет у міжнародному публічному праві є одним з ключових завдань міжнародної спільноти. Інформаційні технології розвиваються з найбільш відомою людству швидкістю. Зупинити цей процес є абсолютно неможливим, і єдине, що цивілізований світ здатний зробити – це закласти основи стримування та контролю над сферою кібербезпеки на міжнародному рівні, тобто створити та прописати головні засади і принципи функціонування системи збереження безпеки в інтернеті.

Список використаних джерел

1. Новицький В. Я. Проблематика правового регулювання інформаційної та кібербезпеки в сучасній світовій політиці: міжнародно-правовий аспект. 2021. 8 с. URL: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2021/05/84-_Novytskyj.pdf (дата звернення: 23.04.2024).
2. Пазюк А. В. Міжнародне інформаційне право: теорія і практика: монографія. Дніпро. КНУ ім. Тараса Шевченка, 2015. 448 с. URL: <https://t.me/c/1663674694/1488> (дата звернення: 23.04.2024).

3. Resolution 20/8. The promotion, protection and enjoyment of human rights on the Internet, United Nations Human Rights Council, 5 July 2012. URL: http://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/RES/20/8 (дата звернення: 23.04.2024).

4. Кібербезпека в умовах розгортання четвертої промислової революції (industry 4.0): виклики та можливості для України. URL: <https://t.me/c/1663674694/1489> (дата звернення: 23.04.2024).

Малород А.А.

«Міжнародне право», 1 курс

*Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

Науковий керівник – д.ю.н., доцент,

професор кафедри публічного та міжнародного права Замрига А.В.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ТЕРИТОРІЇ ТА КОРДОНІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Тема територій та кордонів залишається однією з найактуальніших у сучасному міжнародному праві. У світі, де держави прагнуть до розширення свого впливу, територіальні та прикордонні питання часто стають джерелом напруги та конфліктів. Також можемо спостерігати і сьогодні у нашій країні невирішеність територіальних суперечок, які загрожують безпеці та стабільності життя на території нашої держави. У цій статті ми розглянемо питання територій та кордонів у міжнародному праві.

Питання стосовно територіальної цілісності беруть початок ще з часів стародавнього міжнародного права поєднуючись із принципами заборони застосування сили або погрози нею, принципу суверенної рівності держав, а також принципу мирного вирішення суперечок. Посилаючись на Конвенцію про права та обов'язки держав 1933 р., розуміємо, що не лише територія є необхідною ознакою, а й контроль над нею – це важлива складова державності. Із прийняттям Заключного акту Наради з безпеки і співробітництва у Європі 1975 р. (Заключного акту НБСЄ) принцип територіальної цілісності отримав статус самостійного принципу міжнародного права з розгорнутим міжнародно-правовим тлумаченням. Крім того, підкреслюється, що універсалізація принципу непорушності кордонів і розширення його територіальної сфери дії відбувається за активної участі міжнародних організацій, що представляють основні правові системи світу (ООН, Африканський Союз, Рада Європи, Організація Ісламська конференція, Організація з безпеки і співробітництва у Європі) [1].

Міжнародне право визначає державні кордони, як особливий територіальний інститут, найважливіший компонент суверенітету держави, обов'язковий чинник формування цілісного державно-територіального організму та його безпеки. Без чітко визначених кордонів, держава не може повноцінно здійснювати свої суверенні права. Функціонування державного кордону впливає на розвиток міждержавних та позадержавних відносин, зокрема на економічні, торговельні, демографічні, соціальні та інші сфери [2].

Перш, ніж розглянути проблемні питання територій, визначимо, на які види територій поділяються [3]:

1) за правовими способами зміни:

- території, що утворилися внаслідок самовизначення;
- території, що утворилися внаслідок цесії(повної, неповної, оплатної чи безоплатної);
- ефективно окуповані території;
- території, що утворилися внаслідок давнини володіння;
- території, що утворилися внаслідок акреції;

-території, що утворилися внаслідок ад'юдикації;
2) за неправовими способами зміни:
-анексовані території;
-окуповані території (окуповані у стані війни (воєнна, ворожа окупація) чи окуповані після війни (на виконання умов мирних угод).

Міжнародні відносини регулюються завдяки встановленому та закріпленому міжнародному правопорядку, але в усіх сферах постійно відбуваються міжнародні спори. Найжорстокішими спорами є територіальні, адже вони можуть загрожувати миру та безпеці, як в окремих регіонах, так і на глобальному рівні.

Серед актуальних проблем виокремлюють невизначеність кордонів між державами, адже вони можуть призводити до територіальних суперечок, збройних конфліктів та напруженості в регіоні. Прикладом можуть стати теперішні реалії російсько-української війни. Окупація однією державою територій іншої, є грубим порушення міжнародного права, як от окупація Криму та частини Донбасу Російською Федерацією у 2014 році. Рухи за самовизначення або сепаратизм у деяких регіонах можуть ставити під загрозу територіальну цілісність держав. Наприклад рух сепаратизму поширений на територіях Каталонії (Іспанія) та Курдистані (Ірак). Спори щодо доступу до водних ресурсів, таких як річки, озера та моря, можуть призводити до конфліктів між державами. Ще одним жорстоким методом є тероризм, адже терористичні групи часто використовують невизначені або спірні кордони як укриття для планування та здійснення своїх атак. Це ускладнює боротьбу з тероризмом та ставить під загрозу безпеку людей в регіоні.

На жаль, ці проблеми існують і в наш час та є поширеними на багатьох територіях, хоча вони є суверенними та незалежними. Проблема війни та миру є актуальною та популярною у нашому світі, адже які б часи, технології та свідомий громадянський розвиток не був, прагнення мати вплив над усім світом присутній у багатьох лідерів країн.

Незважаючи на всі ці виклики та проблеми, існує ряд перспектив для мирного та справедливого вирішення міжнародно-правових питань території та кордонів. Важливо зміцнювати міжнародне право та інституції, такі як Міжнародний суд ООН, для мирного вирішення територіальних спорів. Держави повинні співпрацювати для запобігання виникненню територіальних конфліктів шляхом превентивної дипломатії, діалогу та посередництва. На мою думку, вирішення конфліктів має проходити мирним шляхом, поважаючи, у першу чергу, права людини, право держави на самовизначеність а недоторканність, повага до суверенітету країни та усвідомлення цінності кожної території. У цьому випадку дипломатія є найкращим вирішення проблеми, якою мають займатися уповноважені на це суб'єкти, як от міжнародні організації у присутності спеціалістів, щоб затвердити чи є це рішення правильним.

Міжнародно-правові питання території та кордонів залишаються складними та актуальними. Питання територій та кордонів регулюються міжнародним правом. Проте інтерпретація цих норм може варіюватися, що часто призводить до непорозумінь та конфліктів. У деяких конфліктах, війна є неминучим явищем, але усвідомлюючи власні дії та наслідки, я вірю, що ситуацію можна вирішити, знайшовши мирні та конструктивні шляхи вирішення цих проблем. Розвиваючи міжнародне право, необхідно створити загальновизнані правила поведінки з метою забезпечення правового порядку та безпеки у світі. Міжнародні організації, такі як ООН, Європейський Союз та Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), можуть відігравати важливу роль у вирішенні конфліктів та сприяти діалогу між сторонами.

Список використаних джерел

1. Цимбрівський Т. С. Дотримання принципів територіальної цілісності та непорушності кордонів у міжнародному праві: автореферат. Київ: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2008. 20 с. URL: <https://t.me/c/1663674694/1487> (дата звернення: 23.04.2024).

2. Дем'янюк Ю. А., Купрієнко Д. А., Діденко О. В [та ін.]. Територія і кордони у міжнародному праві: навчальний посібник. Хмельницький: НАДПСУ, 2014. 232 с. URL: <https://dspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/132/1/%D0%A2%D0%9A%D0%9C%D0%9F.pdf> (дата звернення: 23.04.2024).

3. Іляшко О.О. Поняття і класифікація територій за їх правовим режимом. 7 с. URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/1_2018/6.pdf (дата звернення: 23.04.2024).

Полюхович Х.І.

«Міжнародне комерційне право», 5 курс

Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана

Науковий керівник – к.ю.н, доцент,

доцент кафедри публічного та міжнародного права Павко Я.А.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В Україні поки не існує єдиного загальнонаціонального плану відновлення України, розробленого владою, який мав би юридичну силу та використовувався іншими акторами відновлення як стратегічний документ. Відсутність такого плану є проблемою для всіх учасників відновлення. Відбувається активний діалог як всередині країни, так і на міжнародному рівні. Масштаб заходів з повоєнного відновлення є безпрецедентним з часів Другої Світової війни, а їх реалізація матиме значний вплив на середньо- та довгостроковий розвиток України та всього регіону. У свою чергу планування відновлення України від наслідків війни з росією має спиратись на зрозумілу, чітку та комплексну концепцію відновлення.

18 травня 2022 року ЄС прийняв Комюніке Європейської Комісії «Допомога та відновлення України», визначивши основні елементи відновлення, серед яких підтримка відновлення економіки та суспільства України, одночасно зі сприянням її зеленому та цифровому переходу. В документі визначено також засади та ключові елементи Платформи відбудови України, зокрема:

- Зусилля з відновлення мають очолити українська влада в тісному партнерстві з ЄС та іншими ключовими партнерами, як-от G7 і G20, іншими третіми країнами, а також міжнародними фінансовими установами та міжнародними організаціями.

- Створення «Платформи відбудови України» — міжнародної координаційної платформи, яку очолять Європейська Комісія та уряд України. Платформа об'єднає партнерів та організації підтримки, включно з країнами-членами ЄС, інших двосторонніх і багатосторонніх партнерів, а також міжнародні фінансові установи. Український Парламент та Європейський Парламент братимуть участь як спостерігачі.

- Відповідальність за план відбудови лежатиме на Україні. Натомість, платформа має стати стратегічним органом управління, який схвалить стратегічний план відбудови високого рівня «Rebuild Ukraine». Він має стати новим фінансовим інструментом ЄС, спеціально призначений для фінансування зусиль з відбудови економіки України та її наближення до європейських стандартів. Цей план передбачатиме також підтримку наявних програм ЄС, зокрема, і в рамках Інструменту сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва.

Питання відбудови розглядається також на рівні двосторонніх євроінтеграційних відносин, зокрема, в контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Прикладом двосторонньої співпраці у питаннях надання підтримки, відновлення та відбудови України є взяття патронатства державами над конкретними містами України, які зазнали руйнувань від війни.

Наприклад, бажання брати участь у відновленні українських міст висловили Італія щодо Рівного; Німеччина — щодо Чернігова; Бельгія — щодо Миколаєва; Швеція та Нідерланди — щодо Херсону.

Процеси планування та підтримки відновлення України також відбуваються і в рамках G7. Так, 27 червня 2022 року глави держав та урядів країн Великої сімки виступили із заявою на підтримку України. Серед іншого, вони підтвердили свої наміри щодо продовження фінансової та гуманітарної підтримки України та українського народу. Країни G7 виступили за надання допомоги у реалізації міжнародного плану відновлення. Він має бути втілений у життя Україною у тісній координації з двосторонніми та багатосторонніми партнерами, а також організаціями, який забезпечить сталий економічний розвиток. Країни наголосили на тому, що організації громадянського суспільства мають бути активно залучені до процесу планування.

Напередодні Паризької конференції, яка відбулася 12 грудня 2022 року, лідери держав G7 виступили із заявою, в якій звернули увагу на питаннях задоволення нагальних короткострокових потреб України, а також забезпечення фінансової стабільності України, її відновлення та відбудови. Одним із ключових питань конференції є створення Міжвідомчої координаційної платформи донорів, через яку має здійснюватиметься координація надання короткострокової та довгострокової фінансової підтримки.

Зауважимо, що фінансова допомога в частині підтримки, відновлення та відбудови України надається міжнародними фінансовими організаціями, зокрема, Світовим банком, Міжнародним валютним фондом, Європейським банком реконструкції та розвитку, Міжнародною фінансовою корпорацією, Північною екологічною фінансовою корпорацією тощо.

3 лютого 2022 року Світовий банк мобілізував понад 18 млрд доларів США на фінансову підтримку для України, з яких (станом на 12 січня 2023 року) виплачено понад 16 млрд доларів. 16 грудня 2022 р. Світовий банк оголосив про заснування мультидонорського трастового фонду для України — Трастовий фонд допомоги, відновлення, відбудови та реформ в Україні (Ukraine Relief, Recovery, Reconstruction and Reform Trust Fund (URTF)). Цей фонд має забезпечити скоординований механізм фінансування та підтримки уряду України, його адміністративної спроможності. Фонд повинен стати гнучкою платформою, яка дозволить визначити пріоритети та напрямки фінансування на потреби українського уряду.

Також варто зазначити, що інституції, які займатимуться відбудовою, повинні мати чітке бачення процедур щодо залучення громадянського суспільства. Очевидно, що заздалегідь визначені й оприлюднені механізми щодо залучення громадськості та врахування її пропозицій сприятимуть процесу відбудови.

Ми вважаємо, що повоєнна відбудова України відбуватиметься в умовах фрагментації світової економіки і реалізовуватиметься за відповідними параметрами. Україна і надалі залежатиме від зовнішніх джерел фінансування і матеріальної допомоги. У цьому контексті вкрай актуальним є збереження зовнішніх пріоритетів розвитку країни, у першу чергу, набуття повноправного членства в Європейському Союзі. Важливо також усвідомити роль держави в економічному житті країни в умовах війни і в період післявоєнної відбудови. Крім того, важливо дотримуватися максимальної коректності у відносинах з іноземними партнерами, зокрема, у питаннях розрахунку потреб України у фінансуванні процесу відбудови з огляду на суттєві відмінності у ставленні до проблем корупції в Україні та країнах Заходу.

Отже, одним із стратегічних напрямків повоєнної відбудови України є перетворення її економіки з сировинної моделі на інноваційну та енергонезалежну. У даному випадку увага має бути зосереджена на питаннях розвитку промисловості, людського капіталу та удосконаленні механізмах сприятливого оподаткування. Зазначені чинники є надійною гарантією динамічного розвитку повоєнної економіки України.

Список використаних джерел

1. Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 квітня 2023 р.) / ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», Інститут вищої освіти НАПН України. Київ, 2023. 125 с. URL: <http://ief.org.ua/wpcontent/uploads/2023/05/Mizhnar-istor-dosvid-povojen-rekonstrukcii-uroky-dla-Ukrainy.pdf> (дата звернення: 23.04.2024).
2. Бородіна О. А., Ляшенко В. І. Повоєнне відновлення економіки: світовий досвід та спроба його адаптації для України. Вісник економічної науки України 2022. №1. С. 121-134. URL: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).121-134](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).121-134) (дата звернення: 23.04.2024).
3. Боднарюк М. В. Основні засади повоєнного відновлення економіки України. Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні: матеріали III Міжнародної наук.-практ. конф. молодих вчених і студентів (м. Львів, 2 березня 2023 р.): тези доповідей. Львів: Львівський торговельно-економічний університет, 2023. С. 343-346. URL: https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/kafedry/Komercijnoi_Diyalnosti/Nauka/2023_Problemi_ta_perspektivi_rozvitku_biznesu_v_Ukrajini_2023.pdf (дата звернення: 23.04.2024).
4. Reconstruction of Ukraine. Building blocks for a recovery. URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/euassistance-ukraine/reconstruction-ukraine_en (дата звернення: 23.04.2024).

Свідерська Д. В.

*«Міжнародне право», 1 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – д.ю.н., доцент,*

професор кафедри публічного та міжнародного права Замрига А.В.

МІЖНАРОДНО ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ МІГРАЦІЇ: ПОТОЧНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Міжнародне правове регулювання питань міграції має своє коріння у вікових традиціях міжнародних відносин та розвитку міжнародного права. Початки такого регулювання можна відслідкувати вже у XIX столітті, коли було укладено перші міжнародні угоди, спрямовані на контроль за пересуванням людей через кордони держав. Перші спроби стандартизації сфери міграції з'явилися після Першої світової війни. Так, у 1920 році створено Міжнародну організацію праці, яка зосередила зусилля на регулюванні міграційних процесів та захисті прав трудящих. У подальшому ці зусилля були посилені створенням різних міжнародних конвенцій та угод, спрямованих на регулювання різних аспектів цього процесу, зокрема прав біженців та боротьбу з нелегальною міграцією. Міграція як юридичне явище являє собою переміщення осіб, що супроводжується зміною їхнього правового статусу. Таке переміщення, як правило, здійснюється під час перетинання адміністративного або державного кордону [1, с. 16]. Станом на зараз існують різноманітні міжнародні договори та конвенції, призначені для регулювання різних аспектів, таких як права біженців, трудова міграція, боротьба з нелегальними мігрантами та торгівлею людьми. Багатонаціональні організації, такі як ООН, ЄС, Рада Європи, активно розробляють та удосконалюють нормативно-правові акти, що стосуються цього питання. Правовою основою міграційної політики є статті 79 і 80 Договору про функціонування Європейського Союзу. Всеосяжна європейська міграційна політика, яка ґрунтується на солідарності, є однією з ключових цілей Європейського союзу. Міграційна

політика спрямована на встановлення збалансованого підходу до вирішення проблем як легальної, так і нелегальної імміграції [1, с. 33].

Останні десятиліття XX ст. відзначені появою спеціальних законів, націлених на подолання або регулювання нелегальної міграції в більшості розвинених країн світу. Практично у всіх європейських країнах в 1990-х рр. були прийняті закони, спрямовані на боротьбу з нелегальною міграцією. Заходи протидії нелегальній міграції передбачаються головним чином за такими напрямками: посилення прикордонного контролю, насамперед на зовнішніх кордонах Шенгенського простору; припинення діяльності злочинних організацій, що займаються контрабандним переправлянням мігрантів у Європу; застосування санкцій до перевізників, тобто транспортним компаніям, які ввезли нелегального мігранта по суші, воді або повітрю; посилення відповідальності іноземних громадян за незаконне перебування в країні; посилення введення адміністративної й кримінальної відповідальності підприємців за використання нелегальної робочої сили; посилення міжнародного співробітництва країн призначення нелегальних мігрантів, а також їхня взаємодія із країнами походження й транзиту нелегальних мігрантів [3, с. 188].

У міжнародній міграції відбиваються найбільш гострі проблеми. Це і збільшення розриву в економічному і демографічному потенціалі розвинутих країн і країн, що розвиваються, зростання конкуренції на національних ринках праці приймаючих країн; це і посилення експлуатації трудящих мігрантів з боку роботодавців [3, с. 221]. Таким чином, об'єктивна тенденція посилення мобільності людей у пошуках можливостей кращого використання свого трудового потенціалу в глобалізованій економіці виливається в ірраціональні і вкрай неефективні форми розвитку цього явища у світі, що супроводжуються появою величезних мас нелегітимних переміщень, криміналізацією і маргіналізацією великих груп мігрантів.

За останні роки проблема нелегальної міграції вийшла за межі окремих держав і перетворилася на світову: вона є реальною загрозою для громадської безпеки, сприяє зростанню злочинності, поширенню небезпечних захворювань, обумовлює підпільний ринок праці. Близько третини потоку міжнародної міграції у світі зараз не контролюється. Причина цього криється в наростанні протиріччя між залученням все більшої кількості людей у міграційні переміщення, природному зростанні мобільності населення, глобалізації світу та жорсткості імміграційних режимів у основних приймаючих країнах, найбільш привабливих для мігрантів. Історія нелегальної міграції свідчить про те, що вона з'являлася й росла в масштабах там і тоді, де й коли ставилися обмеження та заборони на шляху легальних її форм [3, с. 180].

Однією з важливих особливостей сучасних міграційних процесів, які відбуваються у світі, є якісна зміна структури міграційних потоків, пов'язана з науково-технічною революцією, і збільшення серед осіб, що мігрують, частка із високим рівнем освіти і фахової підготовки. Це є закономірним наслідком перетворення науки у вирішальний фактор соціально-економічного розвитку, у найважливішу продуктивну силу суспільства. Проте інтелектуальна міграція є наслідком етапу глобалізації світового господарства і розширення діяльності транснаціональних корпорацій [3, с. 203].

Міграція є складним процесом, який важко піддається методам прямого впливу, проте вимагає постійної уваги з боку держави, його врахування при розробці державою економічної, соціальної, демографічної та зовнішньої політики. Значення міжнародних міграцій та необхідність їх державного регулювання зростає нині в умовах побудови відкритого суспільства, поглиблення міжнародного співробітництва, оскільки людські обміни, з одного боку, виступають індикатором рівня суспільних процесів, а з другого – вагомим фактором їх розвитку [3]. Отже, як і будь-який соціальний процес, міграція містить у собі позитивний заряд лише у випадку її контрольованості. Суспільні відносини, що при цьому виникають, мають потребу в правовому закріпленні й регулюванні. Норми, що регулюють ці правовідносини, містяться в різних галузях права – конституційному, адміністративному, кримінальному, митному [1, с. 16].

Міграційне право є складним та багатогранним полем, яке потребує постійного оновлення та адаптації до змінних умов. Спільні зусилля країн та міжнародних організацій у напрямку розробки ефективних механізмів захисту прав мігрантів, боротьби з нелегальною міграцією та забезпечення інтеграції можуть сприяти створенню більш справедливого та стабільного світу для всіх його мешканців. Формування ефективної міграційної політики є стратегічним і одночасно надзвичайно складним завданням будь-якої держави або об'єднання держав на зразок Європейського Союзу. Це завдання слід відрізнити від безпосереднього процесу розробки цієї політики і, зокрема, наповнення конкретним змістом поняття її ефективності [2, с. 87]. Міграційна політика є системою концептуально об'єднаних засобів, за допомогою яких держава, а також її суспільні інститути, дотримуючись визначених принципів, прагнуть досягнення цілей, які повинні відповідати і сучасному, і майбутньому етапам розвитку суспільства. Вона має враховувати світовий досвід, який свідчить про отримання користі навіть з еміграції висококваліфікованих спеціалістів.

Список використаних джерел

1. Сопільник Р. Л., Ковалів М. В., Єсімов С. С., Грищук А.Б., Ілюшик О. М., Скриньковський Р. М. Міграційне право України: навч. посіб. 2023. 260 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua> (дата звернення: 23.04.2024).
2. Івашук І. О., Стахова Н. В., Живко М. А. Міжнародні міграційні процеси: навчальний посібник. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/45203> (дата звернення: 23.04.2024).
3. Пуригіна О. Г., Сардак С. Е. Міжнародна міграція: навчальний посібник URL: <https://philarchive.org/archive/SAR-36> (дата звернення: 23.04.2024).
4. Харитонов Р. Ф., Чайковський Ю. В. Міжнародне міграційне право: навчально-методичний посібник. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a0afb2a5-071a-439a-bc79-316e72e5569b/content> (дата звернення: 23.04.2024).

Шорнікова С.О.

«Міжнародне комерційне право», 5 курс

*Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

Науковий керівник – к.ю.н., доцент

доцент кафедри публічного та міжнародного права Бондаренко Є.І.

ОСОБЛИВОСТІ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ СПОРІВ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ АРБІТРАЖУ ТА МЕДІАЦІЇ

Однією з умов вступу України до Європейського Союзу є створення, розвиток та гармонізація національного законодавства до міжнародних стандартів. Варто зазначити про те, що протягом останніх кількох років інтелектуальна власність отримала доволі стрімкий розвиток, а її об'єкти все більше набувають нових форм, що потребує належного захисту. Щодо причини порушення прав у цій сфері, то основною можна визначити саму природу об'єктів, оскільки вона надає змогу надзвичайно швидко та легко їх відтворювати та поширювати. Останнім часом судовий захист, як спосіб вирішення міжнародного комерційного спору, у даних справах стає все менш поширеним, адже потребує значних фінансових витрат та часу, водночас міжнародний арбітраж та медіація набувають все більшої популярності у питанні вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності.

Загалом суперечки щодо інтелектуальної власності найчастіше стосуються патентів, торгових марок, комерційних таємниць, доменних імен, авторських прав та інші об'єктів, що регламентуються статтею 6 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [1]. Варто звернути увагу, що більшість спорів в сфері інтелектуальної власності мають міжнародний характер, тому арбітраж та медіація виступають альтернативним та конфіденційним вирішенням спорів, що має ряд переваг перед судовим розглядом, особливо у випадках з транскордонними елементами, залученням сторін з різних юрисдикцій та необхідністю використання іноземного законодавства.

Розглядаючи переваги міжнародного арбітражу для вирішення міжнародних комерційних спорів у сфері інтелектуальної власності варто звернути увагу на такі аспекти:

1) Міжнародний елемент – суперечки щодо інтелектуальної власності часто містять певні транскордонні елементи, то глобальний судовий процес може включати справи в декількох судах кількох різних країн, що може призвести до ризику суперечливих результатів та потенційно непослідовних рішень, однак цю проблему можна легко вирішити, передавши міжнародний спір на арбітраж.

2) Експертиза та технічні знання арбітрів – оскільки суперечки щодо інтелектуальної власності мають технічний характер, то однією з головних переваг міжнародного арбітражу є те, що сторони мають свободу та гнучкість у виборі арбітра з конкретними знаннями в цій галузі, так деякі міжнародні арбітражні установи також передбачають спеціально призначені колегії арбітрів, що спеціалізуються на суперечках в галузі інтелектуальної власності Нейтралі ВОІВ, Панель арбітрів НКІАС з питань інтелектуальної власності, Панелі CPR видатних нейтралів і Група арбітрів SIAC з питань інтелектуальної власності [7-10].

3) Швидкість та ефективність арбітражного провадження – багато арбітражних установ пропонують сторонам можливість вибору прискорених та екстрених арбітражних правил та процедур, що може бути корисним у питаннях комерційних відносин в контексті інтелектуальної власності.

4) Невідкладність та тимчасові заходи – це можливість трибуналів запровадити тимчасові заходи, що передбачено більшістю арбітражних правил, але недоступні перед судами штатів у певних юрисдикціях. Попередні або запобіжні заходи можуть мати вирішальне значення у певних суперечках щодо інтелектуальної власності, наприклад, для запобігання порушенню угоди про нерозголошення інформації, для збереження комерційної таємниці, вимога щодо порушення патенту, або виведення з ринку товарів, що порушують право.

5) Конфіденційність – арбітражне провадження та рішення носять конфіденційний характер, що є особливо важливим для суперечок щодо інтелектуальної власності, враховуючи часто делікатний характер питань.

6) Виконання – спрощена процедура визнання та виконання іноземних арбітражних рішень відповідно до Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень («Нью-Йоркська конвенція»), що може бути легко застосована [2].

Однак в даному контексті варто згадати і про доволі суперечливий момент – «арбітражність», тобто чи можливо вирішити певний спір в арбітражі, чи він підпадає вирішенню виключно національними судами, що регламентується Типовим законом ЮНІСТРАЛ та Конвенцією ICSID. На сьогодні ж все таки більшість спорів у сфері інтелектуальної власності підлягають арбітражу в переважній кількості випадків, однак сторонам все ж таки варто бути уважними, передбачаючи арбітражне застереження у своїх контрактах, переконуючись, що ці права підпадають під юрисдикцію арбітражу [6].

З урахуванням цього аспекту, варто зазначити про типи суперечок, які пов'язані зі сферою інтелектуальної власності та можуть бути вирішені в міжнародному арбітражі:

- Патентні суперечки – конфлікти з приводу приналежності прав на об'єкти прав інтелектуальної власності між авторами та правонаступниками, співвласниками, колишніми партнерами по бізнесу.

- Суперечки щодо товарних знаків представляють інше основне джерело суперечок щодо інтелектуальної власності.

- Суперечки щодо торговельних марок, як правило, виникають із присвоєння торговельних марок, ліцензування, угоди про франчайзинг та дистрибуцію. За даними УКРНОІВІ у 2023 року було подано 25232 заявок стосовно даного питання [3, с. 4].

- Суперечки щодо авторських прав визнані арбітражними в переважній більшості юрисдикцій, як за господарським, так і за загальним правом. Суперечки щодо авторських прав, як правило, включають усі порушення договору, пов'язані з авторським правом, та договірні угоди, пов'язані з авторським правом, як от, наприклад, ліцензування програмного забезпечення. Загалом до УКРНОІВІ надійшло 8580 заявок з цього питання за 2023 рік [3, с. 15].

Окремої уваги заслуговує питання застосування медіації для вирішення міжнародних комерційних спорів, зокрема, відносно переваг у порівнянні із судовим розглядом [5, с. 118-119]:

- 1) медіація забезпечує швидкість розгляду спору порівняно з розглядом справ судами, які в сучасних умовах є перенавантаженими;

- 2) відсутність чітких процесуальних рамок сприяє більш вільній атмосфері та готовності до співпраці сторін конфлікту;

- 3) прийняття рішення самими сторонами конфлікту сприяє усвідомленню того факту, що це їх спільне рішення, якого вони досягли шляхом консенсусу, та стимулює їх у подальшому до добровільного виконання медіаційної угоди;

- 4) задоволеність обох сторін, які приймають спільне рішення щодо свого спору на добровільних засадах;

- 5) процес медіації спрямований на перспективу, тобто під час нього відбувається налагодження;

- б) медіатор добровільно обирається сторонами за взаємною згодою.

Сама ж процедура медіації щодо розгляду спорів у сфері інтелектуальної власності є процесуально спрощеною та включає наступні етапи: укладення договору про проведення медіації, виклад претензій сторін та можливих шляхів вирішення спору, пошук причин спору, розробка методів досягнення консенсусу, підписання сторонами угоди за результатами медіації [4, с. 103].

Розглядаючи питання альтернативних способів вирішення міжнародних комерційних спорів, необхідно зазначити про важливість ролі Всесвітньої організація інтелектуальної власності («ВОІВ»), яка пропонує спеціалізовані процедури в Центрі арбітражу та посередництва ВОІВ, орієнтовані на суперечки щодо технологій та інтелектуальної власності. ВОІВ має власний набір процедурних правил для арбітражу, прискореного арбітражу та медіації. ВОІВ також передбачає типову статтю, які сторони можуть легко включити у свої контракти, пов'язані з інтелектуальною власністю. В альтернативному варіанті, сторони також можуть вирішити подати спір на арбітраж після виникнення суперечки. Це можна зробити, підписавши так званий «договір про подання» також відомий як «компроміс», передбачає врегулювання спору відповідно до Арбітражних правил ВОІВ.

З огляду на міжнародний досвід, який може бути застосований для вирішення спорів в сфері інтелектуальної власності альтернативними шляхами, то варто зазначити про шлях наступних Сінгапуру та Гонконгу. Зокрема, у 2019, році Сінгапур прийняв документ під назвою «Інтелектуальна власність (Вирішення суперечки) Акт», який вніс зміни до Сінгапурського арбітражного закону та Міжнародного арбітражного закону і тепер спеціально дозволяє використовувати арбітраж та медіацію до спорів щодо питань інтелектуальної власності.

У свою чергу Гонконг видав документ «Постанова 2017», що надає можливість вирішувати суперечки щодо прав інтелектуальної власності, які можуть бути вирішені шляхом медіації чи арбітражу, і що такий підхід не суперечить державній політиці щодо забезпечення виконання арбітражних рішень, що стосуються прав інтелектуальної власності [6]. Дані зміни до законодавства обох країн у Сінгапурі та Гонконгу відкривають двері для компаній та індивідуалів, які мають суперечки щодо інтелектуальної власності, надаючи їм можливість

обирали альтернативні способи вирішення спорів. Це сприяє збільшенню доступності, швидкості та ефективності процесу вирішення суперечок. Крім того, ці кроки можуть підвищити привабливість Сінгапуру та Гонконгу як міжнародних центрів для вирішення інтелектуальних спорів, що може призвести до збільшення інвестицій та стимулювання інноваційної діяльності в цих регіонах.

Аналіз досвіду цих країн, свідчить, що він є доволі прогресивним та корисним для розвитку як Всесвітньої організації інтелектуальної власності, так і для багатьох країн, в тому числі й України, що наразі ще розвивають та вдосконалюють механізми вирішення міжнародних комерційних спорів у сфері інтелектуальної власності за допомогою арбітражу та медіації.

Кількість суперечок, які пов'язані з інтелектуальною сферою у Всесвітній організації інтелектуальної власності, а також міжнародних арбітражних установ постійно зростає. Цей перехід у міжнародних комерційних спорах від судового процесу до їх вирішення за допомогою арбітражу або медіації є доволі логічним, адже суперечки, що виникають у цих видах питань дуже часто мають міжнародний характер, відповідно до чого арбітраж та медіація вважаються більш адаптованими та ефективними методами вирішення спорів, ніж судовий розгляд.

Крім того, перспективним є глобальне співробітництво у вирішенні міжнародних комерційних спорів у галузі інтелектуальної власності, що є важливими для забезпечення ефективного та справедливого вирішення конфліктів, зокрема: створення спільних механізмів, використання стандартизованих правил, залучення експертів з різних країн, використання сучасних технологій та електронних доказів, розвиток міжнародного права. В цілому глобальне співробітництво у вирішенні міжнародних комерційних спорів у сфері інтелектуальної власності відкриває перед бізнесом та правовим спільнотами нові можливості для розвитку ефективних та справедливих механізмів вирішення конфліктів, які сприятимуть стабільності та розвитку глобального бізнесу.

Список використаних джерел

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 року № 2811-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2023, № 57, ст. 166. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20/conv#top> (дата звернення: 21.04.2024).
2. Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень від 7 червня 1959 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_001-19#Text (дата звернення: 21.04.2024).
3. Інтелектуальна власність у цифрах. Показники діяльності у сфері інтелектуальної власності за 2023 рік. Державна організація УКРНОІВІ. Київ. 2024. URL: <https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/IP-in-Figures-2023-web-.pdf> (дата звернення: 21.04.2024).
4. Логвиненко М. Особливості поетапного здійснення медіації у сфері інтелектуальної власності: перспективи для України. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. С. 100-108.
5. Троцюк Н.В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення у сфері інтелектуальної власності. *Юридичний вісник*. 2016. № 4.С. 116-124.
6. Янкович Н. Міжнародний арбітраж та інтелектуальна власність (IP) Спори. 2021. URL: <https://www.international-arbitration-attorney.com/uk/international-arbitration-and-intellectual-property-ip-disputes/> (дата звернення: 21.04.2024).
7. Група арбітрів SIAC з питань інтелектуальної власності. URL: <https://siac.org.sg/siac-panel-australia> (дата звернення: 21.04.2024).
8. Нейтрали ВОІВ. URL: <https://www.wipo.int/amc/en/ neutrals/index.html> (дата звернення: 21.04.2024).
9. Панель арбітрів з питань інтелектуальної власності. URL: <https://www.hkiac.org/arbitration/arbitrators/panel-arbitrators-intellectual-property> (дата звернення: 21.04.2024).
10. Панель CPR видатних нейтралів URL: <https://www.cpradr.org/neutrals> (дата звернення: 21.04.2024).

Шорнікова С.О.
«Міжнародне комерційне право», 5 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – к.ю.н., доцент,
професор кафедри публічного та міжнародного права Рижук Ю.М.

ОСНОВНІ ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МЕДІАЦІЇ ЯК СПОСОБУ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ СПОРІВ

Більшість спорів в Україні на сьогоднішній день розглядаються саме судами, а через значний показник звернення саме до цього органу, можна зробити висновок, що національна правова система не заохочує та не надає повноцінну можливість громадянам звертатися до ефективних позасудових способів урегулювання спорів. Так, наприклад, у порівнянні з судовим розглядом, де рішення приймаються в більшості випадків одним суддею або колегією суддів, то медіація має низку переваг, зокрема мінімум формальних чинників та впливу держави, добровільність процедури, економія часу та коштів, прийняття рішення самими сторонами, а також збереження партнерських взаємовідносин між ними.

Відповідно до статті 55 Конституції України права і свободи громадян захищаються судом [1]. Також у Рішенні Конституційного Суду України від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012 вказується, що у правовій державі звернення до суду є універсальним механізмом захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб [3]. Разом із тим варто говорити про судовий процес у порівнянні з процесом медіації, то розгляд справи у суді та ухвалення відповідного рішення здійснюється відповідно до процедури, що чітко регламентується національним законодавством, самі рішення або постанови є обов'язковими до виконання, суд є незалежною гілкою влади відповідно до Конституції та інше. На нашу думку, ці всі аспекти свідчать про переваги судового розгляду, однак існує і певне коло негативних моментів, на які варто звернути увагу, зокрема: судовий розгляд може тривати декілька місяців чи навіть років, що сприяє несвоєчасному захисту прав та свобод громадян, а у випадку з міжнародними комерційними спорами може негативно вплинути на бізнес-діяльність сторін в цілому. Також судовий процес – це високі витрати через необхідність оплати адвокатських, судових, експертних витрат, складність визначення суду до якого необхідно звернутися, адже в міжнародних комерційних спорах сторони можуть мати різні погляди про юрисдикцію та місце розгляду спору. Щодо недоліків судового розгляду, то також варто зауважити про те, що судові розгляди менш конфіденційні та приватні, ніж альтернативні методи вирішення спорів, зокрема і медіація, адже більшість рішень є у відкритому доступі в системі «Єдиний державний реєстр судових рішень».

Мета «медіації» – це встановлення та сприяння ведення конструктивного діалогу між сторонами спору з метою досягнення взаємовигідного рішення для сторін спору. На відміну від судового процесу сторони процесу медіації самостійно приймають рішення спору [4, с. 16]. Основу процедури медіації становить спілкування (діалог), однак наразі у світі психологів та юристів розроблено багато «технік» проведення медіації. Зокрема найцікавіші наступні: застосування принципу диспозитивності та взаємності сторін, ведення процедури медіації медіатором без зайвих слів, емоцій, сумлінне дотримання принципу конфіденційності, застосування принципу взаємної перемоги сторін, а також принципу гнучкості процесу медіації [4, с. 17]. Щодо медіації та її розвитку в Україні, то варто зазначити про те, що одним з перших кроків, що сприяв створенню даного інституту в нашій державі можна вважати підписання Конвенції ООН «Про міжнародні угоди про врегулювання спорів за результатами медіації» (Сінгапурська Конвенція щодо медіації) у серпні 2019 року, яка сприяла розвитку цього альтернативного способу вирішення спорів в Україні, особливо в сфері регулювання міжнародних комерційних спорів. В результаті численних законопроектів, що подавалися до

Верховної Ради України 16 листопада 2021 року був прийнятий Закон України «Про медіацію», який регламентував основні положення діяльності цього інституту.

Також варто зазначити про безпосередні переваги медіації в порівнянні з судовим процесом, зокрема в міжнародних комерційних спорах:

- Швидкість – зазвичай процес медіації триває декілька днів і набагато рідше кілька тижнів, що в порівнянні з судовим розглядом практично «миттєво».

- Збереження партнерських відносин – медіація дозволяє сторонам зберігати більш дружні відносини, оскільки вони спільно шукають компромісне рішення, а не виступають один проти одного в суді. Це дуже важливо в міжнародних комерційних стосунках, де збереження ділових зв'язків може бути ключовим фактором.

- Контроль над процесом і результатом – сторони мають більший контроль над процесом медіації та результатами порівняно з судовим процесом. Вони можуть самі визначити умови угоди, що робить рішення прийнятним для обох сторін, шляхом досягнення компромісу.

- Приватність та конфіденційність – процес медіації зазвичай відбувається за закритими дверима, що забезпечує конфіденційність для сторін. Це особливо важливо в міжнародних комерційних спорах, де сторони можуть бажати уникнути публічного розголошення конфлікту.

- Економія витрат – медіація зазвичай коштує менше, ніж судовий процес, оскільки вона вимагає менше часу, ресурсів та експертної підготовки. Даний критерій відіграє важливу роль у міжнародних комерційних спорах, де витрати на адвокатів, перекладачів, нотаріусів та інших спеціалістів можуть бути значними.

На нашу думку, однією з найважливіших вищезазначених переваг є саме збереження конфіденційності, так доволі часто предметом міжнародних комерційних спорів є об'єкт інтелектуальної власності, де сторони зазвичай не зацікавлені в оприлюдненні відомостей про власні технології, навіть у судових документах.

Також варто згадати про переваги медіації для національної судової системи в цілому. Медіація допомагає зменшити навантаження на суддів господарських судів, особливо у тривалих та багатосуб'єктних справах, а також медіація дуже корисна у спорах з іноземним елементом. З урахуванням необхідності повідомлення сторін про дату засідання з дотриманням процедур вручення іноземних судових документів, між засіданнями у справі минає понад 6 місяців. За цей час цілком реально вирішити спір за допомогою медіації, навіть зважаючи на специфіку та складність міжнародних комерційних конфліктів [4, с. 17].

Також варто зауважити про перспективи та тенденції медіації в Україні на сьогодні, зокрема те, що більше уваги почали звертати на медіацію і міжнародні проекти у сфері судочинства та права, що здійснюються під егідою USAID, Європейського Союзу. Питаннями використання медіації в роботі органів місцевого самоврядування зацікавилися представники шведсько-українського проекту Академії Фольке Бернадота. За співпраці Українського центру медіації та Торгово-промислової палати Мюнхена і Верхньої Баварії вже декілька років поспіль проводиться навчання українських медіаторів за німецькими стандартами [6]. Врешті-решт, прийняття парламентом Закону України «Про медіацію» привернуло увагу до медіації як до способу вирішення спорів з боку засобів масової інформації, завдяки яким про цей інститут як ефективний спосіб вирішення спорів вперше дізналися тисячі українців [4, с. 17]. Наразі спостерігаємо таку цікаву міжнародну тенденцію, що загалом, медіація народилася у США і поширилася в країнах звичаєвого права (таких як Британія, Австралія, Сінгапур). В цих країнах вона є найбільш популярною, далі йдуть країни Західної Європи, а чим далі на схід, тим менша популярність медіації [6]. На нашу думку, така тенденція пов'язана з рівнем розвитку громадянського суспільства.

З урахуванням викладеного вище, варто зазначити про те, що медіація є дієвим та перспективним способом вирішення міжнародних комерційних спорів, оскільки вона має ряд значних переваг та відкриває широкі перспективи для сторін у вирішенні конфліктів.

- По-перше, медіація є швидким і ефективним способом вирішення спорів, що дозволяє сторонам зекономити час та ресурси. Вона сприяє збереженню відносин та дозволяє сторонам зосередитися на пошуку взаємовигідного компромісу, що є важливим аспектом в міжнародних комерційних відносинах.
- По-друге, медіація забезпечує конфіденційність та приватність для сторін, що дозволяє уникнути публічного розголошення конфлікту та зберегти ділову репутацію.
- По-третє, медіація дає сторонам більший контроль над процесом та результатами, а також можливість здійснювати активну участь у вирішенні своїх спорів.
- По-четверте, медіація допомагає зменшити навантаженість на судову систему України.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 року № 1875-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР), 2022, № 7, ст.51.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-IX#Text>
3. Рішення КСУ від 12.04.2012 року № 9-пп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-12#Text>
4. Конвенція ООН «Про міжнародні угоди про врегулювання спорів за результатами медіації» (Сінгапурська Конвенція щодо медіації) від 11.01.2019 року URL: <https://mediation-eurasia.pro/wp-content/uploads/2019/04/singapurskaja-konvencija-s-rezoljuciej-generalnoj-assamblei-oon.pdf>
5. Кармаза О. Медіація та переговори як альтернативні способи вирішення спорів. *Підприємство, господарське і право* № 5. 2020. с. 13-18
6. Кирилюк Р., Пашковська Т. Доцільно зважувати плюси та мінуси судового й альтернативного способів вирішення спору та обирати оптимальніший. *Юридична газета онлайн* № 46. 2016. URL: <https://yur-gazeta.com/interview/docilno-zvazhuvati-plyusi-ta-minusi-sudovogo-y-alternativnogo-sposobiv-virishennya-sporu-ta-obirati-.html>

ПЛАТФОРМА

**ПРИВАТНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ
ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ ТА КОНКУРЕНТНОГО
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

Васякіна А. К.

*«Міжнародне право», 2 курс
«Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
Науковий керівник – доктор філософії,
доцентка кафедри приватного права
Назарчук О.М.*

**ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Актуальність теми постійно зростає, адже в умовах повномасштабної війни, більшість інфраструктури в Україні була зруйнована і електронна комерція створює нові інноваційні проєкти, саме з урахуванням європейської практики. Так, процес потребує введення нових платформ для онлайн-торгівлі, розвитку відповідної інфраструктури для онлайн-доставки, залучень інвестицій в електронну комерцію та навчання підприємців основам ведення онлайн-бізнесу. Окрім цього, нагальною стає швидка адаптація правових, економічних, державних норм до сучасних реалій. Правовою основою є чинний Закон України «Про електронну комерцію», який регулює процеси інтернет торгівлі [1]. Імплементация електронної торгівлі має декілька вагомих впливів, зокрема, підприємці можуть вільно продавати свої товари та послуги на ринках ЄС, а європейські підприємці реалізувати свій потенціал поза межами ЄС. Так, за даними European Business Association, ринок е-комерції в Україні стабільно зростає та розвивався до лютого 2022 року, з річним ростом у 20-30 % починаючи з 2018 року [2]. Вже весною 2023 року, обсяг електронної комерції в Україні повернувся на довоєнний рівень та продовжив позитивну динаміку [2]. На жаль, все ще залишаються виклики, які потребують вирішення, зокрема: низька обізнаність суб'єктів господарювання та споживачів про свої права та обов'язки у цій сфері та недостатній рівень кібербезпеки та захисту персональних даних, що не відповідає європейським стандартам, зокрема загальному регламенту про захист даних (GDPR) [3] та директиві Європейського парламенту та Ради «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг» [4].

З метою вирішення вищезазначених проблем, наша держава активно модернізує та удосконалює правове становище електронної комерції в Україні. До прикладу, спільний з Європейським союзом проєкт EU4DigitalUA, який розробив понад 50 електронних послуг, впровадив електронний підпис що відповідає стандартам ЄС, сприяв модернізації 10 реєстрів протягом останніх чотирьох років [5]. Програма допомагає Україні стати більш конкурентоспроможною на світовому ринку, а також покращити якість життя українців. Важливо відмітити, що важливим аспектом для легітимності укладених дого-

ворів, контрактів є електронний підпис – eSignature Validation Plugtests 2022 [6], який реалізується за допомогою застосунку «Дія» відповідаючи всім вимогам на європейському ринку товарів та послуг. Таким чином, ми бачимо, впевнені кроки, які свідчать про прагнення України до гармонізації правил у сфері електронних довірчих послуг з європейськими стандартами, відкриваючи двері до взаємного визнання довірчих послуг між Україною та ЄС. Варто звернути увагу і на вдосконалення процедур публікації даних, що мають відношення до військових загроз, а також про визначення нових критично важливих наборів даних у контексті таких процесів, як надання гуманітарної допомоги, оцінка збитків та відновлення. Юридичні фахівці проєкту EU4DigitalUA супроводжують учасників, досліджуючи чинні політичні та нормативні акти [5]. Відповідно розробляються пропозиції, щодо вдосконалення законодавства у сфері цифрової трансформації. Наприклад, ухвалення нової редакції Закону України «Про захист персональних даних» [7] та його гармонізацію з Загальним регламентом про захист даних ЄС (GDPR) [3], що є однією з істотних умов для інтеграції України до ЄС.

Проте, питання імплементації е-комерції актуалізується й в Франції та Америці, адже за прогнозами NASDAQ, до 2040 року 95 % усіх покупок у світі будуть здійснюватися через мережу інтернет і даний ринок продовжуватиме рости [2]. Наприклад, Lacoste, французький бренд одягу, у грудні 2022 р. створив віртуальний магазин, щоб розширити межі шопінгу [8]. Використання технологій VR для роздрібної торгівлі та моди, Lacoste збудував захоплюючий простір у метавсесвіті, який поєднує в собі елементи шопінгу та ігор [8]. У грудні 2022 р. американська мережа кав'ярень Starbucks розпочав програму Starbucks Odyssey, яка дозволяє учасникам заробляти та купувати цифрові колекційні предмети NFT [8]. Найбільша у світі на ринках платформ електронної комерції та публічно-хмарних обчислень за виручкою та ринковою капіталізацією – Amazon, також не відстає від трендів, запустивши віртуальний простір на популярній ігровій платформі Roblox, який дає можливість дітям збирати віртуальні матеріали для створення цифрових «будівельних» проєктів. Завдяки цій технології потенційні клієнти можуть «приміряти» віртуальні товари у своєму просторі, перш ніж їх купувати [8]. Таким чином, практика американських та французьких компаній демонструє зовсім інший рівень та стимулює до розвитку інші країни, аби бути конкуренто спроможними. Зазвичай, аби полегшити роботу онлайн торгівлі розробники використовують штучний інтелект. Згідно з опитуванням Gartner, 55 % компаній тестують або вже використовують штучний інтелект у виробництві [9]. Завдяки здатності обробляти величезні обсяги даних, нейромережі стають вигідним та ефективним рішенням для інтеграції в бізнес. Це пов'язано безпосередньо з тим, що вони можуть цілодобово надавати клієнтам миттєві відповіді на їхні запитання. Одним із недоліків використання онлайн платформ є недостатня політика прозорості, що призводить до шахрайства та порушення прав споживачів. Судова практика містить багато прикладів, наприклад, при виявленні недоліків у товарі, на який надана гарантія, споживач має право на захист своїх інтересів. Існує презумпція вини постачальника – саме виробник несе відповідальність за виявлені дефекти товару і зобов'язаний довести, що вони виникли внаслідок порушення правил експлуатації або зберігання виробу покупцем. Ця позиція чітко визначена в постанові Касаційного господарського суду від 20.01.2022 у справі № 910/18335/20 [10]. Судді Верховного Суду підкреслили, що правило презумпції вини постачальника є виключенням і застосовується лише до товарів, які мають гарантію. Для того аби надати можливість усім громадянам на судовий захист вони звільняються від судового збору на всіх стадіях цивільного процесу – частина 3 статті 22 Закону України “Про захист прав споживачів” [11]. Отже, споживачі, які захищають свої права в суді, можуть бути впевнені, що їм не доведеться нести додаткові фінансові витрати на сплату судового збору на будь-якій стадії процесу.

Таким чином, розвиток електронної комерції в Україні має значний потенціал для стимулювання економічного зростання та створення нових робочих місць. Для подолання різниці слід створити сприятливі умови для розвитку електронної комерції, це може включати спрощення процедури реєстрації та ведення бізнесу онлайн, зниження податків та зборів для онлайн-підприємств та надання фінансової підтримки малим та середнім підприємствам. Також, необхідно вжити заходів для боротьби з недобросовісною конкуренцією в електронній комерції, зокрема, заборонити використання нечесної реклами та демпінгу. Посилити контроль за дотриманням антимонопольні і запровадити нові правила щодо реклами в інтернеті. Необхідно, проінформувати населення для збільшення попиту онлайн торгівлі, шляхом проведення інформаційних кампаній, надання навчальних матеріалів та організації заходів з підвищення кваліфікації.

Список використаних джерел

1. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. №675-VIII станом 01.01.24 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (дата звернення: 01.05.2024).
2. Роман Михайловський. Електронна комерція в Україні: правила для бізнесу. Think brave. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/226702_elektronna-komertsya-v-ukran-pravila-dlya-bznesu
3. Загальний регламент про захист даних (GDPR). Офіційний переклад українською мовою. 2016 р. URL: <https://gdpr-text.com/uk/> (дата звернення: 01.05.2024).
4. Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» №2000/31/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_224#Text (дата звернення: 01.05.2024).
5. Розвиток електронних послуг EU4DigitalUA, проєкт ЄС в Україні. URL: <https://eu4digitalua.eu/areas/e-services-development-ega-ua/> (дата звернення: 01.05.2024).
6. ESignature Validation Plugtests 2022 URL: <https://www.etsi.org/events/2025-esignature-validation-plugtests> (date of access: 01.05.2024).
7. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI станом 27.04.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 02.05.2024).
8. Торговий центр Metaverse: як розвивається електронна комерція у метавсесвіті. Асоціація ритейлерів України. URL: <https://rau.ua/novyni/elektronna-komercija-metavsesvit/> (дата звернення: 08.05.2024).
9. Вітаємо в майбутньому: 4 тенденції, які змінили e-commerce у 2023 році. 24 Канал. URL: https://24tv.ua/economy/shho-vplivaye-elektronnu-komertsiyu-yaki-tendentsiyi-viznachayut_n2431963
10. Постанова КГС ВС від 20.01.2022 у справі № 910/18335/20. URL: <http://iplex.com.ua/doc.phpregnum=102891959&red=100003e026c45d887dd9747a14f4a03d3ad4f4&d=5> (дата звернення: 08.05.2024)
11. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 08.05.2024).

Поляков Є.О.
«Договірне право», 2 курс
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – доктор філософії,
доцентка кафедри приватного права Назарчук О.М

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

У сучасному світі цифрових технологій, де ділові відносини стають все більш складними, наявність міцних механізмів захисту персональних даних є не просто важливим, а й життєвою необхідністю. Це гарантує не лише справедливість, а й рівноправність для всіх учасників, сприяє добросовісному веденню ділових відносин.

Спочатку треба почати з поняття персональні дані – це будь-яка інформація, яка стосується ідентифікованої особи або особи, яка може бути ідентифікованою, тобто йдеться мова про особу, яку за наявною в розпорядженні володільця інформацією можна безпомилково виділити з-посеред інших осіб. Зазвичай для того, щоб вважати особу ідентифікованою, необхідні її ім'я, прізвище, по батькові та реквізити документа, що посвідчує особу/цифровий номер, що присвоюється особі (наприклад, ідентифікаційний номер фізичної особи) [2].

Також, слід зазначити, що таке захист персональних даних .

Захист персональних даних – це комплекс заходів, спрямованих на захист персональних даних від несанкціонованого доступу, розголошення, знищення, зміни, а також від інших незаконних дій. На меті захист персональних даних має: по-перше забезпечувати права людини на повагу до приватного життя; по-друге захист прав та свобод суб'єктів персональних даних; по-третє запобігати шкоді, яка може бути завдана суб'єктам персональних даних.

Важливо зазначити про принципи захисту персональних даних:

Персональні дані можуть оброблятися лише на законній основі, повинні збиратися для визначених, чітко висловлених і законних цілей та не повинні оброблятися далі таким чином, що суперечить цим цілям.

Гарним прикладом цього може слугувати справа «M. K. v. France» заявника затримали за крадіжку та взяли в нього відбитки пальців. У подальшому справу закрили. Заявник звернувся до прокурора з вимогою видалити відбитки пальців, однак йому відмовили. Суди залишили без змін рішення прокурора з огляду на необхідність накопичення якомога більшої кількості зразків для порівняння, щоб полегшити розслідування. Суд вказав, що цілі обробки відбитків пальців у базі даних, вказані судами, були такі широкі, що фактично санкціонували збирання відбитків усього населення, що було очевидно непропорційно. Отже, держава, на думку Суду, вийшла за межі наданої їй свободи розсуду і не збалансувала інтересів особи з суспільними та порушила статтю 8 Конвенції з захисту прав людини [5].

Мінімізація даних. Персональні дані повинні бути адекватними, релевантними та обмеженими необхідним у зв'язку з цілями, для яких вони обробляються.

Персональні дані повинні бути точними та, за необхідності, оновлюватися.

Зберігання даних. Персональні дані повинні зберігатися у формі, яка дозволяє ідентифікувати суб'єкта персональних даних не довше, ніж це необхідно для досягнення цілей, для яких вони збираються та обробляються.

Безпека даних. Персональні дані повинні оброблятися таким чином, щоб забезпечити належний рівень безпеки персональних даних, включаючи захист їх від несанкціонованого або незаконного оброблення, випадкової втрати, знищення або пошкодження, а також від розголошення або несанкціонованого доступу.

В Україні питання захисту персональних даних регулюється низкою законодавчих актів та нормативно-правових документів, основою яких слугують міжнародні стандарти, зокрема: Конвенція Ради Європи про захист прав і основних свобод людини та Загальний регламент про захист даних (General Data Protection Regulation) Європейського Союзу [3].

На національному рівні основними законодавчими актами є: Закон України «Про захист персональних даних», який визначає основні принципи та правила обробки персональних даних в Україні та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту персональних даних» внесений 2024 року, спрямований на приведення українського законодавства у відповідність до європейських стандартів [1].

Практичний аспект щодо захисту персональних даних в Україні, відображається передусім проведенням різноманітних курсів, семінарів, тренінгів щодо захисту персональних даних. Гарним прикладом може слугувати тренінг для Національної поліції України, в якому 33 працівники приймали участь. Протягом всього тренінгу, працівники Національної поліції України вирішували практичні вправи та приділили особливу увагу передачі та зберіганню персональних даних. По закінченню тренінгу працівники Національної поліції України підвищили свою обізнаність у питанні забезпечення захисту персональних даних, зокрема національного та міжнародного регулювання. Цей тренінг був проведений під наглядом національних консультантів Ради Європи [4].

Я вважаю, що захист персональних даних – це не просто питання законодавства, а й питання особистої відповідальності. Кожна людина повинна усвідомлювати цінність своїх персональних даних та вживати заходів для їх захисту. Наприклад, бути обережним з тим, яку інформацію ви публікуєте в Інтернеті та використовувати надійні паролі та програмне забезпечення.

Підбиваючи підсумки, у сучасному світі, де інформація стає все більш цінною, захист персональних даних набуває особливої ваги. Це не лише питання дотримання прав людини, а й запорука справедливого функціонування цифрового суспільства. Захист персональних даних – це не лише відповідальність держави, а й кожної особи, яка обробляє такі дані. Необхідно пам'ятати про отримання згоди на обробку персональних даних, їх безпечно зберігання, нерозголошення третім особам без згоди суб'єкта, а також про дотримання права суб'єкта на доступ до його персональних даних та їх видалення.

Список використаних джерел

1. Про захист персональних даних. Закон України №2297–VI URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2297vi-11567> (дата звернення: 08.05.2024).

2. Захист персональних даних: правове регулювання та практичні аспекти. URL: <https://rm.coe.int/handbook-pers-data-protect-2021-web/1680a37a69> (дата звернення: 08.05.2024).

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 08.05.2024).

4. Council of Europe. Захист персональних даних в діяльності правоохоронних органів: відбувся перший тренінг для Національної поліції України. Офіс Ради Європи в Україні. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/protection-of-personal-data-in-the-activities-of-law-enforcement-agencies-the-first-training-for-the-national-police-of-ukraine> (дата звернення: 08.05.2024).

5. The European Court of Human Rights. no. 19522/09, 18.04.2013. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%3A%22%3A%2219522%2F09%22%2C%22itemid%3A%22%3A%22001-119075%22%7D> (date of access: 08.05.2024).

Савчук Н.І.
«Право», 2 курс
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – к.ю.н. доцент,
професор кафедри приватного права Богданець А.В.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ СВОБОДИ ДОГОВОРУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО ЦИФРОВОГО СВІТУ

Увійшовши в епоху глобалізації та цифрової революції, сучасне суспільство стикається з безпрецедентними викликами та можливостями. Одним з ключових принципів, який зазнає тесту на міцність в цьому новому цифровому ландшафті, є принцип свободи договору. В контексті глобального цифрового світу, де інформація перетинає кордони миттєво, а технології змінюють уявлення про трансакції та співпрацю, питання реалізації цього принципу набуває нового звучання та значення. Відповідно до ст. 627 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог законодавця, та відповідно до ст. 6 ЦК України сторони мають право укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідають загальним засадам цивільного законодавства [1].

Законодавець в контексті регулювання питання свободи договору також забезпечує рівність учасників договірних відносин та захищає вразливі верства суспільства. Варто зазначити ч. 1 ст. 633 ЦК України, яка визначає публічний договір як зобов'язання підприємця надавати товари, роботи або послуги кожному хто за такою роботою або товаром звернувся. При цьому умови договору мають бути однаковими для всіх, крім пільгових категорій, без можливості відмови у виконанні за наявності можливості це зробити, та відсутності права змінювати умови договору на власний розсуд. Таким чином, хоча принцип свободи договору залишається основоположним, у випадку публічних договорів його дія обмежується, адже підприємець зобов'язаний обслуговувати всіх без права вибору сторони договору чи зміни його умов, що в певній мірі суперечить свободі договору, проте таке обмеження є обґрунтованим з огляду на суспільну значимість таких договорів. Ст. 633 ЦК України визначає раціональний баланс між принципом свободи договору та необхідністю забезпечення суспільної справедливості та рівноправ'я, зокрема у випадках, коли договори мають значний вплив на суспільство в цілому [1].

Глобальні платформи та технології дійсно перетворюють спосіб, яким ми укладаємо угоди та взаємодіємо один з одним на надзвичайно простий та зручний механізм, що сприяє економічному розвитку України. Це ставить під сумнів класичне уявлення про свободу договору, оскільки з'являються нові аспекти, такі як алгоритмічне управління, автоматизовані системи, за яких ми в один клік укладаємо договір купівлі-продажу або підписку на користування нашим улюбленим додатком для прослуховування музики.

Також варто констатувати значну роль великих корпорацій у формуванні договірних умов. Це також у свою чергу ставить нові виклики для правового регулювання зазначеного напрямку у зв'язку з автоматизованим прийняттям рішень. Це може призвести до ситуацій, де рішення про укладення договору або відмову від нього приймаються без безпосередньої участі людини, на основі передбачуваного поведінкового аналізу або інших алгоритмічних моделей. Такі практики можуть створювати ризики для окремих категорій осіб. Необхідно забезпечити можливість оскарження таких рішень та ввести механізми їх перевірки на предмет дотримання принципів справедливості, недискримінації та захисту прав осіб. Регулювання має стимулювати розробників алгоритмів до створення систем, здатних враховувати індивідуальні обставини справи та забезпечувати справедливий результат. Також це передбачає необхідність постійного моніторингу та оцінки впливу технологій на процеси укладен-

ня договорів, адаптації правових норм відповідно до нових викликів та розробки етичних стандартів використання алгоритмів у правових відносинах.

Доречним є розгляд інформаційної асиметрії у даному контексті, коли окремі учасники володіють важливою інформацією, що має безпосереднє відношення до предмета договору, якою не володіють інші учасники. Асиметрична поінформованість економічних агентів спостерігається на різних видах ринків, вона присутня й у відносинах між господарюючими суб'єктами, домогосподарствами та органами державної влади та вона є неминучою в умовах ринкової економічної моделі розвитку. Вирішення цієї проблеми включає в себе створення механізмів передачі та доступу до інформації, розширення обов'язків щодо розкриття інформації сторонами угоди, а також підвищення рівня освіченості споживачів. Це сприяє створенню умов для більш рівних угод та підтримує принципи свободи договору оскільки дає можливість оцінити дійсну інформацію про товари запропоновані контрагентом та відіграє важливу роль в визначенні істотних умов договору [2, с. 104–111; 3, с. 60–66].

Найбільшим правовим викликом в регулюванні свободи договору є глобалізація нашого суспільства. Зазначене створює проблеми у вирішенні конфліктів права різних країн та стандартизації правових норм у цифровій сфері. Однак, забезпечити свободу договору в цьому новому контексті все ще можливо. Це може вимагати оновлення та адаптації правових рамок, щоб вони відображали цифрову реальність та захищали права споживачів у цьому новому середовищі. Також важливо розвивати механізми міжнародного співробітництва для регулювання діяльності глобальних платформ та забезпечення дотримання стандартів свободи договору на міжнародному рівні. Крім того, ефективний спосіб забезпечити свободу договору в умовах цифрового світу – це підвищення рівня цифрової грамотності серед споживачів, щоб вони могли розуміти умови угод та свої права в цьому новому середовищі. Отже, хоча глобальні платформи та технології можуть впливати на спосіб укладання договорів, за допомогою правових і технологічних інновацій, а також розвитку цифрової грамотності, ми можемо продовжувати забезпечувати свободу договору в цифровому глобалізованому світі [4, с. 114–117; 5, с. 202–217].

Монополізація ринків створює перешкоди для свободи укладання договорів, оскільки обмежує вибір та конкуренцію на ринку. Українські фінансові регулятори такі як Національний банк України та Міністерство фінансів в даному напрямку намагаються здійснювати вплив на внутрішній ринок з метою забезпечення справедливої конкуренції. Також варто додати про досить ефективне антимонопольне законодавство, що спрямоване на забезпечення рівних умов для усіх учасників ринку. Такі заходи допомагають підтримувати принципи вільної конкуренції та розвитку економічної активності, що в свою чергу сприяє забезпеченню свободи укладання договору, оскільки забезпечує можливість вибору контрагента, що є одним з ключових положень ст. 627 ЦК України, яка визначає поняття свободи договору.

Таким чином, виходячи із вище зазначеного, можна зробити висновок, що реалізація принципу свободи договору в умовах глобалізованого цифрового світу є складним завданням у зв'язку з нерозумінням та неможливістю контролювати усі процеси, особливо що стосується валютних операцій з використанням віртуальних активів, проте на даний момент законодавець здійснює спроби частково урегулювати цю проблему шляхом прийняття Закону України «Про віртуальні активи». Також в зазначеному контексті є важливою діяльність Антимонопольного комітету України та Міністерства фінансів України як регуляторів та гарантів боротьби з монополізацією ринку.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.04.2024).
2. Никифорак В. Межі свободи договору крізь призму розумності, справедливості та добросовісності. Юридичний вісник. 2020. № 4. С. 104–111.

3. Єфремова І.І., Ломакіна І.Ю. Принципи свободи договору і рівності сторін у договірному праві України та ЄС. *Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право.* 2022. № 2 (54). С. 60–66.

4. Менджул М. Свобода договору та її межі: відповідність цивільного законодавства України європейським підходам. *Ужгородський національний університет. Вісник. Серія: Право.* 2022. №. 69. С. 114–117.

5. Наджафлі Е.М. Цифрова держава в контексті правової реформи в Україні: теоретико-правовий аспект. *Науковий журнал Харківського національного університету внутрішніх справ. Право і безпека.* 2022. № 2 (85). С. 202–217.

Халатьян Д.В.

«Міжнародне право», 2 курс

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Науковий керівник – доктор філософії,

доцентка кафедри приватного права Назарчук О.М.

СПАДКОВЕ ПРАВО В ЄС: ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА ТА ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

У багатьох зарубіжних правових системах, таких як країни Європейського Союзу (ЄС), спадкове право є сукупністю норм, що регулюють відносини, пов'язані з переходом прав і обов'язків померлого до інших осіб, і становить окремий правовий інститут.

Спадкування за заповітом в країнах ЄС регулюється законодавством кожної окремої країни, але в більшості випадків воно ґрунтується на загальних принципах, які визначають основні засади спадкування та розподілу спадщини: автономії, рівності спадкоємців, волі спадкоємця, спадкування за законом та за заповітом, обов'язкової частки та виключення, спадкування майна за кордоном [1]. Спадкове право в різних країнах має свої особливості, визначені законами та практикою. У Німеччині, як і в багатьох країнах Європи, спадкове право регулюється законом. Основними джерелами права є Бюргерліхеский кодекс (Цивільний кодекс) та Закон про спадкове право. Закон встановлює порядок спадкування майна особи, яка померла, та розподіл цього майна між спадкоємцями. В Німеччині існує поняття «законний спадкоємець» (gesetzlicher Erbe), який має право на спадщину згідно із законом, якщо в спадкоємця не було заповіту. Законні спадкоємці включають дітей, батьків та інших родичів. Якщо спадкоємець померлий залишив заповіт, то майно розподіляється згідно з його вказівками.

У Німеччині існують обов'язкові частини спадщини (Pflichtteile), які відводяться законним спадкоємцям навіть у випадку, коли є заповіт. Наприклад, діти мають право на обов'язкову частину спадщини, яка складається з половини того, що вони отримали б за законом, якщо б не було заповіту. Типові ситуації, що можуть викликати звернення до суду щодо спадщини в Німеччині, включають: спори щодо заповіту (наприклад: Справа «Müller проти Schmidt» (Німеччина): У цій справі суд розглядав питання визнання заповіту, складеного німецьким громадянином, який мав активи як у Німеччині, так і в Італії. Судове рішення допомогло вирішити спори між спадкоємцями з різних країн та встановити правовий статус майна), розподіл спадщини, права на спадщину. Родини та спадкоємці, щоб уникнути складнощів та тривалості судових справ, часто спочатку вирішують конфлікти поза судом через переговори, посередництво або інші альтернативні методи розв'язання суперечок [2]. У Німеччині та Україні термін «порядок спадкування» (у Німеччині) та «загальні положення про спадкування» (в Україні) визначають перші розділи відповідних книг про спадкування. В

Україні, ні в Німеччині не визначено чітке поняття «порядок спадкування», яке б описувало способи переходу прав власності від спадкодавця до спадкоємців. У Франції спадкове право регулюється Кодексом цивільного права. Тут також існують поняття законного спадкоємця та обов'язкової частини спадщини. Законні спадкоємці включають дітей, батьків, дружину чи чоловіка, а також інших родичів у відсутності перших трьох категорій. Французьке право передбачає можливість скласти заповіт, але воно має відповідати певним вимогам щодо форми та вмісту. Також тут існують обмеження стосовно обов'язкової частини спадщини, яку не можна відмовити законним спадкоємцям, навіть якщо є заповіт. Транскордонне спадкування означає спадкування майна з іноземним елементом, наприклад, якщо спадкоємець має майно в різних країнах (Положення (ЄС) № 650/2012 Європейського Парламенту та Ради від 4 липня 2012 року про юрисдикцію, застосовне право, визнання та виконання рішень, прийняття та виконання автентичних документів у справах про спадкування та про створення європейського сертифіката спадкоємства (в тексті статті – Положення про спадкування)). Ці відносини регулюються міжнародним приватним правом[3].

Міжнародні договори, такі як Положення про спадкування ЄС, намагаються уніфікувати підходи до спадкування між країнами. Однак, застосування цих правил є неоднозначним у зв'язку з різницею в розумінні та застосуванні юридичних норм міжнародного приватного права в різних державах-учасниках ЄС. Наприклад, країни можуть мати різні вимоги до спадкоємців та їх прав на спадщину, зокрема, деякі країни обмежують права позашлюбних дітей або усиновлених дітей на успадкування.

Спадкові відносини та недійсність заповіту – це актуальні питання, які вимагають уваги українського законодавства та порівняльного аналізу з правозастосовчою практикою країн Європейського Союзу [4]. Щодо недійсності заповіту, варто зазначити, що це може виникнути з різних причин, таких як дефекти суб'єктного складу, дефекти волі, недоліки форми, дефекти змісту або порядку укладення правочину. Цивільний кодекс України, зокрема стаття 1257, надає деякі підстави для визнання заповіту недійсним, але потребує уточнень та деталізації у світлі загальних вимог чинності правочинів [5]. Порівнюючи з правозастосовчою практикою Європейського Союзу, варто звернути увагу на реформи, які спрямовані на гармонізацію процедури успадкування у країнах-членах ЄС. Нові положення, що набрали чинності в 2015 році, визначають, що справа про спадщину буде розглядатися судом країни, де був центр життя померлого та де він постійно проживав перед смертю. Це спрощує процедуру та уникнення непорозумінь щодо застосування права різних країн.

Наприклад, якщо громадянин України переїхав до Франції, жив та працював там, а потім помер, справа про його спадок буде вирішуватися французьким судом, незалежно від громадянства та місця розташування майна. Це спрощує процес та унеможливорює ситуації, коли неясно, яке право застосовувати [1]. У разі незгоди з рішенням суду по спадщині, можна скористатися Європейським Сертифікатом Спадкування, який дозволяє прискорити процедуру та забезпечити визнання права на спадок у всіх країнах ЄС, де є майно або активи спадкодавця.

Порівняльний аналіз спадкових відносин в Україні та країнах Європейського Союзу показує тенденцію до спрощення та уніфікації процедур, що сприяє більш ефективному врегулюванню спадкових справ та уникненню правових колізій між країнами.

У підсумку, спадкування за заповітом в країнах ЄС показує значні варіації в підходах та вимогах, але залишається принципово заснованим на загальних європейських правових традиціях. Системи країн, таких як Німеччина, Франція та Англія, незважаючи на національні особливості, поділяють важливі принципи, такі як свобода заповіту, обов'язкова частка для найближчих родичів та різні форми заповіту. За своєю суттю, європейське спадкове право надає особі значну свободу у виборі спадкоємців, одночасно встановлюючи захист основних прав близьких родичів на частку майна. Судова практика в цих країнах демонструє важливість дотримання точних процедур при складанні заповітів для забезпечення їх законності та виконання. Важливість належної правової підтримки у складанні заповітів не може бути

переоцінена, оскільки помилки можуть призвести до довгих судових розглядів та непередбачених результатів. Це підкреслює загальну потребу в освіті та правовій обізнаності щодо спадкового права в країнах ЄС для того, щоб гарантувати волевиявлення особи після її смерті.

Список використаних джерел

1. Як успадкувати майно, що знаходиться за кордоном URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/227053_yak-uspadkuvati-mayno-shcho-znakhoditsya-za-kordonom (дата звернення: 15.04.2024).

2. Загальна характеристика цивільного права зарубіжних країн. Єрмоленко-Князева, Лілія Станіславівна, Клімовська Анна. URL: <https://dspace.sfa.org.ua:80/handle/123456789/1998> (дата звернення: 15.04.2024).

3. Особливості спадкового права країн континентальної Європи, Англії та США. URL: https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2020/10/67-73_%D0%9F%D1%96%D1%86%D0%B8%D0%BA.pdf (дата звернення: 15.04.2024).

4. Спадок в Європі. Як отримати? URL: <https://advokatveurope.com/uk/spadok-v-europi-jak-otrymaty/> (дата звернення: 07.05.2024).

5. Судова практика щодо спадкування за заповітом URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/Prezent_Sud_prakt_spadk_za_zapovitom_01_03_2024.pdf (дата звернення: 07.05.2024).

ПЛАТФОРМА

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ:
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ АСПЕКТИ**

Муляр В.В., Хівренко А.А.

«Правознавство» 1 курс

*Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

Науковий керівник – к. п. н.,

доцент кафедри політичних технологій Манелюк Ю.М.

**РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
У ВІДБУДОВІ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ**

В умовах розбудови та розвитку України концепція інформаційного суспільства є невід'ємною складовою стабільності та ефективності розбудови соціальної сервісної держави в цілому. З метою повоєнного відновлення країни, інтеграції економіки у європейський простір та глобальні ланцюги створення вартості, Україні необхідно реалізувати масштабну програму відновлення. За сучасним розвитком інформаційних технологій (великі дані, хмарні технології, велике покриття швидкісного інтернету, сучасні супутникові системи тощо) світ не бачив проектів відновлення, схожих за масштабом із майбутнім відновлення України. Тому Україна має створити власну модель відновлення з використання кращих принципів відновлення країн після стихійних лих та військових конфліктів та з використанням сучасних цифрових інструментів.

Стрімкий розвиток та постійне вдосконалення інформаційних технологій (медіа-технологій, Інтернету), стало відправною точкою розвитку сучасного суспільства, побудованого на використанні різної інформації у всіх сферах життя і професійної діяльності споживачів: в науці, економіці, побутовій сфері, охороні здоров'я, а також в освітній та культурній галузях. Для такого типу суспільства головним об'єктом управління є не матеріальні цінності, а символи, ідеї, знання, інтелект, образи.

Взагалі, інформаційна політика виступає індикатором рівня демократії у суспільстві, необхідною умовою забезпечення передбачених Конституцією України прав громадян на інформацію та участь в управлінні державними справами. Інформаційна політика дозволяє громадянам отримувати адекватне уявлення та формувати критичні судження про причини і наслідки міграційних процесів, про можливість найбільш успішної адаптації на новому місці тощо.

Для визначення інформації використовують два основних підходи: атрибутивний і функціональний. Атрибутивний підхід розглядає інформацію як об'єктивну властивість усіх матеріальних об'єктів, функціональний же стверджує, що інформація є умовою і результатом активної діяльності і можлива тільки на соціальному рівні. Крім того, інформація розглядається як усі відомості, знання, повідомлення, що допомагають у вирішенні того чи іншого завдання.

Інформація як окрема наукова категорія з погляду технічних фахівців становить набір будь-яких даних, а на думку гуманітаріїв, – це певні відомості. На перший погляд, різниця

невелика, але сьогодні вона відображає суть необхідності інтеграції й синтезу наукових дисциплін, а саме гуманітарних і технічних, точних і природознавчих, класичних і новітніх.

Інформаційне суспільство, на думку більшості вчених, зробило інформацію своїм основоположним елементом. Інформація стає основою соціального й інформаційного розвитку, основним ресурсом соціальних і економічних відносин [1, с. 77].

Інформаційне суспільство передбачає ступінь зародження та розвитку сучасної цивілізації. В такому суспільстві наявні збільшення ролі інформації і знань в житті суспільства, зростання долі інформаційних продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті, створення глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їхніх соціальних і особистісних потреб в інформаційних продуктах і послугах.

Для країн, подібних до нинішньої України, яка все ще перебуває у стані цивілізаційної невизначеності, інформаційне суспільство, на жаль, багато в чому залишається радше популярним гаслом із лексики європейських декларацій, ніж реальною практикою [2, с. 140].

Однак, як бачимо і в Україні відбувається інтенсивна інформатизація більшості сфер людського життя та діяльності, що, в свою чергу, є запорукою того, що новітні інформаційні технології невдовзі стануть визначальними чинниками соціально-економічного та інтелектуально-духовного розвитку українського соціуму.

Специфічна і досить суттєва для аналізу ознака інформаційної сфери сучасного суспільства є її принципово недискретний і при цьому багатовимірний характер. За низкою фундаментальних ознак вона є цілісним феноменом, але на рівні соціальної практики інформаційна складова присутня в усіх основних галузях суспільного життя, причому її прояви є вельми різноманітними. Навіть дещо схематизуючи ситуацію, можна розглядати інформаційну сферу і як окремих сектор економіки, і як чинник її модернізації, і як джерело потужних соціокультурних трансформацій. ІКТ дедалі активніше застосовуються в екологічній, медичній, військовій, політико-адміністративній, медійно-комунікаційній, культурній, науково-освітній сферах, видозмінюючи їх і надаючи соціальному та людському розвитку нових якостей, сенсів і вимірів [3, с. 12].

Визначні характеристики інформаційного суспільства як моделі, є по суті, ідентичними характеристикам постіндустріального суспільства. Головним чинником суспільних змін стає виробництво та використання інформації; теоретичне знання як вища цінність і основний товар стає чинником формування нової соціальної структури суспільства, а також нових моделей керування. Якщо в індустріальну епоху в умовах капіталістичної економіки вирішальне значення мали власність і капітал, то в інформаційному суспільстві відбувається перехід до обслуговуючої економіки, коли домінуючу роль починає грати сфера послуг, причому послуг передусім інформаційних [3, с. 12].

Розробки в області інформаційних технологій різко змінюють взаємодію як народів, організацій, так і окремих людей. Швидке розповсюдження інформації за допомогою соціальних мереж ставить під питання доцільність прийняття ефективних організаційних і управлінських рішень. Отже, у цьому напрямі Україні необхідно мобілізувати свій науково-технічний та інтелектуальний потенціал для створення асиметричного потенціалу здатності ведення глобального інформаційного протиборства з метою забезпечення власної інформаційної і, як наслідок, національної безпеки. У держави повинна бути чітко сформована позиція з цього питання і відповідне фінансування подібного роду програм.

Роль інформаційних технологій у сучасних умовах має величезне значення і у фінансальній країні. На сьогоднішній день одним із значущих важелів поглиблення фінансової інтеграції в ЄС виступають інфраструктурні проекти Європейського центрального банку – діюча система TARGET2 та введені з 2013 р. системи T2S і CCVM2. Кожна з них забезпечує єдину платформу для проведення ключових фінансових операцій – незабезпечених і заставних міжбанківських операцій, а також транскордонних потоків цінних паперів. Завдяки єдиним умовам і структурі витрат вартість транскордонних фінансових операцій повинна знизитися до

рівня цін країни, що мінімізує цінові коливання на однотипні фінансові продукти в різних країнах ЄС, а значить, приведе до зростання фінансової інтеграції.

Миттєві грошові перекази між банками різних країн світу, величезні телекомунікаційні системи розрахунків, що функціонують на рівні держав (системи SWIFT, TARGET, T2S і CCVM2) та відслідковують рух коштів, електронні розрахунки, належне функціонування бірж, банківських установ, різних фондів – усі ці процеси забезпечуються відповідною інформаційно-комунікаційною інфраструктурою

Інформаційний сектор національної економіки має величезне значення для сучасного соціально-економічного розвитку держави, особливо в умовах побудови інформаційного суспільства. Вирішення низки проблем, що гальмують розвиток цього сектора економіки, дозволить не тільки задовольнити інформаційні потреби суспільства, суб'єктів господарювання та різних секторів економіки, а й підвищити конкурентоспроможність країни, укріпити економічні позиції України у світовому просторі [4, с. 131].

Європейський Союз і Україна зміцнюють співпрацю щодо розвитку інформаційного суспільства в інтересах громадян і бізнесу через широку доступність інформаційних та комунікаційних технологій, а також за рахунок поліпшення якості послуг за доступними цінами. Це сприяє покращенню доступу на ринки електронних комунікаційних послуг, таким чином заохочуючи конкуренцію та інвестиції в секторі.

Інформаційна співпраця України з ЄС в умовах повномасштабної військової агресії передбачає формування цілого комплексу заходів, пов'язаних з діяльністю країни в економічній, політичній і технологічній сферах, спрямованих на інтеграцію України в європейський інформаційний простір шляхом забезпечення соціально-економічної модернізації на правах повноправного суб'єкта міжнародних відносин зі збереженням національної та культурної самобутності та територіальної цілісності [5, с. 391].

Таким чином, інформаційне суспільство передусім засноване на інформації, де інформація, знання та технологічні системи, які детермінують реформування інформаційних технологій, виступають основними та визначальними. Формування інформаційного суспільства передбачає удосконалення моделі постіндустріального суспільства та заснування цілісно нового етапу соціотехнологічної еволюції суспільства.

Підтримання інформаційного суспільства з урахуванням державних і міжнародних стандартів та застосуванням сучасних технологій обробки інформації відіграє важливу роль у становленні демократичної держави, тому потребує обов'язкового акцентування уваги при його розгляді і вивченні, а також належному врегулюванні на законодавчому рівні.

Список використаних джерел

1. Політанський В.С. Поняття інформаційного суспільства: теоретико-правовий підхід / В.С. Політанський // Вісник Національної академії правових наук України. 2017. № 1. С. 77-86.
2. Політанський В. Концептуальні ідеї розвитку інформаційного суспільства. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 4. С. 140-144.
3. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д.В. Дубов, О.А. Ожеван, С.Л. Гнатюк. Київ: НІСД. 2010. 64 с.
4. Жукова Л.М. Вплив інформаційних технологій на соціально-економічні процеси держави як чинник інституціональних перетворень. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Вип. 6. Ч. 1. С. 129-132.
5. Терещенко В.В. Особливості державної інформаційної політики в умовах війни. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 2. С. 391-395.

Безсмертна В.
«Політичні технології та лідерство», 2 курс
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник: д.пол.н., доцент,
завідувачка кафедри політичних технологій Гапоненко В.А.

РОЛЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ НА ЕТАПІ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Відбудова України охоплює не лише відновлення руйнівних наслідків війни у вигляді житла та інфраструктури, але й формування стійкого способу життя у містах і селах. Це також означає створення нової економіки, яка адаптується до нової реальності, де існують постійні потенційні зовнішні військові загрози, особливо з боку росії. Відновлення України потребує нового підходу до політики регіонального розвитку, що враховує специфіку кожного регіону, забезпечує багаторівневність, спрямованість на інновації та зміцнення конкурентоспроможності регіонів. Ця політика ґрунтується на діяльності місцевого самоврядування та розумної спеціалізації регіонів, що сприяє їх сталому розвитку.

Метою доробкує розгляд основної ролі місцевого самоврядування в Україні на етапі повоєнного відновлення.

Після російського вторгнення змінилася діяльність державних та муніципальних органів влади. З'явилася потреба у швидких рішеннях та оперативному реагуванні на ситуації, що ставлять під загрозу безпеку і життя людей. Органи влади на різних рівнях відіграли важливу роль у задоволенні потреб воєнного часу. Рішення, які приймаються центральними органами для підтримки муніципалітетів, робляться спільно з урахуванням потреб цивільного населення та військових. Міністерство розвитку територій України активно контактує з органами регіонального та місцевого самоврядування. Нещодавно відбулася важлива конференція у штаб-квартирі Ради Європи у Страсбурзі, присвячена належному демократичному управлінню в Україні після війни. Це було спрямовано на планування відновлення країни після конфлікту. Учасники конференції високо оцінили досягнення місцевого самоврядування та процесу децентралізації, що відбувалися під час війни. Під час діалогу учасники обговорили п'ять ключових сфер, спрямованих на забезпечення належного демократичного управління у післявоєнний період:

- підвищення ефективності місцевого самоврядування з урахуванням викликів, що виникають під час воєнного стану. Це є ключовим для реконструкції України та для досягнення країною членства в Європейському Союзі;
- перехід від військового управління до цивільного в умовах воєнного стану, включаючи заходи з гарантування демократичного процесу та створення безпечного та демократичного виборчого;
- покращення інституційної готовності управлінських органів для проведення виборчого процесу після війни;
- забезпечення виборчих прав громадян, які пережили воєнний конфлікт, та оптимізація структур районної адміністрації і вплив на управління районними організаціями та виборчими процесами [1].

Питання місцевого самоврядування після війни входить до плану відновлення, що розроблений Державною комісією з перебудови України. Основними цілями плану є: оновлення адміністративно-територіальних систем для забезпечення ефективного функціонування; закріплення розподілу компетенцій між всіма рівнями місцевого самоврядування та державних владних органів; впровадження ефективних та гнучких систем освітнього та кар'єрного розвитку посадових осіб у місцевому самоврядуванні, з метою створення привабливих та сприя-

тливих умов праці в державних службах; удосконалення виборчої системи місцевих виборів для забезпечення її ефективності та прозорості [3].

Місцевим владним органам у районах, куди прибувають внутрішньо переміщені особи, слід надати підтримку для вирішення їхніх потреб у школах та інших закладах. Щодо стимулювання підприємницької активності у регіонах, що постраждали, особливо шляхом запровадження безмитних зон та податкових пільг, місцеві владні органи мають обмежені фіскальні та фінансові можливості порівняно з центральним урядом. Тому важливо забезпечити, щоб місцеві бюджети не страждали через це, аби подолати негативні економічні наслідки. Отже, залучення громадян до місцевого самоврядування передбачає врахування їхніх побажань та ініціатив, які надходять через місцеві ініціативи, щодо будь-якого питання, що належить до компетенції місцевого самоврядування [2, с. 229]. Важливо, щоб ці ініціативи були в межах Конституції України та чинного законодавства. Таким чином, органи місцевого самоврядування матимуть можливість приймати управлінські рішення, спрямовані на вирішення першочергових потреб громади, таких як фінансування заходів з благоустрою населених пунктів, забезпечення безперервної роботи критичних інфраструктурних об'єктів, національних електронних інформаційних ресурсів і державних інформаційно-комунікаційних систем.

Отже, повномасштабне вторгнення РФ проти України, що розпочалося в лютому 2022 року, матиме вплив на демократію в Україні на всіх рівнях, включаючи динаміку децентралізації. Територіальні громади та громадськість можуть активно та результативно брати участь у процесі прийняття рішень щодо відбудови та нагляду за діяльністю владних органів, застосовуючи цифрові технології.

Список використаних джерел

1. Актуальні питання місцевого самоврядування в умовах воєнного стану та подальші завдання децентралізації. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16609>.
2. Белов Д.М., Громовчук М.В., Білак О.П. Міжмуніципальне співробітництво в структурі транскордонного співробітництва. Науковий вісник УжНУ. Серія «Право». Випуск 72(4). Ч. 2. 2022. С. 226–231
3. Good Democratic Governance in Ukraine: a High-level Dialogue in Strasbourg. URL: <https://decentralization.gov.ua/en/news/15727>

Лютенко М.С.
«Політичні технології та лідерство», 2 курс
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – к.і.н., доцент,
професорка кафедри політичних технологій Ніколаєва Т.М.

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Сучасність України обумовлена складнощами у політичному, економічному та соціокультурному контексті. Українці переживають період інтенсивних змін, які вимагають особливої уваги до історичних коренів нації. Існуюча потреба у консолідації громадян навколо спільних цінностей, їх захист в стані війни, викликає вкрай важливу складову: формування патріотизму у молодого покоління через використання фактів історичної пам'яті.

У ході російсько-української війни наше суспільство щодня по-новому переосмислює цінність власної ідентичності. Кожного дня РФ намагається відібрати у нас не лише терито-

рії, а й повністю знищити нас як націю. Для того щоб стерти нашу культуру, мову, історію рашисти прикладають максимум зусиль. Дуже часті, не випадкові влучання російських ракет по об'єктах культурної спадщини України, руйнування пам'яток нашої історії є доказом їхніх намірів. І коли щодня твій дім, твою країну, твоє життя знищують, коли постійно твій світогляд намагаються змінити, коли усе цінне намагаються відібрати, тоді дуже загострюється питання збереження національної ідентичності та патріотизму, особливо серед молоді. Тому актуальність патріотичного виховання сьогодні дуже загострена.

Історія нашої держави багата на героїчні подвиги свого народу. Вони мають надихати молоде покоління на захист своєї країни, на прагнення бути вільними. Зрозуміло, що ті покоління, які вчили історію в радянські часи, мали спотворений погляд на національних героїв. Адже і тоді, і тепер росії не вигідно, щоб українці знали правдиву історію і почували себе нацією героїв. Важливі історичні постаті чи події завжди поставали в поганому світлі. Згадай гетьмана Івана Мазепу, який був мудрим державним діячем, великим будівничим і меценатом українства, прагнув відірвати Україну від Московії. Побудувавши за власний кошт стільки православних храмів в чудовому бароковому стилі, і де, за наказом царя Петра I, його – проклинали... Адже російським царям потрібно було стерти з пам'яті українців будь-яке прагнення до волі, до визволення від колоніального гноблення. Тому славний гетьман був овіяний чорними міфами:

- Гетьман Мазепа зрадив московського царя Петра I;
- Іван Мазепа прагнув віддати Україну на поталу Польщі;
- Українсько-шведського договору не існувало;
- Івана Мазепу не підтримувала більшість українського населення і козацтва, зберігши вірність московському цареві;
- Анафема Мазепі – покарання гетьмана-відступника [1].

Адже ж насправді Мазепа намагався зменшувати вплив росії та зміцнював автономію Гетьманщини. Він прагнув налагоджувати стосунки зі Швецією та Польщею, маючи бажання врятувати українські землі від остаточного розорення, а населення від винищення в ході російсько-шведської війни. Але російські пропагандисти заплямували брудом його постать. Йому приписували зраду, сепаратизм та багато інших злочинів, а проти прихильників гетьмана, навіть проти мирних мешканців Батурина, розпочали жорстокі репресії. І саме такі постаті, відомі та впливові, є нашим історичним національним скарбом.

Є чимало подій в нашій історії, які засвідчують велич і могутність нашого народу. Саме битва під Конотопом – це ще один подвиг українського народу, який тривалий період часу замовчувався радянською історіографією. Ця подія була однією із найважливіших в Україні XVII ст. Тоді українська перемога показала усьому світу, що в українських козаків сталевий бойовий дух та міць. «Цвіт московської кінноти, що відбув щасливі походи 1654 і 1655 років, загинув за один день, і вже ніколи після того цар московський не був у змозі вивести в поле такого блискучого війська, – із сумом констатував російський історик Сергій Соловйов. – У жалібній одежі вийшов цар Олексій Михайлович до народу й жах охопив Москву...», а от в московитів майже все військо було знищено, тому з точки зору російського імперіалізму цю подію треба було приховувати до останнього [2].

У XIX столітті, коли всупереч забороні, з'являється «Історії Русів» і саме молодь, ознайомившись з історичним минулим, створює першу політичну організацію «Кирило-Мефодіївське братство», прагнучи порвати царські пута. Розправа над «братчиками», не злякала українофілів (знову студентська молодь), не відібрала прагнення до просвіти суспільства, до пробудження, до збереження культури народу. Молоді громадівці продовжили боротьбу за українську національну ідею, не зважаючи ні на валуєвські, ні на емські укази.

XX століття сповнене для українців революціями та війнами, визвольними змаганнями за власну державність, перемогами і поразками, встановленням радянської тоталітарної системи, голодоморами, репресіями. Молодь «розстріляного відродження» заважала будувати радянській владі тоталітарне суспільство, а бандерівці – молоді українські патріоти, боронили

свій народ від фашистів і комуністів, не маючи власної держави, але прагнучи її створити. Плеяда шістдесятників – молода українська інтелігенція: Василь Симоненко, Ліна Костенко, Алла Горська, Василь Стус та багато інших, намагалась своєю творчістю показати, що українці мають свою велику мову і культуру. А діяльність Левка Лук'яненка, Івана Дзюби, В'ячеслава Чорновола – взірць, як за допомогою аналізу юридичного законодавства, не зважаючи на загрозу власному життю, можна показати порушення прав людини і народу в тоталітарній державі.

Студенти та молоді люди в період перебудови – «революція на граніті», чи то в акції «Україна без Кучми», чи під час «Помаранчевої революції», чи «Революції гідності» – завжди були першими, доводячи свою громадянську позицію, сформовану на історичних знаннях і прикладах, вивчаючи правдиву історію власного народу. Тож від 2014 року на лінії фронту молоді українці були першими. Від лютого 2022 року – першими добровольцями було покоління, що народилось і виросло у вільній Україні, що виховувалось на історичній спадщині, що вирости справжніми громадянам своєї країни.

Відповідно, так як ситуація в українському суспільстві постійно дестабілізується численними хвилями пропаганди, міфів та маніпуляцій з боку РФ, необхідність виховання історією тільки зростає. З російського інформаційного середовища часто звучить, що: українці і росіяни це один народ, нації «українців» не існує, культура і мова України штучно вигадані, Україна – це неспроможна держава, якою керують фашисти чи нацисти, і це надзвичайно «загрожує» безпеці росії. Та ще безліч наративів, наприклад: «Україна – держава, що не відбулася», «Україна – країна хаосу та радикалів», «Україна русофобська», «Україна антисемітська», «Вбивство інакомислення та відсутність свободи слова в Україні», «Росія не бере участі в подіях в Україні» [3]. Але український народ у всі часи не так просто піддається їхнім провокаціям, як вони очікують. Навіть в період тотального контролю радянською владою усіх сфер життя, заборони мови та цензури – освітяни і культурні діячі все одно намагались поширювати і зберігати українську, а письменники та видавці попри всі обмеження публікували власні книги і статті, які висвітлювали всю правду нашої історії. А сьогодні, у стані повномасштабної російсько-української війни, нашому молодому поколінню, як і всім громадянам, просто життєво необхідно пробудити почуття героїзму і відповідальності, наслідуючи активну громадянську участь небайдужих та свідомих українців у часи радянської влади, які виступали проти спроб фальсифікації історії та ідеологічної пропаганди режиму, молоді потрібно активно боротися з маніпуляціями та протистояти викривленню історичних фактів. Потрібно брати приклад з дисидентів, шістдесятників та висвітлювати всю правду сьогоднішніх подій на усіх можливих рівнях, молоді це робити найпростіше, тому що вони є активними користувачами безлічі соціальних мереж та каналів для поширення своїх поглядів. Тільки досліджуючи і вивчаючи правдиву історію, можна чинити справжній опір пропаганді та наступу рашистських окупантів.

Загалом, важливість історичної пам'яті досить складно переоцінити. Саме історія дає нам можливість дослідити власне «коріння» і кожен її етап це великий урок зі страшною ціною, стільки життів було втрачено, стільки болю і страждань зазнавала наша держава. Сучасну свідому молодь, яка вчить і шанує історію власної Батьківщини, усі ці «уроки» змушують переосмислити власну цінність. Історична пам'ять пояснює молоді: хто ми є як особистість і як нація. Завдяки цим знанням у нас є відчуття приналежності до народу, який має величну історію та культуру, а з цього і випливає патріотизм та відчуття цінності власної держави. Завдяки досвіду наших предків, ми можемо навчитись на їхніх помилках, надихнутись їхніми подвигами і з новими силами будувати краще майбутнє. Наша пам'ять допомагає протистояти гнобленню та відстоювати своє право на самовизначення.

Стількома взірцями мужності, самопожертви та героїзму славиться наша держава, що це безперечно підтверджує, що боротьба за вільну Україну у всі часи вимагала обізнаності та рішучості народу. Це має надихати та мотивувати сучасну рушійну силу – молодь. Герої української історії, усіх часів, слугують прикладом для наслідування. Їхні подвиги є не лише

джерелом патріотичного виховання, а й спонукають до безпосередньої участі у вирішальній боротьбі за права, свободу, незалежність своєї держави. Тому що, патріотизм – це не лише одягнена вишиванка, це бажання захищати своє на історичних прикладах.

Список використаних джерел

1. Руйнуючи імперські міфи: Інститут національної пам'яті про Гетьмана Мазепу. Український інститут національної пам'яті: URL:<https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/ruynuyuchy-imperski-mify-instytut-nacionalnoyi-pamyati-prezentuye-socialnyu-rolyk-pro-getmana-mazepu>(дата звернення: 29.04.2024)

2. 1659 – битва під Конотопом. Український інститут національної пам'яті: URL:<https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/lypen/7/1659-bytva-pid-konotopom>(дата звернення: 29.04.2024)

3. Юськів Х. Наративи російської пропаганди в Україні. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. Львів 2020. Випуск 30. ст. 226–232. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/30_2020/33.pdf(дата звернення: 29.04.2024)

**Бабенко І.І.,
Щербина Я.В.**

*«Політичні технології і лідерство», 3 курс
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – к. пол. н.,
доцент кафедри політичних технологій, Лисенко Ю.В.*

УКРАЇНА-ЯПОНІЯ: СПІВПРАЦЯ І ПІДТРИМКА В УМОВАХ ВОЄННОЇ ЗАГРОЗИ

Зовнішня політика України на сьогодні формується з урахуванням євроінтеграційних прагнень, але водночас вона спрямована на розвиток співпраці з іншими регіонами світу. Для формування позитивного іміджу країни на міжнародній арені важливе розбудовування відносин з країнами Азії. Особливий інтерес з точки зору зовнішньої політики представляє співпраця з Японією.

Зазначимо, що дипломатичні відносини між Україною та Японією були встановлені 1 січня 1992 року, після проголошення України незалежною державою та її визнання світовою спільнотою. Протягом цього часу було підписано кілька важливих угод, зокрема Угоду про візові узгодження між Урядом України та Урядом Японії, яка сприяє спрощенню візового режиму. Одним із пріоритетних напрямків у сфері міжнародної співпраці є економічне співробітництво, оскільки Японію вважають важливим інвестором та торговельним партнером для України. Так, на сьогодні, активно встановлюється співпраця у галузях інноваційних технологій, енергетики, аграрного машинобудування та інших сферах [1]. Загалом, аналіз українсько-японських відносин доводить готовність Японії до співпраці і підтримки України як незалежної демократичної держави. Саме після незаконної окупації рф кримського півострову Японія підтримала територіальну цілісність України та наклала на країну-агресора відповідні санкції. Більше того, Японія всіляко підтримувала та схвалювала новий курс нашої країни, зокрема виділила 1,84 млрд дол. США, щоб сприяти зусиллям президента України, направлених на реформування країни. Такі кроки свідчать про відданість Японії ліберальним цінностям та готовність діяти на міжнародній арені як світовий центр сили. Враховуючи власний історичний досвід, Японія та Україна заснували

двостороннє співробітництво в екологічній сфері – у подоланні наслідків аварії на АЕС. Окремий аспект співробітництва стосувався гуманітарної підтримки – в даному випадку йде мова про рішення Японії щодо виділення траншу гуманітарної допомоги для відновлення східних регіонів України у розмірі 13,6 млн дол. США [2, с. 406-411].

Свою зовнішньополітичну співпрацю Україна і Японія спрямовують на питання енергетичної та екологічної безпеки. Одним з надважливих аспектів цієї співпраці є допомога Україні Японії в ліквідації наслідків аварії на АЕС "Фукусіма-1" у 2011 році. Саме українською стороною було надано фахову та технічну допомогу. Японська сторона переконалася в ефективності українських наукових досліджень проблематики атомної енергетики, зокрема, в утриманні саркофага (об'єкт «Укриття») та результативності досліджень процесів на об'єкті у сферах сільгоспрадіології, радіаційного моніторингу довкілля, у галузях радіаційної медицини, чорнобильських соціологічних досліджень [3, с. 89-98].

Сучасні безпекові виклики для України визначили нові пріоритети у зовнішній політиці, зокрема у сфері геополітичної безпеки. У зв'язку з повномасштабним вторгненням військ російської федерації на територію України, Японія стала одним з ключових союзників країни. Це дало змогу наблизити відносини з Японією до рівня стратегічного партнерства. Японія є однією з найвпливовіших країн G7 та має значний вплив на світову політику, зокрема в Азії. Важливість українсько-японських відносин доводять фактичні цифри – 19 лютого 2024 року прем'єр-міністр Японії Фуміо Кішіда оголосив про виділення Україні \$12,1 млрд [4]. У рамках протидії російській агресії Японія надала Україні значну підтримку, передаючи військову амуніцію і гуманітарну допомогу. У період енергетичних криз для підтримки українців через міжнародні організації Японія надала генератори (близько 1500 од.) та сонячні ліхтарі (орієнтовно на 2,57 млн дол.) [5, с 106-111].

Варто згадати економічний аспект українсько-японської співпраці, де спостерігається дисбаланс на користь Японії. За даними Міністерства економіки, у 2021 році торговельний оборот між країнами склав 644,2 млн доларів США, що становить менше 1 % від загального обсягу торгівлі України з іноземними партнерами. Японія є одним з найбільших інвесторів в Україні, наприклад, за даними Національного банку України, прямі іноземні інвестиції з Японії становлять 6,4 % від загального обсягу прямих іноземних інвестицій в Україні [1].

21 березня 2023 року Президент України та Прем'єр-міністр Японії підписали спільну заяву про особливе глобальне партнерство між країнами. Цей документ відкриває нові можливості для співпраці в політичній, оборонній, фінансово-економічній сферах і допоможе Україні протистояти російській агресії. Підписання спільної заяви вважається важливим кроком, який матиме значний вплив на розвиток зовнішньополітичних відносин обох країн.

Досліджуючи українсько-японські відносини у нових, конфліктних, безпекових реаліях, І. Федорів зауважує, що реалізація положень спільної заяви потребуватиме значних зусиль з боку обох країн, оскільки в подальшому Україна та Японія мають продемонструвати свою спільну політичну волю та готовність до співпраці, для того щоб досягти спільних цілей. [6, с. 177-183]. Дослідник також вказує на інший важливий пункт заяви – Україну та Японію поєднують спільні цінності: свобода, демократія, верховенство права, повага до міжнародного права та прав людини; спільні безпекові виклики (в Україні такі загрози походять з боку РФ, в Японії – переважно з КНР) та спільний безпековий союзник номер один – США. Очільник японського уряду підтримав українську формулу миру, посилення санкцій проти країни-агресора, засудив ядерні погрози Росії і пообіцяв сприяти єдності G7 у допомозі Україні. На думку згаданого дослідника, ця заява демонструє спільне бачення міжнародної ситуації у світі [6]. У сфері безпеки Україна та Японія висловлюють взаємну підтримку збереження міжнародного порядку та прав людини. Японія підтримує територіальну цілісність України та прагне до мирного врегулювання збройного конфлікту

на території України. У свою чергу, Україна підтримує Японію в її територіальних питаннях. Головним пріоритетом у зовнішньополітичних відносинах обох країн є активна двостороння співпраця.

Посол України, Сергій Корсунський, під час онлайн-виступу 9 березня 2023 року підкреслив безпрецедентну підтримку України з боку Японії, яка вперше з часів Другої світової війни надала військову допомогу Україні, а також ввела 18 хвиль санкцій проти росії. Загальна сума фінансової допомоги Україні від Японії перевищила 7,1 мільярда доларів. У сфері освіти 87 японських університетів прийняли на безоплатне навчання понад 460 українських студентів. Крім того, було підписано угоди про співпрацю між українськими та японськими університетами. Ольга Коваль, Народна депутатка України, під час Міжнародного парламентського онлайн-уроку «Японія на підтримку України» 9 березня 2023 року прокоментувала, що Японія з самого початку конфлікту на Донбасі у 2014 році виступає на боці України. З початком повномасштабного вторгнення росії 24 лютого 2022 року Японія, спільно з США та ЄС, стала одним з лідерів у запровадженні санкцій проти рф. Україна цінує партнерські відносини з Японією та її тверду підтримку. Також, Мацуда Кунінорі Надзвичайний і Повноважний Посол Японії Під час онлайн-виступу 9 березня 2023 року, підкреслив що, з моменту повномасштабного вторгнення росії в Україну Японія чітко дала зрозуміти свою позицію: це не просто агресія проти України, це виклик і серйозна загроза для всього світу. Те, що відбувається в Україні, може статися в будь-який момент у Східній Азії, де розташована Японія. Розуміючи це, прем'єр-міністр Японії ініціював низку заходів підтримки України, включаючи фінансову, військову, гуманітарну та технічну допомогу, а також запровадив жорсткі санкції проти росії.

Зовнішньополітичні пріоритети українсько-японської співпраці, укріплення дипломатичних зв'язків між Україною та Японією залишаються актуальними, особливо в контексті сучасних подій у масштабах світової політики і побудови нової архітектури міжнародних відносин та світової безпеки.

Список використаних джерел

1. Прокоп'єва А.А., Татаренко Н.О., Набок І.І, Побоченко Л.М. Сучасні дипломатичні відносини України з Японією: кроскультурний та економічний аспект. *Ефективна економіка*. 2023. №3. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1295/1305>

2. Удовік В.В. Українсько–японські відносини крізь призму окупації Криму Росією 2014 року. *Гілея*. 2016. Вип. 113. С. 406-411.

3. Сердюк Н. Українсько-японські відносини та їхній вплив на розвиток Української держави *Історико-політичні проблеми сучасного світу*, 2020. Вип.42. С. 89–98.

4. Японія надає Україні рекордну допомогу, підтримуючи у такий спосіб США та ЄС. URL:<https://kg.ua/news/yaponiya-nadaie-rekordnu-dopomogu-ukrayini-pidtrimuyuchi-v-takiy-sposib-ssha-ta-ies-zhevago>

5. Науменко Н., Новосад О. Фінансова та гуманітарна допомога Японії Україні в період повномасштабної російської агресії. *Трансформація моделі соціально-економічного розвитку в умовах відновлення України та інтеграції з ЄС: зб. тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 15 травня 2023 р.)*. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. С. 106-111.

6. Федорів І. О. Українсько-японські відносини у нових геополітичних реаліях. *Соціально-економічний і політичний розвиток країн Східної Європи (XVI – XXI ст.): зб. матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (11 травня 2023 р.)*. Умань, 2023. С. 177-183.

ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну вже сьогодні демонструє значні негативні наслідки для економіки нашої держави. Майже всі сектори економіки зазнали значних втрат і не мають змоги працювати на повну потужність задля забезпечення повноцінного життя українців. Руйнування інфраструктури, втрата ринків збуту, зменшення інвестицій та витрати на оборону та безпеку – все це негативно впливає на економіку України.

Війна в Україні мине. Питання в тому як і коли це відбудеться. Але, ми повинні розуміти, що для того, щоб підняти Україну з-під завалів і створити безпечне середовище життя та ведення бізнесу, знадобляться тривалі та всебічні зусилля. Та вже зараз ми з упевненістю можемо сказати, що ефективного результату ми зможемо досягти, якщо об'єднаємо політичні та економічні аспекти воєдино.

Політичний аспект повоєнної відбудови України є не менш важливим, ніж економічний. Політична стабільність та безпека є необхідними умовами для економічного зростання та інвестицій.

Політичними аспектами повоєнної відбудови повинні стати:

1. Реформа державного управління. Це той ключовий елемент з якого варто почати, адже реформа має на меті створити ефективну, прозору та відповідальну систему державного управління, яка буде діяти в інтересах громадян та сприятиме розвитку країни в напрямку повної демократії. Дана реформа, насправді, є дуже місткою і включає в себе безліч елементів, таких як децентралізація влади (вона дозволить збільшити відповідальність місцевих органів влади перед громадянами та підвищить ефективність управління на місцевому рівні); скорочення кількості державних органів, спрощення адміністративних процедур та зменшення бюрократії. Це дозволить підвищити ефективність роботи державних органів та зменшити витрати бюджету; розвиток громадянського суспільства, складова про яку не дуже часто згадують і не ставлять на перше місце серед нагальних проблем, але якщо держава підвищує роль громадських організацій в процесі прийняття рішень та контролю за діяльністю державних органів, то це великий і успішний крок до відкритості і прозорості державного управління.

2. Судова реформа. Фундамент для становлення України на шлях повноцінної демократії. На сьогодні ми маємо високий рівень корумпованості майже всіх судів, і це велика перешкода для ефективної діяльності цієї системи. Ми повинні враховувати, що реформа в судовій системі, це ще один крок, який наближує нас до вступу в Європейський Союз, але є ще декілька ключових моментів. Перш за все, після війни відбуватиметься процес покарання всіх, хто так чи інакше співпрацював з російськими окупантами. Замість того, щоб дозволити натовпу беззаконно карати колаборантів на основі чуток, правдивих фактів чи емоцій, знадобляться спеціальні трибунали для покарання колаборантів. Це буде можливість для молодих, але добре підготовлених непідкупних українських суддів набути досвіду здійснення правосуддя. Це буде надзвичайно прозорий процес, за яким буде уважно спостерігати все українське суспільство, а також міжнародна спільнота. Добре функціонуюча та незалежна судова система є ключовою умовою верховенства права, а верховенство права має вирішальне значення для добре функціонуючої демократії. Будь-який відхід від цієї позиції загрожуює скоєнню України до неліберальної демократії [4, с. 60–63].

3. Очищення партійної системи від «технічних» партій, які не беруть участі у виборах, а використовуються лише для проведення виборчих маніпуляцій. Це допоможе забезпечити більш чесні та прозорі вибори, а також підвищити довіру громадян до політичних інститутів, зменшити рівень корупції в політичній системі та забезпечити більш ефективну роботу парламенту та уряду.

4. Європейська інтеграція. Європейська інтеграція сприяє стабільності та безпеці в регіоні. Членство в ЄС передбачає дотримання певних стандартів демократії, верховенства права та прав людини. Це допоможе Україні зміцнити свою політичну систему та забезпечити стабільність в країні.

5. Стійкі інституції та низький рівень корупції. Це основа довгострокового успіху України. Досвід країн, які вступили до ЄС раніше, дає уявлення про багато кроків, які потрібно здійснити для досягнення цієї цілі [1].

Економіка України продовжує зазнавати великих втрат, зруйновано підприємства, інфраструктуру, житловий фонд, що відповідно призвело до зниження обсягів виробництва, зростання безробіття, інфляції та зменшення доходів населення. Відновлення економіки – це тривалий процес, який вимагатиме значних інвестицій, співпраць з міжнародними лідерами у різних сферах економіки, вимагатиме нових ідей та поглядів.

Ключовими аспектами економічної відбудови повинні бути:

1. Відновлення інфраструктури. Відбудови потребуватиме вся інфраструктура нашої держави, особливо транспортна, енергетична та соціальна інфраструктура. Руйнування є дуже серйозними і необхідно буде велика кількість ресурсів для відновлення. Державний бюджет не зможе повністю покрити всі витрати, тому необхідно буде залучати допомогу міжнародних фінансових організацій (МВФ, МБРР), допомога країн-партнерів. Але спочатку необхідно розробити чіткий план і стратегію відбудови інфраструктури. Щоб ми мали чітко зазначені цілі, які не дадуть міжнародним організаціям приводу для довготривалих роздумів чи сумнівів.

2. Сприятливі умови для розвитку малого та середнього бізнесу. Малий та середній бізнес є одним з основних джерел створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності економіки та зростання доходів населення. Сприятливі умови повинні базуватися перш за все на спрощенні регуляторної політики та зменшенні адміністративного тиску на бізнес; наданні доступу до вигідних кредитів. Після війни, важливим кроком буде показати, що держава всіяко буде підтримувати і допомагати, адже національний бізнес стане ключовим етапом відновлення економіки. І потрібно враховувати, що розвиток саме малого та середнього бізнесу є важливим фактором приваблення іноземних інвестицій.

3. Залучення іноземних інвестицій в різні галузі економіки. Іноземні інвестиції можуть забезпечити необхідні кошти, технології та управлінський досвід для розвитку різних галузей економіки, створення нових робочих місць та підвищення конкурентоспроможності національних підприємств. Однак, для успішного залучення іноземних інвестицій необхідно створити сприятливе інвестиційне середовище. Це включає стабільну політичну ситуацію, прозорість та передбачуваність ділових процесів, захист прав інвесторів, наявність кваліфікованої робочої сили.

4. Ринок праці в Україні. Першим етапом відновлення і покращення ринку праці в Україні, є те, що потрібно сприяти поверненню мільйонів людей з-за кордону; потрібно якомога більше інвестувати в людський капітал, для майбутнього через надання компенсаційної освіти учням, які втратили роки навчання, та перепідготовку людей, які втратили роботу, але яким ще далеко до пенсії; краще використання наявного людського капіталу, підвищення участі жінок у робочій силі та вирішення проблеми безробіття серед внутрішньо переміщених працівників молодого віку; стабільний захист найбільш уразливих груп (тих, хто втратив роботу, ветеранів, вразливих і літніх працівників) [3, с. 312–314].

5. Розширення доступу українських виробників до зовнішніх торговельних ринків. Пільговий доступ до потужних ринків розвинених країн дасть можливість посилити приваблю-

вість інвестицій в українські підприємства. Режим безмитної торгівлі з ЄС закінчується в червні 2024 р. і потребує оновлення та розширення [2]. Відповідно це ще один знак, що Євроінтеграція це важливий аспект для підсилення потужності не лише нашої економіки, а взагалі всієї держави.

Економічні та політичні аспекти повоєнної відбудови України взаємопов'язані. Яскравим моментом, який може допомогти у повоєнній відбудові це співпраця держави і національного бізнесу. Створення різноманітних проектів, які будуть допомагати розвиватися бізнесу та державі. Таким чином, національний бізнес буде розвиватися, знаючи що буде підтримка з боку держави, а держава, у свою чергу, отримуватиме додаткові кошти для розвитку інфраструктури, соціальної сфери та інших необхідних напрямків.

Підсумувавши сказане, ми розуміємо, що процес відбудови буде складним, насиченим і зовсім не легким процесом. Але наша держава доводить кожного дня свою мужність і стійкість, громадяни – це незламні воїни, які роблять сьогодні все можливе заради кращого майбутнього. Тому ми маємо всі шанси на успішну повоєнну відбудову нашої держави. Головне правильно побудувати стратегію політико-економічної відбудови і впевнено йти до виконання поставлених завдань.

Список використаних джерел

1. Відбудувати краще, ніж було: основні принципи відновлення України. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/13/694934/> (дата звернення: 15.04.2024).

2. Данилишин Б. Перемога близько: економічна відбудова на часі. Дзеркало тижня. URL: <https://zn.ua/ukr/macroeconomics/peremoha-blizko-ekonomichna-vidbudova-na-chasi.html> (дата звернення: 16.04.2024).

3. Джакомо А., Боєрі Т., Кудряк М., Жолудь О. Ринок праці в Україні: відбудувати кращим, ніж він був. Відбудова України: принципи та політика : СЕPR Паризький Звіт 1 / за ред. Ю. Гордієнко, І. Сологуб, Беатріс Ведер ді Мауро, 2022. 508 с. С. 312–351.

4. Милованов Т., Ролан Ж. Повоєнна відбудова та реформи державного управління України. Відбудова України: принципи та політика : СЕPR Паризький Звіт 1 / за ред. Ю. Гордієнко, І. Сологуб, Беатріс Ведер ді Мауро, 2022. 508 с. С. 44–76.

Дубас В.В.

«Політичні технології та лідерство», 2 курс

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Науковий керівник – к.п.н.,

доцент кафедри політичних технологій Піддубний С.А.

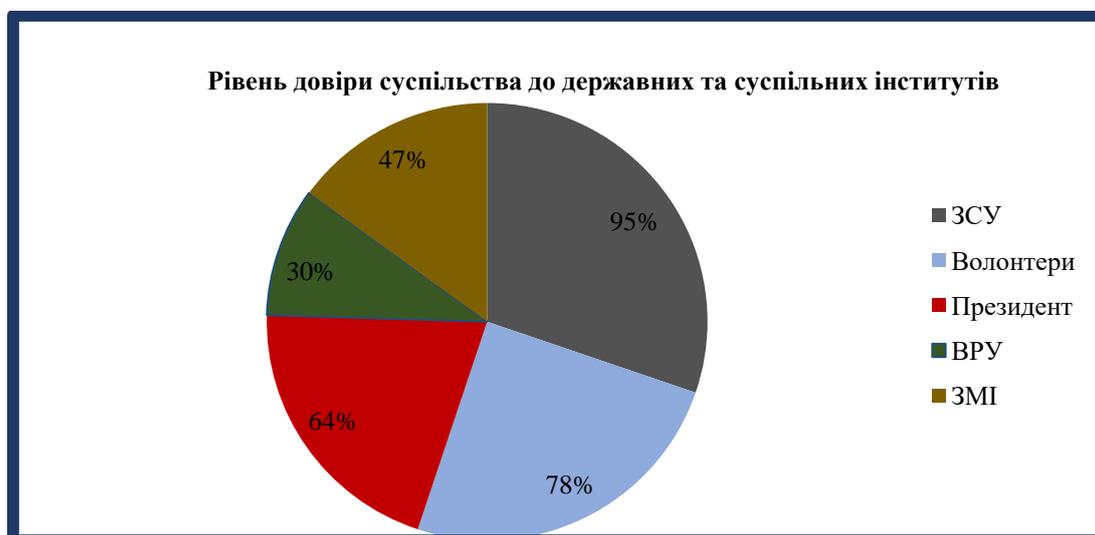
СУСПІЛЬНА ПІДТРИМКА УЧАСТІ ВІЙСЬКОВИХ І ВЕТЕРАНІВ У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР ЗМІНИ ПОЛІТИЧНОГО ЛАНДШАФТУ УКРАЇНИ

Третій рік широкомасштабної агресії Російської Федерації проти України дозволяє сформувати в українців бачення того, хто є героєм, а хто ворогом як на передових позиціях, так і в середині країни. Після закінчення війни українське суспільство зіштовхнеться з повоєнними проблемами, що вимагатиме оновленої представницької влади, яка має запропонувати нові підходи до будівництва сучасної демократичної держави. Актуальність дослідження полягає в тому, що у майбутньому постане питання залучення ветеранів і військовослужбов-

ців, які пройшли жорна війни і здійснили повну переоцінку власної країни, до трансформації набутого досвіду у розбудову якісно іншої політичної системи, яка сприятиме недопущенню нової війни і втрати суверенітету та цілісності України.

У повоєнний час неодмінно відбудеться зміна політичного ландшафту і посприятимуть цьому військові та ветерани, які зможуть взяти на себе тягар з відновлення країни. Військова служба сприяє набуттю таких важливих рис, як відповідальність та системність, що є безцінними для життя у суспільстві. Відчуття системності в цивільному житті це менш чітке поняття. І воно не завжди є калькою з військової організації [2]. Ці моменти викликають труднощі, які мало хто витримує. Загалом перехід до цивільного життя для військовослужбовців завжди важкий, проте він не буде вирішальним у їх політичній та громадській діяльності. Незмінним є той факт, що, обійнявши керівні посади, колишні військові сконцентрують свою діяльність саме на оборонному аспекті. Зміниться пріоритет у державних витратах. Значна частина видатків спрямовуватимуть на армію та оборонну інфраструктуру. Для України буде свій план Маршалла від західних партнерів, і через відсутність іншого вибору, наш політичний істеблішмент має прийняти всі суворі умови [1].

Побудова стійкої системи національного захисту на місцевому рівні зміцнить державу та згуртує суспільство. Подібна організація населення буде прямим наслідком вдалого впровадження методів управління згідно з типовими патернами людської поведінки, адже демократизовані народи так само потребують власного лідера – національної еліти, у ролі якої виступатимуть ветерани та військові на службі. Набута у польових умовах навичка швидкого реагування на зміни та вдале розуміння попередження найбільших ризиків у роботі з людьми робить з військових, що займали керівні посади у війську, придатними для делегування їм в упорядкування певну громаду. Варто також додати, що одними з ключових рис, яких навчають в армії, є стриманість та поміркованість, які вважаються необхідними для вдалого управління. Саме цей напрям істотно змінить політичний ландшафт країни, адже чітка структурованість об'єднаних громад матиме позитивний вплив на роботу державного апарату загалом.

Від початку військових дій на сході України, а з повномасштабного вторгнення особливо, суспільний погляд на військових та військову справу суттєво змінився. Дослідження «Залучення ветеранів у громадсько-політичне життя: шлях від військових перемог до особистих» вказує, що населення загалом мало позитивну думку щодо здійснення АТО і не вважало, що загибель героїв були марними. У 2021 р. найбільш позитивно до ветеранів і ветеранок АТО/ООС ставилися мешканці столиці й Заходу. 86 % жителів Києва і 82 % жителів західного регіону України заявляли про однозначно позитивне ставлення, що є суттєво більшою підтримкою такої відповіді, ніж загалом по Україні (50 %). Радше негативне, ніж позитивне

ставлення виявили мешканці Сходу (11 %), Півдня (9 %) і Півночі (8 %). Однак по всій Україні однозначно негативне ставлення висловили дуже мало респондентів (менш ніж 2 %), і регіональні відмінності у відповідях не є статистично значущими. Нейтральне ставлення майже вдвічі частіше, ніж загалом по Україні, обирали на Сході (38 %) та Півдні (31 %) [4].

Якщо говорити про сучасне дослідження громадської підтримки Збройних Сил України, то статистичні дослідження 2024 р. демонструють, що 95 % українського населення довіряє військовим та підтримує їх. Про це йдеться в результатах соціологічного опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова «Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади. Довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів (січень 2024 р.)», передає Укрінформ [3]. З цього можна прийти до висновку, що наразі найбільш авторитетними постатями в державі є люди у формі, що типово для країни у стані війни. Інфографіка візуально показує рівень довіри до тих чи інших державних та суспільних інститутів.

Не варто забувати про те, що там де є плюси, там є і мінуси. Негативним фактором перебування на службі є невіpravна шкода ментальному та психічному здоров'ю індивіда. Суспільство має бути готовим до того, що їх друзі, близькі і рідні вже не будуть такими як були колись. Військові, завершуючи службу, часто не можуть швидко повернутися до звичного суспільного ладу, а саме продовжувати своє попереднє цивільне життя, що через війну було зупинене. Натомість з фронту повернуться люди, яким для подальшого життя потрібен буде адреналін, які вже не зможуть жити в постійно спокійному середовищі, яким знадобиться довга реабілітація. Тому, говорячи за військових, які хотітимуть прийти до місцевої влади після закінчення війни, потрібно враховувати велику кількість деталей, що зможуть забезпечити безпеку цивільним і самим військовим. Їх стрімке бажання оборонити країну може перетворити її на мілітаристську державу. З одного боку, це дасть можливість забезпечити суспільству мирне проживання по всій території, а з іншого, цивільні питання можуть набирати військовий характер, що не відповідатиме запитам населення.

Та все ж, військові та ветерани, маючи такий авторитет перед українським народом, мають стати натхненням для єдності і віри в краще майбутнє нашої держави. Перемога і їх прихід до влади відкриє нову сторінку відбудови України. Найбільше це потрібно молодшому поколінню, якому і доведеться творити нову українську демократичну державу. Для цього їм потрібне найкраще патріотичне виховання, а хто ж як не люди, які пішли захищати свою землю і були ладні віддати за неї, за її народ, за її цінності власне життя можуть виховати в молоді патріотизм. Прихід військових до влади стане каталізатором цього. Втілюючи свої власні цінності єдності, братерства, відповідальності, рішучості і багато іншого, військові та ветерани матимуть змогу виховати ту молодь, яка попри все буде стояти горою за свою країну.

Отже, прихід військових і ветеранів до органів місцевого самоврядування в Україні є суттєвою зміною політичного ландшафту. Ця ініціатива відображає активну участь громадян, які мають досвід служби в армії, у формуванні та зміцненні демократичних інститутів на місцевому рівні. Водночас, важливо враховувати ризики та виклики, пов'язані з цією ініціативою, такі як недостатній досвід управління громадськими справами та можливість мілітаризації влади. Зрозуміло, що включення військових і ветеранів у місцеве самоврядування вимагає уважного аналізу та ретельного планування, але така ініціатива може стати важливим кроком у зміцненні демократії та відновленні довіри до політичних інститутів в Україні.

Список використаних джерел

1. Укрінформ/ Якою буде перемога, і якою стане Україна після перемоги? URL: <https://www.ukrinform.lua/rubric-society/3463666-akou-bude-peremoga-i-akou-stane-ukraina-pisla-peremogi.html> (дата звернення: 18.04.2024).
2. Український тиждень/ Михайло Забродський: «Військові в політиці – це дуже великий потенціал». URL: <https://tyzhden.ua/mykhajlo-zabrodskij-vijskovi-v-politytsi-tse-duzhe-serjoznyj-potentsial/> (дата звернення: 18.04.2024).

3. Укрінформ/ Збройним силам довіряють 95 % українців. URL: <https://www.ukr-inform.ua/rubric-society/3824049-zbrojnim-silam-doviraut-95-ukrainciv.html> (дата звернення: 19.04.2024).

4. Громадський простір/ Більшість українців позитивно ставляться до ветеранів та не вважають марною жертвою загибель військових – результати дослідження. URL: <https://www.prostir.ua/?news=bilshist-ukrajintsiv-pozytyvno-stavlyatsya-do-veteraniv-ta-ne-vva-zhayut-marnoyu-zhertvoyu-zahybel-vijskovyh-rezultaty-doslidzhennya>(дата звернення: 19.04.2024).

Чиндарьова У.О.

«Публічні технології та лідерство», 2 курс

Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана

Науковий керівник – к.пол.н., доцент кафедри політичних технологій Піддубний С.А.

РОЛЬ І МІСЦЕ ГРОМАДСЬКОГО СЕКТОРУ У ПИТАННЯХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФРОНТУ В УМОВАХ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Питання підтримки суспільства збройними силами є надзвичайно актуальним у наш час. Громадський сектор, як інститут ініціативи громадян відіграє ключову роль у підтримці армії та населення з 2014 р., забезпечуючи не тільки матеріальну підтримку, але й моральну. Об'єднання неурядових ініціатив якісно сприяє посилення єдності та солідарності серед населення, забезпечує комунікацію між тими хто в тилу та тими хто на передовій.

24 лютого 2022 р. стало одним з найтрагічніших днів в історії України, о 4:50 українці прокинулися не від звуку будильників, а від ракетних ударів по всій Україні, в цей момент життя людей назавжди змінилося. Президент Росії оголосив про «спеоперацію» на сході нашої країни, протягом дня російські війська атакували Україну з різних напрямків включаючи північ, схід та південь. Цей день запам'ятався мужністю та відвагою українського народу, що об'єднався для захисту своєї країни та майбутнього від агресора. Ситуація продовжувала розвиватися і Україна продемонструвала світові свою непохитну стійкість та бажання захистити свою незалежність та суверенітет.

У 2023 р. було проведено опитування українців на предмет їх громадського включення за результатами якого було виявлено, що є глибока обізнаність громадян про та участь в заходах громадянського спротиву. Цей факт засвідчив про колективне почуття відповідальності в українців за майбутнє. Волонтерство та фінансові пожертви на підтримку спротиву Росії, є основними формами громадянської участі [1]. Стрімка зміна ситуації призвела до кооперації між людьми, громадою та державою, почала зростати кількість фондів та організацій, що фокусуються на допомозі Збройним Силам України та цивільному населенню в умовах агресії.

Неприбуткові організації, ініціативні групи, волонтери формують конвої та доставляють спорядження, їжу, займаються ремонтом техніки, закривають збори на потреби фронту, а також надають психологічну та реабілітаційну допомогу постраждалим, сприяють підготовці військовим та підтримують їх родини. Важлива роль неурядових організацій в проведенні евакуації мирного населення з міст та сіл, які безпосередньо або поряд з бойовими діями, надають медичну допомогу та речі першої необхідності, захищають права внутрішньо переміщених осіб та допомагають їм адаптуватися до нових умов.

Прикладом успішної роботи громадського сектору є діяльність не тільки відомих фондів, як от БФ Сергії Притули, БФ «Повернися живим» [2], а й невеликих створених в умовах війни організацій, які виростили з ініціативи небайдужих громадян. Серед таких можемо розглянути приклад БФ «Соціальна Безпека України» та ГО «Захист Суспільства України», які працює для забезпечення усім необхідним військових та цивільне населення, що постраждало у результаті військової агресії Росії проти України. Разом з Православною церквою Укра-

їни активістами благодійного фонду було здійснено складне завдання: організували доставку борошна та було налагоджено випікання хліба на тимчасово окупованій території Херсону за що отримали подяку від Митрополита ПЦУ. За короткий час благодійним фондом була надана допомога у вигляді:

- підтримки продуктами та засобами гігієни пологових та дитячих будинків деокупованих територій;
- надання продуктів і військового спорядження для підрозділів ЗСУ на лінії оборони;
- доставки продуктів на тимчасово окуповані території Херсонщини;
- залучення підтримки українських зірок (Потап, Казка, Монатік, Андрій Данилко) у здійсненні збору коштів для закупівлі необхідного обладнання для потреб армії;
- організації міжнародного благодійного аукціону лотів, які були надані військовими і представниками шоу-бізнесу, що дозволить забезпечити захисників української свободи необхідним спорядженням, технікою, засобами першої допомоги.

Така активність новозаснованої громадської організації стає прикладом успішного і дієвого активізму і волонтерства, що є свідченням становлення громадянського суспільства у відповідь на військово-політичний тиск ворога.

Громадський сектор є рушійною силою, що здатен перемогти навіть у самій жорсткій боротьбі, адже немає нічого сильнішого за активну і мотивовану позицію громадянина, що переростає в ініціативи, рухи, громадські організації і змінює суспільно-політичний вимір державного розвитку в бік демократизації.

Список використаних джерел

1. Загальнонаціональне опитування щодо громадського залучення весна-літо 2023. USAID/ENGAGE. URL: <https://engage.org.ua/zahalnonatsionalne-opytuvannia-shchodo-hromadskoho-zaluchennia-vesna-lito-2023-ukraintsi-rozkhodiatsia-v-pohliadakh-shchodo-povoiennykh-priorityativ-ale-ob-iednuiutsia-u-protydii-ahresii-ta-pidtrymtsi/> (дата звернення: 23.04.2024)
2. Никитенко Д. Від маскувальних сіток до БПЛА. Топ-10 громадських організацій, що допомагають ЗСУ. Сайт #ШОТАМ. URL: <https://shotam.info/vid-maskovalnykh-sitok-do-bpla-top-10-hromadskykh-orhanizatsiy-shcho-dopomohaiut-zsu/> (дата звернення: 23.04.2024)
3. Закарпатська облрада співпрацюватиме з ГО «Захист суспільства України». URL: <https://zakarpatska-rada.gov.ua/zakarpatska-oblrada-spivpratsiuvatyme-z-ho-zakhyst-suspilstva-ukrainy/> (дата звернення: 23.04.2024)

Шумаков Н. О.

«Правознавство», 1 курс,

*Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник — к.п.н., доцент кафедри політичних технологій Чубур Н. В.*

КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: ЯК НЕРІШУЧІСТЬ ЗАХІДНИХ ПАРТНЕРІВ ПІДТРИМУЄ СВІТОВУ НЕСТАБІЛЬНІСТЬ ТА СПРИЯЄ ЗАМОРОЖЕННЮ СТАТУС-КВО

Майже півроку нижня палата Конгресу США (Палата представників) була не в змозі затвердити пакет допомоги Україні на суму 60 мільярдів американських доларів. Це стало можливим завдяки перебуванню на посаді спікера Палати представників США республіканця-трампіста Майка Джонсона. Він усіляко саботував процес законотворчості американського парламенту, уникаючи винесення цього законопроекту на голосування, адже, очевидно, якби його винесення на голосування сталося раніше, допомога вже була б виділена, незважаючи на протидію лобі прихильників Дональда Трампа.

Головна проблема полягала в тому, що Майк Джонсон — політик, кар'єра якого залежить від прихильності одіозного експрезидента США, адже саме фракція трампістів у республіканській партії є найвпливовішою. Щодо самого Дональда Трампа, то він прагне виграти прийдешні вибори на посаду Президента США. Це буде його шансом не лише реалізувати свої політичні амбіції, а й позбутися усіх тих кримінальних проваджень, які він має у багатьох штатах через втручання у процес попередніх виборів президента, підбурювання до державного перевороту та інші правопорушення. Задля цього він, схоже, домовився із нашим ворогом на засадах взаємної вигоди. За цим негласним "договором" РФ, вірогідно, отримує значне послаблення підтримки України від її головного стратегічного партнера та загальну дестабілізацію світової ситуації; Трамп, в свою чергу, — значний шанс знов стати президентом, зігравши на невдоволенні американських громадян слабкістю позицій власної країни та високими цінами на бензин, які також, на жаль, знаходяться у владі агресора. Таким чином, Дональда Трампа та його прихильників можна назвати типовими популістами, згідно до загальноприйнятого визначення [3, с. 418]. При цьому вони, на жаль, піклуються радше про свою кар'єру, аніж про благо тієї держави, народ якої представляють.

Допомога для України, яку змогли затвердити, є дуже важливою: за час проблем з її ухваленням наша країна повною мірою відчула нестачу ресурсів на оборону від агресії, яка, тим часом, лише посилилася. Очевидно, що наразі лідер РФ, відчуваючи слабкість та нерішучість системи міжнародної безпеки, вирішив піти, що називається, "ва-банк" у своїй загарбницькій зовнішній політиці, сподіваючись якомога сильніше надавити на західних партнерів України з метою переконати їх у власній неспроможності вплинути на ситуацію. Для цього він вибрав досить вдалий момент: по-перше, тільки-но "переобравшись" на посаду президента (а де-факто ж — абсолютного монарха) своєї країни, він набув певний запас легітимності, принаймні, у власних очах. По-друге, в Сполучених Штатах у самому розпалі передвиборчі перегони, що значно відвертає увагу звичайних американців від російської агресії та переключає її на внутрішні проблеми країни. По-третє, уже вищезгадана піврічна нездатність Палати представників ухвалити такий необхідний для України пакет допомоги, що стало певним свідченням ненадійності допомоги від партнерів. По-четверте, загальна втома урядів та громадян західних країн від тематики війни, підтримувана потужною російською агентурою та корумпованими посадовцями в Європі. Врешті, по-п'яте — іноді, на жаль, вдалі спроби розхитати моральний стан українського суспільства завдяки прихованій російській пропаганді, регулярним терористичним атакам та надскладній ситуації на фронті.

Таким чином, зараз спостерігаємо дивну ситуацію: політики країн Заходу, будучи, з одного боку, деморалізованими, а з іншого — стурбованими власними передвиборчими рейтингами, вчиняють абсолютно нелогічні та навіть контрпродуктивні дії стосовно підтримки України. Замість того, щоб рішуче та одноставно виступати за відновлення світового устрою, впровадженого внаслідок розуміння небезпеки свавільного переділу кордонів за "правом сильного", вони здебільшого діють розрізнено, непослідовно та більше сконцентровані на висловленні свого занепокоєння, аніж на реальних діях. І це вже не кажучи про тих, хто замість демократичних цінностей та гуманістичних принципів дбає про власне незаконне збагачення шляхом тіньових домовленостей із Кремлем щодо допомоги останньому в обході санкцій чи саботажу під час їх прийняття. Про постійне місце головного світового терориста у "Радбезі" ООН із правом вето, яке, до того ж, не має жодного документального підкріплення, навіть згадувати не варто.

Ось і виходить, що, ідучи на поступки задля досягнення домовленості з агресором, західний демократичний світ, який так багато віддав задля утвердження свого теперішнього статусу, потроху ним поступається. І чим більше Захід відступає, тим більше вірить у свою слабкість перед диктатурами, що змушує його ще менше наполягати на власній домінації у системі міжнародних відносин. Це замкнене коло, яке саме себе посилює та формує так зване "самовтілюване пророцтво", яке здійснюється через віру його учасників у те, що воно істинне.

Але сутність режиму, із яким лідери вільного світу зараз мають справу, у тому, що він не вміє і, що найголовніше, не бажає домовлятися — для нього не існує понять рівноправного партнерства чи компромісу, він розуміє лише мову сили та стосунки панування й підкорення. Отже, кожному поступку, кожен відхід від принципів він розцінює виключно як слабкість, а значить — як можливість і надалі посилювати свій тиск на теперішній світовий порядок.

І що найгірше — цей режим такий не один, адже завдяки його "успіхам" в порушенні норм міжнародного права інші антидемократичні держави та їхні лідери відчують свою силу, внаслідок чого глобальна світова ситуація дестабілізується, безпека перестає бути стандартом, поновлюються старі конфлікти, спалахують нові. При цьому, відповідна ситуація вже мала місце в історії, отримавши назву "політика умиротворення агресора", та призвела до початку Другої світової війни — чи не найжахливішого збройного протистояння людства. До того ж, небезпека теперішньої світової політичної кон'юнктури полягає в тому, що, чим довше зберігається подібний статус-кво, тим більше він нормалізується, і, відповідно, тим складніше буде потім налагодити систему міжнародних відносин. Хоча зараз, завдяки прийняттю пакету допомоги для України, ймовірно, ситуація почне змінюватись на краще.

Отже, західним демократичним країнам, а особливо — США, потрібно, задля їхнього ж блага, докорінно змінити свою політику на більш рішучу у питаннях підтримки України та протидії посяганням на світовий устрій, збудований на верховенстві права, взаємній повазі усіх країн та цінності суверенітету кожного народу.

Список використаних джерел

1. Міжнародна політологія: Навч. посіб. / Бульбенюк С. С., Гапоненко В. А., Довганик Н. М. та інші. — Київ: КНЕУ, 2022. — 290 с.
2. Міжнародні відносини та світова політика: навчальний посібник / О. М. Кузь, Д. С. Коротков, Д. Ю. Михайличенко, О. В. Бровко; за заг. ред. д-ра філос. наук, професора О. М. Кузя. — Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. — 201 с.
3. Хрестоматія з політології: навч. посіб. / Упоряд. В.Ф. Смолянчук, Н.В. Чубур – К.: КНЕУ, 2011. – 423 с.

Коваленко А. Г.

*«Політичні технології та лідерство», 2 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

Науковий керівник – доцент, кандидат політичних наук Рихлік В.А.

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ПРОМИСЛОВІСТЬ У КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження полягає в тому, що сільське господарство є однією з найважливіших галузей економіки України. Воно забезпечує продовольчу безпеку країни, дає роботу мільйонам людей та експортує продукцію на світовий ринок. Але зараз все це під загрозою через війну росії проти України. Тож зараз важливо розуміти, що ми можемо зробити для відновлення надважливої галузі економіки та що для цього потрібно.

Основними завданнями дослідження є аналіз впливу війни на сільське господарство в Україні; визначення пріоритетних напрямків відновлення сільського господарства; визна-

чення ролі держави, бізнесу та міжнародних організацій у відновленні та розвитку сільського господарства.

На щастя, тема відновлення агропромислового сектору України після російсько-української війни вже досліджується багатьма організаціями. Наприклад, Світовий банк опублікував звіт під назвою: «Відновлення та стимулювання сільського господарства в Україні», в якому аналізуються наслідки війни для сільського господарства та пропонуються рекомендації щодо його відновлення [1]. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН надала Україні значну допомогу у відновленні сільського господарства, включаючи надання насіння, добрив та сільськогосподарської техніки. Вони також провели оцінку впливу війни на сільське господарство та опублікувала ряд звітів на цю тему [2]. Центр аналітики та досліджень "CASE Ukraine" досліджує соціально-економічні проблеми України, включаючи питання відновлення сільського господарства після війни. CASE Ukraine публікує аналітичні звіти та статті на цю тему. Це лише деякі з організацій, які досліджують тему відновлення сільського господарства України після війни. Кількість досліджень на цю тему постійно зростає, що свідчить про значний інтерес до даного питання.

Перш за все, варто відзначити, наскільки війна зруйнувала агропромисловий сектор України. Основними факторами впливу війни на український агросектор стали скорочення посівних площ (на 20 % порівняно з 2021 роком), навіть на деокупованих територіях мінно-вибухове забруднення земель заважає оброблювати ці землі, як до широкомасштабного вторгнення. Загальна площа сільськогосподарських земель, забруднених нерозірваними боєприпасами мінами й уламками становить більше 400 000 га. Також пошкодження виробничих будівель, споруд й обладнання, зростання цін на добриво та дизельне паливо. Всі ці фактори суттєво зменшили доходи українських фермерів й агрокомпаній.

Суттєвим чинником стало також переривання логістичних ланцюгів. До війни через чорноморські порти України проходило 90 % експорту сільськогосподарської продукції. У березні 2022 року експорт зерна становив лише 0,3 мільйона тонн порівняно з 5,4 мільйона тонн двома місяцями раніше. Налагодження альтернативних маршрутів допомогло збільшити експорт зерна до 1,2 млн тонн у квітні та 2,7 млн тонн у червні 2022 року. Ця ситуація спричинила тиск на внутрішні ціни на пшеницю та кукурудзу, які знизилися на 45 % у період з січня по червень 2022 року, в той час як у світі вони зросли приблизно на 15 % [4].

До війни сільське господарство України виробляло 10 % ВВП, забезпечувало роботою 14 % робочої сили та давало 41 % загального експорту. Війна розпочалася якраз перед початком весняної посівної кампанії 2022 року, що дуже сильно вдарило по сільськогосподарському сектору. Станом на 24 лютого 2023 року збитки та втрати для сільськогосподарського сектору України оцінювались в 40,2 млрд доларів США. При цьому розмір збитків складав 8,72 млрд доларів США, тоді як сукупні втрати становили 31,50 млрд доларів США [4.]

Незважаючи на значні проблеми, існують також можливості для відновлення та розвитку сільського господарства України. Війна в Україні та інші світові події призвели до зростання попиту на продовольство, що може стимулювати збільшення виробництва в Україні, але фермери для цього потребують підтримки держави, зокрема, фінансової. Але Україна отримує значну фінансову та технічну допомогу від міжнародних організацій для відновлення сільського господарства. Але це буде ефективно, лише за умови грамотного та чесного розподілення. Крім того, інвестиції міжнародних партнерів можуть стати стимулом для впровадження нових технологій та методів ведення сільського господарства, що може підвищити його ефективність.

Раніше вже була описана величезна роль сільського господарства в економіці України, але по суті, все це треба починати спочатку багатьом агропромисловим підприємствам. Відродження сільського господарства, хоч і трохи, але допоможе у вирішенні питання безробіття, бо зараз багато працівників сидять або без роботи, або без належної оплати цієї важкої праці. До того ж, Україна є одним з найбільших експортерів сільськогосподарської продукції у світі і збільшення виробництва та експорту сільгосппродукції допоможе збільшити валютні

надходження та зміцнити гривню. І, як ми знаємо, Україна є важливим постачальником продовольства для багатьох країн світу. Відновлення сільського господарства допоможе Україні забезпечити продовольчу безпеку не лише для себе, але й для інших країн.

Для відновлення та розвитку сільського господарства України необхідна комплексна стратегія. По-перше, необхідно якнайшвидше відновити пошкоджену або зруйновану інфраструктуру, таку як елеватори, склади, зрошувальні системи та сільськогосподарська техніка. По-друге, фермерам потрібна державна підтримка у вигляді пільгового кредитування, субсидій на придбання насіння, добрив та сільськогосподарської техніки. Також важливо забезпечити фермерам доступ до ринків збуту та інформаційних ресурсів. По-третє, необхідні державні інвестиції в розвиток сільського господарства, зокрема, в інфраструктуру зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, а також у наукові дослідження та розробки в аграрній сфері, бо у нашій країні достатньо кваліфікованих кадрів, яким не вистачає хороших умов для розвитку та роботи в цілому. Сюди, я б додала і заохочення фермерів до використання новітніх технологій, що дозволяє оптимізувати використання ресурсів та підвищувати врожайність, і також, слід стимулювати фермерів вирощувати не лише традиційні культури, а й нові, більш маржинальні види продукції, такі як органічні продукти. І наостанок, Україна повинна продовжувати інтеграцію до європейського ринку сільськогосподарської продукції, що відкриє нові можливості для українських виробників.

Сільське господарство є одним із ключових чинників економічного відродження України. Від його успішного відновлення та розвитку залежить продовольча безпека країни, створення робочих місць, збільшення експортних надходжень та загальне підвищення рівня життя українців. Наша країна повна молодих та амбітних людей, що готові вчитись та розвивати нашу країну, але всім їм треба умови для цього і їх має забезпечити держава. Агропромисловий сектор України завжди був дуже важливим, а зараз тим паче, але без допомоги міжнародних партнерів та вмілого адміністрування з боку уряду, ми на жаль лишимось ні з чим.

Список використаних джерел

1. Дослідження The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2023/03/30/agricultural-production-in-ukraine-to-recover-with-world-bank-support>
2. Публікація UNDP and FACS A Food Smart Future: from Recovery to Resilience in the Age of Crisis. URL: <https://www.undp.org/facs/blog/food-smart-future-recovery-resilience-age-crisis>
3. Дініс Ю. Український агробізнес: як перетворити виклики на можливості (2023). URL: <https://dlf.ua/ua/ukrayinskij-agrobiznes-yak-peretvoriti-vikliki-na-mozhливosti/>
4. Агросектор України: вплив війни та перспективи відновлення (2023). URL: <https://dlf.ua/ua/agrosektor-ukrayini-vpliv-vijni-ta-perspektivi-vidnovlennya/>

ПЛАТФОРМА
INNOVATIVE INTEGRATION: ARTIFICIAL INTELLIGENCE,
ECONOMY AND HUMAN RIGHTS

Васякіна А.К.

*«Міжнародне право», 2 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

Науковий керівник – к.е.н., доцент кафедри іноземних мов, Тітова О.С.

**EXPLORING THE NEXUS OF AI IN HEALTHCARE:
BALANCING BENEFITS AND RISKS FOR PATIENTS' RIGHTS**

Nowadays topic of potential use of AI in the healthcare domain is crucial due to increasing technology progress. This report delves into artificial intelligence implications for patient care, diagnosis, and overall healthcare management.

Objectives or Research Questions:

1. Discovering the nature of AI works in a health care area.
2. Potential benefits and risks for potential users of AI technology.
3. Propose recommendations for possible improvements of virtual assistance usage in a health care field.

Through addressing these objectives, this report tries to analyze current tendencies in AI implementation in the health care field for patients and doctors.

Artificial intelligence has some amazing potential benefits in the health care field, with possible efficiency improvements for hospitals, assisting and guiding physicians in patient treatment regimens, as well as the greatest potential of diagnosing a patient. Despite everything digital system has low cost that expands access for larger group of people. It's especially crucial for underdeveloped countries all over the world because now only in one click, they are able to understand if everything is normal. Usage of a virtual assistance can work constantly alleviating pressure on emergency rooms and primary care physicians, while also empowering patients to take a more active role in managing their health. Also, hospital workers can delegate part of their administrative work as appointment registration to an empowered digital system and focus more on other important tasks.

The topic of artificial intelligence in healthcare area itself is really risky. Mostly because the subject of care must provide their informed consent and understand the experimental nature of the technology. Exactly here, potential patients can get nervous as digital medicine does not have a good transparency policy. It is crucial to ensure that the AI systems are explainable so patients and healthcare providers can understand how decisions are made. At the same time ensuring that there are clear lines of responsibility for the decisions made by AI systems and there are some mechanisms in place to address errors and mistakes. However, the regulatory frameworks in place are still weak, and there is still no certain person responsible for negative outcomes whether it is an engineer who coded the algorithms or the clinician who blindly trusts the AI.

Another questionable aspect raised by lack of transparency is private data safety. Artificial intelligence purpose is to diagnose, give treatment options and prognosis this work can be done only by collecting and analyzing data from users. Despite that AI can be a game changer, many patients are

worried about possible ways of data protection, and this became hardly possible as once it is on digital healthcare program AI uses new information for better work and comprehension, so data is already in a network use. Also, one of the main concerns about artificial intelligence is that the data used to create it's program is biased. Since humans are the ones collecting the data and interpreting with some implicit assumptions that are then incorporated into the system, this bias is then can be transferred to the artificial intelligence models and lead to biased resorts in diagnosis, treatment. This is why it is vital to assure that the results are accurate as it can cost lives.

In my opinion, the World Health Organization has established the main rules for regulation of artificial intelligence in healthcare field and summarized in general needable steps to implement AI in healthcare area. Humans however must continue to maintain control of health systems and medical decisions. The privacy and confidentiality of patients must be guaranteed and protected, and they must provide valid informed consent through adequate legal frameworks for data protection. In this case AI designers must meet regulatory requirements for safety, accuracy and effectiveness for use cases and provide well-defined guidance in this regard. They must make available quality control and quality improvement measures in the use of AI technologies. Ensure transparency and intelligibility where transparency means providing for the publication of documents and information before designing or implementing an AI technology and after it will be in use AI must be continuously monitored in a transparent manner to determine that the response actually lives up to expectations and meets the requirements listed so far. This information must be easily accessible and consultable in order to allow correct and ethical use of the technology. While AI technologies perform specific tasks, it is the responsibility of stakeholders to ensure that they are used under appropriate conditions and by appropriately trained people. Artificial intelligence technologies must be designed providing for their fair use and equal access by every citizen of the world, regardless of age, sex, gender, income, ethnicity, sexual and religious orientation, in compliance with human right.

Furthermore, AI systems should be designed to minimize environmental consequences and increase energy efficiency. Governments and companies must be able to address the consequences of implementing such technologies including training healthcare workers to be able to use AI systems and potential job losses due to the use of automated systems.

In conclusion, the implementation of AI in healthcare can improve access to care, especially in terms of prevention, and the quality of life of patients as long as the principles listed above are respected and the use of technologies is always accompanied by a sense of responsibility and respect for human rights.

References:

1. Anastasiya Kiseleva, Dimitris Kotzinos, Paul De Hert't. Transparency of AI in Healthcare as a Multilayered System of Accountabilities: Between Legal Requirements and Technical Limitations. *Frontiers in Artificial Intelligence*. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/frai.2022.879603/full>
2. Ronen O. Council Post: Transparent AI In Healthcare: Transforming The Industry For The Better. *Forbes*. Dec 5, 2023 URL: <https://www.forbes.com/sites/forbestechcouncil/2023/12/05/transparent-ai-in-healthcare-transforming-the-industry-for-the-better/?sh=20768d527d26>
3. What is AI in healthcare? Pros, cons & applications – FutureLearn. FutureLearn. May 2nd, 2023 URL: <https://www.futurelearn.com/info/blog/what-is-ai-in-healthcare>
4. World Health Organization (WHO). WHO outlines considerations for regulation of artificial intelligence for health. 19 October 2023. URL: <https://www.who.int/news/item/19-10-2023-who-outlines-considerations-for-regulation-of-artificial-intelligence-for-health>

ARTIFICIAL INTELLECT AND HUMAN RIGHTS: CURRENT CHALLENGES AND FUTURE PROSPECTS. AI AND THE RIGHT TO EDUCATION: LEVERAGING TECHNOLOGY FOR INCLUSIVE AND EQUITABLE LEARNING OPPORTUNITIES

As AI technologies continue to advance at a rapid pace, questions arise about how these innovations impact fundamental human rights, including the right to education. Due to the technological developments, multiple risks and challenges appeared in the short time the AI has been present, which have so far outpaced policy debates and regulatory frameworks. This report aims to explore the current challenges and future prospects associated with AI and human rights, with a specific focus on its connection to the educational field.[2]

Objectives or Research Questions:

1. Assess the implications of AI advancements on the right to education globally.
2. Identify existing challenges that appeared due to this innovation, quality of education and what effect AI can have on it.
3. Propose recommendations for educators or students on the topic of how to maximize the benefits of autonomic technology while not sacrificing the process of learning.

Through addressing these objectives, this report tries to continue the ongoing discussion on the ethical use of such programs in studies, ultimately aiming to foster inclusive and accessible learning environments for all individuals.

Teachers should embrace the technology while maintaining their core role as educators. Using AI in education does not diminish the role of teachers but rather empowers them to adapt to the changing needs of students in a digital age. By incorporating new tools into their strategies, educators can create dynamic and interactive learning environments that cater to diverse learning styles and abilities. For instance, the use of online collaborative platforms allows students to engage in group discussions and projects. AI-based online education provides flexibility and accessibility, which is especially beneficial for individuals facing challenges attending in-person classes regardless of their physical location or mobility limitations. [1]

Furthermore, educators can incorporate universal design principles when creating learning materials and activities. This involves designing content and assessments in a way that is accessible to all students, regardless of their abilities. For example, providing multiple means of representation, such as offering text-based, audio, and visual content, ensures that students with different learning styles can access information in a way that best suits them. [3]

By examining the pros and cons of incorporating artificial intelligence (AI) in the learning environment and highlighting the role of teachers in this process, key implications emerge: The discussion emphasizes the essential role of teachers in the integration of AI in education. While it can augment teaching practices and streamline administrative tasks, human educators remain indispensable for providing empathy, guidance, and critical thinking skills. This recognition underscores the need for teacher training and professional development programs to support educators in effectively leveraging AI tools while maintaining their core pedagogical principles. Although artificial intelligence presents novel concerns for the education sector, most teachers have a positive outlook on the future. [4]

AI has not only broad implications for the future of education but also the ongoing dialogue surrounding the responsible use of it in society. By recognizing the unique contributions of both technology and human labor, they can work collaboratively to harness the full potential of AI in education while safeguarding the values and principles that guarantee effective teaching and learning.

This report has examined the effects of artificial intelligence (AI) on education, emphasizing the opportunities and challenges it presents. The evolving role of AI offers both opportunities and chal-

allenges for teachers. By being proactive in their approach to this technology, educators can leverage AI to improve student's outcomes and promote equality in the classroom, while still preserving the unique role that teachers play in fostering growth, development, and learning in their students. Overall, while AI holds great promise for transforming education field, further research and collaboration are needed to ensure its responsible and equitable implementation. By continuing to explore these issues and address emerging challenges, we can see development of AI and how it empowers students to succeed in an increasingly digital world.

References

1. The Future of Education: How Artificial Intelligence is Transforming Learning URL: <https://www.linkedin.com/pulse/future-education-how-artificial-intelligence-transforming-alyre/>
2. Artificial Intelligence in education URL: <https://www.unesco.org/en/digital-education/artificial-intelligence>
3. ExploreinsightsfromtheAIlearningineducationreport URL: <https://educationblog.microsoft.com/en-us/2024/04/explore-insights-from-the-ai-in-education-report>
4. Artificial intelligence in education: teachers' opinion on AI in the classroom URL: <https://www.forbes.com/advisor/education/it-and-tech/artificial-intelligence-in-school/>

Ренгевич С. М.

*«Міжнародне право», 2 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – к.ю.н., доцент,
професор кафедри іноземних мов, Мачуський В.В.*

THE FUTURE OF AI AND HUMAN RIGHTS :EMERGING TRENDS, POTENTIAL RISKS, AND STRATEGIES FOR ENSURING A HUMAN-CENTRIC APPROACH

Human rights and freedoms are the cornerstone of a just and equitable society. They go beyond individual problems and are of primary importance to individuals, groups, states and the international community as a whole. artificial intelligence has become an undeniable force in our daily lives. From healthcare advancements to streamlined financial services, AI offers a multitude of benefits. However, rapid progress requires a critical proposition of its potential impact on fundamental human rights.

Objectives or Research Questions:

1. How can AI be developed and deployed in a way that upholds human rights principles like privacy and non-discrimination.
2. The potential risks of AI for individual privacy, and how can these risks be mitigated.
3. What role should lawmakers play in regulating the development and use of AI.
4. The role of international collaboration in ensuring the responsible development of AI.

So, let's explore the potential of artificial intelligence to improve our lives while acknowledging the challenges and risks it presents. By providing a comprehensive understanding of these issues, we can pave the way for responsible AI development that upholds human worth and safeguards our fundamental freedoms. AI holds huge potential to revolutionize various aspects of human existence. In the healthcare area, AI-powered systems are demonstrating remarkable accuracy in identifying diseases, potentially leading to improved patient outcomes.

Within the financial sector, AI-driven technologies are extending access to credit in advance underserved populations. Additionally, AI can automate monotonous tasks, freeing up human resources for more innovative effort. Despite its remarkable benefits, AI development is not without its challenges. One of the most urgent problem is the impact on individual privacy. AI systems

heavily rely on great datasets to operate, raising questions about data collection practices and the potential misuse of personal information.

Furthermore, if the data used to train AI algorithms suddenly change, it can save forever existing social biases, leading to discriminatory outcomes in areas such as job applications. International treaties, like the Universal Declaration of Human Rights 1948, keeps fundamental principles such as privacy and non-discrimination.

These principles can guide the development and deployment of AI in a way that guarantees human rights.

The successful integration of AI require a collaborative approach. Scientists and developers should prioritize responsible data practices and provide justice in algorithms.

Lawmakers need to develop legal frameworks that address data protection and reporting within the research and development process. Additionally, Promoting open dialogue and public realisation is critical to building trust and ensuring that AI advances serve the common good.

The relationship between AI and human rights requires constant thinking and proactive solutions. Through collaboration between scientists, developers, politicians and the public, we can strive for a future where AI serves as a tool for progress, not a threat to our fundamental rights and freedoms.

References

1. Eric Schwitzgebel, Mara Garza Designing AI with rights, consciousness, self-respect, and freedom. *Ethics of Artificial Intelligence*. New York, NY, USA: pp. 459-479 (2020)

2. Mathias Risse Human rights and artificial intelligence: An urgently needed agenda. *Hum. Rts. Q.* 41, 1, 2019 URL: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=566008065099001098017111005118075119016034095040033060065008107092074119120006127064050114125015098048051026098097117110107088009035093092078091078117019074070101031058002000080083025010018081000004077004123065096123000064066094016121011084066065094&EXT=pdf&INDEX=TRUE>

3. Steven Livingston, Mathias Risse The future impact of artificial intelligence on humans and human rights. *Ethics & international affairs* 33 (2), 141-158, 2019

4. Mark Latonero Governing artificial intelligence: Upholding human rights & dignity. *Data & Society Research Institute*, 2018 URL: https://datasociety.net/wp-content/uploads/2018/10/Data_Society_Governing_Artificial_Intelligence_Upholding_Human_Rights.pdf

Кушнір В.О.

Шульдинер М.П.

Ярошенко Я.В.

«Правознавство», 2 курс

*Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

Науковий керівник – старший викладач кафедри іноземних мов Зима В.М.

РОЗМЕЖУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ І ЛЮДСЬКОГО МИСЛЕННЯ

Актуальність теми штучного інтелекту на сьогодні дуже велика.

Штучний інтелект стає не лише частиною нашого технологічного середовища, але й справжнім двигуном інновацій.

Комп'ютерна техніка проникла у всі рівні суспільства, щоб допомогти людському розвитку. Штучний інтелект – атрибут розумних систем, які виконують інноваційні функції, традиційно вважаються прерогативою людини; наука і технологія створення інтелектуальних

машин, особливо інтелектуальних комп'ютерних програм. Штучний інтелект пов'язаний із завданням використання комп'ютерів для розуміння людського інтелекту. Слід зазначити основні перспективи розвитку штучного інтелекту: перетворення програмної інженерії в інженерну інженерію; створення програмних систем, що імітують діяльність інтелекту людини; розширення «природного інтелекту»; Однак розвиток штучного інтелекту створює багато загроз для людини, Білл Гейтс сказав публічно: "Розвиток повністю штучного інтелекту може означати кінець людських істот." Основними загрозами розвитку штучного інтелекту людини є: освоєння технологічного процесу або повністю замінити людських істот (багато безробіття); спричинити соціальні, релігійні та моральні проблеми (конфлікт між природними та штучними формами мислення); – знищити соціальну систему; здатність штучного інтелекту відтворювати себе та втрачати контроль. Коли переважає сила штучного інтелекту, світові експерти не мають послідовної відповіді на те, що станеться зі світом. Чи принесе це вічне життя людству, чи шкодить виживанню людині?

Можна сказати одне, штучний інтелект та людське мислення відрізняються за багатьма фундаментальними аспектами, що визначають їхню сутність, функціонування та призначення. Ці відмінності лежать не лише в архітектурі та операційних механізмах, а й у способах обробки та інтерпретації інформації, а також у впливі на поведінку та прийняття рішень. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання історії виникнення, ролі штучного інтелекту в правовій системі, веденні воєнних дій та ін. були предметом наукових праць Н. Дмитренко, І. Пилипова, Д. Іванюк та ін. [3, с. 112].

В сучасному житті необхідно здійснювати розмежування штучного інтелекту і людського мислення. Дослідження розмежування між штучним інтелектом та людським мисленням відкриває фундаментальні аспекти, що визначають їх взаємодію та вплив на суспільство.

Відмінність № 1 – це відсутність свідомості у штучного інтелекту, на відміну від людського розуму, який не лише обробляє інформацію, але й усвідомлює власні думки, емоції та існування. Вчені в галузі когнітивних наук та філософії, аналізуючи це розмежування, наголошують на глибокому розумінні, яке випливає з людської свідомості.

Відмінність № 2 – це процес обробки інформації. У системах, заснованих на штучному інтелекті, ми можемо спостерігати чітке розділення між фізичними механізмами, які переносять дані, та самою інформацією, яка обробляється.

Відмінність №3 – це методи зберігання інформації. На відміну від цифрових систем, де дані зберігаються в конкретних локаціях пам'яті у незмінному вигляді, людський мозок використовує динамічні, адаптивні патерни.

Відмінність №4 – це сприйняття та важливості контексту. Людський мозок [№ 2(30), 2024 с.101] демонструє вражаючу здатність до контекстуалізації інформації, адаптуючи своє розуміння та реакції в залежності від навколишньої ситуації.

Відмінність №5 – це потреба штучного інтелекту в регулярності та чітких інструкціях для його функціонування, у той час як людський мозок вирізняється своєю здатністю до адаптації та ефективної роботи в умовах невизначеності та динамічних змін.

Відмінність №6 – це походження та розвиток. Штучний інтелект є продуктом людської інженерії та дизайну, створеним для виконання конкретних завдань або розв'язання певних проблем.

Відмінність №7 – це спосіб, яким людський мозок та штучний інтелект набувають знань та навичок. Людський мозок вчиться через безпосередній досвід, спостереження, експериментування та емоційні переживання, що дозволяє формувати глибоке розуміння концептів та розвивати навички.

Відмінність №8 – полягає у тому, що людський мозок вражає своєю здатністю ефективно перемикатися між завданнями, виконуючи широкий спектр функцій від складних когнітивних процесів до автоматичних фізичних дій.

Відмінність №9 – це свідомість та самосвідомість в людському мозку становлять один з найскладніших і найменш зрозумілих аспектів нашого існування.

Таким чином, дослідження розмежування між штучним інтелектом та людським мисленням відкриває фундаментальні аспекти, що визначають їх взаємодію та вплив на суспільство. Перш за все, важливо відмітити відсутність свідомості у штучного інтелекту, на відміну від людського розуму, який не лише обробляє інформацію, але й усвідомлює власні думки, емоції та існування. Вчені в галузі когнітивних наук та філософії, аналізуючи це розмежування, наголошують на глибокому розумінні, яке випливає з людської свідомості.

Розвиток штучного інтелекту останніми роками значно прискорився, розширюючи межі можливого в науці, промисловості, медицині та багатьох інших сферах. Цей технологічний прорив спонукає до революційних змін...

У підсумку, штучний інтелект стоїть на порозі принципових змін у багатьох аспектах людського життя. Водночас, для забезпечення, що ці зміни будуть позитивними, необхідно активно працювати над вирішенням викликів та загроз, що супроводжують цей розвиток. Відповідальне використання штучного інтелекту, етичні норми, адаптація ринку праці, захист даних стануть ключовими факторами, які визначать, наскільки успішно людство зможе інтегрувати ці технології в своє майбутнє.

Проте, разом з перевагами, штучний інтелект приносить і виклики, які потребують уважного розгляду...

Список використаних джерел

1. Штучний інтелект та людський інтелект: 7 відмінностей URL: <https://uk.yestherapyhelps.com/artificial-intelligence-vs-human-intelligence-7-differences-10356>
2. Іванюк Д. Штучний інтелект: історія та перспективи URL: <https://naub.oa.edu.ua/shtuchnyj-intelekt-istoriya-ta-perspektyvy/>
3. Кузьменко О.В., Чорна В.Г., Зима В.М. Розмежування штучного інтелекту і людського мислення.. «Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»): журнал. 2024. № 2(30) 2024. С. 970.

Наукове видання

**ЗБІРНИК ДОПОВІДЕЙ
91-ї щорічної студентської наукової конференції**

**«ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ
ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ
ТА КОНКУРЕНТНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»**

15 квітня – 19 травня 2024 р.

Видано в авторській редакції

Коректор *В. Македон*
Верстка *М. Криворученко*

Підп. до друку 12.07.2024. Формат 60×84/8.
Друк. арк. 5,91. Зам. 24-5852

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
03680, м. Київ, проспект Берестейський, 54/1

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи (серія ДК, № 235 від 07.11.2000)

E-mail: litera@kneu.edu.ua